

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 13.

Lördagen den 21 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nolin frågat mig om jag vore i tillfälle att giva kammaren en allsidig redogörelse för jordbrukets aktuella fodermedelssituation.

*Svar på
interpella-
tioner.*

Vidare har kammarens ledamot herr Hammarlund i en annan interpellation frågat mig om fodertilldelning till nordvästra Skåne kan ske så skyndsamt, att jordbrukarna redan nu kunna taga ställning till huruvida de skola kunna behålla sina besättningar eller nedslakta desamma.

Då ifrågavarande båda frågor i huvudsak beröra samma ämne skall jag tillåta mig att nu besvara dem i ett sammanhang.

Att jordbrukets foderförsörjning skulle komma att bli ett av de besvärligaste problemen under konsumtionsåret 1941/42 stod redan tidigt klart, då torkan nedsatte höskörden och gjorde utsikterna för vårsädeskörden allt sämre. Utfallet av 1941 års stråfoder- och fodersädeskörd blev ock ett av de sämsta man på långa tider haft. Sålunda har fodersädeskörden för 1941 uppskattats till icke fullt 1,400,000 ton mot en medelskörd under åren 1930/39 av nära 2,000,000 ton. Höskörden 1941 uppgick icke fullt till 2,400,000 ton mot nära 5,000,000 ton under 1930-talet. Enbart vårsäden och höet understiga år 1941 normalskörden med en kvantitet som i fodervärde räknat kan anses motsvara 1.5 miljoner ton korn. Härtill kommer att även halmskörden på grund av förra årets torka blivit betydligt mindre än vad den genomsnittligt pläгат vara. Beaktas slutligen att jordbruket under konsumtionsåret endast kan tillföras ungefär en tredjedel av den normala kvantiteten oljekaksfoder samt endast en obetydlig mängd importerad fodersäd är det uppenbart, att konsumtionsåret medfört mycket stora bekymmer ur foderförsörjningssynpunkt.

Under de senaste månaderna har också foderknappheten i stora delar av landet blivit allt mera besvärande. En bidragande orsak härtill har varit, förutom de ovan anförda omständigheterna, att det i år i allmänhet icke funnits kvar några reservförråd på gårdarna. Det är helt naturligt, att jordbrukarna önska att, i den mån det är möjligt, från myndigheterna erhålla upplysningar angående läget å fodermarknaden samt råd, i vad mån nedslaktning av djurbesättningarna bör företas. Att i sistnämnda avseende lämna några mera generella anvisningar — i vidare mån än som redan skett genom kommunikéer i radio och dagspressen — stöter emellertid på synnerliga svårigheter på grund av de skiftande förhållanden, som råda såväl inom skilda delar av landet som å de olika brukningsdelarna. Det måste därför ankomma på jordbrukaren själv att, under hänsynstagande till de för honom tillgängliga fodertillgångarna, avgöra, huru stor kreatursbesättning som han kan framföda till sommaren. En viss vägledning härvidlag kan erhållas ur de bestämmelser om tilldelning till förbrukare av fodersäd och stråfoder, som den 10 mars 1942 utfärdats av livs-

Svar på interpellationer. (Forts.)

medelskommissionen. Dessa bestämmelser, som återfinnas i kommissionens cirkulär nr 672 och 673, avse tiden den 14 mars—den 31 maj 1942. Föreskrifter om ransonering av cellulosa ha tidigare meddelats. De senast utfärdade föreskrifterna härom äro upptagna i kommissionens cirkulär nr 646.

I anslutning till dessa bestämmelser vill jag nu lämna en redogörelse för det aktuella läget beträffande de särskilda slagen av fodermedel.

Vad först beträffar *fodersäd* är att märka, att det avstående av dylik spannmål till det allmänna, som föreskrivits under innevarande konsumtionsår, numera fortskridit så långt att av den ursprungligen för avstående avsedda kvantiteten fodersäd, uppgående till cirka 300,000 ton, vid utgången av januari 1942 endast återstod cirka 25,000 ton att leverera. I vad mån brist uppkommer i den slutliga leveranskvantiteten kan utrönas först om någon tid. Med hänsyn till storleken av dels de kvantiteter, som av kristidsmyndigheterna lämnats i tilldelning intill utgången av januari 1942, eller cirka 35,000 ton, och dels de myckenheter, som kunna beräknas komma att därutöver lämnas i tilldelning för tiden från och med februari till och med den 14 mars 1942, skulle — under förutsättning att icke ytterligare kvantiteter behöva tillföras havregrynskvarnarna — för tilldelning för tiden därefter finnas disponibel en kvantitet av cirka 40,000 ton jämte vad som efter utgången av januari 1942 inlevererats eller kan komma att inlevereras av nyssnämnda kvantitet om 25,000 ton. Av den sålunda tillgängliga kvantiteten beräknas kunna disponeras för hästar för tiden 14 mars—31 maj 1942 högst 20,000 ton och för tiden därefter intill utgången av augusti högst 5,000 ton. För svin har räknats med att en kvantitet av högst 30,000 ton skulle få lämnas i tilldelning för tiden den 15 mars—den 31 augusti 1942. I fråga om nötkreatur, får och getter kan överhuvud taget icke lämnas någon tilldelning av fodersäd under återstoden av innevarande konsumtionsår. Endast en mycket obetydlig kvantitet fodersäd kan slutligen avsättas för fjäderfä.

I fråga om dispositionerna av de sålunda för hästar och svin avsedda kvantiteterna fodersäd lämnar livsmedelskommissionens förutberörda cirkulär närmare besked. För *hästar* lämnas fodersädstilldelning under perioden 15 mars—31 maj 1942 efter i stort sett samma normer som dem vilka hittills gällt. För hästar i jordbruksarbete har dock fodersädstilldelningen ökats upp till högst 3 kg per dag under tiden för själva vårbruket. Även för åkarhästar har en mindre ökning skett i den dagsranson, varmed man tidigare räknat. För tiden den 1 juni—den 31 augusti 1942 torde, såvitt nu kan bedömas, någon tilldelning för jordbrukshästar knappast vara att emotse. Avsikten är däremot att, i den mån sig göra låter, lämna tilldelning under sistnämnda tid för hästar i åkerirörelse och dylikt arbete. I fråga om *svin* lämnas tilldelning efter i stort sett samma grunder som hittills. Avsikten är att om möjligt för dem lämna en tilldelning av något så när motsvarande storlek jämväl för sommarmånaderna. Beträffande tilldelningen av fodersäd och mjölfoderblandning för *fjäderfä* låter sig den nuvarande anordningen, varigenom stora grupper av hönsinnehavare erhållit tilldelning av produktionsfoder, motsvarande ett kilogram för varje försålt kilogram ägg, icke upprätthållas längre än intill utgången av mars 1942. Huruvida någon mindre tilldelning kan lämnas för ägg, sålda under april och maj 1942, kommer framdeles att bestämmas. Underhållsfoder för fjäderfä hörande till egentliga yrkeshönsier lämnas i mycket snäv omfattning. Särskild fodertilldelning för uppfödning av kycklingar kan icke medgivas under innevarande utfodningsår.

Med hänsyn till den synnerligen knappa tillgången på *stråfoder* har livsmedelskommissionen även nödgats minska storleken av tilldelningen därav för perioden 15 mars—31 maj 1942. Minskningen är dock icke mera bety-

Svar på interpellationer. (Forts.)

dande i förhållande till vad som tidigare utgått. I fråga om stråfoder är emellertid att märka, att inom samtliga kristidsstyrelseområden brist på stråfoder torde föreligga i högre eller lägre grad. Tillgångarna därunder inom olika landsdelar äro emellertid mycket ojämna. På flera håll ha svårigheter redan mött, då det gällt att anskaffa säljare till de å de utställda inköpslicenserna upptagna stråfoderkvantiteterna. Dessa förhållanden äro icke något för nordvästra Skåne särskilt utmärkande.

En viss skärpning i fråga om stråfoderhandeln har även måst företagas, så till vida som kristidsnämnd hädanefter får lämna licens för inköp av stråfoder direkt från jordbrukare endast i sådana fall, där säljarens brukningsdel är belägen inom djurinnehavarens hemortskommun. I övrigt ankommer licensgivningen i dylika fall i allmänhet å kristidsstyrelse. Å andra sidan har ett upphävande skett av den hittills för stora delar av landet gällande regeln att endast en begränsad del av stråfodertilldelningen får lämnas i form av hö. Licenser för inköp av stråfoder, som numera utfärdas, komma alltså att gälla, i mån av tillgång, för inköp av antingen hö eller halm. Denna uppmjukning har ansetts kunna företagas med hänsyn till att utfodringssäsongen nu är relativt långt framskriden. Särskilt för skogstrakterna i mellersta Sverige torde uppmjukningen medföra en viss lättnad.

Under februari och första hälften av mars 1942 har livsmedelskommissionen genom kristidsstyrelserna företagit en inventering av förefintliga överskott av stråfoder å skilda brukningsdelar inom de olika kristidsstyrelseområdena. Denna inventering var nödvändig bland annat för att få fram stråfoder för tillgodoseende av behovet för armén och vissa andra viktiga allmänna ändamål, som icke kunde eftersättas. Inventeringen har avslutats den 14 mars 1942 i hela landet utom i Skåne. I Skåne har undersökningen, på grund av väderleken och av andra skäl, först på senare tid kommit i gång. Den kommer också att där tills vidare fortgå även efter den 14 mars 1942. I samband med inventeringen hade livsmedelskommissionen lämnat föreskrift om vissa inskränkningar i rätten att förfoga över beslagtaget stråfoder, men dessa inskränkningar ha från och med den 15 mars 1942 upphört att gälla i hela landet utom i Skåne, där inskränkningarna tills vidare skola bestå i avvaktan på inventeringens fortgång. Avsikten med inventeringen har självfallet icke varit att föra bort stråfoder från sådana orter, där ett oeftergivligt behov av stråfoder för lantbrukarna i orten föreligger. Livsmedelskommissionen försöker också att i görligaste mån tillse, att stråfoder icke borttransporteras från orter, där svårare stråfoderbrist kan beräknas komma att uppträda. Att härvidlag särskild uppmärksamhet kommer att ägnas även åt förhållandena i nordvästra Skåne behöver icke särskilt understrykas. Vid inventeringen har hittills framkommit cirka 15.000 ton stråfoder, därunder ungefär lika stor del hö som halm. Av nämnda partier torde, kvantitativt sett, cirka två tredjedelar komma att tillföras jordbrukare och åkeriiddkare, som äro i mycket starkt behov därunder.

Med anledning av herr Hammarlunds uttalande i hans interpellation om att jordbrukare icke erhåller tillåtelse att inköpa stråfoder förrän hans egna tillgångar äro förbrukade må framhållas, att hinder icke föreligger för jordbrukare, som behöva stråfoder under tiden 15 mars—31 maj, att inlämna och få beviljad ansökan om sådant inköp, oavsett befintligheten av egna förråd av stråfoder. Dessa förråd komma emellertid att avräknas å den tilldelning, som eljest skulle ha utgått.

I fråga om situationen beträffande *fodercellulosa* må följande framhållas.

Den 1 juni 1941 funnos kvar cirka 62,000 ton fodercellulosa, som inköpts å äldre kontrakt men då ännu icke levererats. Den 20 juni 1941 tecknades

Svar på interpellationer. (Forts.)

avtal om inköp av 200,000 eventuellt 225,000 ton sulfatcellulosa för leverans t. o. m. den 30 april 1942. Sedan erfarenhet vunnits om användbarheten av sulfatcellulosan, tecknades sedermera avtal om inköp även av 140,000 ton dylik cellulosa. Totalt utgöra dessa kvantiteter 427,000 ton. Under den senaste tiden hava dessutom avtal träffats om inköp av 70,000—90,000 ton sulfatcellulosa för leverans t. o. m. den 31 juli 1942 samt 25,000 ton sulfatcellulosa för leverans t. o. m. den 30 april 1942. Undersökningar pågå om ytterligare leveranser.

Utleveranserna av fodercellulosa till förbrukare under tiden från och med den 1 juni 1941 till och med den 31 mars 1942 torde komma att uppgå till cirka 350,000 ton. För den därefter återstående delen av konsumtionsåret torde man av allt att döma kunna disponera cirka 70,000 ton fodercellulosa eller liknande kraftmassa per månad.

Framställningen av fodercellulosa begränsas som bekant såväl av råvarutillgångarna som av produktionstekniska förhållanden. Distributionsproblemet är även synnerligen besvärligt. Så gott som all fodercellulosa måste fraktas å järnväg till bestämmelseorten. För närvarande äro ständigt cirka 3,600 järnvägsvagnar upptagna enbart med cellulosatransporterna.

Efterfrågan å cellulosa från förbrukarnas sida var i början av konsumtionsåret, trots de särskilda åtgärder, som företogs för att stimulera till lagerinköp under sommaren 1941, tämligen ringa. Under juni och juli 1941 försålles endast 7,700 respektive 16,100 ton cellulosa. Ännu så sent som i början av oktober 1941 var efterfrågan relativt liten. Sedermera har som bekant efterfrågan ökat kraftigt. Sålunda rekvirerades i år för februari 190,000 ton och för mars 225,000 ton. För tillgodoseende av februarirekvisitionerna ha ungefär 65,000 ton varit disponibla. Den för marstilldelningen tillgängliga kvantiteten torde bliva av ungefär samma storlek. Det är alltså endast en förhållandevis ringa del av den föreliggande efterfrågan, som kan tillgodoses. Till en del torde emellertid i rekvisitionerna hänsyn ha tagits till att endast viss del kan erhållas av det rekvirerade.

Tilldelningen av fodercellulosa för mars och tiden därefter kommer att lämnas särskilt för hästar och särskilt för de övriga djur, som härvidlag ifrågakomma. Med utgångspunkt från vissa av livsmedelskommissionen för de olika djurslagen angivna grundkvantiteter fodercellulosa per månad torde för den närmaste framtiden kunna påräknas en månadstilldelning för hästar av 80 procent. Tilldelningen för hästar är avsedd att bliva lika stor inom hela landet. För övriga husdjur blir månadstilldelningen inom olika landsdelar 15—20 procent av grundkvantiteten. Inom Skåne och Norrland med undantag för Gävleborgs län kan för mars någon allmän tilldelning för andra djur än hästar överhuvud taget icke lämnas.

Understrykas må, att de nyss angivna procenttalen avse månadstilldelningen. Då leveranstiderna kommit att undan för undan förlängas, så att leverans för en månad på sina håll icke erhållits förr än inemot mitten av den därpå följande månaden, har ur distributionsteknisk synpunkt befunnits lämpligt att avkorta leveranstiderna för marsleveransen. Detta har emellertid å andra sidan medfört, att de nyssnämnda procenttalen för tilldelningen för mars måst i motsvarande mån minskas.

I detta sammanhang må slutligen omnämnas, att livsmedelskommissionen beslutat ställa vissa mindre kvantiteter *oriven* fodercellulosa till kristidsstyrelsernas förfogande för att bereda någon lättnad i fodersituationen å sådana orter, där särskilt svår foderbrist råder.

Vissa klagomål ha framkommit rörande det hittills tillämpade systemet för rekvisition av fodercellulosa. Sålunda har i några fall förekommit, att djur-

Svar på interpellationer. (Forts.)

innehavare hänvänt sig till flera handlande och genom en dylik dubbelrekvisition tillskansat sig mera cellulosa än han varit berättigad erhålla. Hädanefter skola emellertid kristidsnämnderna efter ansökan utställa tillståndsbevis för inköp av fodercellulosa; obehöriga förfaranden av nyssnämnda art komma därigenom att omöjliggöras.

Vad beträffar läget i fråga om *oljekraftfoder* och *kli* kan nämnas följande.

Avsikten var från början att under konsumtionsåret 1941/42 till förbrukarnas förfogande ställa cirka 100,000 ton oljekaksfoder. Härav tilldelades jordbruket 50,000 ton, närmast till stödjande av mjölkproduktionen, därvid vid fördelningen hänsyn togs till behovet inom olika delar av landet av oljekaksfoder såsom kompletteringsfoder till övrigt foder. Sedan av återstoden vissa mindre kvantiteter reserverats för att ingå i hönsfoderblandningar m. m., skulle resten användas såsom tillskottsfoder till fodercellulosa. På grund av de stora försäljningarna av fodercellulosa måste emellertid större myckenheter oljekaksfoder användas såsom tillskottsfoder än som ursprungligen avsetts. Totalt torde under konsumtionsåret 1941/42 komma att förbrukas 120,000—125,000 ton oljekaksfoder. För nästkommande konsumtionsår torde ytterligare inskränkningar i tilldelningen vara att vänta på grund av de ovissa utsikterna för import av oljekakor.

Beträffande *kli* räknade man från början med att kunna disponera cirka 100,000 ton under konsumtionsåret 1941/42. Härav utgjordes cirka 30,000 ton av importerad vara. På grund av omläggningen av förmalningen torde den kvantitet *kli*, som under konsumtionsåret framvinnas inom landet, komma att understiga den beräknade myckenheten med cirka 10,000—15,000 ton.

I vad mån den under innevarande konsumtionsår utgående klitilldelningen skall kunna upprätthållas under kommande konsumtionsår blir beroende, förutom av importmöjligheterna, av de föreskrifter i fråga om utmalningen vid kvarnar som med hänsyn till brödförsörjningen befinnas erforderliga.

Vad slutligen beträffar skörden av *vintervass* får densamma anses hava varit av icke ringa betydelse för landets foderförsörjning. Av naturliga skäl har det särskilt varit jordbrukarna inom de trakter, som legat närmast omkring vassområdena, vilka dragit fördel av detta ersättningsfoder. Icke obetydliga kvantiteter vass hava emellertid genom handelns förmedling vagnlastvis förts till avnämare å andra orter. På många håll har redan all tillgänglig vass skördats; på andra platser, där icke den myckna snön lägger hinder i vägen för vasstakten, fortgår denna med stor intensitet.

Härefter yttrade:

Herr **Nolin**: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet vill jag framföra mitt värdsamma tack för den utförliga och omfattande redogörelse, som statsrådet här lämnat med anledning av min interpellation.

Jag förstår mycket väl, att fodermedelsförsörjningen varit och är ett mycket besvärligt problem för kristidsmyndigheterna under innevarande konsumtionsår. Jag tvivlar inte heller på att myndigheterna försökt att i möjligaste mån vidtaga de åtgärder, som kunna vara tänkbara för en möjlig lösning av denna situation. Den närmast till hands liggande åtgärden var tydligen, sådan situationen var, att söka åstadkomma så mycket fodercellulosa som möjligt. Åtgärder i sådant syfte ha ju också vidtagits, enligt vad statsrådet här anger. Fodercellulosa har visat sig vara det verksamaste ersättningsfoder för stråfoder, som överhuvud taget kan åstadkommas under nuvarande förhållanden. Då det emellertid var, som framgår av redogörelsen, hårt begränsade

Svar på interpellationer. (Forts.)
möjligheter även på detta område dels på grund av begränsade råvarutillgångar, dels på grund av produktionstekniska svårigheter, synes det mig som om det varit klokt att redan från början söka fördela tillgängliga kvantiteter så rättvist som möjligt. Jag menar härmed, att försäljningen borde reglerats redan vid konsumtionsårets början. Den omständigheten att lantbrukarna i början voro återhållsamma med rekvisition av cellulosa-foder är ganska förklarlig, ty lantbrukarna saknade i allmänhet möjligheter till överblick av den verkliga situationen och kunde inte heller bedöma alla de svårigheter, som voro förknippade med produktionsförhållandena och råvarutillgångarna. Dessutom ha bönderna i allmänhet mycket begränsade utrymmen för lagring av så skrymmande varor som cellulosa, i synnerhet före tröskningen. När myndigheterna på sommaren 1941 uppmanade lantbrukarna att i god tid förse sig med sina behov av fodercellulosa, hörsammades denna uppmaning av en del sådana jordbrukare, som hade goda lagringsmöjligheter för ändamålet, vilket torde varit fallet i synnerhet vid de större lantbruken. Många av dessa ha nog också försett sig med ganska goda lager, med den följd att det stora flertalet av de mindre jordbrukarna i många fall blivit så gott som utan.

Nu kan det kanske sägas, att detta resonemang är en produkt av efterklokhet, och jag får väl finna mig i en sådan anmärkning. Men jag kan inte se annat än att det i verkligheten har förhållit sig på detta sätt.

Nu får man höra från olika orter, att en del jordbrukare redan ha totalt slut på sina möjligheter beträffande foder och att ingenting står att uppbringa, inte ens fodercellulosa, vilket bönderna i allmänhet nog trott skulle kunna tillverkas i obegränsade kvantiteter i detta skogrika land. Man kan under sådana förhållanden förstå den misstämning, som på många håll är rådande ute i bygderna. Den ihållande stränga vintern gör ju att situationen blir allt värre. Om marken bara vore bar kunde ju en del kreatur nu släppas ut i markerna och hade då ganska stora möjligheter att livnära sig, i synnerhet på de trakter där det finns tillgång till ljung. Detsamma gäller där det finns lingonris eller tillgång på ris efter utfälld vedskog. För sådant lägger nu snötäcket och kylan hinder i vägen.

Det har ifrån olika håll berättats för mig, att ledningen för en sulfittfabrik i södra delarna av landet skulle ha gjort någon framställning om att få utöka sin produktion av fodercellulosa genom att inmontera ytterligare en rivare, men detta hade förvägrats av myndigheterna. Hur det förhåller sig med den saken känner jag inte alls till; jag har ryktesvis hört det. Jag har inte sett något om det i tidningarna, men det påstås, att sådant där skulle varit synligt. Det vore nog ganska välgörande, om det här ifrån auktoritativt håll kunde lämnas en upplysning om, hur det förhåller sig just med den saken. Det är ju klart att rykten äro i rörelse i bygderna. Jag har hört det från flera håll, och jag tror att kritiken också är ganska frän i detta avseende. Det skulle därför vara synnerligen välgörande för att lugna stämningen just på de platser, där detta missnöje gör sig gällande, om en upplysning från auktoritativt håll härom kunde lämnas.

Herr Hammarlund: Herr talman! Även jag vill till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation och för att det kom nu innan påskferierna börja. Svaret andas ju förståelse för våra bekymmer, och jag hoppas att med några praktiska ingrepp ifrån herr statsrådets sida det hela skall ordna upp sig.

Då herr statsrådet säger, att det ankommer på jordbrukarna själva att avgöra, hur stora besättningar de kunna framföda, så är ju detta riktigt, men detta skulle ha varit uttalat ifrån myndigheternas sida redan för ett halvt år

Svar på interpellationer. (Forts.)

sedan. Då hade jordbrukarna handlat därefter. Men av livsmedelskommissionens första cirkulär i halmfrågan fingo jordbrukarna den uppfattningen, att tilldelningen av halm skulle ske till de sämst ställda, och då jordbrukarna visste, att vissa gårdar hade överskott, så trodde de, att om man av kristidsnämnden fick licens, man även skulle kunna få inköpa halm. Således, det är inte minskningen i stråfodertilldelningen enligt cirkulär nr 672 och 673 som jag har vänt mig emot utan det förhållandet, att halmen i strid mot livsmedelskommissionens uttalande transporterats bort ifrån orten. Orsaken till att så skedde är närigheten hos vissa stråfoderhandlare, vilka låtit vederbörande jordbrukare förstå, att de genast borde sälja sitt överskott av halm för att undgå förfoganderättslagen. Myndigheterna få ha sina ögon riktade mot dylika smarta herrar i fortsättningen.

Det är riktigt som statsrådet säger, att numera ligger det inte några hinder i vägen enligt nu gällande cirkulär att få licens av kristidsnämnden, men så var inte förhållandet enligt det cirkulär, som gällde tidigare. Jag känner ganska väl till detta förhållande. Jag önskade nämligen själv före nyåret köpa 3,000 kg halm, som jag behövde för att kunna bevara den lilla avelsdjursbesättning som jag har. Men då jag kom till kristidsnämnden nekade kristidsnämnden att utfärda licens på detta lilla parti, och jag fick gå till livsmedelskommissionen i Stockholm för att få denna sak ordnad. Jag kunde visserligen göra detta, men det kan inte en jordbrukare ute i bygden göra, ty då skulle det bli formlig uppsjö på folk som skulle söka upp myndigheterna här i Stockholm.

Jag tackar för herr statsrådets uttalande, att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt förhållandena i nordvästra Skåne, samt för meddelandet att oriven cellulosa skall ställas till förfogande för de orter, där särskilt svår foderbrist råder. Nu är det kanske förmätet av mig att ge statsrådet några råd, men jag kan ej underlåta att säga, att om man lättare kan tillverka och fortare få ut oriven cellulosa, så duger den, i varje fall till nödställda jordbrukare, som behöva foder till nötkreatur. Det ser ut som om djuren med större begärlighet äta oriven cellulosa och trivas lika bra och mjölka lika mycket därav. Då nu halmen borttransporterats ifrån mitt härad, finns det naturligtvis inga utsikter att få dit halm igen, men låt innehavare av halmlicens först komma i åtanke att få tilldelning av den orivna cellulosa, som herr statsrådet säger skall bli ställd till kristidsstyrelsernas förfogande.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord om en sak, som bland jordbrukare i min hembygd väckt mycken förargelse. Det är ju så, att tilldelningen av fodersäd till arbetshästar under våren är satt till 3 kg per häst och dag. Detta är ju ingenting att förarga sig över. Man förstår litet var, att man i tider, då det är ont om både foder och annat, får rätta munnen efter matsäcken. Men det som förargar är den omständigheten, att, som det påstås — jag vågar icke säga att jag känner till saken själv — lyxhästar, kapplöpningshästar, få 7 kg per dag året runt. Är det så, har man all anledning att känna sig förargad. Att dessa hästar, som bara äro till för att vissa människor skola få nöjet att titta på kapplöpningar, skola få mer än dubbelt så mycket i foder-tilldelning som arbetshästarna, det är icke riktigt.

Jag har tagit upp saken nu, eftersom jag vill fråga folkhushållningsministern, om det verkligen förhåller sig så. Och är det på det sättet, tänker man hålla på med det systemet?

Herr Norup: Herr talman! Det var en sak i statsrådets mycket intressanta redogörelse som jag fäste mig vid. Det var detta, att en jordbrukare har rätt att

Svar på interpellationer. (Forts.)

köpa foder av en annan, trots att han har en del foder på förlag. Det är mycket tacknämligt, att den möjligheten finns, men hur går det till i praktiken?

I min hembygd, Kristianstadstrakten, har det skett en inventering av stråfoder. Inventeringsresultatet har mycket hastigt kommit i händerna på dessa stråfoderhandlare, vilka, såsom herr Hammarlund mycket riktigt påpekade, äro nitiska i sina bemödanden att komma åt stråfoderpartierna. Följaktligen blir det en mycket hastig uttömning av det stråfoderförråd, som finns att avstå, och innan jordbrukarna ha hunnit beräkna sin halmtillgång och kommit i förbindelse med de jordbrukare, som ha något att avstå, ha stråfoderhandlarna varit framme. Dessa herrar tillämpa ett system, som icke är vidare uppbyggligt. Om icke vederbörande jordbrukare genast är pigg på att lämna ett stråfoderparti, säga de: lämnar ni icke partiet genast, komma vi att tillämpa förfoganderättslagen. Jag undrar ändå, om det icke vill litet mera till, innan förfoganderättslagen kan tänkas tillämpas. Nu vet jag ju mycket väl, att i praktiken kan det aldrig komma i fråga, att en stråfoderhandlare tillämpar denna lag, men en del jordbrukare, som äro okunniga om detta, bli uppskrämda och avstå sitt parti. På det sättet kan ett stråfoderparti komma att gå ifrån kommunen.

Den avans, som stråfoderhandlaren har, är 75 öre per 100 kg. Dessutom skall spannmålsbolaget ha 50 öre per 100 kg. Att stråfoderhandlaren efter kanske ett telefonsamtal och utskrivande av en faktura skall åtnjuta en så stor avans på försäljning av en vara, som kostar 5 à 6 kronor per 100 kg, är orimligt. Likaså är spannmålsbolagets avgift, också den, väl hög. Om nu en del jordbrukare i en kommun ha behövt köpa stråfoder och ha fått taga det genom stråfoderhandlarna, vilka betingat sig sin avans, efter en månad åter behöva inköpa stråfoder, skall denna avans ånyo komma till. Jag undrar, om man icke här har anledning att till myndigheterna rikta en vädjan, att de följa dessa förhållanden noggrant och se till, att man, när det gäller avstående av stråfoder, icke använder mera våld än nöden kräver. Jordbrukarna äro säkerligen villiga att i den mån det är möjligt för dem avstå vad de kunna, men de vilja icke behandlas på ett sådant sätt, att de komma i en tråkig situation därför att dessa stråfoderhandlare skola få en chans, som icke är tillbörlig under nuvarande förhållanden.

Herr Svensson i Ljungkile: Herr talman! Det framgick av de siffror, som statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet lämnade — och som man även vetat förut — att det föreligger en brist på foder, som, om man tager hänsyn enbart till fodersäd och hö, i fodervärde räknat motsvarar 1.5 miljoner ton korn. Därtill kommer, att $\frac{2}{3}$ av den mängd oljekraftfoder, som under normala förhållanden förbrukas, saknas, att importerad fodersäd praktiskt taget icke förekommer och att tillgången på halm är mycket liten.

Ifall man lägger samman dessa siffror och jämför den rådande foderbristen, som man hade en ungefärlig uppfattning om ganska tidigt i höstas, med den då beräknade tillgången på cellulosa, 300,000 à 400,000 ton, finner man, att den beräknade tillgången på cellulosa motsvarade på sin höjd 20 % av den brist, som skulle utfyllas. Det borde, tycker man, ha varit uppenbart, att tillgången på cellulosa var knapp. Men trots detta satte man ett mycket lågt pris på den. Man sänkte priset från 17 till 12 kronor per 100 kg, utfärdade ganska förmånliga bestämmelser i fråga om kraftfodertilldelningen i samband med fodercellulosa och förde en propaganda, som ovillkorligen måste ingiva lantbrukarna den uppfattningen, att de skulle kunna få cellulosa i en mängd, som ungefär motsvarade deras behov. Däremot utfärdades ifrån början inga ransoneringsbestämmelser. Det är alldeles uppenbart, att man härigenom ledde hela utvecklingen på detta område in på fel spår. Det är ju

Svar på interpellationer. (Forts.)

först nu i mars månad man genomfört ett ransoneringsystem, som hindrar dubbelrekvisitioner och fusk. Det måste sägas, att myndigheternas tillvägagångssätt i detta fall är allt annat än tillfredsställande. Den tilldelning av cellulosa, som sedan gavs, motsvarade 30 à 35 procent av behovet, men sedan kommo leveranserna omkring sex veckor för sent, så att man t. ex. fick den kvantitet, som var avsedd för februari månads utfodring, i mitten av mars. Hur det än sparades, så blev det luckor gång på gång i tillgången av cellulosa med resultat, att hela utfodringen blev ryckig och irrationell.

Den ene av interpellanterna nämnde här, att det har meddelats, att fabriker, som skulle tillverka cellulosa, inte fått tillåtelse att göra detta i full utsträckning. Liknande uppgifter hörde jag redan i fjol vinter i mellersta Sverige, och jag har hört detsamma före jul beträffande östra och sydöstra Sverige. Jag vet inte, om detta är riktigt, men skulle det vara riktigt, så är det ju ett ytterligare svårt missgrepp, till de många andra, som ha begåtts i detta fall.

I fråga om mobiliseringen av fodersäd tillämpade man på hösten 1940 det systemet, att man centralt försökte beräkna de leveranskvantiteter, som jordbrukarna skulle avstå. I höstas och innevarande vinter har man tillämpat ett rakt motsatt förfarande. Man har på grundval av skördeuppskattningar och skördeberäkningar överlämnat åt kristidsstyrelser och kristidsnämnder att fördela leveransplikten på de enskilda jordbrukarna. Det kan tryggt påstås, att man i flera fall har i rätt hög grad misslyckats att nå en rättvis leverans. Jag fick för några dagar sedan en uppgift om att en lantbrukare, som hade bärgat 850 kg fodersäd och som hade tre nötkreatur och ett par grisar och en del andra djur och dessutom skulle ha utsäde av egen skörd, blev ålagd leverera 350 kg fodersäd. När han överklagade hos kristidsstyrelsen, satte man där ned leveransplikten med 50 kg, ett förfarande, som man inte på något sätt kan få att stämma med det cirkulär, i vilket man har meddelat de kvantiteter, som en jordbrukare skulle kunna få köpa, kvantiteter, som sedan visserligen ha satts ned, men som dock borde vara normgivande, när det blir fråga om vad en lantbrukare bör få behålla. Jag tror nu inte, att det är mycket att göra innevarande produktionsår. Tillgångarna äro starkt begränsade, och det lilla som finns räcker inte till. Men vad man vill hoppas, om kriget och avspärrningen varar, är, att hela detta område, när det gäller den animala produktionen och allt som hör samman därmed, blir genomarbetat på ett bättre sätt till ett annat år, så att det blir ett något mera tillfredsställande förhållande än vi hitintills ha haft.

Jag skall bara som ett exempel peka på en enda sak, som framfördes av några lantbrukare, som jag träffade förra söndagen nere i Skåne. En del lantbrukare där nere odla praktiskt taget inte någon annan säd än råg. De äro enligt nuvarande bestämmelser skyldiga att avstå all råg, som de inte behöva, till utsäde och till bröd, men därigenom äro de totalt utan fodersäd. Det är inte möjligt, när det börjar bli riktigt svårt, att behandla leveransplikten av olika sädesslag var för sig, utan det blir nödvändigt att taga hänsyn till den totala leveransplikt, som ålägges ett jordbruk, när man bedömer dess fodertillgångar och förutsättningarna för dess animala produktion.

Vi fingo här i svaret en utförlig redogörelse för de olika fodertillgångar, som finnas, och vad som har gjorts; även vassen omnämndes nu som alltid. Däremot finns det ingenting sagt om hur långt man har kommit, när det gäller att mobilisera köksavfallet i våra städer och samhällen för att taga vara på detta foder för den animala produktionen. Jag vet inte, hur långt man har kommit därmed, men det allmänna intryck man har fått är, att det på detta område går förunderligt trögt framåt.

Svar på interpellationer. (Forts.)

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Den föregående ärade talaren gjorde ett uttalande, som man möjligen kunde tolka som ett klander mot statsmakterna, att de inte vidtagit alla åtgärder för att få fram största möjliga produktion av fodercellulosa. Jag har haft anledning att syssla med denna fråga en hel del därigenom, att jag inom departementet deltagit i förhandlingarna just med cellulosaindustrien, och kan sålunda mycket bestämt vederlägga herr Svenssons i Ljungskile påstående, att det skulle finnas fabriker, som hade velat tillverka fodercellulosa men inte fått tillfälle därtill. För tillverkning av sulfidfodercellulosa gäller nämligen den förutsättningen att vederbörande fabrik är utrustad för sulfitsprittillverkning. Om inte produktionen av fodercellulosa är kombinerad med framställning av sulfitsprit, bli nämligen kostnaderna faktiskt orimliga för en sådan produktion. Om det sålunda till äventyrs skulle gälla ett sådant fall och herr Svensson i Ljungskile syftade på någon fabrik, som inte tillverkade sulfitsprit, så är det naturligt, att tillfälle inte givits densamma att deltaga i produktionen av fodercellulosa. Jag skulle, tvärtemot vad herr Svensson sade, vilja göra gällande, att hitintills har hela landets kapacitet i fråga om produktion av fodercellulosa tagits i anspråk. Jag tror inte det är olämpligt att jag säger, att produktionen vid sulfidfodercellulosafabrikerna uppgår för närvarande till 7,000 å 8,000 ton per vecka, och den produktionen torde kunna fortgå tills vidare, så länge ingen brist på råvara uppträder. Svårigheterna för cellulosaafabrikerna att få fram tillräckliga kvantiteter fodercellulosa bero inte på annat än bristen på råvaran, massaved. Jag tror, att jag med dessa ord har klarlagt den frågan.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Mot vad den föregående talaren nämnde vill jag bara erinra om att jag har inte gjort något påstående i detta fall. Jag har i likhet med en av interpellanterna framfört vissa frågor med anledning av vad man hört i bygden för att få svar på denna fråga, och jag tackar för svaret. Utnyttjas den produktionskapacitet som finns, är det ju ingen anledning att klandra vederbörande på den punkten.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Under denna debatt ha åtskilliga ting påpekats, varför det kanske är nödvändigt, att jag, innan överläggningen i ämnet avslutas, får säga några ord på de punkter som här berörts.

Det har sagts, att myndigheterna skulle redan i höstas ha kunnat ge besked om det försörjningsläge, som var för handen beträffande stråfoder, varigenom jordbrukarna skulle haft bättre möjligheter att bedöma, hur stora djurbesättningar de skulle kunna framföda under vintern. Med anledning därav vill jag erinra om att livsmedelskommissionen redan i höstas i början av september i ett då utsänt cirkulär signalerade, att de bestämmelser, som då fastställdes beträffande tilldelning av stråfoder, måste med hänsyn till svårigheten att överblicka tillgången på saluöverskottet betraktas som preliminära, och man sade klart ut, att det var synnerligen ovisst, hurvida den då bestämda tilldelningen skulle kunna hållas under hela konsumtionsåret. Det är väl också ganska klart, att även om man eftersträvar att, såsom livsmedelskommissionen har gjort, så tidigt som möjligt ange, hur läget är, det dock är förenat med mycket betydande svårigheter att strax efter det att årets gröda har inbärgats ge några alldeles exakta uppgifter om hur läget kommer att i varje avseende gestalta sig under den kommande perioden.

Under debatten här har från något håll påtalats, att den ersättning, som har tillmätts stråfoderhandlarna för deras transaktioner, skulle ha varit för rikligt tillmätt. Det är naturligtvis ganska svårt att säga, hur därmed kan förhålla

Svar på interpellationer. (Forts.)

sig. När man skall söka bilda sig en uppfattning härom, bör man emellertid göra klart för sig, att ersättningen till stråfoderhandlarna utgår generell, och man får vid bedömandet av ersättningens storlek taga hänsyn till inte bara de direkta affärer, som stråfoderhandlare kunna förmedla från jordbrukare till jordbrukare, utan även affärer av annan karaktär, där svinn och annat sådant måste komma att uppstå, då de tillgängliga partierna skola uppdelas i mindre kvantiteter. Emellertid har man ifrån spannmålsbolagets sida mycket noga följt denna sak, och man har också ansett det vara möjligt att genomföra en nedsättning av ersättningen till stråfoderhandeln från 1 krona 25 öre till 75 öre per deciton.

Då frågan om tilldelningen av fodersäd till kapplöpningshästarna här har berörts, bör det kanske vara av intresse att höra, att tilldelningen av fodersäd till trav- och galopphästar utgör 750 ton per år, alltså en kvantitet som inte på något avgörande sätt påverkar vårt försörjningsläge i övrigt.

Frågan huruvida ett vidsträcktare tillvaratagande av matavfall skall kunna äga rum är för närvarande föremål för övervägande inom livsmedelskommissionen. Jag är för dagen inte i stånd att ange, vilka åtgärder som från kommissionens sida därvidlag komma att rekommenderas, men jag har inhämtat, att man där överväger olika alternativ, som böra kunna resultera i att ett bättre utnyttjande av matavfallet i större samhällen och liknande orter skall kunna komma till stånd.

I fråga om fodercellulosa vill jag också förklara, att de rykten som tydligen varit och äro i omlopp om att man från myndigheternas sida skulle ha avböjt erbjudande från fabriker, som för det ändamålet kunna komma i fråga, äro fullständigt grundlösa. Den fjäder, varur ryktets höna möjligen är framgången, är en framställning ifrån en fabrik i södra Sverige, en fabrik, vars rivningskapacitet var något större än dess egen tillverkningskapacitet. Framställningen gick ut därpå, att man skulle, även sedan rivningskapaciteten inom konsumtionsområdena i denna del av landet hade på ett fullt betryggande sätt utbyggts, transportera dit cellulosa-foder från andra fabriker för att vid den ifrågavarande fabriken få den riven. Då emellertid detta arrangemang befanns opraktiskt, avböjde man det. Någon framställning om utökning av själva tillverkningen av fodercellulosa vid fabriken i fråga har inte gjorts.

När man bedömer frågan om cellulosa-försörjningen, har man att taga hänsyn till flera olika omständigheter. Det är inte bara så, som herr Lundberg i Hälsingborg med rätta framhöll, att det finns en gräns, en produktionsteknisk gräns för vad som kan åstadkommas. Det är också så, att vi ha ett råvaruproblem inom cellulosa-industrien, som är synnerligen svårt att bemästra, och slutligen förhåller det sig så, att vi inte kunna sätta in hur stora kvantiteter fodercellulosa som helst i foderstaterna. Vi måste kunna komplettera fodercellulosa med äggviterikt foder, och då man därvidlag väsentligen har att lita till de oljekakstillgångar vi ha, är det i nuvarande svåra importläge ganska uppenbart, att man även där möter en gräns. Det torde ha framgått av den redogörelse, som jag här i dag har lämnat, att vi under det nu löpande konsumtionsåret ha på grund av det allvarliga försörjningsläget ansett oss kunna stå till svars med att taga djupare grepp i oljekakstillgångarna än vi vid höstens början ansågo oss kunna räkna med. Det är verkligen tveklaktigt, huruvida det skulle ha varit möjligt för oss, även om tillgången på fodercellulosa varit avsevärt större, att sätta in några väsentligt större mängder fodercellulosa i förbrukningen under innevarande år, detta på grund av att vår tillgång på kompletteringsfoder är så begränsad. Vi eftersträva emellertid att för det kommande produktions- och konsumtionsåret få fram minst samma kvantitet fodercellulosa som under det

Svar på interpellationer. (Forts.)

gångna året, och jag tror, att jag redan i dag kan säga, att utsikter för en sådan produktion äro för handen. Vi eftersträva också att med utnyttjande av de knappa importmöjligheter, som vi ha, få in i landet det kompletteringsfoder, som blir alldeles nödvändigt, om vi skola kunna utnyttja fodercellulosa, och detta alldeles speciellt om även årets höskörd skulle komma att ge svagt resultat.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag fick ju ett besked av folkhushållningsministern om hur mycket fodersäd, som gick åt till kapplöpningshästarna. Men det var inte det jag ville veta. Det har ingen betydelse, ty man vet, att det är ett relativt litet antal hästar, 200 å 300 stycken, utan jag ville veta, om det var riktigt, att dessa fingo 7 kilogram om dagen, medan arbetshästarna fingo 3 kilogram om dagen. Jag förmodar, att det var riktigt, när jag inte fick svar på den frågan. Då kvarstår alltjämt orättfärdigheten och anledningen till förargelse för landets lantbrukare, i det att deras hästar skola ha så liten tilldelning i jämförelse med lyxhästarna, som ju inte äro till någon nytta utan endast för att vissa människor skola ha glädje av att stå och titta på vilken häst, som är värst att springa. Det är absolut inte riktigt. Jag hade hoppats, att folkhushållningsministern, när det blev påtalande, skulle ha svarat, att kapplöpningshästarna visserligen få mer än dubbelt så mycket som arbetshästarna, men det skall rättas till, så att förargelsen inte skall kvarstå, ty det är orimligt att ställa till med förargelse, som inte behövs.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag har icke tillåtit mig att begära ordet för att försöka upphäva mig till någon sorts domare över vad som i dessa frågor har gjorts mindre väl och vad som till äventyrs kunde ha gjorts bättre. Jag har snarare känt mig uppkallad för att icke låta denna debatt gå förbi utan att det också ges en honnör till statsmakterna för vad som verkligen åstadkommits. Debatten ger annars lätt det intrycket, att här varit oändligt mycket att klandra och att intet skulle vara värt att berömma. Jag kan i sanningens och rättvisans intresse icke komma ifrån, att ett sådant intryck bör icke debatten efterlämna.

Jag hade litet svårt, det måste jag säga, att följa herr Svenssons i Ljungs-kile anförande på en punkt, där han påtalar, att man från statsmakternas sida vid en viss tidpunkt satte in en kraftig propaganda för att jordbrukarna skulle använda fodercellulosa och sänkte priset, varmed man ledde in utvecklingen i felaktig bana. Om detta är fel, så skulle ju det riktiga ha varit, att man *icke skulle propagera* för någon användning av cellulosa, och man skulle ha *höjt* priset. Jag har mycket svårt att förstå, att de människor, för vilka både herr Svensson i Ljungs-kile och jag i viss mån äro talesmän, skulle ha uppskattat ett sådant förfarande. Det var ändå i själva verket så, att en del jordbrukare redan föregående år befunno sig i den fodersituationen, att de blevo nödsakade tillgripa fodercellulosa. Jag och många med mig kommo underfund med att det var ett utmärkt bra foder, men tyvärr voro vi för få, som gjort den erfarenheten. Det hände icke bara, om jag minns rätt, i juli och augusti månader utan även fram i september och oktober, att när man ringde till sin handlande eller centralföreningen, eller vem det var, och frågade om fodercellulosa fick åt, fick svaret, att den var ytterligt svår att sälja. Nu tror man på sina håll, att en del människor försett sig med oerhörda kvantiteter fodercellulosa, och att detta skulle vara orsaken till knappheten på denna vara. Jag kan icke underlåta att vittna om min erfarenhet därvidlag. Jag gjorde upp kontrakt om leverans av icke så små kvantiteter. Jag började ta ut en del, men tänkte spara resten till senare. Hur gick det nu med kontraktet? Jo, det bröts bara,

Svar på interpellationer. (Forts.)

när statsmakterna kommo underfund med, att en reglering var nödvändig. Jag tror icke att man kan säga, att statsmakternas strävan vid den tidpunkten att lära oss jordbrukare att använda ett i och för sig nödvändigt fodermedel var felaktig. Tvärtom tror jag, att det var en mycket nyttig åtgärd, som vid det tillfället vidtog.

Jag skall, herr talman, även tillåta mig att beröra den fråga, som herr Paulsen nyss talade om, nämligen tilldelningen av fodersäd till kapplöpningshästarna, alltså trav- och galopphästarna. Herr Paulsen har karakteriserat detta som lyxkonsumtion. Ja, det är ju möjligt att man i en tid av oerhört pressade förhållanden, då man får slopa överhuvud taget allt, som icke är omistligt, kan göra denna karakteristik, men för närvarande att beteckna den såsom helt och hållet lyxkonsumtion tror jag är fel. Tävlingarna tjäna dock i viss mån aveln, och även om man icke håller före att fullblodsavelns fortvaro är absolut beroende av tävlingarnas fortgång just nu, så tror jag dock, att man måste göra klart för sig, att åtminstone den kallblodiga nordsvenska aveln i ytterst hög grad är beroende av dessa tävlingar. Var och en som överhuvud taget är något insatt i dessa förhållanden vet, att den nordsvenska aveln är i behov av allt det understöd den kan få. Vi kunna aldrig få nog med nordsvenska hästar, och det är så, mina damer och herrar, att tävlingarna i mycket stor utsträckning bidragit till att den nordsvenska hästen blivit den goda häst den är.

Härtill kommer ytterligare en sak, nämligen att så som det hela nu är organiserat statsmakterna ha en mycket betydande inkomst av tävlingarna. Bortfaller den inkomsten, skola pengarna tagas på annat håll. Vi ha ju besvär nog ändå både den ena och den andra gången att få in pengar. Till syvende og sist lever emellertid ett betydande antal människor på denna tävlingsverksamhet — jag kan icke på rak arm säga hur många, men nog rör det sig om något tusen — och det är människor, som jag icke tror utan betydande svårigheter kunna omskolas till annan verksamhet.

Jag har, herr talman, givetvis icke känt mig manad att med det sagda uppträda såsom någon sorts försvarsadvokat för regeringens åtgärder. Regeringen har ju svarat för sig själv, och såvitt jag kan förstå, behövas nog inga stora tillägg. Jag har, som jag kanske redan nämnt, velat begagna tillfället att yttra mig här för att debatten icke skall få ett alltför ensidigt, med det riktiga förhållandet icke överensstämmande utseende.

Till sist vill jag gärna understryka de uttalanden, som här gjorts, att de värst utsatta och mest nödställda områdena givetvis äro i behov av all den omtanke, som folkhushållningsministern överhuvud taget kan ägna dem, och alla de resurser, som kunna ställas till deras förfogande. Jag behöver i detta sammanhang bara nämna vissa delar av Södermanland, Närke, Östergötland och kanhända nordvästra Skåne, för att var och en som känner till saken skall förstå vilken oerhörd pressad situation dessa områden befinna sig i.

Herr Paulsen erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Med vanlig bravur talade herr Liedberg för sin sak. Jag följde med intresse hans anförande, ty han talade nu som alltid bra.

Men när han började tala om, att kapplöpningshästarna äro nödiga och nyttiga för den varmblodiga hästaveln, kunde jag sannerligen icke följa honom. Jag kan icke tro på den saken, även om herr Liedberg talar aldrig så övertygande. Herr Liedberg talade vidare om dessa stackars människor, som rida kapplöpningshästarna. Ja, vi känna ju till att det är småväxta människor, som icke ha stora kroppskrafter. Men sitta på en häst kunna de. Men bevare mig väl, nog kunna de väl göra något annat. Det finns ju lättare yrken, där man också får sitta i arbetet. Varför skulle då icke dessa människor kunna ägna sig åt ett

Svar på interpellationer. (Forts.)

sådant yrke. Varför skola de just sitta på en kapplöpningshäst? Jag kan sålunda icke förstå herr Liedbergs synpunkter, även om de äro aldrig så väl framförda.

Herr **Svensson** i Ljungskile, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Liedberg sade, att om denna debatt icke rättades till, skulle folk få den uppfattningen, att ingenting är bra gjort. Det är emellertid så att var plåga har sitt skri för sig, men hälsan tiger still. Självklart är väl emellertid, att när man gör några korta erinringar i en debatt som denna, man kommer att tala om det, som man finner vara mer eller mindre skevt. Vad angår mitt yttrande om propagandan, priset och kraftfodertilldelningen i höstas och att det icke skulle vara en riktig framställning vill jag säga, att om det hela från början parats med en effektiv ransonering, hade det icke varit någonting att säga om saken, men, som det nu blev, ledde utvecklingen onekligen en smula vilse, och det kanske icke så litet.

Herr statsrådets påstående att man icke skulle kunna föra in mera cellulosa i foderstaten därför att det brister i fråga om tillgången på äggvita, är ju riktigt, om man vill ha en balanserad foderstat, men påståendet är icke riktigt i ett nödläge, då det är fråga om att rädda djuren över vintern. Många skulle förvisso ha haft användning av mera cellulosa, trots att de icke fått ytterligare äggviterikt foder.

Vad angår kapplöpningshästarna skulle jag gärna vilja erinra om, att man, enligt meddelande här i dag och i tidigare utfärdade cirkulär, har tagit bort den mycket sparsamma tilldelningen av ett kilogram produktionsfoder för ett kilogram försälda ägg. Man stryker helt enkelt bort denna fodertilldelning för en obestämd tid framåt, och man säger, att vi få se längre fram, om vi kunna ge något. Men lyxhästarna få sitt!

Vidare anförde:

Herr **Nilson** i Spånstad: Herr talman! När jag nu tar till orda för att ansluta mig till dem, som här rikta erinringar mot vad som skett på detta område, vill jag gärna från början poängtera, att jag gör detta trots att jag är medveten om, att man på detta område lyckats mycket bra, men att vi som kritisera gärna skulle ha sett, att man lyckats bättre, där man enligt vår mening icke lyckats fullt ut.

Vad som här sagts om kapplöpningshästarna må kanhända vara tillräckligt, men jag vill gärna understryka, att denna sak för jordbrukarnas vidkommande — i all synnerhet de mindre småbrukarna kanske — icke bör ses som den lilla episod, som man här på visst håll velat göra detta till. Det gäller ju dock faktiskt för en stor mängd jordbrukare att rädda livet på ett av de viktigaste produktionsmedel man har, att rädda livet på sina djur, att försöka få en mindre del av dem att leva över denna vinter. Under sådana förhållanden har man bland dessa jordbrukare rätt svårt att förstå, att en så stor tilldelning, som här uppenbarligen lämnas, skall vara nödvändig. Jag skulle våga tro, att om kapplöpningshästarna inställdes och kapplöpningshästarna jämfördes med våra arbetshästar, denna befogade kritik, som härvidlag kan riktas, skulle förlora mycket utav sin udd.

Jag kan också på en annan punkt säga, att jag och många jordbrukare med mig skulle vara mycket glada, om vi av redogörelsen för vad som åtgjorts i fråga om säkerställandet av tillgången på fodercellulosa hade använt något mera positiva formuleringar än som skedde, när herr statsrådet sade, att man icke avböjt några erbjudanden från fabrikena att utöka tillverkningen. Om man vidtagit

Svar på interpellationer. (Forts.)

mera stimulerande åtgärder, hade det varit synnerligen önskligt att detta kommit fram i denna debatt. I dagens situation kommer det som här sägs att följas med största uppmärksamhet av producenterna i hela vårt land.

I fråga om den här anförda motiveringen för att man icke skulle kunna utöka fodercellulosatillverkningen i hur stor utsträckning som helst, på grund av bristande tillgång på äggvitehaltiga foder, skulle jag vilja säga, särskilt vad angår den orivna cellulosa, att många jordbrukare nu och fram till vårens inträde med tacksamhet skulle taga emot detta cellulosa-foder, även om de icke skulle få ett dugg äggvitehaltigt foder. Jag skulle tro att om en viss del av den vagnpark, som nu tas i anspråk för cellulosa-transporter, kunde avdelas för större transporter av oriven cellulosa, så skulle detta i någon mån kunna bidra till ökad tillgång på ett för närvarande ytterligt viktigt produktionsmedel.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av den förra delen av herr Liedbergs anförande, varav tycktes framgå, att herr Liedberg klandrade jordbrukarna för bristande förutseende. De som förra året upptäckte vilket utmärkt foder fodercellulosa var gjorde redan tidigt sina rekvisitioner och täckte sitt behov, men de som icke gjort denna upptäckt — han sade det icke, men det framgick nästan av sammanhanget — få nu stå sitt kast. Jag måste säga, att jag icke kan vara med om detta klander mot jordbrukarna för att de icke på förhand tillgodosatt sig med detta fodermedel, ty först gjorde de rätt stora nedslaktningar av sina besättningar och sedan litade de på statsmakternas ransoneringsplan och trodde, att de skulle få den kvantitet, som var utlovad. När nu icke ens detta ges, utan vederbörande i den mest kritiska situationen, såsom jag hörde, när jag var hemma för en tid sedan, i stället för utlovade 100 kilogram per ko och månad bara får 10 kilogram, måste man verkligen med bekymmer fråga sig, hur det skall gå för dem som litat på statsmakternas givna löfte, detta särskilt som deras små fodertillgångar på grund av den stränga vintern gått åt fortare än beräknat.

Jag vill verkligen uttala en allvarlig vädjan till dem som ha hand om detta, att de ville göra allt för att tilldelningen må bli så stor som möjligt. Ty detta är en verkligt allvarlig fråga.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall först be att få bemöta den siste ärade talaren, som menade, att mitt uttalande innebar ett klander mot jordbrukarna för bristande förutseende. Herr Svensson i Grönvik var ju nog gentil att säga, att jag icke direkt sagt detta, men han var — om det tillåtes mig att säga det — nog ogentil att säga, att jag menade så.

Jag skall upprepa för herr Svensson i Grönvik vad jag sagt och vad jag menat. Jag har sagt, att även de, som på grund av en mycket dålig foder-skörd redan året förut lärt sig sätta värde på fodercellulosa och därför kontrakterat vissa kvantiteter, icke fingo någon förmånsställning, emedan kontrakten brötos. Jag hör till dem, vilkas kontrakt brötos, men jag har icke sagt ett ord till klander för den saken; det är nämligen en helt naturlig sak. Jag har också sagt, att vid den tidpunkt, då så gott som ingen ville köpa foder-cellulosa, och följaktligen ingen köpare fanns, statsmakterna måste se det som en mer eller mindre äventyrlig spekulation att beställa hundratusentals och åter hundratusentals ton av en vara, om det icke skaffades köpare. I det avseendet har jag sagt, att jag icke kunde finna annat än att det var välbetänkt att sätta i gång en kraftig propaganda. Nu sägs det även av herr Svensson i Ljungskile — och det är jag glad över — att icke ens han hade någon-

Svar på interpellationer. (Forts.)

ting emot propagandan eller prissättningen, något som hans första uttalande icke gav vid handen.

Men trots allt säger man, att därtill skulle statsmakterna ha reglerat och ransonerat försäljningen av denna vara, som ingen ville ha. Ja, man kan naturligtvis alltid begära, att allting skall förutses på det mest fulländade sätt, men jag måste fortfarande säga, att jag tycker att på denna punkt finns det mindre anledning än på kanske någon annan att framställa anmärkningar och förebråelser. Det finns tvärtom anledning att vara herr statsrådet tacksam för det initiativ, som togs, och de beslut som träffades redan i juni—juli månad, vilket utan tvivel varit till jordbrukets fromma. Sedan må så vara, att en hel del annat fallit mindre lyckligt ut, och det kan ju aldrig skada att sådana saker få påpekas och debatteras.

Jag hoppas att herr Svensson i Grönvik inte vidhåller sin uppfattning, att jag har riktat klander mot jordbrukarna för bristande vakenhet. Gör han det, må det stå för hans egen räkning. Det är i alla händelser en uppenbar förvrängning av vad jag sagt och vad jag menat.

Till slut vill jag något beröra den relativa bagatell, som heter tilldelning av fodersäd till tävlingshästar. Herr Paulsen spann på den tråden, att jag skulle menat att den ädla aveln vore absolut beroende av att det fortfarande kunde hållas kapplöpningar. Hade herr Paulsen riktigt hört på vad jag sade, hade han kommit underfund med att jag påpekade, att när det gäller galopphestaveln kan man nog klara sig utan tävlingar en viss tid framåt, men att det är värre för den nordsvenska aveln, om det inte kan hållas några tävlingar, och den uppfattningen vidhåller jag.

Man kan inte heller med någon saklighet påstå, att det är några mer betydande kvantiteter fodersäd, som offras för att tävlingar fortfarande skola kunna hållas. Jag vet inte säkert, men det är möjligt att det under tävlings-säsongen släpps till 7 kg per häst och dag. Däremot har jag ett bestämt minne av att under den s. k. döda säsongen erhålles så gott som ingen tilldelning.

Jag är inte heller övertygad om att jordbrukarna skulle vara gagnade av att hela detta tävlingsväsende försvunne ur den synpunkten, att då skulle ju de medel, som flyta in i totalisatorsmedelsfonden och vilka komma hästaveln och därmed jordbruket till godo, helt plötsligt sina — detta i synnerhet som vi knappast ha någon utsikt att få dem ersatta genom bidrag från annat håll!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 196, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 274 av herr *Måler m. fl.*

§ 4.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter, dels ock en i ämnet väckt motion.

Förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! Det är beklagligt, att Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag begränsats till att gälla endast bostadslägenheter. Det förhåller sig nämligen så, att en rörelseidkare ur vissa synpunkter befinner sig i ett mer utsatt läge än vad en person gör, som hyr en bostadslägenhet. För en affärsrörelse har lokalen, där den upparbetats, mycket stor betydelse, och en duktig affärsman eller hantverkare kan på detta sätt skapa ett icke oväsentligt goodwillvärde hos en affärslokal. Om en sådan företagare tvingas att lämna den lokal, där han bedrivit sin rörelse, får den nye hyresgästen övertaga detta goodwillvärde.

Man har också i samband med den sista revisionen av hyreslagen varit inne på just detta spörsmål, och jag vill erinra om att i 38 § av denna lag preciseras vissa slag av lokaler, som man, i samma syfte som det här är fråga om, velat ge ett speciellt skydd.

Jag har tillsammans med herr Hagberg i Malmö i motion yrkat att även affärslokaler skulle medtagas vid den här ifrågasatta temporära regleringen av hyresmarknaden. Efter vad jag hört, har man inom utskottet haft vissa sympatier för denna tanke, men man har inte velat ge sig in på att söka finna en formel för att omsätta den i praktiken. Den forcerade behandling, som ärendet fått inom utskottet, har naturligtvis också försvärat ställningstagandet till en utvidgning i den riktning, som motionen äsyftar.

Såsom ett slags tröst gör utskottet emellertid följande uttalande: »I detta sammanhang vill utskottet endast framhålla, att utskottet för sin del utgår från att, där en hyreshöjning ägt rum före hyresregleringens ikraftträdande, rättelse för tiden därefter kan ske genom att hyran nedsättes till vad som kan anses skäligt.» Jag vill då erinra om att detta inte alls hjälper en rörelseidkare, som fått lov att lämna sin lokal. Han kan inte genom denna efterjustering komma i det läge, där han rättvisligen bort befinna sig.

Jag vill också peka på att denna fråga har en annan aspekt. Om man tänker sig, att hyresvärdarna skulle söka skaffa sig en viss kompensation genom att höja hyrorna för affärslokaler över den nivå, som skulle kunna anses normal, måste detta inverka i stegrande riktning på distributions- och framställningskostnaderna för olika varor. Men statsmakterna ha ju visat sig angelägna att försöka reglera prisutvecklingen både inom produktion och distribution, och då bör man väl inte heller förbise denna sak. Och om det en gång skett en hyreshöjning inom denna del av hyresmarknaden, är det otvivelaktigt svårare att få ned hyrorna till den nivå, där de med hänsyn till omständigheterna borde ligga.

Det råder nu utan tvivel en viss oro bland näringsidkarna. Den tilltänkta hyresregleringen — redan innan förslaget kom till riksdagen var det ju allmänt bekant att det skulle bli en reglering — har liksom givit frågan om hyreshöjningar för affärs- och hantverkslokaler m. m. en puff framåt, och åtskilliga företagare ha blivit förelagda nya avtalsvillkor med tillsägelse att ett avgörande måste ske snabbt.

Jag har den bestämda uppfattningen att denna fråga är av så stor vikt, att Kungl. Maj:tt med det snaraste bör överväga, huruvida inte spörsmålet om en utvidgning av lagstiftningen kan göras till föremål för ett särskilt förslag, så att även rörelseidkarna få det skydd de behöva.

Förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.
(Forts.)

Herr **Hage**: Herr talman! Det som här föreslås är ju endast en förberedande åtgärd för att hålla tillbaka den hyresstegring, som man befarar skulle kunna uppstå på grund av de rådande förhållandena. Senare under riksdagsperioden kommer ju att framläggas förslag till en hyresregleringslag, och ett preliminärt sådant förslag har redan utformats och företetts inom utskottet.

Men det är klart, att även när det gäller denna förberedande åtgärd finns det anledning att mycket grundligt överväga, hur den skall utformas, och det ha vi också gjort inom utskottet. Vi ha använt en ganska betydande tid för att diskutera de olika spörsmål, som sammanhånga med denna åtgärd, och vi ha då också kommit in på frågan, huruvida den inte borde omfatta även affärslokaler. För min del kastade jag fram den tanken, att man åtminstone skulle kunna utsträcka det som föreslås i propositionen även till att gälla affärsbutiker. Men det sades då från sakkunnigt håll, att detta inte skulle åstadkomma någon verklig rättvisa, utan skulle man gå ut över den ram, som uppdroges i det framlagda förslaget, borde man utsträcka regleringen till affärslokaler överhuvud taget. Det tedde sig emellertid motbjudande för utskottet att under en så forcerad behandling, som det här var fråga om, fatta ett principiellt avgörande, som sträckte sig så långt utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Hade man gjort en sådan utvidgning, skulle t. ex. banklokaler, läkarmottagningar, badanstalter, lagerutrymmen och en hel del andra lokaler, som man inte direkt avsett att skydda med den här föreliggande propositionen, också inbegripas i lagen. Det framhölls också, att det — med hänsyn till att de kontrakt, som gällde för en hel del affärslokaler, vore utformade på ett särskilt sätt — var svårt att överblicka, vad man gav sig in på vid en utvidgning av det här föreliggande förslaget.

Det var inför dessa perspektiv, som vi stannade för att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill emellertid, liksom den föregående talaren gjorde, peka på att utskottet dock gjort ett uttalande, som visar att utskottet observerat vikten av att det finns möjlighet öppen för en justering även för affärsföretagarnas del. Jag kan vidare nämna, att i det utarbetade lagutkastets 6 § — vi ha som förut nämnts inom utskottet fått taga del av detsamma — finns ett förslag till sådant skydd, som den föregående talaren efterlyste.

Nu säger herr Henriksson, att detta inte hjälper dem, som under tiden blivit uppsagda och fått lämna sina lokaler. Vi ha emellertid trott, att det inte skulle vara så lockande för husägarna att säga upp affärsinnehavarna i syfte att få högre hyror, om man visste att det skulle komma en lagstiftning om reglering av hyrorna, och att man således i alla fall inte skulle kunna taga ut dessa högre hyror. Resultatet av husägarnas aktion skulle ju då endast bliva, att man bleve av med Andersson och finge Pettersson i stället såsom hyresgäst, utan att vinna någonting på utbytet, vad hyran beträffar, då den nya hyresgästen sedan skulle få sin hyra reglerad genom den nya lagen.

Man kan alltså ha anledning att tro, att det förslag, som man har att förvänta, åtminstone i viss utsträckning kommer att hjälpa dem, som skulle skyddas genom herr Henrikssons motion.

Jag skulle kunna inskränka mig till detta, men eftersom jag nu i alla fall har ordet, skulle jag vilja säga något om utformningen av den lagstiftning, som skall komma.

Det finns givetvis olika meningar om, hur denna lag skall se ut. Det har sagts, att denna lagstiftning kan komma att få den innebörden, att husägarna komma att få full täckning för den kostnadsökning beträffande förvaltningen av husen, reparationer och sådant, som följt med dyrtiden. Skulle man utfor-

Förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

(Forts.)

ma lagstiftningen på det sättet, måste jag säga, att då går man ifrån de principer, som man tillämpat med avseende på andra medborgargrupper här i landet. När jordbrukarna framställt krav på att få full täckning för sina ökade produktionskostnader, har man sagt till dem, att de själva finge taga på sig en del av denna ökning. Och vad arbetare och statstjänare beträffar, ha deras löner reglerats genom ramavtal och andra bestämmelser, som innebära, att det icke lämnas full kompensation för dyrtiden. Skulle nu husägarna däremot få full täckning för sina ökade kostnader, kan detta knappast anses vara tillfredsställande ur andra grupper synpunkt och ur hyresgästsynpunkt.

Jag har velat framhålla detta, därför att det ju kan tänkas, att man vid utarbetandet av denna lagstiftning kommer att fästa ett visst avseende vid vad som sagts i riksdagen vid detta tillfälle.

Till detta skulle jag vilja lägga ytterligare en sak. Det pågår nu utarbetande av en s. k. bränsleklausul. Jag skall inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att denna bränsleklausul icke utformas på sådant sätt, att man, när det gäller hus med värmeledning, genom denna klausul på en omväg tar tillbaka de fördelar, som man möjligen skulle kunna vinna genom hyresregleringen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag förstår mycket väl den oro, som herr Henriksson här givit uttryck för och som säkerligen behärskar åtskilliga näringsidkare, särskilt innehavare av smärre affärslägenheter.

Anledningen till att Kungl. Maj:t i sitt förslag till interimistisk hyresreglering medtagit endast bostadslägenheter är först och främst den, att i det förslag till definitiv hyresreglering, som utformats inom justitiedepartementet, har man tänkt sig att meddela särskilda bestämmelser beträffande bostadslägenheter och särskilda, mindre långt gående bestämmelser rörande andra lägenheter, d. v. s. affärslokaler o. dyl. Detta förslag, som givetvis inte innebär något definitivt ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida till dessa frågor, går nu ut på remiss till myndigheterna, och efter deras hörande får man se, hur lagstiftningen slutligen skall utformas. Men det är naturligt att den interimistiska lagstiftningen i viss mån måste anknyta till den utformning, som hyresregleringslagen fått i justitiedepartementets förslag. Man har ansett, att när i detta förslag återfinnas mycket snäva bestämmelser i fråga om bostadslägenheter men inte fullt så snäva bestämmelser i fråga om affärslägenheterna, borde den interimistiska regleringen begränsas till sådana fall, där man nu är fullt på det klara med att det måste införas stränga bestämmelser. Man har också låtit sig påverkas av, att de sociala synpunkterna kanske framträda starkare då det gäller bostäder än när det är fråga om affärslägenheter.

Ett annat skäl till att man här inte tagit med affärslägenheterna är, att även om de bestämmelser, som utarbetats, mycket väl skulle kunna passa för de mindre affärslägenheterna, är det ingalunda säkert att de skulle passa för alla slag av affärslägenheter. Vid uthyrningen av affärslägenheter måste ju ofta vidtagas en hel del reparationer, inredningsarbeten o. dyl., och det kan därför vara nödvändigt för hyresgästen och hyresvärden att rätt lång tid före inflyttningen träffa uppgörelse om förhyrningen. Det är alltså rent praktiska svårigheter, som här ha inverkat på Kungl. Maj:ts ställningstagande.

Men den omständigheten att Kungl. Maj:ts förslag, som tillstyrkts av utskottet, endast berör bostadslägenheter innebär ingalunda, att Kungl. Maj:t lämnat affärslägenheterna åt sitt öde. Det är tvärtom vår avsikt att med största

Förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.
(Forts.)

uppmärksamhet följa förhållandena på denna del av hyresmarknaden, och skulle det visa sig att hyresvärdarna missbruka den frihet, som de äga i detta hänseende, och betinga sig oskäligen förmåner eller eljest uppställa oskäligen villkor för vederbörande affärsinnehavares rätt till kvarboende, få vi taga under övertygande, om inte särskilda åtgärder måste vidtagas.

Kungl. Maj:t har alltså sin uppmärksamhet fäst även på denna fråga och kommer att vidtaga de åtgärder, som kunna visa sig nödvändiga.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Härefter biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 5.

Anmälde andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 80, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställanden i utlåtande nr 15 bifölles även av första kammaren.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Persson* i Tidaholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående förekomsten av dolda blockader vid tillsättandet av vissa inom sjukvården ledigförklarade läkartjänster.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Motion om underlättande för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag syftar på intet sätt till att nu riva upp någon större debatt i denna fråga. Samma motion, som i år föreligger, väcktes även förra året och avlogs då av riksdagen.

Anledningen till att motionärerna i år ha kommit tillbaka är, att vi icke riktigt kunnat acceptera och tro på riktigheten av utskottets uttalande att, som det ordagrant heter, »en lagändring i motionens syfte utan större olägenhet bör kunna anstå». Utskottet hänvisade förra året till den utredning, som pågick inom socialstyrelsen, och socialstyrelsen har nu fullföljt denna utredning och förordar i densamma mycket varmt en lagändring i motionens syfte. Denna utredning befinner sig för närvarande ute på remiss och man vet fortfarande ingenting om vart densamma till syvende og sist kommer att leda. Under tiden blir, som vi alla veta, läget ute i världen allt värre och värre, och därav följer helt naturligt att denna fråga ytterligare aktualiseras. Nu betonar visserligen utskottet, i likhet med vad fallet var förra året, att det är icke så förfärligt farligt med denna sak och att lagen icke tillämpas i så värst

Motion om underlättande för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma. (Forts.)

många fall. Jag måste häremot invända, att utskottet dock ingalunda vet någonting om dessa personer, som kanske underlåta att begära svenskt medborgarskap på nytt på grund av att de veta med sig, att de icke kunna uppfylla de i lagen uppställda villkoren. De äro sålunda medvetna om att de icke som i medborgarskapslagens femte paragraf stadgas ha »möjlighet att försörja sig och sin familj», som det heter. Även om det inte är så värst många fall, som komma att träffas av lagen sådan den nu är, vill jag säga, att jag för min personliga del tycker, att det ligger någonting högst stötande i detta, att man mäter rätt och rättfärdighet med kvantitativa mått. Det har väl dock aldrig tidigare varit sed att göra detta i detta land.

Jag tycker att det obehagliga i hela frågan, som den nu ligger till, blir så mycket mera framträdande, när man ser och vet, hur relativt lätt det ändå är för utlänningar att komma in i vårt land. Visserligen få de någon som garanterar, att vederbörandes försörjningsmöjligheter skola säkras, men det har gång på gång visat sig — det veta vi av erfarenhet — att dessa garantier sedan icke kunna fullgöra sina åtagna skyldigheter. Det finns ingen möjlighet för det allmänna att tillhålla garanterna att fullgöra sina skyldigheter, och så får staten ta hand om utlänningen, som på detta sätt har kommit in i Sverige.

När det speciellt gäller svenska kvinnor, som genom giftermål med utländsk man ha förlorat sitt svenska medborgarskap, blir den barriär, som hindrar dessa kvinnor att återfå sitt svenska medborgarskap, så mycket otrevligare, när man betänker, hur lätt det är för utländska kvinnor att genom ett giftermål med svensk man omedelbart förvärva svenskt medborgarskap. Det har lyckats för en hel rad utländska kvinnor — det veta vi bland annat genom här i Stockholm gjorda utredningar — att få svenskt medborgarskap genom att helt enkelt ingå ett skenäktenskap med en svensk man. Mot denna bakgrund blir det så mycket mera upprörande — jag tvekar inte att använda detta ord — att man här gång på gång skall vägra att ändra denna lag.

Nu är det ofta så i det här landet, att när man kommer fram med ett förslag, så upptäcker man att det sitter en utredning i vägen och hindrar genomförandet av även sådana förslag, som av flertalet vettiga människor anses vara mycket beaktansvärda. Jag vill nu här bara betona vikten av dels att utredningen i hela sin vidd snart slutföres och dels och framför allt att den medför ett positivt resultat. I detta sammanhang skulle jag vilja fråga utskottets representanter, huruvida utskottet har några starkare sannolikhetsskäl för att utredningen snart blir klar och att den också leder till ett positivt resultat.

Jag har, herr talman, för närvarande intet yrkande.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fröken *Hesselgren* och fru *Nordgren*.

Herr **Hallén**: Herr talman! I anledning av vad den sista ärade talaren anfört vill jag säga, att vi inom utskottet gjort oss förvissade om att så fort de inväntade remissvaren äro tillgängliga och ärendet hinner överarbetas, torde vi kunna vänta en framställning till riksdagen i frågan. Vi veta ju inte alls, hur länge riksdagen kommer att vara, men om vi, såsom är ganska sannolikt, även komma hit efter sommarens slut, så är det väl möjligt att vi kunna motse en proposition i denna fråga vid 1942 års riksdag, och det får man väl säga är alldeles i sin vanliga ordning. Det brukar aldrig förekomma — om det inte är något alldeles extra överhängande — att man utan att invänta den vanliga beredningen gör en framställning i en fråga, vilket är fallet även nu.

Jag vill tillägga, att såvitt vi inom konstitutionsutskottet ha kunnat utreda,

Motion om underlättande för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma. (Forts.)

är det antal personer, som det i detta fall gäller, synnerligen litet. Nu säger visserligen fröken Andersson, och det med ett visst fog, att man borde icke lägga kvantitativa synpunkter på en sådan här fråga. Det är alldeles riktigt, men om det å andra sidan gäller ett så försvinnande litet antal människor får man väl även ta någon hänsyn till detta. Jag tror att de för detta svenska medborgare, som kommit tillbaka till vårt land och veta, att det finns två villkor för deras återförvärv av medborgarskapet, från vilka konungen icke kan dispensera, och därför resignera, som fröken Andersson antytt, äro ytterst få. Såvitt vi inom departementet ha kunnat erhålla uppgifter känner man där knappast något sådant fall för närvarande, vilket inte utesluter, att det kan finnas en och annan sådan person. Under sådana förhållanden anser jag, att dennes rätt alldeles säkert blir tillgodosedd.

Jag vill också påpeka, att utskottet i sak helt ställt sig på motionärernas sida och framhållit, att hela denna reform är högst önskvärd och att det är av rent formella skäl som man så att säga drar på saken några månader.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående ändring av 45 § lagen om val till riksdagen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

*Motioner om
ändrade be-
stämmelser rör-
ande dagtrak-
tamente och
reskostnads-
ersättning åt
landstingsmän
m. m.*

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande dagtraktamente och reskostnadsersättning åt landstingsmän m. m.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 4 i första kammaren av herr *Anderberg m. fl.* och nr 10 i andra kammaren av herr *Hage m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 23 § landstingslagen skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner för sin del ville antaga i utskottets hemställan intagna förslag till lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Gardell**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har enhälligt föreslagit höjning av landstingsmännens arvode utan att landstingen varit i tillfälle att yttra sig därom utan endast deras förvaltningsutskott.

Som mångårig landstingsman har jag erfarenhet av att förvaltningsutskottet och landstinget ej alltid ha samma åsikter. De arvodet, som utgå till landstingsmännen, utgöra i allmänhet norm för ersättning för andra förtroendeuppdrag inom landstingsområdet. Utskottets förslag innebär alltså större utgifter till förtroendemännen inom landstingsområdet och en större utgift för länen i allmänhet än vad vi nu kunna överblicka. Redan förut har riksdagen visat tendens att låta förvaltningsutskotten träda i landstingens ställe. En sådan fortsatt utveckling är inte något som man i onödan bör befrämja, åtminstone inte från riksdagens sida. Det tillkommer riksdagen att se till att landstingens beslutanderätt ej för mycket beskäres. Det kunde dock ha gått mycket bra för

Motioner om ändrade bestämmelser rörande dagtraktamente och resekostnadsersättning åt landstingsmän m. m. (Forts.)

sig att hänskjuta frågan till landstingen och sedan låta den genom Kungl. Maj:t komma på riksdagens bord. Man bör akta sig för att göra landstingen överflödiga och låta förvaltningsutskotten ensamma bli beslutande myndighet, åtminstone inte onödigtvis.

För min del är jag inte motståndare till en reglering av dessa traktamenten, men både motionerna och utskottsutlåtandet förete så knapphändiga utredningar, att riksdagen i dag ej kan överblicka följderna av dessa utgifter för landstingsområdena i deras helhet, för den händelse alla arvoden skola vara lika stora.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag på konstitutionsutskottets utlåtande, samt i stället få föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära en förutsättningslös omprövning av det i motionerna berörda ärendet under inhämtande av landstingens uppfattning ävensom att därav föranledda förslag måtte föreläggas riksdagen.

Herr Hallén: Herr talman! Jag blev litet överraskad av herr Gardells yttrande. Herr Gardell tycktes mena, att därför att icke landstingen som sådana ha yttrat sig skulle man inte kunna vara säker på vilken uppfattning de ha i denna fråga. Nu är det väl så, att förvaltningsutskotten så procentuellt och riktigt som möjligt representera landstingens uppfattning, och deras mening i denna sak är ju uppenbar och känd. Då anser jag, att ingen meningsmotsättning föreligger och att man därför inte skulle vinna det allra ringaste med att låta landstingen som sådana yttra sig i denna fråga. Skulle de få tillfälle härtill, finns det väl inte den minsta tvekan om att de skulle ansluta sig till utskottets förslag. Jag anser därför, att ett sådant förslag som att denna fråga skulle gå tillbaka ut till landstingen för yttrande är synnerligen omotiverad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hällgren: Herr talman! Herr Gardell befarade att ett bifall till förslaget skulle medföra för stora utgifter för landstingen på grund av att landstingen ha en hel del förtroendemän, som väljas av landstingen, och vilka i regel bruka erhålla samma traktamente som landstingsmännen själva.

Det är emellertid just ur den synpunkten som konstitutionsutskottet inte har velat gå med på förslag om högre traktamenten för landstingsledamöter vid landstingsmötena än som föreslås i motionerna och det föreliggande utskottsutlåtandet. Aderton förvaltningsutskott ha om jag inte minns fel räknat ut, att landstingsmän, som inte bo i den ort, där landstinget hålles, skola ha 18 kronor i dagtraktamente och att de som bo på sammanträdesorten skola ha 12 kronor. Det finns skäl som tala för att landstingsmän som icke bo på sammanträdesorten borde ha högre traktamente, men just med hänsyn till att landstingen som regel bruka bestämma samma arvode åt sina förtroendemän, vilka kunna resa till sammanträdena och tillbaka till hemorten på samma dag, ha inte de inom konstitutionsutskottet, som ansågo ett högre traktamente berättigat, velat tillstyrka högre belopp än vad som föreslås i motionerna och vad som så gott som samtliga landstings förvaltningsutskott uttalat sig för.

Vad rättsställningen mellan landstingen och förvaltningsutskotten beträffar äro ju förvaltningsutskotten att betrakta som en regering för landstingsområdena under den tiden landstinget icke sammanträder. Det föreligger emellertid intet hinder för att landstingen på sina sammanträden bestämma traktamenten till landstingens förtroendemän till lägre belopp än det som gäller för landstingsmän vid landstingsmötena. Jag vill inte rekommendera den utvägen, men denna möjlighet föreligger likväl, därest man på något håll anser att trak-

Motioner om ändrade bestämmelser rörande dagtraktamente och resekostnadsersättning åt landstingsmän m. m. (Forts.)

tamentet för landstingens förtroendemän skulle bli för högt, vilket jag åtminstone för min del icke anser. Jag tycker snarare att det blir i lägsta laget.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gardell**: Herr förste vice talman! Vi ha icke blott förtroendemän inom själva landstingen utan även inom hushållningssällskapen och olika styrelser. Normen blir ju alltid, att vad en landstingsman har i ersättning det skola också de andra ha. Därför kommer ett beslut i enlighet med utskottets hemställan att medföra vittgående konsekvenser. Jag har inte uttalat mig om huruvida det föreslagna traktamentet är för högt eller för lågt. Jag tror inte att alla äro belåtna med 18 kronor. Beloppet kommer kanske snart att höjas, och då är det väl ingenting som hindrar att förslag härom kommer ifrån Kungl. Maj:t. På grund av den inställning, som Kungl. Maj:t har till behovet av sparsamhet, kanske ett sådant förslag som det föreliggande inte ens hade blivit framlagt för riksdagen nu, utan landstingen hade vid de stundande landstingsmötena i höst kunnat yttra sig i frågan. Jag förstår inte, varför inte även detta lagförslag kunnat gå vägen över Kungl. Maj:t, vilket alla andra lagförslag bruka göra.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Gardell under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

*Egentliga
statsutgifter
under rikssta-
tens sjätte hu-
vudtitel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens sjätte huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Kommunikationsdepartementet: Avlöningar.

Punkten 1, angående kommunikationsdepartementet, Avlöningar.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Lindmark**: Herr talman! Under denna punkt föreslår Kungl. Maj:t inrättandet av en byrå i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för handläggning av stadsplaneärenden.

Saktfärdigheten vid behandlingen av stadsplaneärenden är en gammal känd historia. Detta är mycket hindersamt för samhällenas utveckling. Stadsplaneärenden förekomma icke endast när det gäller städerna utan även beträffande köpingar och municipalsamhällen och andra tätt bebyggda samhällen å landsbygden. Det är sålunda en god åtgärd som här föreslås, och förslaget är med tacksamhet att notera. Det är icke blott när det gäller samhällenas egna intressen, som en reform är tacknämlig. Även när det gäller anläggning av vägar uppkomma gång på gång svårigheter på grund av att stadsplanerna icke äro fastställda. I samband härmed kan man även iaktta den tröga behandling hithörande frågor röna hos länsarkitekterna. Det är ju mycket vanligt — jag tror att det till och med är någonting oundvikligt — att länsarkitekterna skola

Kommunikationsdepartementet: Avlöningar. (Forts.)

yttra sig över stadsplaneärendena. Det kan då inträffa, att länsarkitekterna dröja 2, 3 kanske ända till 5 och 6 år, innan de ha behandlat ett ärende. Gäller det då att anlägga allmän väg genom ett sådant samhälle, så fördröjes vägbygget i motsvarande grad.

Under punkterna 1:o) och 34:o) har statsutskottet nu gjort uttalanden, i vilka man rekommenderar vidtagandet av åtgärder för en snabbare behandling av dessa ärenden. Med detta mitt anförande har jag velat stryka under dessa utskottets uttalanden. Det bör icke bara vara statsutskottet, som understryker vikten och nödvändigheten av en snabbare behandling, utan det bör också understrykas här i kamrarna.

Jag ber att hos herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få anhålla, att det företages en undersökning på hithörande område för att utröna vad anledningen kan vara framför allt till att länsarkitekterna behandla dessa ärenden så långsamt, att som jag nyss nämnde flera år förgå, innan ett ärende kommer ur deras händer. Om en sådan undersökning visar, att det är nödvändigt, böra åtgärder vidtagas till förbättring av förhållandet. Jag vädjar allvarligt till herr statsrådet att undersöka denna sak.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20, angående bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Under förevarande punkt i betänkandet har jag jämte flera medmotionärer motionerat om ett högre bidrag till underhåll av enskilda vägar. Motionen ansluter sig till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens begäran om att högre bidragsprocent skulle utgå till redan fastställda underhållsarbeten å enskilda vägar på landet. I sin motivering här för anför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen:

»Uppskattningen av underhållskostnaderna verkställdes i samband med besiktning av vägarna under hösten 1939 och försommaren 1940, varvid då gällande dagsverks- och materialpriser lades till grund för kostnadernas beräkning. Kontrakt har tecknats mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vederbörande intressenter angående underhållets utförande. Sedan nämnda tid hava emellertid väsentliga stegringar av kostnaderna inträtt, främst på grund av de ökade utgifter för framtransport av grus, vilka föranledas av höjda arbetspriser och svårigheter att erhålla gengasdrivna lastbilar samt dessas mindre lastförmåga.»

Styrelsen begärde därför, att bidraget måtte få höjas med 25 procent.

Jag anser, att denna begäran om möjligt borde ha tillmötesgåtts, och det var anledningen till den motion, som jag och flera medmotionärer ha avlämnat.

Det är ju så, att på praktiskt taget alla områden har man gått in för att kompensera den fördyring, som har inträtt. Även på detta område kan man gott påstå, att kostnaderna ha höjts ganska avsevärt, jag skulle tro beträffande bilkostnaderna med inmot 100 procent. Det hade därför varit tacknämligt, om departementschefen hade kunnat bifalla den begäran, som framställdes av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Så har emellertid icke skett.

Jag förstår ju, att det icke lönar sig att här komma med något yrkande, men jag skulle vilja vädja till departementschefen att följa denna fråga och till ett annat år taga under förnyat övervägande, om icke en kompensation kunde läm-

Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m.

Bidrag till underhåll av enskilda vägar m. m. (Forts.)

nas, som åtminstone i någon mån kompenserade de stegrade omkostnaderna på detta område.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Enligt kungörelsen om statsbidrag till underhållet av enskilda vägar skall uppskattning av underhållskostnaderna ske, vilken uppskattning skall gälla för en period av fem år framåt. Denna periodicitet har tillskapats av rent praktiska skäl. Det kan ju icke vara rimligt att företa en årlig uppskattning av kostnaderna, eftersom detta skulle bli alltför dyrbart och besvärligt, och därför har man på detta område liksom på så många andra valt en periodiskt återkommande förrättning.

För min del skulle jag bestämt vilja varna intressenterna för att söka bryta denna periodicitet, ty ett sådant avbrytande skulle givetvis ha till följd, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vid fallande konjunkturen skulle komma att resa krav på omräkning i anledning av det då förhandenvarande ekonomiska läget. Genom att bibehålla periodiciteten har man de allra bästa utsikter till att vågdalar och toppar jämnas av och att medelkostnaden blir den, som är skälig.

När perioden icke är längre än fem år, kan man icke heller behöva förutsätta, att det sker så många ombyten av ägare på de fastigheter varom är fråga, att det icke i stort sett blir samma ägare av fastigheterna under en lång följd av år. Därför sker icke heller någon orättvisa mot dem, om man behåller femårsperioden obruten.

Vid de förarbeten, som ägde rum, innan propositionen om statsbidrag till underhåll av enskilda vägar lades fram, var denna sak icke på tal i det sammanhang, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu har aktualiserat densamma. Vid de forskningar, som jag gjort, särskilt genom samtal med personer, som tillhört den kommitté, som konstruerade förslaget ifråga, har ingenting framkommit, som ger vid handen, att meningen med stadgandet om möjlighet att företaga ny uppskattning under femårsperioden, var att man skulle göra sådan ny uppskattning med hänsyn till konjunkturväxlingar. Meningen var istället, att denna möjlighet skulle stå öppen, därest det inträtt väsentliga förändringar i fråga om trafiken eller om exempelvis någon del av vägen tagits in till allmänt underhåll eller vägen flyttats eller rubbats till följd av att anslutande vägar blivit ändrade. Det var sådana saker, som man avsåg från de sakkunnigas sida och icke en omräkning med hänsyn till förändrade konjunkturen.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag förstår ju mycket väl herr statsrådets synpunkt på denna fråga, men jag kan dock icke underlåta att påpeka, att denna kontinuitet, som herr statsrådet talade om, brytes i ganska avsevärd grad genom de ändrade prisförhållandena. De vägar, som fingo sitt underhållsbidrag fastställt våren 1940, fingo bidraget fastställt vid en prisnivå, som icke mycket hade rönt inflytande av den prisstegring, som har skett. Om man istället hade uppskattat vägunderhållskostnaderna efter år 1941 rådande prisförhållanden särskilt på biltrafikens område, skulle man ha kommit upp i praktiskt taget dubbla underhållskostnaden. Det blir ju då ingen paritet för dem, som fingo sitt vägunderhåll fastställt bara ett år tidigare.

Det är denna synpunkt, som jag har lagt på frågan, och jag vet, att man i de praktiska fallen ute i bygderna för samma resonemang. Jag förstår som sagt herr statsrådets motiv, och jag skulle aldrig någonsin ha tänkt på att föreslå ett större tillägg, om icke förhållandena blivit så exceptionellt förändrade, som de ha blivit under loppet av bara ett enda år.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 21—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26, angående bidrag till byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag vill först uttrycka min tacksamhet till statsutskottet för att det vid punkt 24:o) åtminstone till 50 procent gått med på min motion om anvisande av ett förhöjt anslag till utvidgning och förbättring av statens fiskehamnar och farleder. Det i statsverkspropositionen upptagna anslaget till sådana fiskehamnar, 15,000 kronor, var ju otillräckligt, eftersom man icke kan låta dessa hamnar ligga utan tillräcklig omvårdnad. De förfela i så fall sitt syfte, och risk föreligger för att när man en gång skall taga i håll med dessa arbeten, blir det många gånger dyrare att utföra dem.

I fråga om punkten 26:o) har jag tillsammans med herr Skoglund i Umeå väckt en motion om förhöjt anslag för bidrag till byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar. Kungl. Maj:t har för sin del föreslagit ett anslag på 100,000 kronor, men jag måste framhålla, att detta belopp icke kan vara tillräckligt, särskilt som arbeten finnas planerade för över 6 miljoner kronor. I motiveringen för att Kungl. Maj:t icke har tillmötesgått åtminstone väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning om höjning av anslaget till 200,000 kronor anföres dels den statsfinansiella situationen, dels att en reservation kan antagas föreligga av anslaget för innevarande budgetår. De medel, som eventuellt ännu icke skulle vara förbrukade av detta anslag, komma emellertid säkerligen att bli förbrukade, innan budgetåret har gått till ända. Under sådana förhållanden finns det icke mer än dessa nu upptagna 100,000 kronor för ändamålet för nästa budgetår.

Tidigare har man för dessa hamnbyggnader haft mera medel till sitt förfogande. När det fanns bensinskattemedel, kunde man därav utnyttja ett belopp av 500,000 kronor per år för mindre hamnar och farleder. När det rådde stor arbetslöshet i landet, kunde också arbetslöshetsmedel utnyttjas för detta ändamål. Statsrådet har för sin del hänvisat till att tilläggsstat II upptager medel, som kunna användas för ändamålet. Å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 finnes nämligen upptaget ett reservationsanslag på 2,000,000 kronor. Direktiven för användandet av dessa medel äro emellertid sådana, att man icke helt och hållet når det syfte, som man avser med anslaget till fiskehamnsbyggnader.

Till användandet av medlen är nämligen först och främst knutet det villkoret, att arbetet skall motiveras av arbetslöshetspolitiska skäl, men det är ju endast på vissa orter i landet, som arbetslösheten har sådan omfattning, att den kan motivera igångsättandet av sådana arbeten.

I andra hand har man till användningen av anslaget knutit den försörjningspolitiska och produktionsbefrämjande synpunkten. Det är emellertid icke alltid säkert, att där man behöver en förbättrad eller ny fiskehamn på en viss plats för att med trygghet kunna utöva fiskerinäringen, det också finns en arbetslöshet, som kan motivera att ett sådant arbete sättes i gång.

Jag ämnar icke begära votering i denna fråga, men jag skulle vilja vädja till Kungl. Maj:t att taga under allvarligt övervägande sådan uppmjukning av direktiven för användandet av det ifrågavarande reservationsanslaget å tilläggsstaten, att man, där det vore ovillkorligen nödvändigt, skulle kunna taga mera hänsyn till de försörjningspolitiska än till de arbetslöshetspolitiska syn-

Bidrag till byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar.

Bidrag till byggande och underhåll av statsunderstödda fiskehamnar.
(Forts.)

punkterna och kunna ge väg- och vattenbyggnadsstyrelsen möjlighet att sätta i gång sådana arbeten.

Det är mycket, som i nuvarande finansiella situation har fått stå tillbaka till förmån för försvaret. Till försvaret hör emellertid också, att folket har icke blott kanoner utan även mat. Allt vad som kan göras för att förbättra försörjningsmöjligheterna för folket är också att anse såsom försvarsbefrämjande arbeten.

Jag har här velat rikta denna hemställan till Kungl. Maj:t. Det skulle vara ogrannlaga och kanhända också utsiktslöst, sedan första kammaren redan har fattat beslut, att vinna något genom att begära votering i denna fråga. Man måste ju också taga hänsyn till det tillmötesgående, som statsutskottet enligt vad jag inledningsvis nämnde har visat. Jag kan dock lova komma igen i denna fråga, därest jag icke på annat sätt kan vinna gehör för de synpunkter, som jag här har framhållit.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

Punkterna 41—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Punkterna 46—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningskatt.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 6, i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningskatt.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner, avseende förordningen om allmän omsättningskatt, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 98 i första kammaren av herr *Linderot* samt nr 14 i andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta, att alla hitintills ransonerade livsmedel och ransonerade textilvaror till beklädnads- och hushållsbruk samt dessutom

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
fisk, sill, strömming, rotfrukter, grönsaker, frukt, bär, skodon, böcker till undervisningsändamål och medicin måtte undantagas från allmän omsättningsskatt»;

2) de likalydande motionerna nr 99 i första kammaren av herr *Frans Hansson m. fl.* samt nr 148 i andra kammaren av herr *Johansson* i Öckerö *m. fl.*; vari hemställdts, »att riksdagen måtte besluta att allmän omsättningsskatt icke skall utgå vid försäljning av varor, som äro avsedda för tillverkning eller komplettering av fiskredskap, inklusive manillatåg då inköp sker mot uppvisande av intyg, som utfärdats av vederbörande kristidsstyrelse»;

3) de likalydande motionerna nr 171 i första kammaren av herrar *Löfvander* och *John Gustavson* samt nr 228 i andra kammaren av herr *Mattsson m. fl.*, vari hemställdts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning om omsättningsskattens snara avveckling; samt att likväl erforderliga skattemedel hellre måtte uttagas genom progressiv inkomstbeskattning och tillförande av nytt skatteunderlag i samband med avskaffande av de dyrortsgraderade skatteavdragen och införande av bevillningsfria familjeavdrag utan dyrortsgruppering»;

4) motionen nr 26 i andra kammaren av herr *Sundström* i Skövde *m. fl.* vari hemställdts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av § 2 i förordningen om allmän omsättningsskatt att till uppräknigen under a) på varor, som äro befriade från omsättningsskatt, lägges följande: apoteksvaror, som försäljas mot läkarrecept, insulin, lever- och ventrikelpreparat»;

5) motionen nr 27 i andra kammaren av herrar *von Friesen* och *Henriks-son*, vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta ändring av 2 § 3 mom. förordningen om allmän omsättningsskatt i anslutning till första särskilda utskottets vid 1940 års urtima riksdag gjorda uttalande angående detta stadgande, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext;

6) motionen nr 40 i andra kammaren av fru *Nordgren*, vari hemställdts, »att bland de varor, som under 2 § 1 mom. a) i kungl. förordningen 13 december 1940 om allmän omsättningsskatt undantagas från omsättningsskatt, måtte införas barnskor, såväl försäljning av sådana som underhållsarbete å desamma»;

7) motionen nr 41 i andra kammaren av fru *Nordgren*, vari hemställdts, »att bland de varor, som under 2 § 1 mom. b) i kungl. förordningen 13 december 1940 om allmän omsättningsskatt äro undantagna från omsättningsskatt, måtte införas salt sill och salt strömming samt färsk sill och färsk strömming»; samt

8) motionen nr 107 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga, vari hemställdts, »att riksdagen måtte besluta att omsättningsskatt endast uttages för den del av inköpet för jordbruksmaskiner som erlägges kontant».

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 171 och II: 228, om avveckling av allmänna omsättningsskatten m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 99 och II: 148, om undantagande i vissa fall från allmän omsättningsskatt av varor, som vore avsedda för tillverkning eller komplettering av fiskredskap, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionen II: 26 samt de likalydande motionerna I: 98 och II: 14, de sistnämnda i vad de avsåge undantagande från allmän omsättningsskatt av medicin, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

4) att motionen II:27, om ändring av 2 § 3 mom. förordningen om allmän omsättningsskatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5) att motionen II:40, om undantagande av barnskor från allmän omsättningsskatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6) att motionen II:41, om undantagande av sill och strömming från allmän omsättningsskatt, samt de likalydande motionerna I:98 och II:14, de sistnämnda i vad de avsåge undantagande från allmän omsättningsskatt av sill och strömming, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7) att de likalydande motionerna I:98 och II:14, om undantagande från allmän omsättningsskatt av vissa ransonerade varor, i den mån nämnda motioner icke vore besvarade genom vad utskottet hemställt under punkterna 3) och 6), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

8) att motionen II:107, om viss begränsning av den för jordbruksmaskiner utgående allmänna omsättningsskatten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) vid punkten 3)

av herr *Sundström* i Skövde, utan angivet yrkande;

2) vid punkten 4)

av herr *Henriksson*, som ansett, att utskottet beträffande punkten 4) bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionen II:27, om ändring av 2 § 3 mom. förordningen om allmän omsättningsskatt, besluta, att nämnda stadgande skulle erhålla följande lydelse:

»Kungl. Maj:t äger, då riksdagen icke är samlad, förordna angående ytterligare undantag från skatteplikt beträffande varor, om på grund av varans sammansättning och användningssätt eller dess egenskap av ersättning för skattefri vara synnerliga skäl tala för att varan likställes med i 2 § 1 mom. a) och b) omförmäld vara.»

3) av herrar *Aronsson* och *Jonsson* i Skedsbygd, utan angivet yrkande;

4) beträffande motiveringen

av herrar *Sundström* i Skövde, *Nilsson* i Kristinehamn och *Svensson* i Ljungskile, som ansett, att i utskottets motivering bort införas ett tillägg av i reservationen angiven lydelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Det utlåtande, som nu föreligger från bevillningsutskottets sida, visar tydligen, att stormen kring omsättningsskatten ännu icke hunnit bedarra. Det visar också tydligen, att omsättningsskatten fortfarande är behäftad med svagheter och inkonsekvenser, som föranlett motioner av skilda slag. Det har till och med gått så långt, att motioner framställts, som icke blott praktiskt taget utan även faktiskt innebära ett fullkomligt avvecklande av hela skatten. Det är fallet beträffande motionen i denna kammare nr 228, och det är också praktiskt taget följden av ett bifall till motionen nr 14 i denna kammare. Jag tror emellertid, att man får finna sig i att en mycket lång tid framåt ha denna skatt. Visserligen måste man uttala det bestämda önskemålet, att när en gång krisanordningarna skola avvecklas bör denna skatteform vara den som först kommer i åtanke. Det alternativ, som framförts som ersättare för de 250 miljoner kronor, som denna skatt avser att inbringa, är av sådan art, att man knappast kan reflektera därpå. I motionen nr 228 förordar man att i stället för omsättningsskatten sänka

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

de skattefria ortsavdragen, och man håller före, att det skulle medföra en skattelindring för de mindre bemedlade, om man på den vägen kunde taga ut pengarna. Jag tror emellertid, att man får vara ytterst försiktig med att slå in på den vägen, ty en mycket måttlig sänkning av de skattefria avdragen skulle säkerligen för de mindre inkomstagarna verka i skatteskärpande i stället för i skattelindrande riktning.

Jag har roat mig med att göra några överslag och därvid gjort en hel del upptäckter, som jag tidigare icke trott vara möjliga. En person, som har hustru och ett barn samt 2,000 kronor i taxerad inkomst, skulle vid en sänkning av de skattefria avdragen med 25 procent få sin statsskatt så höjd, att han för denna skattehöjning kan köpa för 600 kronor skattelagda varor och betala omsättningsskatten på dem. En skattedragare, som har denna inkomst, kan troligen inte ens köpa så mycket skattepliktiga varor, när han betalat hyra, vedbrand och de mesta livsförnödenheter, som nu icke äro belagda med skatt. Skulle man gå upp till en inkomstagare i 3,000-kronorsklassen, skulle en sänkning av de skattefria avdragen, om han har hustru och t. ex. tre barn, avgjort verka i skatteskärpande riktning. Har han familj men icke avdragsberättigade barn, kommer han i en mycket ogynnsammare ställning. Jag kan således icke tro, att man på den vägen når fram till en avveckling av omsättningsskatten.

Att hänvisa till en skärpning av de progressiva skatterna är knappast möjligt, därför att de skatteskärpningar, man kan få ut på dem, torde komma att efterfrågas ändå och man behöver, i den mån det blir möjligt, uttaga mer på den vägen. Slutsatsen blir således, enligt mitt sätt att se, att vi få dragas med denna skatt under en lång följd år framåt. Det torde vara välbetänkt att räkna med denna skatt såsom ofrånkomlig. Under sådana omständigheter synes det mig vara nödvändigt att vidtaga vissa korrigeringar och vissa rättelser i fall, som framkommit under hand, och som visat sig vara de mest stötande och stundom också lett till nästan rena orimligheten. Det är på två sådana punkter, som jag skulle vilja säga några ord.

Det gäller då först de motioner, som framförts angående skattefrihet för vissa fiskredskap, nämligen motionen nr 148 i denna kammare och nr 99 i första kammaren. Det förhåller sig så, att om jag köper ett färdigt fiskredskap, är detta, om det gäller en yrkesfiskare, skattefritt, men om jag råkar ut för ett missöde, så att fiskredskapet gått sönder, ramponerats av storm eller råkat på ett vrak el. dyl. och jag vill köpa det tågvirke eller garn, som behövs för att reparera redskapet, blir materialet till denna reparation skattelagt. Det måste ovillkorligen framstå för de yrkesfiskare, det här är fråga om, som en ren orimlighet att ha en sådan skattebestämmelse. Dessutom måste det framstå såsom en orättvisa mot den mångfald fiskare, som praktiskt taget själva tillverka sin redskap, att de råvaror, tågvirke och garn, som de inköpa, bli skattelagda. Vidare måste ett sådant tillvägagångssätt motverka sparsamhet med redskapen, därför att det blir mer lockande att vraka ramponerad redskap och köpa ny än att köpa skattelagt material till reparationer. I denna bristens till skulle det vara ett mycket oklokt sätt att hushålla med våra sparsamma tillgångar, då det gäller dessa varor. Allt synes sålunda tala för att en rättelse på den punkten bör komma till stånd. Motionärerna ha också anvisat en metod för att komma fram till en rättelse. Motionärerna föreslå nämligen, att kristidsstyrelserna i respektive län skola kunna ge licens för inköp av garn och tågvirke för fiskarnas behov, och med denna licens i sin hand skulle fiskarna kunna bli befriade från omsättningsskatt. Den utvägen kan synas ganska praktisk, men den är i alla fall icke framkomlig. Jag tror nämligen, att det rent principiellt är mycket vanskligt att slå in på den vägen, därför att riksdagen brukar vara ytterst känslig, när det gäller att bestämma om beskattningen — och detta med

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

all rätt — och därför möter det ganska stort motstånd varje gång, det är fråga om att på minsta sätt medge Kungl. Maj:t något intrång i den riksdagen utslutande tillkommande beskattningsmakten. Att överlämna denna skatteprövning till så tillfälliga organ som kristidsstyrelserna måste således av rent principiella skäl inge allvarliga betänkligheter, och den vägen torde sålunda icke vara framkomlig. Hur gärna man än skulle vilja tillmötesgå denna begäran, ha därför motionerna icke kunnat tillstyrkas av bevillningsutskottet. Vi ha emellertid, jag jämte två andra reservanter, velat hålla frågan vid liv och velat anmoda Kungl. Maj:t att närmare undersöka denna sak och söka finna en annan väg för att nå en rättelse. I det syftet ha vi föreslagit på sid. 11 i betänkandet ett tillägg till utskottets motivering av följande lydelse: »I frågans nuvarande läge kan utskottet givetvis icke uttala sig angående möjligheten att finna någon annan lösning än den i motionerna föreslagna. Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t ägnar frågan ytterligare prövning för att om möjligt nå fram till en lösning, som står i överensstämmelse med motionens syfte.» Jag ber, herr talman, därför att på denna punkt få yrka, att de av oss anförda meningarna läggas till utskottets motivering.

Under punkt 3) har jag också antecknat en reservation, där det gäller en motion angående skattefrihet för viss medicin. Den frågan har sin speciella förhistoria. I den ursprungliga propositionen angående omsättningsskatt hade Kungl. Maj:t undantagit medicin och läkemedel från den allmänna omsättningsskatten. Av någon oförklarlig anledning strök särskilda utskottet detta undantag och medicin blev sålunda i den första förordningen skattelagd. År 1941 väcktes både i första kammaren och här motioner med yrkande, att man skulle undantaga från omsättningsskatt medicin, som utlämnades mot läkarrecept. Bevillningsutskottet ville emellertid vid detta tillfälle icke taga ställning till frågan utan hänsköt densamma till Kungl. Maj:ts ytterligare prövning, och den prövningen redovisade Kungl. Maj:t i propositionen nr 324. Då hade Kungl. Maj:t hört centrala omsättningsskattenämnden samt en del andra myndigheter, och Kungl. Maj:t anslöt sig i det väsentliga till centrala omsättningsskattenämndens motivering, som utmynnade i att motionerna icke kunde tillstyrkas och att det skulle bli vid den ordning, som var införd. De skäl som då anfördes har jag för min del icke kunnat känna mig övertygad av, och därför har en motion i detta ämne på nytt upprepats i år. Jag skall nämna några skäl, som centrala omsättningsskattenämnden anført, och som utgöra grundvalen för avslagsyrkandet. Det första skälet är, att man på grund av humanitära skäl icke bör bevilja befrielse från omsättningsskatt. Det är ett ganska underligt skäl, ty om vi slå upp 2 § i omsättningsskatteförordningen skola vi finna, att nästan samtliga undantag, som där äro gjorda, äro i allmänhet motiverade av sociala skäl. Detta är således icke någonting som är på minsta sätt nytt, och om sociala skäl överhuvud taget skola kunna åberopas för någon åtgärd liksom de åberopades vid förra tillfället, synes det mig vara just när det gäller medicin, som folk måste köpa för att återvinna sin hälsa. Sociala och humanitära skäl äro mycket tungt vägande och borde vara av avgörande betydelse.

Ett annat skäl är, att en sådan bestämmelse spelar ingen roll, ty för de mindre bemedlade betalar i alla fall fattigvården medicinen, och de minst bemedlade lida alltså ingen skada. Det är ett mycket underligt skäl, därför att det innebär ingenting mindre än att staten lägger skatt på kommunernas fattigvårdskostnader, och det måtte väl vara en skatteform, som knappast kan anses tilltalande. En mera praktisk invändning anfördes av centrala omsättningsskattenämnden, när man förklarade, att vissa patentmediciner, insulin, lever- och ventrikelpreparat icke skulle kunna bli skattefria enligt den formulering, som vi givit, därför att insulin och andra leverpreparat i allmänhet icke

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

utlämnas mot läkarrecept. Det var naturligtvis en svaghet i den föregående motionen. Nu har emellertid den saken blivit rättad till på det enkla sättet, att dessa båda preparat liksom medicin, utlämnad mot läkarrecept, föreslås undantagna i själva förordningen. På den punkten bör sålunda icke möta några svårigheter.

En annan invändning skulle vara, att eftersom en del medicin ligger utanför läkarrecept, skulle med den ordning, vi föreslå, det kunna hända, att läkare, tandläkare och veterinärer skulle använda sig av sin receptskrivningsrätt för att köpa för sitt eget och sin familjs behov medicin, som icke är skattelagd. Man måste säga, att det hart när är ett kuriöst och mycket långsökt motiv, som man dragit ihop för att få en motivering för avslag. Det är väl ändå ganska orimligt att förutsätta, att dessa kategorier medborgare skulle på detta sätt vilja missbruka sin receptskrivningsrätt genom att undandraga sig en skatteläggning på medicin, som ligger utanför läkarrecept. Jag tror, att farhågorna på den punkten äro fullkomligt ogrundade och omotiverade.

Apotekarna skulle också påläggas en alltför tung arbetsbörda genom denna åtgärd. Denna princip är enligt min uppfattning mycket farlig att knäsetta, därför att staten faktiskt måste i detta sammanhang lägga på handlande, näringsidkare och hantverkare besvär, som äro utomordentligt betungande för samtliga, om staten skall få in sin skatt. I jämförelse med de svårigheter, som dessa ha att kämpa mot, och de besvär, som de få utsätta sig för, tror jag, att apotekarna mycket väl kunna uthärda att också göra staten den tjänst, som är nödvändig för att få denna skatt indriven.

Slutligen har man också framhållit, att det skulle verka så, att det knappa medicinförråd som finns skulle komma att konsumeras hastigare genom att göra medicinen skattefri. Detta skäl tillhör också de svepskal, varav hela detta betänkande är fullt. Man får väl ändå förutsätta, att en läkare icke skriver ut recept och icke tar till den myckenhet medicin, som han skriver ut, med tanke på skatten, utan han skriver naturligtvis ut den dosis, som han anser erforderlig, för att patienten skall återvinna sin hälsa. Under sådana förhållanden kan knappast konsumtionen av läkemedel på något vis röna inflytande av huruvida dessa äro skattebelagda eller icke. Det skulle vara en lätt sak för mig att anföra upprörande fall, där vissa personer, som äro i behov av att köpa medicin, ständigt få vidkännas en ganska betungande skatt för att kunna uppehålla — jag höll på att säga — livet eller för att möjligen återvinna sin hälsa. Dylika beskrivningar tror jag emellertid äro överflödiga i detta sammanhang. Var och en som tänkt sig in i denna sak måste medge, att det finns många synnerligen ömmande fall och att mycket starka skäl tala för att denna skattelindring genomföres.

Jag skall därför, herr talman, nu inskränka mig till att yrka bifall till motionen nr 26 i andra kammaren.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tidaholm, *Mårtensson* och *Gustafsson* i Tenhult.

Herr **Mattsson**: Herr talman! Omsättningsskatten drabbar i stor omfattning nödvändighetsvarorna samt berör därför hårt fattigt folk och barnrika familjer, som ändå ha svårt att reda sig i dessa tider.

Skattens inkomstresultat beskäres även av de sociala hjälpåtgärderna, som många gånger bland annat motiveras just med nödvändigheten att motverka omsättningsskattens sociala skadeverkningar.

Denna omsättningsskatt är även en börda särskilt för de mindre hantverkarna och småföretagarna. Deras antal i vårt land uppgår kanske till bortåt

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
200,000, varav de flesta tidigare inte ens varit bokföringsskyldiga. Nu har man ålagt dessa företag att bokföra och redovisa den beskattningsbara delen av vad de sälja.

Man kan säga att omsättningsskatten är en skatt på *utgifter*, som drabbar den fattigaste, som borde skyddas av familjeavdragen. Folkpensionärerna på landsbygden få betala samma omsättningsskatt utan att ännu ha fått likställighet i fråga om folkpensionerna och dyrtidstilläggen på dessa, något som jag och flera med mig många gånger krävt.

Det synes mig som om staten kunde gå med gott exempel, då det i dessa tider gäller att rationalisera och förbilliga administrationen och minska omkostnaderna. Att som nu sker i stor utsträckning ge med den ena handen och ta igen med den andra förorsakar, herr talman, enligt mitt förmenande ganska betydande onödiga administrationskostnader.

Det är bättre att uttaga den erforderliga skatten på den verkliga inkomsten; om man tar bort dyrortsgrupperingen, de högre skatte- och familjeavdragen i de s. k. dyrorterna, så blir det härigenom betydligt minskade utgifter för staten och samtidigt högre vanliga skatteinkomster.

Herr Sundström i Skövde omtalade att han hade gjort någon uträkning i anslutning till vår motion nr 228 och sade att dylika åtgärder inte kunna uppväga vad som inflyter i omsättningsskatt. Jag känner inte närmare till hur han har utfört dessa uträkningar, men jag förutsätter att han har verkställt dem med hänsyn till de s. k. högre dyrorterna.

Det är stora delar av nationalinkomsten som undantagas ifrån beskattning. 1940 utgjorde denna inkomst 11,000 miljoner kronor. Sedan de allmänna avdragen gjorts var den återstående inkomsten 7,006 miljoner kronor. Familjeavdragen minskade denna summa med ytterligare 3,879 miljoner kronor och till beskattning återstod endast 3,127 miljoner kronor. Det är inte rimligt att en så stor del av nationalinkomsten skall helt undandragas från direkt beskattning. Det är bättre att minska de skattefria avdragen och sålunda få ytterligare något tusental miljoner kronor att beskatta än att lägga en så opraktisk och orättvis skatt på utgifter. Vad de små inkomsttagarna förlora på en sänkning av avdragen i dyrorterna finge de tillbaka genom avskaffandet av omsättningsskatten.

Med stöd av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation och vill därför med några ord klargöra skälen härtill.

Jag tillåter mig först erinra om att jag, när frågan om omsättningsskatt först kom upp, tillät mig att i kammaren avlämna en motion, i vilken jag yrkade avslag på denna skatt och i stället pläderade för att motsvarande skatteintäkter skulle tagas ut genom en sänkning av de skattefria avdragen vid taxeringarna. Otvivelaktigt hade man genom ett sådant tillvägagångssätt uppnått större rättvisa än vad som blir fallet under nuvarande förhållanden.

Det står ju klart för alla som kunna överblicka detta problem, att omsättningsskatten hårdast drabbar de fattiga och de barnrika familjerna, som få använda hela sin inkomst för att köpa för livsuppehållet nödvändiga varor. Hade man i stället gått den andra vägen och vidtagit en ganska kraftig reduktion av de skattefria avdragen, hade man enligt mitt förmenande uppnått betydligt större rättvisa. Nu har man i stället nödgats att tillgripa den utvägen att genom rabatter söka tillfredsställa dem, som hårdast drabbas av skatten. På så

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

sätt tar staten med den ena handen och ger med den andra, och för detta senare ändamål har det måst skapas en apparat av ganska stor omfattning.

Därtill kommer att man mot detta rabattsystem kan rikta ganska grava anmärkningar. Jag avser inte därmed att man skall vända sig mot att samhället hjälper dem som ha det sämst ställt. Jag menar att det faktiskt vid tillämpningen av detta rabattsystem blivit så, att många som skulle kunna klara sig mycket bra utan denna hjälp likväl har rabattkort. Jag känner personligen till fall, där personer i mycket god ställning och som mycket väl skulle kunna reda sig utan rabattkort likväl utnyttjat möjligheten att erhålla sådana.

Nu har ju riksdagen gått in för denna skatteform, och man börjar nu märka att den ene efter den andre vill avskaffa omsättningsskatten beträffande än den ena och än den andra detaljen. Man kan ju säga, att det ur de synpunkter jag anfört borde vara fullt berättigat att en befrielse kunde äga rum beträffande till exempel omsättningsskatten på medicin. Det verkar ju nästan upprörande att en sjuk människa, som redan drabbats av olyckan att bli sjuk, skall behöva betala omsättningsskatt på den medicin, hon behöver inköpa för att söka återvinna hälsan. Lika orättfärdigt är det att en barnrik familjefader, som köper kläder åt sina barn, även skall nödgas betala omsättningsskatt på dessa varor.

Ja, herr talman, det är ju knappast i nuvarande läge något annat att göra än att behålla denna skatteform, tills man eventuellt kan avkoppla densamma eller finna några möjligheter att på andra vägar anskaffa det erforderliga beloppet. Jag tänker mig då som sagt att det skulle vara möjligt att genom en sänkning av de skattefria avdragen få in en hel del medel och därigenom åtminstone kunna avlägsna denna skatts mest osympatiska verkningar. Jag vill bara, herr talman, med dessa ord klargöra min inställning till frågan, och jag kommer för min del att vid den blivande omröstningen rösta för borttagande av omsättningsskatten på en del punkter, där detta föreslagits.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Man torde knappast kunna utpekulera någon mer effektiv beskattningsform än omsättningsskatten, men inte heller någon mer hjärtlös form för indrivning av skatt. Vid direkt beskattning och vid sådan skatts indrivning tages i varje fall någon hänsyn till de beskattades betalningsförmåga. Inkomsten skall uppgå till visst belopp, innan beskattning sker, och de avdragsfria beloppen fastställas med hänsyn till levnadskostnaderna på orten och även med hänsyn till det antal människor, som för sitt uppehälle äro beroende av den inkomst, som skall beskattas. Vid indrivningen av den direkta skatten tages också viss hänsyn till att skattebetalaren måste behålla något för att kunna leva. Men vid debiterandet och uttagandet av omsättningsskatten besvärar inte staten av några vare sig på humanitära skäl eller på omtanke om medborgarna grundade hämningar.

Fattigvårdstagare, folkpensionärer, de till försvarsberedskap inkallade, arbetslösa, barnen, åldringarna — alla måste de, oavsett sitt ekonomiska läge, betala omsättningsskatt, såvitt de vilja leva. En talare har anmärkt på att staten t. o. m. beskattar städernas och kommunernas inköp av medicin till sina fattiga. Men inte nog med det. En stads eller kommuns inköp till sina försörjningshem eller sjukvårdsinrättningar beskattas också, lika väl som staten själv tar tillbaka 5 procent av vad den ger ut som kontantunderstöd till en arbetslös. Om en arbetslös måste låna 150 kronor för att köpa en kostym kläder, måste han dessutom låna 7:50 till skatt åt staten, eljest får han ingen kostym. Om en människa blir sjuk och ordinerad medicin, som kostar 10 kronor, måste den sjuke därutöver erlægga 50 öre i skatt till staten för att få medicinen. Till och med själva sjukdomen beskattas, som redan påpekats. Man

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
kan säga, att staten med få undantag beskattar allt, från spädbarnets utstyrelse och skolbarnets ABC-bok till den dödssjukas medicin, likkistan och blomorna på gravstenen. Längre kan staten icke gärna gå.

Omsättningsskatten drabbar hårdast där försörjningsbördan är tyngst och lättast där försörjningsbördan är minst. Om en monark under enväldets dagar skulle ha spekulerat ut ett sådant beskattningssystem mot sina undersåtar, skulle säkerligen hans namn ha gått till historien som alla tiders störste skatteplågare. Nu är det emellertid ingen diktator, vars minne kommer att bli förknippat med införandet av detta system, enär det är uttrycket för att det råder demokrati i landet, nämligen *riksdagen* själv, som bär ansvaret för detsamma. Detta sakförhållande gör emellertid inte ansvaret mindre för dem som medverka till införandet och upprätthållandet av olika skattemetoder — tvärtom, ansvaret måste bli större.

Vid föregående års riksdag motionerade kommunisterna om att omsättningsskatten skulle avskaffas. Motionen avslogs — naturligtvis, höll jag på att säga. Jag är fortfarande av den mening att denna skatt snarast möjligt måste avskaffas, men vi äro medvetna om att vi inte komma att vinna riksdagens majoritet för ett sådant krav. Vi äro medvetna om, att man här ännu vill bibehålla ett skattesystem, med vars hjälp man som omsättningsskatt tar ut 250,000,000 till största delen från de små inkomsttagarna, men med sådana bestämmelser på andra beskattningsområden, exempelvis beträffande krigskonjunkturskatten, att denna inte ger mer än på sin höjd 35 miljoner från alla de storföretag, som ständigt öka sina utdelningar och gratisaktier, som krama guld ur krisen och varuknappheten.

I år ha vi nöjt oss med att söka lindra omsättningsskattens verkningar för de fattiga genom att föreslå, att alla ransonerade livsmedel och textilvaror till beklädnadsbruk samt dessutom sill, strömming och annan fisk, rotfrukter, grönsaker, frukt, bär, skodon, böcker för undervisningsändamål och medicin måtte undantagas från omsättningsskatt.

I yttrandet till motionen gör bevillningsutskottet ett anmärkningsvärt och tacknämligt erkännande, i det utskottet anför: »Erfarenheterna från den tid, varunder förordningen om allmän omsättningsskatt varit gällande, torde ha bekräftat de farhågor man vid skattens införande hyste för att densamma komme att särskilt hårt drabba vissa befolkningsgrupper.» Efter detta erkännande avstyrker emellertid bevillningsutskottet, med idel ohållbara motiveringar, alla förslag syftande till lättnader för de befolkningsgrupper, som drabbats särskilt hårt av omsättningsskatten.

Jag skall litet närmare granska utskottets motiveringar punkt för punkt. Utskottet motsätter sig att medicin skall undantagas från omsättningsskatt, en sak som redan tidigare i dag påtalats. Detta »med hänsyn till de invändningar, som från skilda håll riktats mot det vid 1941 års riksdag framkomna förslaget i samma syfte». Vad var det då för invändningar? Jo, då anfördes bland annat, att det skulle betyda en inkomstminskning för staten på omkring 700,000 kronor om omsättningsskatten på medicin slopades. Men vore inte denna inkomstminskning lättare att bära för staten än motsvarande utgift för landets samtliga sjuka?

Centrala omsättningsskattenämnden anförde en annan motivering, nämligen att skattebefrielse ej bör ske av »humanitära eller dylika skäl». Sådana yttranden ha åtminstone den förtjänsten att de ge rent besked. Men man har också rätt att säga, att Sveriges folk är att beklaga, om människor med sådan mentalitet, som detta yttrande avslöjar, få bli de som bestämma riksdagens ställningstagande till beskattningsfrågor.

Beträffande övriga varor, som vi önska få undantagna från omsättningsskatt,

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

anför utskottet att »inga starkare skäl åberopats till stöd för den i motionerna ifrågasatta skattebefrielsen än som skulle kunna göras gällande jämväl beträffande ett flertal nu skattepliktiga varor». Påståendet är icke riktigt. Vi ha nämligen anført skäl som måste vara starka. Vi ha anført, att utvecklingen av försörjningsläget medfört, att allt fler livsmedel och övriga förnödenheter blivit ransonerade, men att ransoneringsarna icke hindrat stora prisstegringar å även ransonerade varor. Konsumenterna få därför redan nu allt för dyrt betala de otillräckliga kvantiteterna av oundgängliga livsförnödenheter, som äro ransonerade. Och vi ha till dessa fakta lagt, att staten bidrager till detta missförhållande genom att pålägga även största delen av de ransonerade varorna omsättningsskatt. Den ökade efterfrågan på icke ransonerade varor har vidare medfört, att dessa ökat mer i pris än de ransonerade. Även beträffande flertalet av dessa varor bidrager staten till prisstegringen genom uttagandet av omsättningsskatt.

Vi ha därtill påpekat, att en av motiveringarna för införandet av allmän omsättningsskatt var, att behov förelåg att åstadkomma konsumtionsminskning. Detta syfte har nu ernåtts, tack vare varuknappheten, och detta i så stor utsträckning, att stora delar av vårt folk löpa fara att bli utsatta för undernäring. Vi ha vidare sagt att under sådana förhållanden är det oförsvärligt av statsmakterna att bidra till att öka denna fara genom att fördyra de livsmedel, som finnas, varigenom de göras ännu mer oåtkomliga för de fattiga. Det förhåller sig väl nu ändå på det sättet, att efterfrågan på ransonerade varor bestämmes icke av behoven, utan av ransoneringskortens. Följaktligen kan omsättningsskatten beträffande dessa varor inte behövas som konsumtionsreglerande faktor, såvitt man icke syftar till att söka förhindra de små inkomsttagarna från att erhålla de ransoner, de tilldelats enligt ransoneringsreglerna. Det anförda är starka skäl för våra förslag.

Men, säger utskottet, ett bifall till det yrkande som jag och mina medmotionärer framställt skulle väsentligen öka de svårigheter som redan nu föranledas av de medgivna undantagen från skatteplikt. Varför det? Kunna icke kött och fisk undantagas från omsättningsskatten, när det kan gå för sig i fråga om ägg. Kunna icke barnskor helt befrias från omsättningsskatt, när man för vissa slag av skodon kan ta ut ett högre belopp än det vanliga? Kunna icke kläder i manufakturaffärerna och skor i skoaffärerna samt skoreparationer hos skomakarna undantagas från omsättningsskatt, likaväl som värdepapper och aktier kunna undantagas hos mäklare och bankirer? Man åberopar numera alltid tekniska svårigheter som motargument, när man har svårt att komma med några andra. Jag måste säga, att sådana slag av argument äro nödargument och ingenting annat.

När vi begära, att matvaror av nämnda slag skola undantagas från omsättningsskatt, så veta vi också, att våra önsknings svarar vad det stora flertalet av folket önskar. Herr Sundström i Skövde säger, att stormen omkring omsättningsskatten ännu icke har bedarrat. Ja, herr Sundström, det är nog först nu som denna storm håller på att blåsa upp på allvar. I slutet av förra året uppvaktades regeringen och riksdagsgrupperna av representanter för nära 9,000 husmödrar här i Stockholm, vilka tecknat sina namn under en begäran om vissa matvarors undantagande från omsättningsskatt. Kooperativa förbundet har uttalat sig för samma sak vad gäller inhemska livsmedel. I Stockholm har nu murarfackföreningen, grovarbetarfackföreningen, timmermännens fackförening, byggnadssnickarnas, målarnas, elektrikernas och hissmontörernas, stenhuggarnas, plåtslagarnas, stuckatörernas och parkettläggarnas fackföreningar, alltså alla fackföreningar inom byggnadsindustrien, utsett en gemensam kommitté, som fått i uppdrag att hos regeringen och livs-

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

medelskommissionen framföra vissa önskemål rörande krisfrågorna. Bland de uppdrag denna fackföreningsfolkets kommitté fått är också den att begära, att alla hittills ransonerade livsmedel samt dessutom strömming, sill, inhemska rotfrukter, grönsaker o. s. v. måtte undantagas från omsättningsskatt. Därmed har icke mindre än 25,000 fackligt organiserade arbetare i Stockholm förenat sig med de 9,000 husmödrarna i ett krav på att staten icke skall bidra till nöden i arbetarhemmen genom att skattlägga oundgängliga livsmedel.

Jag solidariserar mig, herr talman, helt med deras krav och yrkar bifall till motionen i andra kammaren nr 14.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag har också väckt en motion i vad gäller omsättningsskattens tillämpning. Min motion går ut på att vid byte av maskiner, om t. ex. en jordbrukare köper en ny maskin men lämnar en äldre i utbyte, omsättningsskatt inte skall uttagas mer än på den del av köpeskillingen för den nya maskinen som erlägges kontant. Motiveringen härför är den, att den firma som sålt den nya maskinen och bytt till sig den gamla i sin tur säljer denna till en annan jordbrukare.

Som belägg för detta kan jag nämna, att det för två år sedan var en firma där hemma som sålde icke mindre än 60 begagnade såningsmaskiner, som gingo till ett annat län, där man förut icke haft sådana mindre såningsmaskiner. Ett så stort ombyte av maskiner berodde på att jordbrukarna hade så ringa tillgång på arbetskraft, att de skaffade sig större maskiner för att kunna driva jordbruket på bästa möjliga sätt. Detta är orsaken till att det är ett så stort ombyte av maskiner, slättermaskiner, räfsor, såningsmaskiner och alla andra jordbruksmaskiner. Likadant var det beträffande traktorer. Där har det varit ett ständigt ombyte. Att då taga ut skatt även på den del som senare kommer att skattläggas, tycker man är en stor orättvisa.

Utskottet tycker emellertid icke det, ty det säger i sin motivering: »Att omsättningsskatt sedermera — vid försäljning av sistnämnda vara — ånyo kan komma att utgå, överensstämmer med grundprinciperna för ifrågakvarande beskattning.» Det var någonting nytt. Jag har åtminstone förut icke trott, att grundprincipen för denna beskattning skall vara en dubbelbeskattning. Man hade inte väntat, att sådana tankar legat under vid denna beskattnings genomförande.

Jag skall gå litet längre. Låt oss tänka på varor som äro befriade från omsättningsskatt. Om ett ungt par t. ex. skall sätta bo och köpa litet möbler, ja, då få de betala omsättningsskatt för dem. Men om en bank eller ett affärsföretag köper möbler till sin verksamhet, äro dessa skattefria. Likadant är det, om en familj köper en symaskin. Den får betala omsättningsskatt för den, men om ett industriföretag köper symaskiner, utgår det ingen skatt på dem. Så är det hela vägen. De varor som industrien köper äro fria från omsättningsskatt.

Man kan verkligen ställa sig den frågan: Skulle icke statsmakterna, då statsfinansiella skäl äro grunden till omsättningsskatten, kunna ta ut sådan skatt även på de varor som industrien köper? Jag tror, att oviljan mot denna omsättningsskatt bottnar i att den icke tas ut på ett sätt som överensstämmer med skälighet. Då invänder man, att omsättningsskatten skall avse butikshandelsvaror och till sådana kan man icke räkna industriens stora maskiner. Men om man ser efter, vilka varor som äro befriade från omsättningsskatt, så är det t. ex. en checkblankettbok som man får i en bank. Den utlämnas av en bank och således är denna lilla bok skattefri. Den tycker emellertid åtminstone jag borde räknas till butikshandelsvaror. Man skulle kunna gå vidare utefter hela raden av varor. Jag har här en bok från centrala omsättningsskattenämndens verksamhet, där

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

man ser, att det är massor av varor som äro skattebelagda och andra som äro skattefria. Man finner där sådana konsekvenser i tillämpningen av denna omsättningsskatteförordning, som jag här anfört exempel på.

Utskottet säger, att ett bifall till min motion »skulle dessutom med hänsyn till de likartade förhållanden som föreligga på andra områden få konsekvenser som för närvarande icke kunna överblickas». Jag får för min del säga, att konsekvenserna av lagens ikraftträdande och konsekvenserna av dess tillämpning kunna icke bli mer felaktiga, än vad de nu äro. Jag anser därför, att denna dubbelbeskattning på jordbruksmaskiner vid byte och köp icke skall förekomma. Jordbruksnäringen har sin stora uppgift att skaffa livsmedel åt vårt land, och industrien har också sin stora uppgift. Man ställer sig verkligen den frågan här, varför industrien, bankerna och affärsvärlden skola befrias från omsättningsskatt när det gäller möbler och sådant och varför industrien skall befrias från skatt i fråga om maskiner för driften. Jag är säker på att om staten sänkte skatten till t. ex. 3 procent och i stället tog ut den på alla varor utom livsmedel och kläder, skulle staten få in mycket mera pengar, än vad den nu får in, på grund av att skatten är så lagd, att somliga varor äro fria. Hur felaktigt denna skatt lagts, visas allra bäst genom den väldiga motionsflod som kommit just i detta ärende. Den kommer säkert att ökas till ett annat år.

Jag skulle vilja säga till bevillningsutskottet, att man icke skall vara så rädd för konsekvenserna, om man vill rätta till felaktigheter. Jag tror, att om bevillningsutskottet kommer att hålla fast vid den uppfattning som det har i detta ärende, kommer oviljan mot omsättningsskatten och dess tillämpning att bli allt större och större.

Jag förstår, att det är hoppplöst att göra något yrkande om bifall till motionen, men jag hade i alla fall tänkt att göra det. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till min motion nr 107 i andra kammaren.

Herr Henriksson: Herr talman! Beträffande denna skatts vara eller icke vara, som man här diskuterat, torde det väl ligga till på det sättet, att vi i dagens läge icke ha någon möjlighet att på annat sätt taga ut de betydande belopp som statskassan behöver för de stora utgifter som äro beslutade. Vi ha att konstatera detta och att ta konsekvenserna därav.

När nu här i dag föreligger en hel lång rad av motioner, som beröra omsättningsskattefrågan, befinner också jag mig bland motionärerna, men jag intar en motsatt position mot större delen av de motionärer, som nu ha uppträtt här. När man i denna lagstiftning en gång har knäsat principen om att undantag skall få ges från lagen, då kommer nog också riksdagen att varje år presenteras en sådan här lång rad av motioner, där man från den ena eller andra utgångspunkten begär nya undantag. Det ligger ju i skattens natur, att den drabbar på ett sådant sätt, att man kan anföra skäl både för det ena och det andra. För min del har jag från början intagit den positionen, att man icke skall medgiva några undantag från skatten, och den principen hävdade jag när förslaget först förelades riksdagen år 1940. Jag skall emellertid, herr talman, icke uppehålla mig vid dessa frågor utan begränsa mig till den punkt i fråga om vilken jag avgivit min motion. Den ligger för övrigt i linje med min allmänna principiella inställning.

När förslaget först lades fram, som nämnts 1940, yrkade jag i en motion nr 32 i denna kammare avslag på stadgandet i det lagrum som medgav Kungl. Maj:ts rätt att förordna om ytterligare undantag från omsättningsskatt. Jag tillät mig motivera detta mitt yrkande på följande sätt: »Skulle ett dylikt stadgande bifallas, skulle riksdagen därmed utan närmare riktlinjer eller inskränkningar fränhända sig beslutanderätten i en betydelsefull skattefråga.

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Detta kan varken vara lämpligt eller behövt.» Riksdagen har i alla möjliga sammanhang lämnat ifrån sig beslutanderätt till Kungl. Maj:t och givit Kungl. Maj:t mycket vittgående fullmakter. Det finns dock en punkt där jag anser att riksdagen bör vara rädd om sin beslutanderätt, och det är just i fråga om skatterna. Det heter ju, att svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta skall utövas av svenska folkets valda representanter. Vad beträffar Kungl. Maj:ts rätt att bevilja nya undantag från omsättningsskatt finns denna nu angiven i förordningens 2 § mom. 3. Då frågan om omsättningsskatten behandlades av första särskilda utskottet 1940, funnos där mycket stora sympatier för en linje som följde motionen, alltså att man skulle avslå stadgandet i detta lagrum. Det var en mycket lång överläggning om den frågan. Eftersom det var en ny stor skatt som skulle införas och man på sina håll var litet osäker om hur den skulle verka i själva portföret, ansåg man, att man i alla fall skulle låta detta lagrum stå kvar, men i motiveringen göra ett skarpt uttalande, som preciserade, hur långt riksdagen där ville gå. Man kompromissade alltså mellan olika uppfattningar. Detta kom till uttryck i första särskilda utskottets utlåtande nr 10 på följande sätt: »Enligt 2 § 2 mom. i förslaget skall Kungl. Maj:t äga förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper. I motionen II:32 har hemställts, att detta stadgande måtte utgå. Till motivering av stadgandet har departementschefen anfört, att han ansett detsamma icke gärna kunna undvaras i en lagstiftning sådan som denna, vars verkningar äro lika vittgående som svåröverskådliga. Av detta uttalande drar utskottet den slutsatsen, att ifrågavarande bemyndigande är avsett att begagnas endast för sådana nu oförutsedda fall, då alldeles särskilt starka skäl tala därför och då omständigheterna icke medgiva frågans hänskjutande till riksdagen. Under förutsättning att bemyndigandet erhåller denna snäva uttolkning, anser utskottet stadgandet kunna och böra kvarstå.»

Sedan visade det sig emellertid, att Kungl. Maj:t inte bahagade finna lämpligt att följa utskottets direktiv. Vi erinra oss, att vid förra årets riksdag hade konstitutionsutskottet funnit anledning att i sitt dechargememoriel riktiga anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet, därför att han hade övrskridit riksdagens direktiv på denna punkt. I den debatt som då försiggick lät man förstå, att man ansåg, att Kungl. Maj:t icke skulle behöva känna sig lika bunden av något som stod i en motivering som av något som stod utsagt i lagtexten. Jag kan också delvis förstå, att det i praktiken kan vara svårt för Kungl. Maj:t att vid varje tillfälle se efter, huruvida riksdagen i motiveringen sagt någonting som icke är lika med vad riksdagen sagt i en kläm eller en lagtext. I detta sammanhang föranleddes också konstitutionsutskottet att rikta en skrivelse till de andra utskotten och framhålla betydelsen av att låta särskilda önskemål framkomma i klämman och lagtexten samt icke nöja sig med att låta dem stå i motiveringen.

Det är med den utgångspunkten, som av mig och herr von Friesen väckts motionen i andra kammaren nr 27, däri vi hemställt, att riksdagen skulle precisera sin ståndpunkt, så att man icke behövde komma i någon konflikt rörande tolkningen, såsom hände föregående år. Utskottet har för sin del återigen stannat för att göra ett uttalande i motiveringen. Man säger, att utskottet vill understryka de uttalanden som tidigare gjorts i detta hänseende från riksdagens sida. Vi befinna oss alltså enligt utskottets förslag i samma läge som förut, att riksdagens mening icke finns klart uttryckt i lagtexten. Frågan om undantag från skatt och tolkningen av författningen var ju uppe när omsättningsskattefrågorna behandlades vid förra årets riksdag. Det hänvisades i då föreliggande proposition till en skrivelse, som centrala omsättningsskatte-

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

nämnden ingivit till finansdepartementet, i vilken man berört dessa frågor. Jag anser, att man skulle kunna ta andemeningen i denna skrivelse såsom utgångspunkt vid ett preciserande av riksdagens uppfattning, och detta har jag också tillåtit mig att göra i yrkandet i den reservation, som är fogad till bevillningsutskottets betänkande.

Jag föreslår alltså, att riksdagen beslutar en sådan ändring av 2 § 3 mom. i denna förordning att man där klart säger ut, vad man vill. Då skulle momentet få följande lydelse: »Kungl. Maj:t äger, då riksdagen icke är samlad, förordna angående ytterligare undantag från skatteplikt beträffande varor, om på grund av varans sammansättning och användningssätt eller dess egenkap av ersättning för skattefri vara synnerliga skäl tala för att varan likställas med i 2 § 1 mom. a) och b) omfördämd vara.» Skulle riksdagen antaga detta förslag till formulering, så sägs också ut i lagtexten, vad det är man vill, nämligen att ge Kungl. Maj:t möjlighet att vidtaga sådana rent praktiska justeringar, som hänga nära samman med tidigare beviljade undantag. Men icke heller utskottet har ju, om man nu skall hålla sig till motiveringen, velat vara med om att Kungl. Maj:t skall kunna få taga upp nya varor och varugrupper och göra dem skattefria utan att fråga riksdagen.

Med åberopande av vad jag tillåtit mig anföra ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag har tillåtit mig väcka två motioner med yrkande på undantag från omsättningsskatten av vissa varor. De föreslagna undantagen avse dels salt sill och salt strömming samt färsk sill och färsk strömming, dels barnskor och reparationer å sådana. Jag har yrkat på undantag för dessa varor, därför att jag vet, att utgifterna för desamma utan tvekan äro mycket tyngande för fattiga och barnrika familjer.

På förekommen anledning vill jag erinra om, att detta icke är någon ny fråga utan att jag redan vid omsättningsskattens tillkomst väckte motion med krav på att dessa varor skulle undantagas.

Utskottet har avstyrkt mina motioner med en mycket knapphändig motivering. Det heter på sidan 8 i utskottets utlåtande, att ett bifall till de i dessa motioner framställda yrkandena skulle väsentligt öka de svårigheter, som redan nu föranledas av de medgivna undantagen från skatteplikt. Detta skall jag icke bestrida. Men då det av statsfinansiella skäl, enligt min mening, icke är möjligt att helt taga bort denna skatt, om vilken vi redan vid densammas tillkomst voro eniga, att det är en av de mest otrevliga skatter riksdagen nödgats besluta, så innebär icke detta, att man ej skall göra vad som göras kan för åstadkommande av sådana lindringar, som äro mest av behovet påkallade.

När det gäller en av här ifrågavarande varor, nämligen sillen, är det så, att enligt konjunkturinstitutets rapport över vårt försörjningsläge hösten 1941, prisstegringen just på denna vara har varit oerhörd. Sillen betingar i pris icke mindre än sex gånger vad den kostade 1939.

En annan orsak till att man gärna vill ha bort omsättningsskatten å sill är den allt mera tilltagande knappheten på livsmedel, särskilt för de mindre bemedlade, som icke ha råd att köpa de så kallade fria varorna, vilka betinga mycket höga priser. Därför tvingas dessa familjer i mycket stor utsträckning att lita till sillen, särskilt den salta sillen, som — höll jag på att säga — är den klippta, som fattiga hushåll närmast måste bygga på, i den mån den av prisskäl är överkomlig för dem.

Jag har i motionen också tillåtit mig göra en jämförelse i och med påpekan- det att omsättningsskatten kunnat tagas bort på en sådan vara som ägg. Det är väl ändå ingen, som vill bestrida, att ägg spela en betydligt mindre roll i

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
hushållet än sillen för de fattigaste familjerna. När man kunnat vara med om att undantaga äggen från omsättningsskatt, tycker jag att det vore rimligt att taga bort skatten på en sådan nödvändighetsvara som sillen.

Den andra varan, där jag yrkat på ett undantag från omsättningsskatten, är barnskor och reparationer å sådana. Jag tror ej, att någon här vill förneka, att en av de mest tyngande posterna i en barnrik familj gäller just skorna och reparationer av dessa. Om jag icke är fel underrättad har man i ett land som Finland, som nu för sitt andra krig, ändå haft blicken öppen för att just barnens försörjning med skor är en av de mest tyngande utgifterna. Där har man undantagit barnskor och reparationer å dylika från omsättningsskatt.

Utskottets andra motivering är, att inga starkare skäl åberopats till stöd för de ifrågasatta skattebefrielseerna. Ja, herr talman, man kan ju tvista om vad som är starka skäl. Jag tycker, att skälen äro tillräckligt starka, när man kan påvisa, att dyrtiden skärpts högst väsentligt sedan skatten antogs, och att knappheten på förnödenheter, med ökade priser å särskilt här nämnda varor, har tilltagit sedan dess. Jag anser detta vara skäl nog för att taga bort skatten å dessa varor och beklagar att utskottet icke velat vara med om detta. Det är en allmän önskan ute i landet bland mödrarna i de fattiga hemmen, att de åtminstone skola slippa en onödig fördyring på just de varor det här gäller.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna II: 40 och II: 41.

Häruti instämde fröken *Hesselgren*, fru *Eriksson*, fru *Alvén* och fru *Skoglund-Lindblom*.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Under överläggningen har anförts en rad mycket goda skäl mot den skattelagstiftning vi diskutera — dock är jag, herr talman, icke mäktig den självövertvinnelsen, som skulle fordras, om jag till dessa goda skäl även skulle räkna de argument, som framfördes av herr Persson i Stockholm. De skäl, som här luftats, äro precis desamma, som kommit till synes vid de tidigare tillfällen då vi överlagt om omsättningsskatten. De ha i dag precis samma värde, stort eller litet, som de hade vid de tidigare tillfällena.

Det är ju alldeles givet, att ingen är särskilt glad åt denna skatteform. Bevillningsutskottet självt gav ju tillkänna en sådan mening, när vi första gången hade att taga ståndpunkt till densamma. Vi ha även vid detta tillfälle icke underlåtit att meddela denna vår uppfattning. Men man har i varje fall inom utskottet också alldeles klart för sig, att så som det statsfinansiella läget för närvarande och för en överskådlig framtid gestaltar sig, ha vi tyvärr ingen annan väg att gå än att dragas med denna naturligen med många svagheter behäftade skatteform.

Efter att ha gjort detta inledande påpekande skall jag be att få yttra några få ord i anslutning till de speciella invändningar, som riktats mot vissa bestämmelser rörande denna omsättningsskatt. Den första invändningen gäller det förhållandet, att apoteksvaror äro inräknade under omsättningsskatten. Jag ger herr Sundström i Skövde rätt däri, att det måste anses på något sätt stötande, att staten skattlägger medicin, denna medicin, som människorna använda för att uppehålla eller för att återställa sin hälsa. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att precis samma reflexion, som man har anledning att göra inför skatten på apoteksvaror, har man också skäl att göra inför en mycket lång rad av de nu skattlagda varorna. Man kan argumentera som en ärad talarinna gjorde för en stund sedan med fullt fog; när det gäller ett så viktigt födoämne som sillen, när det gäller strömmingen, när det gäller barnskor, när det gäller hundratals olika andra varor kan man anföra dylika invändningar med

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

precis samma rätt hela vägen. Men vilken skulle konsekvensen bli, om man skulle handla i enlighet med en sådan uppfattning? Konsekvensen skulle bli, att man fritog och på frilistan uppförde en oändlig massa varor, på vilka ett sådant betraktelsesätt kan tillämpas. Detta i sin tur skulle självfallet leda till ett fullständigt sönderbrytande av hela denna skattelagstiftning.

Vad speciellt apoteksvaror beträffar har riksdagen beslutit, att de icke skola vara fria. Emellertid ha ju framställningar i annan riktning kommit till synes. Vi hade sådana vid förra årets riksdag. Bevillningsutskottet var en smula tveksamt, hur man skulle förfara. Man fann de skäl, som voro anförda till förmån för skattebefrielsen — som jag antydde för ett ögonblick sedan — ganska vägande. Man lade ärendet i Kungl. Maj:ts hand. Man fäste Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på det för att höra, hur finansministern såg på saken. Finansministern lät i anslutning till detta bevillningsutskottets utlåtande göra en mycket omfattande, förnyad utredning i denna detalj. Jag skall icke närmare redogöra för densamma utan bara föredraga den konklusion, till vilken finansministern kom, när man tagit under omprövning alla skäl för och emot, som kunde anföras. Finansministern skrev: »I likhet med den starkt övervägande majoriteten bland de hörda myndigheterna och organisationerna finner jag de av omsättningsskattenämnden anförda skälen mot den ifrågasatta skattebefrielsen för läkemedel böra tillmätas avgörande betydelse.»

Sedan har enligt bevillningsutskottets uppfattning inga nya omständigheter tillkommit, som kunna reducera värdet av detta finansministerns uttalande. Vid sådant förhållande har utskottet icke kunnat annat än avstyrka herr Sundströms i Skövde motion. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att bevillningsutskottet är alldeles enigt i detta sitt ståndpunktstagande med undantag av motionären, vilken reserverat sig blankt.

Jag övergår så till de motioner för vilka herr Mattsson här gjorde sig till tolk. Han är ju själv motionär här i kammaren. Dessa motioner gå ut på framställning till Kungl. Maj:t om omsättningsskattens snara avveckling. Det är ett utomordentligt omfattande spörsmål. Man hade väntat, att, när motionärerna framförde ett så vittutseende krav, de också skulle lämna mer precis anvisning på, varifrån de pengar skulle tagas, som, om man tillmötesgår detta krav, givetvis gå bort och måste tagas ut i annan ordning. Det är dock mycket stora belopp det är fråga om. Vi veta väl alla, att omsättningsskatten i budgetförslaget är upptagen till 250 miljoner kronor och den så kallade lyxskatten till 40 miljoner kronor. Det är alltså nära 300 miljoner kronor, som vi måste taga annorstädes, därest vi avskaffa omsättningsskatten. Någon egentlig anvisning därom ha emellertid motionärerna ingalunda kommit med utan de endast ifrågasätta, att erforderliga skattemedel skulle kunna uttagas genom progressiv inkomstbeskattning och tillförande av nytt skatteunderlag i samband med avskaffande av de dyrortsgraderade skatteavdragen och införande av bevillningsfria familjeavdrag utan dyrortsgruppering.

Motionärerna mena alltså, att bevillningsutskottet och riksdagen på basis av deras motion skola taga ståndpunkt till ett så utomordentligt invecklat och omfattande skatteproblem, som avskaffande av de dyrortsgraderade skatteavdragen och införande av bevillningsfria familjeavdrag utan dyrortsgruppering innebära. Bevillningsutskottet har ej kunnat taga på sitt ansvar att träffa avgörande i en så omfattande fråga på basis av enskilda motioner. Jag föreställer mig, att kammaren har samma uppfattning i denna detaljfråga.

Här föreligger vidare en motion av herr Hansson i Skediga, i vilken hemställes, att riksdagen måtte besluta att omsättningsskatt endast uttages för den del av köpeskillingen för jordbruksmaskiner som erlägges kontant. Såvitt jag förstår, har den ärade motionären icke full kännedom om de principer, som

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
bära upp denna omsättningsskattelagstiftning. Det är ju så, att det heter omsättningsskatt. Därav följer ju, att skatten måste läggas på varje omsättning, som äger rum. För övrigt vill jag påpeka, att skulle man tillmötesgå motionären, skulle detta hava till följd icke bara, att man fritog sådana jordbruksmaskiner, som lämnades såsom dellikvid vid en affär, utan man måste gå till väga på samma sätt i fråga om alla övriga affärstransaktioner, där en begagnad vara lämnas som dellikvid, när man inköper en ny. Det gäller t. ex. hela symaskinsbranschen. Det är ytterst vanligt, att en människa, som köper en ny symaskin, lämnar den gamla som dellikvid. Likadant är det i fråga om grammofooner och radioapparater, och framför allt i fråga om bilar är detta det reguljära tillvägagångssättet. När man köper en ny bil, lämnar man den begagnade bilen i utbyte och får en ny vagn. Skulle hela den del av vederlaget, som utgår i form av den äldre varan, vara fri från skatt, skulle man beröva finansministern en mycket väsentlig del av omsättningsskatten.

Då jag uttalar en förmodan, att herr Hansson i Skediga icke har tillräcklig kännedom om denna skattelagstiftnings allmänna grunder, finner jag denna förmodan styrkt av ett uttalande, som han gjorde för ett ögonblick sedan i sitt anförande, där han, om jag ej missuppfattade honom, förmodade, att en industri, som köper kontorsmöbler, skulle slippa omsättningsskatt vid en sådan transaktion. Det förhåller sig ingalunda så. Det är självklart, att denna transaktion faller under omsättningsskatten.

Jag övergår så till de motioner, som här blivit föremål för ett kort omnämnande av fru Nordgren. Det gäller dels sill och strömming, dels barnskor. Som jag sade för en stund sedan, kan man för dem argumentera med samma framgång som i fråga om apoteksvarorna. Samma invändning måste dock resas, att undantager man dem, måste man undantaga det och det o. s. v. Då river man upp hela denna beskattning. Vad speciellt barnskor beträffar, anmäler sig en rent teknisk omständighet, som man icke alldeles kan bortse från. Man måste definiera begreppet barnskor, ty det är en skattelagstiftning som det är fråga om. Man har inom utskottet verkligen varit inne på detta, och man har konsulterat centrala omsättningsskattenämnden. Man har därvid enat sig om, att man med barnskor avser skor med passnummer 33 och därunder. Nu är det ju emellertid så, att ett ganska stort antal damer ha så små fötter, att de kunna köpa skor med passnummer 33 och ännu lägre passnummer. Dessa damer skulle sålunda, om barnskor undantogs från omsättningsskatt, erhålla en icke avsedd skattelättnad. Trots att bevillningsutskottet har en utomordentlig egard för damerna, i synnerhet då dessa uppträda i en sådan gestalt som den ärade talarinnan, har bevillningsutskottet icke velat vara med om att tillstyrka en motion, som, om den bifölles, komme att leda till konsekvenser av det slag, jag här antytt.

Till slut skall jag bedja att få säga ett par ord i anslutning till herr Henrikssons anförande. Herr Henriksson uppehöll sig vid ett principiellt mycket viktigt avsnitt av denna lagstiftning, nämligen den del därav, som avser bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva undantag. Inom utskottet och även inom riksdagen var man ju på sin tid mycket tveksam, huruvida Kungl. Maj:t borde erhålla en sådan fullmakt, ty i och med att riksdagen gäve Kungl. Maj:t fullmakt att medgiva undantag, så avstode riksdagen återigen en liten del av sitt allra förnämsta prerogativ, nämligen beskattningsrätten. Man ansåg sig emellertid på grund av betydelsefulla praktiska skäl kunna gå med på saken, men när bevillningsutskottet godkände detta, så skedde det med synnerligen starka reservationer. Jag vill erinra om, vad utskottet anförde, när utskottet tillstyrkte förslaget: »Ifrågavarande bemyndigande vore avsett att begagnas endast för sådana oförutsedda fall, då alldeles särskilt starka skäl talade

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
därför och då omständigheterna icke medgäve frågans hänskjutande till riksdagen. Under förutsättning att bemyndigandet erhöles denna snäva uttolkning, ansåge utskottet stadgandet kunna och böra kvarstå.» Detta uttalande, som godkändes av båda kamrarna, innehåller enligt min mening en bestämd anvisning till Kungl. Maj:t att icke försöka att tänja på denna fullmakt och att endast använda den i yttersta nödfall. Herr Henriksson har velat, att fullmaktsklausulen skulle avfattas med större precision. Inom bevillningsutskottets majoritet har det nog funnits vissa sympatier åt det hållet, men man har ansett det vara tillräckligt med det uttalande, som utskottet här gjort. För säkerhets skull har utskottet alltså ännu en gång understrukit sin ståndpunkt, och jag utgår ifrån, att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t också skall skänka all nödig uppmärksamhet åt detta uttalande och icke använda fullmakten på ett sätt, som riksdagen icke avsett.

Här har, som jag redan antytt, vid denna riksdag väckts ett helt komplex av motioner i denna fråga. Jag är ganska övertygad om att man måste räkna med en sådan motionsflod i fråga om omsättningsskatten vid praktiskt taget varje riksdag, ty skatten är till hela sin karaktär sådan, att den måste giva anledning till anmärkningar i allehanda hänseenden. Det finns emellertid eller kanske snarare, herr talman, det har funnits, ett sätt att undvika denna irritation, ett sätt att undvika dessa ofta förekommande erinringar emot omsättningsskatten: man skulle överhuvud taget icke medgivit några undantag. När vi i bevillningsutskottet första gången hade att taga ståndpunkt till skatten, så förefanns i utskottet ett ganska starkt intresse för att icke medgiva några undantag. Man menade, att man därigenom skulle slippa undan ständiga motioner från enskilda riksdagsmäns sida. Alla skattskyldiga skulle erhålla samma rättvisa eller om man så vill samma orättvisa behandling. För egen del beklagar jag, att riksdagen icke fattade beslut i denna riktning. Jag har nämligen den uppfattningen, att man, om man läte omsättningsskatten så att säga svälla ut över hela fältet och toge bort frilistan, samtidigt skulle kunna ganska väsentligt sänka skatteprocenten och ändå få in lika mycket skatt till statskassan. Detta spörsmål är ju emellertid, herr talman, icke aktuellt i dag. I dag ha vi att syssla med motioner om revision på vissa punkter. Jag har försökt att påvisa, varför bevillningsutskottet icke ansett sig kunna tillmötesgå motionärerna, och jag hoppas, att andra kammaren vid sitt ståndpunktstagande till motionerna kommer att fatta samma beslut som första kammaren, vilken ju härom dagen utan någon vidare debatt i ämnet godkände bevillningsutskottets förslag.

Herr talman, jag yrkar bifall till bevillningsutskottets hemställan i dess helhet.

Herr **Henriksson** erhöles på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Hagbergs anförande skall jag bedja att få göra ett litet påpekande. Herr Hagberg citerade liksom jag första särskilda utskottets utlåtande vid 1940 års riksdag. Han strök under, vad utskottet där yttrat angående det Kungl. Maj:t meddelade bemyndigandet. Herr Hagberg menade, att utskottets uttalande alltjämt hade sin giltighet, och framhöll, att utskottet nu ytterligare understrukt, vad utskottet anförde 1940. Kan man verkligen, om man vill hålla på att riksdagens önsknings bära respekteras, nöja sig med att hänvisa till, att utskottet gjort ett uttalande i frågan, och sedan sätta sig ned och sluta ögonen för vad som sker? Jag vill ännu en gång erinra om vad som skedde förra året och som då tilldrog sig konstitutionsutskottets uppmärksamhet. Kungl. Maj:t fäste icke något avseende vid vad särskilda utskottet yttrat utan förordnade under pågående riksdag om undantag för varor

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
beträffande vilka särskilda utskottet efter votering uttalat, att de icke borde vara undantagna från omsättningsskatt. Riksdagen bör se till, att dess vilja respekteras. Om Kungl. Maj:t icke respekterar, vad som står i vederbörande utskottsutlåtande, så bör riksdagen besluta om en ändring av lagtexten.

Härefter anförde:

Fru Nordgren: Herr talman! Herr Hagberg i Malmö var så artig mot damerna, att han uttalade den förmodan, att åtskilliga damer hade så små fötter, att de skulle kunna använda barnskor. Jag tror, att det i vår friluftssport- och sportälskande tid är mycket få kvinnor, som ha så små fötter, att de kunna använda skor med nummer 33 eller ännu lägre nummer. Det förefaller mig tvärtom, som om damerna nuförtiden i allmänhet levde på ganska stor fot, och skulle det tilläventyrs finnas några unga damer, som skulle vilja och kunna använda breda barnskor med låga klackar, så tror jag det skulle bliva till så stor nytta för deras hälsa och för deras blivande mödraskap, att staten skulle tjäna på att låta dem slippa omsättningsskatt.

Jag begärde egentligen ordet för att framhålla en sak, som jag glömde i mitt förra anförande. Det är icke så, att omsättningsskatt utgår vid alla tillfällen, då sill säljes. Omsättningsskatt utgår, då sill säljes på torget eller i en fiskaffär, men icke då den säljes direkt från fiskebåt, av fiskarens egen fångst. De, som bo i närheten av fiskehamnar och sålunda kunna begäran sig av möjligheten att köpa sin sill och sin strömming direkt av fiskare, slippa omsättningsskatten. Enligt vad jag låtit mig berättas, utnyttjas denna möjlighet i stor utsträckning. Lagstiftningen är ganska inkonsekvent. För en del mer eller mindre nödvändiga varor slipper man betala skatt, medan för andra, i mitt tycke högst nödvändiga varor, omsättningsskatt utgår. Det är angeläget att försöka få omsättningsskatteförordningen sådan att de värsta olägenheterna elimineras. Såvida det icke införes ett direkt förbud för riksdagsmän att motionera om undantag från omsättningsskatt, tror jag, att man i fortsättningen, lika litet som hittills, kan undgå motioner med krav på ändringar i omsättningsskatteförordningen.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Hagberg i Malmö sade, att jag inte kände till de grunder varpå omsättningsskatten vilas i sådana fall, då säljaren tager emot en begagnad maskin i avräkning på köpeskillingen för en ny maskin. Det känner jag nog till, herr Hagberg, och har även som jordbrukare nogsamt fått erfara det. När man byter bort en maskin, får man betala skatt inte bara för den kontanta delen av köpeskillingen utan också för värdet av den maskin, som lämnas i utbyte mot den, man köper. Den säljande firman är nog så klok, att den värderar den gamla maskinen så pass lågt, att firman, när firman i sin tur säljer den gamla maskinen, får ut dess fulla värde. Som jag nyss nämnde, sålde en firma i min hemtrakt icke mindre än 60 förut tillbytta enbetssåningsmaskiner till ett län. Nog känner man till förordningen.

Vidare sade herr Hagberg, att jag inte heller kände till vad som gäller vid försäljning av möbler. Här står ju tydligt i omsättningsskattenämndens meddelande nr 29, att till butikshandelsvaror icke skola hänföras specialinredningar för kontor, butiker, lager och förrådslokaler, verkstäder, apotek och laboratorier, skolor, offentliga bibliotek, museer och biografer. Den, som köper möbler till sitt hem, får däremot betala omsättningsskatt. Det må vara, att i det av mig nyss citerade meddelandet talas om specialinredningar och icke om möbler, men under specialinredningar förstås givetvis allehanda träarbeten, på

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

vilka nedlagts en hel del arbete, för att inredningarna skola kunna fylla sin uppgift. Det där känner jag till, och jag har förordningen här i min hand. Det är emellertid icke den detaljen, som var det väsentliga, utan det väsentliga och det som min motion åsyftar, det är att dubbelbeskattning bör undvikas. Vi jordbrukare tycka, att det är oriktigt, att vi skola behöva betala skatt för en gammal maskin, som vi lämna som dellikvid för en ny och som sedan av maskinfirmen säljes på nytt, därvid omsättningsskatt ånyo skall erläggas för varans värde. När vi beklaga oss över detta, få vi till svar, att sådan är förordningen — men varför skall man gynna industrier och banker, som för närvarande tjäna så oerhört mycket pengar? Blir det dåliga tider, så avskeda industriföretagen sin personal och låta samhället taga hand om dem, som bliva arbetslösa, men när det är goda tider, då skola industrien och bankerna gynnas. Staten handlar icke konsekvent, och jordbrukarna ha anledning att känna sig orättvist behandlade. En traktor kostar för närvarande 8 à 10,000 kronor. 5 % av en sådan köpeskillning är ett ganska betydande belopp. För den, som vid köp av en ny traktor, i utbyte lämnar en gammal traktor, värd exempelvis 2,000 kronor, är det ganska betungande att nödgas betala omsättningsskatt icke bara på den kontanta delen av köpeskillingen, 8,000 kronor, utan även på värdet av den begagnade traktorn, 2,000 kronor. Det skulle vara en ganska stor lättnad, om det bestämdes, att skatt skall utgå endast på den kontanta delen av köpeskillingen. Om en jordbrukare köper en traktor, får han betala omsättningsskatt för hela köpeskillingen, men om ett industriföretag eller ett vägdistrikt köper en traktor, så utgår ingen omsättningsskatt.

Herr **Hagberg** i Malmö, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag kan icke dela herr Hanssons i Skediga uppfattning, att industrien skulle vara gynnad och att det skulle ligga en orättvisa i att skatt skall utgå både när en maskinfirma mottager en gammal maskin som dellikvid för en ny maskin och när firmen i sin tur säljer den gamla maskinen. I själva termen omsättningsskatt ligger ju, att skatt skall uttagas vid varje omsättning. Jag tycker detta står så klart utsatt i 4 § 1 mom. omsättnings-skatteförordningen: »Skattepliktig omsättning — — — utgör — — — vid försäljning — — — vederlaget.» Såvitt jag förstår, kan man icke läsa detta på mer än ett enda sätt. Herr Hansson i Skediga ville vidare göra gällande, att industriföretagen skulle vara gynnade. Det förstår jag inte. Alla skattskyldiga behandlas på samma sätt. Köper ett industriföretag en butikshandelsvara, så får industriföretaget betala omsättningsskatt på samma sätt som alla andra, som köpa butikshandelsvaror.

Till slut ett ord till fru Nordgren. Det är riktigt, som fru Nordgren sade, att den, som köper sill av en fiskare vid kajen, icke behöver betala omsättningsskatt. Jag har icke varit glad åt att bestämmelserna utformats på detta sätt. Det har ytterligare krånglat till hela denna beskattning. Riksdagen har godtagit de nu gällande bestämmelserna, men vill fru Nordgren försöka få en ändring till stånd i nyss antydda avseende, så skall ingen vara ivrigare än jag att hjälpa henne.

Härpå anförde

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Gentemot herr Hagbergs i Malmö påstående att industrien behandlas på samma sätt som andra vill jag framhålla, att medan en hel rad maskiner, som användas av industriföretag, hänförs till icke butikshandelsvaror, äro som butikshandelsvaror upptagna till exempel slättermaskiner och hästräfsor, så nog kan man säga, att industrien

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
gynnas litet för mycket. Det vore vänligt, om herr Hagberg ett annat år ville försöka arbeta för en rättvisare avvägning mellan jordbrukets och industriens intressen. Gör han det, komma vi att befinna oss på samma linje.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav först beträffande punkten 1) propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till de i punkten angivna motionerna; och blev utskottets hemställan i denna punkt av kammaren bifallen.

På av herr förste vice talmannen därå given proposition biföll kammaren utskottets i punkten 2) gjorda hemställan.

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande punkten 3) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till motionen II:26 samt de likalydande motionerna I:98 och II:14, de sistnämnda i vad de avsåge undantagande från allmän omsättningsskatt av medicin; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Sundström i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) av utskottets förevarande betänkande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II:26 samt de likalydande motionerna I:98 och II:14, de sistnämnda i nu förevarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 77 ja och 96 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med nej-propositionens innehåll.

Herr förste vice talmannen gav härpå beträffande punkten 4) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den vid punkten avgivna reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande punkten 5) propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den i punkten angivna motionen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Fru Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 5) av utskottets förevarande betänkande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i punkten angivna motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Herr förste vice talmannen gav härför på beträffande punkten 6) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till motionen II:41 samt de likalydande motionerna I:98 och II:14, de sistnämnda i vad de avsåge undantagande från allmän omsättningsskatt av sill och strömming; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 6) av utskottets förevarande betänkande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II:41 samt de likalydande motionerna I:98 och II:14, de sistnämnda i nu förevarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Vidare framställde herr förste vice talmannen beträffande punkten 7) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till motionerna I:98 och II:14 i de delar, som i punkten angivits; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Härefter gav herr förste vice talmannen beträffande punkten 8) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den i punkten angivna motionen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegda begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 8) av utskottets förevarande betänkande nr 6 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i punkten angivna motionen.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 13.

Motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Slutligen gav herr förste vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, i vad den avsåge de likalydande motionerna I: 99 och II: 148, dels ock på godkännande av utskottets motivering i nämnda del med det tillägg, som föreslagits i den av herr Sundström i Skövde m. fl. avgivna vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sundström i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner bevillningsutskottets motivering i utskottets förevarande betänkande nr 6, i vad den avser de likalydande motionerna I: 99 och II: 148, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering i nämnda del med det tillägg, som föreslagits i den av herr Sundström i Skövde m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering i nu förevarande del.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 12.

Motioner angående åvägbringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 7, i anledning av väckta motioner angående åvägbringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! År 1934 väckte jag en motion om införande av ett särskilt skattesystem för sjömännen. Denna motion blev bifallen på det sättet, att det begärdes en utredning av problemet, men sedan dess har ingenting hörts utav i frågan. Det har således tagit ganska rundlig tid innan man åtminstone kommit till det resultatet, att ingenting egentligen kan göras, och jag förstår ju skälet. Det har väl närmast varit, att man inte kunnat finna något sätt, på vilket man kunde beskatta den del av sjöfolkets inkomster, som icke intjänats ombord på fartyg.

För att göra det möjligt att ändå lösa denna fråga väcktes i år en motion om ett mera förenklat system, ett system där man bara tog sikte på de inkomster, som sjömännen hade ombord. Jag hyste för min personliga del den förhoppningen, att utskottet skulle kunna klara ut den saken självt utan att låta det gå till den utredning, som i motionen begärdes. Jag tänkte mig, att frågan kunde utredas på mycket kort tid, eftersom det ju redan finns ett slags intressekontorssystem för sjömännen i postsparbankerna. Detta har nu inte kunnat ske, utan utskottet har uttryckt en förhoppning att intressekontorssak-

Motioner angående ärvägarbringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk
m. m. (Forts.)

kunniga skulle ta denna fråga till omprövning i samband med det stora skatteproblem, som de ha sig förelagt.

Jag hoppas, att denna utredning kommer att verkställas så snabbt, att det verkligen kan bli någon förbättring för sjöfolket när det gäller erläggandet av skatter. Kommer det emellertid att dröja flera år, så är vinsten med ett sådant här skattesystem ingen. Vinsten är borta både för staten och för sjömännen själva. Det är också därför jag har begärt ordet för att rikta en hemställan till dem det vederbör att påskynda denna utredning för sjöfolkets vidkommande. Det går mycket väl för sig att bryta ut denna detalj från den utredning, som pågår rörande intressekontorssystemet, och man skulle t. o. m., om den påskyndas ordentligt, kunna få frågan förelagd för detta års riksdag, varvid den skulle kunna avgöras. Är detta inte möjligt, hoppas jag i alla fall, att frågan i god tid framlägges för nästa års riksdag, så att det hela hinner börja fungera under nästkommande år.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestridande av en fru Nelly Håkansson tillkommande årlig livränta;

nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa lärarinnor vid dels kommunala flickskolor, dels ock Ateneums skolköksseminarium; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för f. d. folkskolinspektören, filosofie doktorn K. B. Kjellmark m. fl. till tjänstårsberäkning i pensionshänseende.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 14.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 februari 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 55, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementetsärenden föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

I samband med propositionen hade utskottet förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 196 av herr *Linderot*;

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

inom andra kammaren:

nr 258 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.* samt

nr 262 av herr *von Friesen m. fl.*

I motionerna I:196 och II:258 hade hemställts om avslag å propositionen. I motionen II:262 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen eller — därest detta yrkande icke kunde bifallas — besluta »sådan ändring i förordningen, att förlängning av transportförbuds giltighet icke kan ske med mindre helt ny anledning härtill framkommit».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till propositionen och med avslag å de i ärendet väckta motionerna, antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Reservation hade avgivits av herrar *Theodor Magnusson, Brandt* och *Hedlund* i Östersund, vilka yrkat avslag å propositionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **von Friesen**: Herr talman! I en den 28 februari dagtecknad skrivelse har den s. k. pressnämnden gjort en hemställan till chefen för justitiedepartementet att iakttä den allra största varsamhet när det gäller att i administrativ ordning inverka på missbruk av tryckfriheten. I denna skrivelse framhålles bl. a.: »Hela den svenska pressen känner också ett stort ansvar för att den tryckfrihet, som enligt gällande grundlags anda och mening finnes i vårt land och som enligt pressens och, att döma av många uttalanden, även regeringens mening är en grundpelare för vårt fria statskick och vår folkstyrda samhällsordning, i möjligaste mån bevaras okränkta. Dit hör som en bärande tanke, att brott mot tryckfriheten bör behandlas inför domstol och ej beivras på administrativ väg.» Och nämnden slutar: »Känslan för rätt och rättvisa är utan tvivel djup och äkta hos varje svensk medborgare, och det måste anses olyckligt, om denna känsla särskilt under nu rådande kritiska förhållanden skulle försvagas. Det är ej utan att nämnden fruktar för att så kan komma att ske genom det vidsträckta tillämpandet av administrativa bestraffningsåtgärder mot tidningarna som nu äger rum.»

De åtgärder som pressnämnden här syftar på äro ingreppen enligt § 3, mom. 9 i tryckfrihetsförordningen, om kvarstad utan rättegång. Det förefaller mig emellertid, herr talman, som om denna i och för sig synnerligen välmotiverade, synes det mig, hemställan också skulle kunna ha kompletterats med en framställning rörande den förordning, som vi här just nu ha att debattera, den s. k. transportförbudsförordningen. Vi ha nämligen häri ett exempel på ett administrativt förfarande i tryckfrihetsfrågor, låt vara att detta på ett alldeles särskilt och en smula egenartat sätt har sammankopplats med en föregående rättslig procedur.

Innan jag skall försöka våga mig på en kritik av den transportförbudsförordning, som justitieministern nu föreslår prolongerad, vill jag göra en liten anmärkning. Det är ju på det sättet, att endast ett visst partis tidningar ännu så länge ha fallit under transportförbudsförordningens bestämmelser; det är det kommunistiska. I den vulgära agitationen vill man gärna, måhända efter vissa utländska förebilder, framställa alla dem som rikta sig mot den aktuella statsmakten som kommunister. Man gör också gällande — jag citerar ett uttalande i den nystartade tidningen *Dagsposten* — att min och mina två

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

medmotionärers framställning är ett uttryck för, som tidningen kallar det, »folkpartistisk ömhet om kommunisterna».

Det är självfallet, att denna församling, till vilken jag här närmast vänder mig, inte tar något intryck av dylika demagogiska förvrängningar. Motivet till motionärernas framställning på denna punkt är så långt ifrån någon avsikt att främja det kommunistiska tänkesättet att det i stället varit oss angeläget att, genom att på detta sätt rikta en kritik mot förslaget till förordning, söka främja vad vi anse vara den demokratiska rättsordningen — något som är ganska fjärran beläget ifrån de kommunistiska maktlärorerna.

Beträffande de invändningar av konstitutionell innebörd, som kunna riktas mot en förordning som denna, skall jag fatta mig ganska kort. Jag tror nämligen inte, att betänkligheterna av konstitutionell natur kunna vara så stora hos kammarens ledamöter, då kammaren redan förut vid två olika tillfällen tagit ställning till denna fråga, och emellan dessa båda ställningstaganden ha ju val till riksdagens andra kammare ägt rum.

För min del kan jag emellertid ingalunda ens nu undertrycka den oro av rent konstitutionell innebörd, som jag känner inför en lagstiftning som denna, där vi röra oss — som herr justitieministern tidigare påpekat — i grundlagens gränsmarker. Det är enligt mitt förmenande alldeles uppenbart, att vi här ha att göra med ett ingrepp i tryckfriheten. Det har nämligen tidigare gjorts gällande, att här föreligger i själva verket intet ingrepp i tryckfriheten, det är snarare en ordningsfråga. Jag hänvisar också till det bekanta uttalandet, att det kanske närmast är en tillfällighet, att det är justitiedepartementet som haft att förbereda detta ärende och inte kommunikationsdepartementet. Jag vill också erinra om påpekandet — jag tror det var herr justitieministern själv som gjorde den invändningen, när man uttalade oro för att grundlagens bestämmelser skulle kunna trädas för nära — att vid den tid, då 1809 och 1810 års grundlagstiftare verkade, voro förhållandena helt annorlunda än de äro nu beträffande distributionen av tidningar. Den som då ville ge ut en tidning hade att träffa ett särskilt avtal med en postfunktionär, och det berodde helt och hållet på denne, om han ville gå med på förslaget från tidningsutgivarens sida eller inte. I vår tid kan ingen tidningsutgivare förfara på detta sätt. Tvärtom är postverkets rättighet och skyldighet att befordra olika slag av tryckalster, brev, skrifter, o. s. v., mycket noga reglerad. Det finns vissa förbud mot transport av explosiva ämnen, och en postfunktionär har också både rätt och skyldighet att ingripa, om en person på ett brevkort eller på annat sätt öppet uttalar sig kränkande mot adressaten. Man har inte heller rätt att skicka sedlighetssårande vykort eller dylikt: i så fall riskerar man ett ingripande. Men utöver dessa mycket noggrant fixerade bestämmelser föreligger inte någon rättighet för postfunktionärerna att ingripa. Och jag ber att få påpeka, att här liksom eljest, då vi ha rört oss med ingrepp i tryckfrihetsärenden, göra vi ju inte så som Talis Qualis säger i sin ofta citerade dikt: vi binda inte händerna på dem som trycka, utan de åtgärder som vidtagas avse att förhindra spridandet av tryckalstren i fråga. Någon förhandsgranskning har ännu inte kunnat tillämpas i vårt land.

Med detta har jag försökt klargöra, att jag anser det ställt utom varje tvivel, att vi här ha att göra med åtgärder, som avse att stävja missbruk av tryckfriheten, och att alltså denna lagstiftning utgör ett led i den serie av ingripanden, som regeringen numera har till förfogande.

Efter dessa rent principiella betänkligheter skulle jag, herr talman, vilja säga ett par ord om de *praktiska* invändningar, som man numera kanske mer än förut har rätt att resa gentemot denna förordning, i varje fall sådan den

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

hittills tillämpats. Som var och en vet är det uteslutande kommunistiska tidningar, som drabbats av transportförbudsförordningens bestämmelser. Det lär dock förhålla sig på det sättet, att ifrågavarande åtgärder så långt ifrån att försvara eller omöjliggöra spridandet av dessa olika publikationer i vissa fall snarare kunna anses gynna deras utgivare. Förhållandena äro härvidlag en smula olika. Beträffande Norrland har det vitsordats av en kommunistisk talare — och jag förstår inte, att han skulle ha någon anledning att lämna vilseledande uppgifter här — att den tidning där uppe som har det största spridningsområdet, nämligen Norrskensflamman, efter transportförbudet skulle ha i väsentlig grad ökat antalet av sina abonnenter. Men detta har inte kunnat ske utan vissa svårigheter för utgivaren, och dessa svårigheter ha varit av ekonomisk natur. Utgivaren av tidningen har fått vidkännas vissa ökade utgifter, som ju måste betalas av tidningens prenumeranter och övriga läsare.

Det har påpekats, att här föreligger någonting som pressen just nu, särskilt veckopressen, har anledning att frukta i mycket hög grad, nämligen en omsättningsskatt på tidningar. Den anmärkningen, som fälldes av en kommunistisk talare, är sannolikt mera spirituell än riktig, ty det legitima syftet med »omsättningsskatten» nås inte i något avseende genom de ökade utgifter som tidningens läsare måste bära; statsverket får ju inte någon del av inkomsterna. I de större städerna, Stockholm och Göteborg, ligger saken till på ett något annorlunda sätt beträffande dessa kommunistiska tidningar. Där torde det vara ostridigt, att det nya distributionsförfarande som kommunisterna på platsen tillämpa — detta har i varje fall sagts till mig av en kommunistisk representant — medför en besparing för tidningen genom att man nu måste använda billigare transportsätt. Tidningens upplaga har inte heller här undergått någon minskning, utan i stället tvärtom. Det är detta, herr talman, som jag syftar till, när jag menar, att lagstiftningen uppenbart, som den nu tillämpas, är ägnad att gynna den kommunistiska verksamheten.

Jag kommer emellertid nu till en fråga, som just rör tillämpningen av lagen och som har väckt en mycket stor förvåning, för att använda ett mildt uttryck, bland stora delar av allmänheten. Det är — som herr statsrådet säkerligen väl känner till — den ensidiga tillämpningen av transportförbudsförordningens bestämmelser. Hittills har man som bekant endast tillgripit förordningen gentemot de kommunistiska tidningarna, medan de nazistiska tidningarna lämnats helt utanför. I debatten i första kammaren förra året väddade justitieministern, om jag fattade honom rätt, till sin opponent i kammaren att giva honom anvisning på någon metod, varigenom man skulle kunna komma åt även de nazistiska tidningarna. Justitieministern var självfallet den gången i sin rätt att säga, att det förelåg inga förutsättningar för att tillgripa denna förordning på de nazistiska tidningarna, emedan ingen av dessa tidningar vid det tillfälle, då debatten hölls i första kammaren i mitten av mars förra året, ådragit sig någon fällande dom. Förhållandet är denna gång, när vi debattera den här saken, ett annat.

Justitieministern fick en uppmaning av en talare i kammaren att försöka sig på nya åtal mot de nazistiska tidningarna, och herr statsrådet har uppenbarligen följt denna uppmaning. Ett åtal, som väcktes den 20 april, riktade sig mot tidningen Den svenske folksocialisten, vilket åtal emellertid ogillades av rådhusrätten. Justitieministern upprepade sin framstöt senare den 5 juli samma år mot samma tidning. Den svenske folksocialisten, som jag förmodar är något slags huvudorgan för de nazistiska strävandena i vårt land. Denna gång skedde det med större framgång. Rådhusrättens utslag var fällande, och tidningsutgivaren dömdes till dagsböter, varjämte tidningsexemplaren konfis-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

kerades. Här föreligger alltså en förutsättning för en tillämpning av transportförbudsförordningens bestämmelser, naturligen under den förutsättningen att också justitieministern finner, att bestämmelserna i 1 § i förordningen av den 1 mars 1940 äro tillämpliga på ifrågavarande pressorgan. Jag tror knapp, att det råder någon tvekan om att dessa förutsättningar — jag citerar bland annat detta — »att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt» kunna anses föreligga på denna sorts publikation.

När jag sagt detta och rekommenderat justitieministern en åtgärd, så innebär detta på intet sätt, att jag ställer mig solidarisk i princip med denna åtalspolitik eller med den i administrativ ordning tillämpade principen om represiva åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. Men då jag förutsätter, att förordningen i alla fall skall tillämpas, vore det att minska de vådliga konsekvenserna av densamma, om den tillämpades åt olika håll.

Ja, herr talman, av enahanda skäl, som jag nyss nämnt och då det inte synes gå att bli av med denna enligt min mening ganska olyckliga lagstiftning, ha jag och mina medmotionärer tillåtit oss föreslå första lagutskottet att vidtaga en liten ändring av transportförbudsförordningen, så att i varje fall de principiella betänkligheterna mot densamma i någon mån skulle kunna mildras. Vi ha nämligen ifrågasatt, huruvida man inte för förordningens tillämpning skulle kunna förutsätta nya rekvisit, alltså att för förordningens tillämpning ny anledning varje gång skall framkomma efter den tid, under vilken transportförbudet gällt; detta gäller ju i allmänhet under 6 månader. Första lagutskottet har avböjt att inlåta sig på en sådan sak under hänvisning till att det är självklart, att en prövning enligt nyssnämnda 1 § i förordningen skall äga rum och att den s. k. tryckfrihetsnämnden, när frågan kommer upp, också skall säga ett ord i frågan huruvida transportförbudet skall prolongeras.

Jag kan inte riktigt gå med på ett sådant resonemang som det första lagutskottet för i den här frågan. Utskottet har för övrigt anfört mycket litet bärande skäl för sin motivering. Det förefaller mig i stället, som om man genom en sådan bestämmelse, som vi föreslagit, skulle ha åtminstone någon hållhake, och det skall väl vara meningen med de här tryckfrihetsingripandena, att man skall söka hålla de olika tidningarna åtminstone inom några anständighetens gränser. Det finns ju ingen anledning för dessa tidningar — i detta fall de kommunistiska tidningarna — att ålägga sig någon sorts återhållsamhet. Vederbörande veta ju, att transportförbudet i varje fall prolongeras.

Herr talman! Med stöd av vad jag sålunda här anfört, tillåter jag mig yrka bifall till den reservation, som i denna fråga är avgiven av herr Theodor Magnusson m. fl.

Herr *De Geer* instämde häruti.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den ärade talaren har icke på allvar tagit upp frågan om grundlagsenligheten av lagen om transportförbud, och han sade själv, att han ansåg, att det icke tjänade mycket till att göra det. Riksdagen har ju också två gånger, med val till andra kammaren däremellan, beslutat lagen och således på ett så definitivt sätt som möjligt uttalat sin mening om att lagen är grundlagsenlig. Jag har förut sagt, att jag för min del kommit till samma resultat. Jag medgav, att man, när man rör sig på detta område, rör sig på tryckfrihetsförordningens gränsmarker. Men jag förklarade samtidigt i denna kammare, när jag framlade lagförslaget, att jag var övertygad om att gränsen icke hade överskridits.

Jag skall icke gå in på den bevisning, som den ärade talaren sökt anföra till

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
förmån för den teorien att transportförbudet är till förmån för de kommunistiska tidningsutgivarna, att det gynnar utgivningen av deras tidningar. Det har vid flera tillfällen från tidningsutgivarna anförts klagomål över att transportförbudet medför svårigheter för tidningarna. Detta är emellertid inte den viktigaste synpunkten, när det gäller denna förordning.

Som jag flera gånger framhållit är den viktigaste synpunkten den, att det icke är staten värdigt att ställa statens trafikmedel till förfogande för tidningar av den art, som äro angivna i förordningen. Vad är det för sorts kvalifikationer, som där äro angivna? Jo, det är att innehållit i en periodisk skrift vid upprepade tillfällen »visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt eller undergräva krigslydnaden eller ock därmed åsyftats att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel». Det är en bestämmelse i lagen, som riktar sig åt alla håll.

Den ärade talaren har påpekat, att lagen kommer till användning endast i fråga om ett parti, nämligen det kommunistiska partiet. Man kan då först och främst diskutera, huruvida det varit berättigat, att lagen kommit till tillämpning gentemot tidningar utgivna av det partiet. Det är den första frågan. Jag vill då i detta avseende fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att i England äro det kommunistiska partiets tidningar helt förbjudna och detta fastän England befinner sig i en allians med Sovjetunionen. Det ligger väl ändå någon karaktäristik av den kommunistiska tidningspressens beskaffenhet i detta beslut av den engelska regeringen, vilket säkerligen icke fattats, om den icke ansett tillräckliga skäl föreligga. England anses ju vara en demokratiens fasta borg och det med all rätt. Om England kan anse det vara förenligt med demokratiens grundsatsar att förbjuda utgivningen av kommunistiska tidningar, förefaller det mig, som om vi i Sverige med gott samvete kunna förklara, att det är i överensstämmelse med demokratiens grundsatsar att svenska staten icke ställer de transportmedel, varöver den förfogar, till tjänst för spridning av denna press.

Det kommunistiska partiet i vårt land har blivit karakteriserat i den förklaring, som statsministern för någon tid sedan avgav i riksdagen och som senast återgivits i första lagutskottets utlåtande nr 5, när första lagutskottet avgav ett utlåtande över propositionen om ändring i vissa delar av 8 kap. strafflagen, d. v. s. rörande den skärpta spioneri- och sabotagelagstiftningen. Vid dessa tillfällen har från regeringens sida förklarats, att »det har kunnat fastställas, att under de senaste åren brott riktade mot rikets säkerhet förekommit eller planlagts i en icke obetydlig omfattning, delvis under ledning av utländska agenter. Det är anledning att observera, att i dessa brottsliga förhållanden deltagit åtskilliga personer, som tillhört eller tillhöra det kommunistiska partiet eller annat ytterlighetsparti. Det har också kunnat konstateras, att dessa partier genom sin verksamhet vållat svårigheter av utrikespolitisk art.» Det står i samma förklaring, att »det är ett sedan många år känt faktum, att inom vårt land finnas individer och sammanslutningar, vilkas verksamhet, särskilt i tider av oro, utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet. Genom sin bundenhet till främmande intressen samt sitt markerade ställningstagande för dessa kunna ifrågavarande sammanslutningar genom sin verksamhet också vålla utrikespolitiska komplikationer.»

Det kommunistiska partiet kan i själva verket icke betraktas som ett vanligt demokratiskt parti, som arbetar enligt de regler, som äro vanliga för de partier, vilka bygga på självstyrelsens grund inom en demokratisk stat. Det kommunistiska partiet har, som vi alla veta, icke bara en överbyggnad, en politisk

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

organisation såsom de andra partierna ha, utan det har också en hemlig underbyggnad. För dennas existens finns det många bevis, däribland ett som är allmänt känt, då en medlem av partiet berättade saken här i kammaren för en tid sedan. Han lämnade den upplysningen, att när man antog, att partiets, av detta självt, högt skattade ledare herr Linderot i första kammaren av regeringen skulle utlämnas till Tyskland — naturligtvis ett groteskt antagande — lät man honom försvinna. Den underjordiska organisationen har förresten fungerat vid flera andra olika tillfällen, som jag har mig bekant.

Under sådana förhållanden anser jag, att det är åtskilligt naivt att betrakta det kommunistiska partiet såsom ett parti, som står på den fria demokratiska grundval, varpå de andra partibildningarna i riksdagen stå. Jag skall icke ytterligare stärka min argumentation genom att hänvisa till de rättsliga undersökningar och domstolsförhandlingar, som ligga bakom det uttalande, som å regeringens vägnar gjorts rörande det kommunistiska partiets beskaffenhet.

Jag tror sålunda, att vi kunna ha mycket gott samvete, om vi besluta denna transportförbudslag under beaktande av att den har tillämpats på det kommunistiska partiet. Men, säger man, det är oriktigt, att lagen icke tillämpas även åt den andra sidan. Det är för övrigt att märka, att i regeringsuttalandet framhölls, att det utom det kommunistiska partiet även finns andra partier av likartad beskaffenhet.

Den föregående ärade talaren fäste uppmärksamheten vid att i transportförbudslagen äro uppställda vissa andra förutsättningar för att ett transportförbud skall kunna utfärdas. Huvudfallet är i korthet sagt, att den tidning, mot vilken man ämnar ingripa, skall ha av en jury fällt för brott mot vissa bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, nämligen bestämmelserna i 3 § 7, 9 och 10 mom. Det är endast i de fall, då någon blivit fälld av jury enligt dessa moment, som en åtgärd kan tillgripas. Det kan ju förefalla egendomligt, att regeringens händer blivit bundna på detta sätt, men det har skett på mitt förslag därför att jag velat undvika varje farhåga för att regeringen skall godtyckligt kunna tillämpa denna lag. Det skall vara en garanti mot att ingrepp göres utan att verkligen giltiga skäl därtill föreligga.

Nu sade den ärade talaren, att här hade en tidning — Den svenske folksocialisten — fällt av jury, och att jag hade haft rättighet att ingripa men icke gjort det. Däri har den ärade talaren alldeles fel. Jag åtalade denna tidning den 20 april 1940. Åtalet ogillades. Jag åtalade tidningen den 9 juni 1941. Åtalet ogillades. Den åtalades den 5 juli 1941. Den gången fälldes den, och ansvarige utgivaren dömdes att böta 75 dagsböter à 3 kronor. Och varför fälldes den? Jo, icke på grund av att den förbrutit sig mot de angivna lagrummen utan enligt § 3 mom. 8 därför att den hade innehållit smädelser mot statsrådet Bagge. Det blev sålunda en ganska ringa påföljd för en, som jag anser, mycket allvarlig smädelse — ty det måste det väl ändå anses vara, när man betecknar en ledamot av statsrådet såsom icke självständig i sina handlingar i förhållande till främmande makt. Men det fanns ingen möjlighet för mig att med anledning härav transportförbjuda Den svenske folksocialisten. Sålunda ha tre åtal mot tidningen misslyckats.

Jag har nu åtalat Göteborgs stiftstidning. Om tidningen skulle fällas, kan naturligtvis icke transportförbudslagen tillämpas på den, ty den är en prästerlig tidning och kan icke anses äga de egenskaper, som äro angivna i lagen. Man kan nämligen icke säga, att den verkar i samhällsupplösande eller samhällsomstörtande riktning. Jag vill bara härmed fästa uppmärksamheten på att regeringen är bunden i sin handlingsfrihet.

Jag har även anställt andra åtal mot tidningar av denna sort, men åtalen ha

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ogillats. Men blir det någon som helst anledning att åtala en dylik tidning, kommer jag att göra det.

Jag har åtalat »Sverige fritt». Det var av den anledningen, att tidningen gick in för samma principer i fråga om svenskt försvar, som en gång hyllades av de adelsmän, som anstiftade upproret i Anjala, och några Anjalateorier vill åtminstone jag för min del icke veta av här i Sverige. Det blir nu juryns sak att taga ståndpunkt till den frågan.

Jag vill slutligen med anledning av att den ärade talaren önskade, att ingen förlängning av transportförbudet skulle äga rum mot någon tidning utan att skäl därtill föreläge, meddela, att ingen förlängning av transportförbudet äger rum utan att man först hört tryckfrihetsnämnden, och den är ju sammansatt, som vi veta, på det sättet, att i den ingå två personer, som äro utsedda av våra ledande tidningsmannasorganisationer. Det är således en garanti för att pressens mening om sina kolleger blir hörd. En ledamot skall vara domare och de två andra ledamöterna skola representera det allmänna fria medborgerliga omdömet. Innan denna tryckfrihetsnämnd avger sitt utlåtande, går den noggrant igenom de nummer, som ha utkommit av vederbörande tidning, sedan nämnden föregående gång yttrade sig, och det är på grundval av vad som sålunda förekommit i tidningarna, som nämnden avger sitt utlåtande. Nämnden har alldeles nyligen avgivit ett utlåtande, vari nämnden förklarat, att det icke finns någon anledning att taga under övervägande att upphäva transportförbudet för de tidningar, för vilka det nu gäller.

Den åtgärd, som genom denna lagstiftning vidtagits, är verkligen i förhållande till tidens allvar av så lindrig art, att jag tror, att det inte finns någon anledning för riksdagen att taga under övervägande ett beslut att icke förlänga den lag, varom överläggningen nu står.

Herr Lindahl: Herr talman! Med anledning av talet om den väldiga opinion, som nu säges reagera mot transportförbudet, kanske det må sägas några ord, som åtminstone i någon mån reducera väldigheten i fråga.

Sannolikt är det väl så — jag skulle i varje fall tro det — att man från det kommunistiska partiet har beställt protestuttalanden hos alla landets fackföreningar. Till landsorganisationen äro genom till den anslutna förbund i dag nära 8,000 fackföreningar anslutna. Av dessa är det bara något hundratal, som har effektuerat den kommunistiska beställningen om protestuttalande. Man måste ju då konstatera, att väldigheten i opinionen har ganska små proportioner. Jag är för min del inte ens övertygad om att flertalet av protestanterna sörjer över att inte postverket förmedlar det kommunistiska bladet hem till dem. Nej, det missnöje emot transportförbudet, som kan föreligga, har en helt annan bakgrund, och det är den föreställning, som finns i vida kretsar, att förordningen tillämpas ensidigt. Man anser, att lagen bör slå åt båda de håll, där ytterlighetsriktningarna här i landet ha sin varelse. Om allmänheten i stort sett är på det klara med att kommunistisk politik har sin förankring i för vårt land främmande intressen, så har man precis samma uppfattning om den nazistiska propagandan, och folket i en demokratisk stat reagerar och bör reagera snabbt på bara misstanken att rättvisan uppträder enögd.

Det kan naturligtvis sägas, att den nazistiska pressen är svår att få grepp på. Den byter ju skinn ideligen. Ena dagen är Dagens Eko det nazistiska propagandaorganet framför andra. En vacker dag är tidningen försvunnen, och den kanske efterträdes av Tidens Röst, som till redaktör har den för kammararen inte obekante Nils Flyg, vilken kanske härmed står som rätt arvtagare till bärandet av den nazistiska propagandan i Sverige. Man torde dock utan

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

tvekan våga hävda — och det finns en allmän mening om det — att i vissa nazistorgan blomstrar landsförräderiet, och det borde, anser man, ibland denna rika flora av tidningar finnas en hel del, som äro kvalificerade för transportförbud. Men allt detta har strängt taget inte med frågan om transportförbudets fortsatta existens att skaffa i annan mån än att det visar, att förordningen bör bibehållas. Sedan må det bli myndigheternas sak att se till att lagen blir effektivt tillämpad.

Riksdagen har ju vid tvenne tillfällen beslutat angående transportförbudet, först om dess tillkomst och sedan om dess förlängning. Man har ansett, att tiderna vore sådan, att regeringen behövde detta vapen. Och ingen vill väl påstå, att förhållandena nu blivit så idylliska, att vapnet kan slängas i skräpvrån. Tvärt om är det ju på det sättet, att vårt lands kringrända läge och stor-krigets allt våldsammare konvulsioner fordrar försiktighet och lojalitet av alla, och då vi nu inget annat ändamålsenligt vapen ha, när det gäller att förhindra illojal och skadlig propaganda, så bör också riksdagen, anser utskottet, anamma transportförbudet i fortsättningen. Ty att vissa element skulle få uppträda som de vilja och därmed skapa risker för vår frihet och fred kunna ju inte ens de anse, som ha en smula benägenhet att vilja se problemen ur konjunkturpolitisk synpunkt.

Man söker också göra gällande, att för varje gång transportförbudslagen förlänges så skamfilas grundlagens tryckfrihetsbestämmelser. Nu är det ju lyckligtvis så, att riksdagen själv är suverän att bedöma den saken, och veropen böra, anser jag, inte tas allt för hårt, i synnerhet när anklagelserna om grundlagsbrott komma från politiska riktningar, vilkas första åtgärd, sedan de erövrat den politiska makten, bleve att trampa grundlagen sönder och samman. Ingen i kammaren gör sig väl några illusioner om den demokratiska pressens framtid den dag, då herr Hagberg i Luleå eventuellt blir kommissarie för folkupplysningen i gamla Sverige eller då folkkamraten Flyg eventuellt får ämbetet som presschef. Med de perspektiv, som öppna sig bara vid tanken på detta, kommer man sannerligen underfund med att det transportförbud, som riksdagen nu väl står färdig att antaga till förnyad förlängning, är rena sommarfläktarna mot vad som då kommer att inträffa mot tryckfriheten och andra demokratiska rättigheter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Mäler*.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmälda, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom av övriga ärenden å föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 15.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Björklund*, nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

herr *Hage m. fl.*, nr 276 och 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.;

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

herr *Ericsson* i Kinna *m. fl.*, nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 85, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.; och herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 152, angående ytterligare statsunderstöd till Getåns vattenavledningsföretag i Hallands län.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.38 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 21 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, angående reglering av sockernärningen i riket.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt behandling första lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr *Hagberg* i Luleå, som anförde: Herr talman! När transportförbudet första gången 1940 genomfördes, fanns det en utbredd opinion, som ansåg det vara en suspekt åtgärd, en åtgärd som illa rimmade med våra grundlagar och den tryckfrihet dessa avse att trygga. Vi ha i en särskild motion påvisat, att denna opinion var företrädd i olika partier även inom riksdagen. Lagutskottets ordförande, herr *Schlyter*, och fem andra ledamöter av lagutskottet, nämligen herrar *Hedlund* i Östersund samt förstakammarledamöterna *Branting*, *Knut Petersson*, *Brandt* och *Magnusson* ha nu i olika sammanhang be-tecknat transportförbudet som grundlagsvidrigt. Tre ledamöter av konstitutionsutskottet från andra kammaren, von *Friesen*, *Nilsson* i Göteborg och *Spångberg*, ha med anförande av konstitutionella betänkligheter yrkat avslag på propositionen. *Därjämte* har som bekant justitieministern själv förklarat, att han vid lagens utarbetande hade en stark känsla av att röra sig »på gräns-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
markerna till det område, som i vårt land skyddas genom tryckfrihetsförordningens föreskrifter».

Justitieministern medgav samtidigt, att han under normala förhållanden aldrig skulle ha reflekterat på ett sådant förslag och menade, att det skulle bli »så kortlivat som möjligt».

Transportförbudslagen fick från första stund karaktären av ett repressaliemedel mot den enda då aktuella oppositionen. Själv karakteriserade jag transportförbudslagen vid dess behandling i februari 1940 som en »Lex Ny Dag» och hävdade att den inte var avsedd att brukas mot några andra än kommunistiska tidningar. Trots att kravet på allsidighet underströks från s. k. regeringstrognas och trots justitieministerns varningar mot »godtycklig tillämpning», som han också i dag repeterat, märkvärdigt nog, är det i dag bevisat, hur riktigt mitt antagande var. Tidningen Trots Allt fick visserligen några månaders transportförbud — den var illa sedd av den ena krigförande parten — men eljest ha endast kommunistiska tidningar drabbats av lagen. Det är mera motiverat nu än någon gång förut att karakterisera detta transportförbud som en »Lex Ny Dag» eller »Lex kommunistiska pressen».

Nu är emellertid läget i många avseenden förändrat. Folkopinionen reagerar mot antidemokratiska åtgärder. Riksdagens lagutskott har under den senaste tiden bombarderats med uttalanden från fackföreningar och arbetarmöten. Det är, trots vad herr Lindahl tidigare sagt, mycket och stora auktoritativa församlingar som på detta sätt krävt, att transportförbudet avskaffas, då man förmenat, att det är antidemokratiskt och grundlagsstridigt. Det säger som sagt något, att, förutom tre reservanter i lagutskottet, herrar Schlyter, Branting och Knut Petersson icke undertecknat utlåtandet — säkerligen en slags demonstration av missnöje med lagen. Under dessa förhållanden borde riksdagen kunna ägna en stund åt granskningen av problemet utifrån grundlagens synpunkt.

I en kommentar till pressnämndens framställning till regeringen, som gick ut på att konfiskationssystemet gentemot tidningarna skulle ersättas med lagligt domstolsförfarande i enlighet med grundlagens anda och bokstav, skriver Nya Dagligt Allehanda: »Tryckfrihetsförordningen känner icke till någon uppdelning — den är principiell, såsom den bör vara, den är icke opportunistisk, som Stockholms-Tidningen är. Svensk lag gör icke åtskillnad på person, och det är en styrka hos lagen. Rättskipningen får inte heller politiseras. Då Stockholms-Tidningen spörjer oss 'varför det administrativa förfarandet mot kommunistpressen blir så förkastligt, om man som Nya Dagligt Allehanda anser, att kommunismen helst borde fullständigt förbjudas', svara vi, att den administrativa bestraffningen i princip är oriktig och att ett åtalsförfarande skulle bli mycket effektivare mot detta slag av tidningar.»

Hela detta Nya Dagligt Allehandas resonemang kan med särskilt eftertryck anläggas på transportförbudet såsom en metod att på en omväg sätta tryckfrihetslagen ur funktion. Tryckfrihetsförordningen är principiell, den graderar inte efter person, den har icke en särskild rätt för Per, som är otillåten för Pål, den är en grundlag och därigenom »tryggad» för att politiseras. En av dess förutsättningar vid tillkomsten var att den skulle förhindra administrativt godtycke, liksom den fick sin formulering såsom protest mot tidigare administrativt godtycke. I minnesverket Sveriges Riksdag, som vi ju alla fått, skildras just missnöjet med pressens ofrihet som en av huvudanledningarna till revolutionen 1809, som ju gav oss vår ännu bestående tryckfrihetslag. Tryckfrihetsförordningen avsåg att trygga den fria meningsbildningen och naturligtvis särskilt oppositionens rätt att propagera för sina åsikter, även

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

där dessa kolliderade med de regerandes. Tryckfrihetsförordningen är framförallt avfattad med tanke på oppositionen för att bevara dess rörelsefrihet och möjlighet till kritik och för att förhindra övergrepp och missbruk från de maktägande. För de regerande behövas naturligtvis icke särskilda stadganden; de ha alltid möjligheter att få sina åsikter spridda bland folket. Just därför är också tryckfrihetsförordningen en demokratisk lag, och därför är varje försök från regeringens sida att beskära tryckfriheten eller att kringgå tryckfrihetsförordningens klara bestämmelser stridande mot hela andan i vår grundlag. Men transportförbudet står icke blott i klar motsättning till tryckfrihetsförordningens anda, det är även ett oformligt nedtrampande av dess bokstav. Och vad tillämpningen beträffar är hittillsvarande praxis tillräcklig för att visa, att vad som är tillåtet för Per är förbjudet för Pål. Att medborgarrätten hunnit undergå en sådan betänklig gradering har återigen aktualiserat Heidenstams medborgarsång, som en gång Hjalmar Branting läste från denna talarstol: »Det är skam, det är fläck på Sveriges baner, att medborgarrätt heter pengar.» Ty vilka är det som fått sin medborgarrätt beskuren med denna transportförbudslag. Jo, det är de fattigaste. Det är kommunistiska pressens hundratusentals läsare, vilka tillhöra dem, som hårdast få slita för sitt dagliga bröd; denna press har inte ens, som den socialdemokratiska arbetarpressen, fackföreningsrörelsens väldiga tillgångar att stödja sig på. Därför verkar också transportförbudet som en typisk klasslagstiftning.

Att det handlar om en undantagslagstiftning är redan påvisat här i dag, icke minst av justitieministern. Regeringen har brukat sin fullmakt på ett sätt, som måste skapa uppfattningen, att den velat brännmärka vissa åsikter. Att regeringen ogillar kommunismen är känt. Det finns en regering, som igångsatt ett väldigt krig av den anledningen. Ingen förmenar regeringen rätten att gilla eller ogilla olika politiska åskådningar, men ingen kan heller förmena åskådaren av regeringens handhavande av tryckfrihetsfrågorna att dra den slutsatsen, att denna demokratiska regering icke blott är tolerant utan även förstående gentemot den nazistiska pressen. Vi ha skrivit ut ett litet sammandrag av uttalanden i den nazistiska pressen för att riksdagsmännen skulle få titta på vad regeringen tolererar. Vi ville låta det gå in som bilaga till en motion, men talmannen vägrade som bekant detta. Vi äro icke alls purkna på talmannen därför att han förvägrat plats för dessa nazistiska svinerier, om jag så får säga, i riksdagstrycket. Men sådant som inte får införas i riksdagstrycket får fraktas med postverket, sådant transportförbjödes icke av regeringen. Inser då icke regeringen, att dess handhavande av transportförbudet under dylika förhållanden måste uppfattas som ett urskuldande av denna snuskpress.

Men alldeles oavsett om regeringen särskilt ogillar den kommunistiska pressen har den icke rätt att grunda sin administrativa praxis på dylika antipatier. Den har att följa grundlagen, icke att sätta den ur kraft, icke heller att kringgå den. Vill den ändra grundlagen så äger den rätt att föreslå riksdagen detta, men den måste då iaktta formaliteterna därför. Det är mycket lätt att påvisa, att transportförbudslagen och handläggningen av densamma hela tiden rör sig på och utanför grundlagens gränsmarker.

Redan vid behandlingen 1940 påvisades bland annat från Svenska Dagbladets sida den advokatyr, som presterats för att, trots de klara bestämmelserna i tryckfrihetsförordningens § 1 och dåvarande mom. 12, förhindra att transportförbudna tidningar skulle kunna komma ut i handeln. Det hette i nämnda mom. 12: »Intet hinder vare för bokhandelns idkande, icke heller för utgivning till föryttrande av någon skrift, vare sig inländsk eller utländsk. Varje för-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

fattare eller förläggare stånde fritt att en honom, i följd av sådan egenskap, tillhörig skrift antingen själv eller genom andra föryttra; och vare för en skrifts föryttrande inga andra hinder än de, som i 4 § av denna lag föreskrivas.» Det är för alla uppenbart, att transportförbudet är ett *icke förutsett och icke angivet hinder för försäljning av transportförbjuden tidning* och därför måste strida mot det klara stadgandet i det citerade momentet. Justitieministern tolkade ju också stadgandet så, att det »*har till uppgift att göra själva tryckfriheten effektiv* såsom ett medel att kungöra sina tankar och lägga skrifter under allmänhetens ögon». Det handlar emellertid, tillägger han, »endast om handeln med sådana skrifter». Men eftersom stadgandet avser att göra handeln med tryckta skrifter effektiv, och transportförbudet avser att omöjliggöra nämnda handel, är motsättningen olöslig.

Justitieministern ger här regeringen en rörelsefrihet, som åtminstone på mig verkar vidunderlig. Han säger om bestämmelsen att den offentliga makten icke får »i förväg hindra skrifts utgivning», att därmed »endast avses ordningsmakten och rättsväsendet samt regeringen i dess funktion såsom högsta myndighet inom detta område. Hit höra sålunda ej åtgärder, som vidtagas exempelvis av kommunikationsverken.» Som bekant är regeringen chef för kommunikationsverken. Enligt justitieministern skulle alltså regeringen ha att vaka över att inga hinder resas mot skrifts utgivning. Men regeringen tar sig samtidigt rätt att hindra denna utgivning genom att förbjuda kommunikationsverken att transportera samma skrift, vars utgivning regeringen icke får lägga några hinder för. Dylikt måste vara oredlighet. Såsom advokatyr är det hela enastående oskickligt, ja dumt.

Man bör observera, att justitieministern i det citerade uttalandet indirekt fastställer, att transportförbudet avser att hindra skrifts utgivning. Men utgivningen av tryckta skrifter är grundlagsenligt tryggad. I regeringsformen § 86 heter det härom: »Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda, av tryckfrihetsförordningen ej förutsedda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider mot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning.»

Det är, herr talman, obestridligt att transportförbudet är ett av den offentliga makten i förväg lagt hinder att utgiva skrifter. Detta framgår också fullt klart av justitieministerns ovan citerade förklaring. Det blir ändå klarare, om man sammanställer det med den nu gällande tryckfrihetsförordningens definition av vad som förstås med utgiven skrift. Det heter härom i tryckfrihetsförordningens 1 § 2:o andra stycket: »*Skrift skall anses utgiven, då den blivit såld eller annorledes spridd eller utlämnad till salu eller till spridande på annat sätt.*»

Faktum är att transportförbjuden skrift inte utan särskilda åtgärder för att kringgå lagen kan utlämnas till salu, icke kan säljas eller spridas annat än i huvudsak på utgivningsorten. Ny Dag är »tack vare» transportförbudet uteslängd från tusentals platser i detta land, där den tidigare såldes. Tiotusentals läsare av Ny Dag, som prenumerade eller köpte lösnummer av tidningen, kunna i dag icke få tag i densamma »tack vare» transportförbudet. På dessa tusentals platser har den offentliga makten förhindrat Ny Dags spridning, trots grundlagens klara stadganden.

Regeringen sökte i sin proposition 1940 göra gällande, att förhållandena voro helt andra vid tryckfrihetsförordningens tillkomst och att följaktligen lagstiftarna icke kunde ha avsett den offentliga makten i egenskap av trafik-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befördran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

medlens ägare utan endast såsom lagövervakare. Men tryckfrihetsförordningen säger uttryckligt ifrån, att inga andra hinder för skrifts utgivning än de som förutsetts i tryckfrihetsförordningen få resas. Faktum är, att transportförbudet i förväg lägger sådana hinder i vägen för skrifts utgivning, som icke förutsetts, och dessa hinder strida alltså mot grundlagen.

Vid en samvetsgrann tolkning av regeringsformen § 86, där rätten för svensk medborgare att utge tryckta skrifter garanteras, torde man komma till det resultatet, att regeringen icke blott själv är förhindrad att lägga hinder i vägen för skrifts utgivning utan även borde vara förpliktigad att ingripa mot enskilda, som försöka hindra skrifts utgivning. Sådana försök från enskilda borde regeringen, om icke annat så i kraft av regeringsformens § 16, som ålägger Konungen att »vrångvisa och orätt förhindra och förbjuda», vara tvingad att ingripa mot. Under dessa förhållanden måste det te sig dubbelt orimligt att regeringen själv skall vidta åtgärder för att beröva medborgare rättigheter, som den enligt grundlagen icke får rubba.

Den svenska konstitutionen uppdelar den offentliga makten i styrande-regeringen, lagstiftande-riksdagen och dömande-domstolarna. Regeringen har icke domsrätt. Men *regeringen sätter sig själv som domare* över den press, för vilken den utdömer transportförbud. Detta måste vara grundlagsvidrigt. Tryckfrihetsförordningen förklarar uttryckligen, att utgivare av tryckt skrift »endast inför laglig domstol kunna tilltalas» och att »icke i annat fall kunna därför straffas» — alltså för lagstridigt innehåll. De utgivare, som drabbats av transportförbud, ha icke ställts inför domstol, såsom tryckfrihetsförordningen föreskriver. De ha ådömts ett straff, som tryckfrihetsförordningen förbjuder, eftersom denna endast godkänner ett bestämt fixerat rättegångsförfarande och ett visst slag av straff. De ha till yttermera visso dömts för åtgärder, som enligt tryckfrihetsförordningen icke äro olagliga eller förbjudna. De ha dömts för att de, för att citera justitieministern, utnyttjat »den frihet till opinionsbildning som ett demokratiskt statsskick har att skydda».

Justitieministern erkände i sin proposition, att transportförbud kan, »särskilt ekonomiskt, ha vittgående verkningar». Detta är riktigt. Åtgärderna göra det omöjligt att med vanliga inkomster — prenumeration, lösnnummer och annonser — finansiera en tidning. Sedan transportförbudet genomförts har, trots väldiga inskränkningar i format, utstyrsel, trots inskränkning i utgivningstiden för tre av de transportförbjudna tidningarna, trots höjning av lösnnummer- och prenumerationssavgifterna, icke mindre än 300,000 kronor måste insamlas. Denna brandskattning av läsekretsen är ett slags straffskatt för de svenskar, som ha en annan uppfattning än regeringen i politiska ting. Regeringen har uppnått att en trettiofemårig daglig tidning endast kan utkomma en gång i veckan och att en tjugoårig tidning, som aldrig haft ett åtal eller fått ett beslag, måste nedläggas. Om Norrskensflamman skulle utkomma dagligen trots transportförbudet, skulle dess fraktavgifter belöpa sig till samma belopp, som hela tidningen under normala förhållanden kostar att framställa. Såsom politiskt repressaliemedel mot misshagliga åsikter är därför transportförbudet infernalliskt. Men stämma dylika förföljelser mot det fria ordet med den stränga vakthållning kring det fria ordets princip och med de utomordentliga stadganden för att tryckfriheten icke blott formellt erkännes utan reellt tryggas, som vår tryckfrihetsförordning beseglade? Svaret måste bli nej. Regeringen kan inte förneka, att transportförbudet är att hänföra till — jag citerar tryckfrihetsförordningen — »av den offentliga makten i förväg lagda» hinder, som direkt förbjudas i tryckfrihetsförordningen.

Regeringen har därjämte utfärdat en förordning med förbud mot att upp-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

sätta löpsedlar för transportförbudet. Detta har riksdagen icke beslutat. Enligt denna förordning får löpsedel eller tidning icke uppsättas vare sig på offentlig plats eller i butiksfönster. Därtill kommer att en massa försäljare i kraft av denna förordning ha fällts till ansvar. Det sista exemplet härpå var Svea Hovrätts dom mot en försäljare, som ådömdes ett visst antal dagsböter därför att han vid försäljning hållit en fyra gånger vikt tidning i ena handen. Tidningen hade hållits upp och ned, och av densamma hade ungefär en tredjedels eller en halv spalt kunnat synas. Rådhusrätten fann anmälan omotiverad och friade, men hovrätten fällde. Bland alla hittills dömda brotten mot detta olycksaliga transportförbud torde de flesta ha dömts just i kraft av regeringens särskilda förordning, som aldrig behandlats av riksdagen. Man må säga vad man vill, men ett sådant handhavande av vår tryckfrihetsförordning var säkert 1809 års män fullständigt främmande. Det är karikatyr av tryckfrihet, karikatyr av Sveriges grundlag.

Regeringen har i samband med sin — vad skall jag säga — tryckfrihetspolitik grundlagt en ny för svensk rättsåskådning främmande praxis. Våra vanliga domstolar klargöra vad som är olagligt och meddela den dömda varför han får sin dom. Ett sådant förfaringssätt underlättar naturligtvis möjligheterna att förstå vad som är olagligt och gör det för framtiden lättare att undgå konflikt med rättvisan. Regeringen har dömt den kommunistiska pressen — och även annan press — utan att låta den få reda på den verkliga orsaken. En rad beslag, på vilka man grundat fortsatt transportförbud, ha ägt rum utan att den drabbade har en aning om anledningen. Sedan några undantag i hemlighetsmakeriet gjorts efter pressnämndens framställning har det visat sig, att beslagen skett av helt andra anledningar än vad vederbörande redaktion gissat sig till. Den kommunistiska pressen har begärt informationer av regeringen om vad som anses förgripligt och lovat att respektera eventuella råd, men förgäves. Regeringen föredrager att låta offren bildligt talat gå i fördärvet och utmäter sedan domarna men utan att meddela den dömdes i efterhand varför han dömts.

Talaren avbröts här med klubbslag av *herr förste vice talmannen*, som yttrade: Jag ber att få erinra talaren om att detta inte hör till det föreliggande ämnet.

Herr *Hagberg* i Luleå fortsatte: Jo, det handlar om transportförbudet, det visar, hur transportförbudsförordningen användes, ty regeringen har inte meddelat den kommunistiska pressen, varför den dömes, varför regeringen har utmätt det straff, som transportförbudet utgör, men jag erkänner, herr talman, att jämförelsen också är tillämplig på själva det indragningsförfarande som regeringen har använt och som tydligen talmannen tänker på. Det är tillämpligt på det, men framför allt på transportförbudslagens användning.

Regeringen har meddelat riksdagen, att transportförbudet endast gäller fyra tidningar. Men regeringen har utfärdat transportförbud för fem tidningar och har icke upphävt detsamma för någon av dessa. Beträffande en av dessa fem tidningar, Kalmar Läns Kuriren, som nu nedlagts på grund av transportförbudet, gäller, att den aldrig under sina minst tjugo utgivningsår varit åtalad, belagd med kvarstad eller konfiskerad.

Mina herrar! Ni hörde justitieministerns anförande före middagsrasten, när han anförde som motiv för att man inte kunnat tillämpa transportförbud mot den nazistiska pressen, att densamma inte fällts av domstol mer än i ett fall. Jag har påvisat här i ett fall, att en tidning varken varit åtalad eller blivit belagd med kvarstad eller någon gång varit i konflikt med tryckfrihetsförordningen, men att regeringen ändå utfärdat transportförbud. Det ställer justiti-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

tieministerns förklaring i dag i en ganska märklig dager. På grund av vad justitieministern här sade i dag om det omöjliga i att transportförbjuda en tidning, som inte fällt av domstol, och på grund av att lagutskottets talesman i första kammaren, herr Gärde, hävdade, att endast sådana tidningar, som dömts av domstol, kunna bli föremål för transportförbud, måste jag citera själva förordningen. Där heter det dock: »Förbud må ej meddelas i annat fall än där skriften i anledning av åtal för dess innehåll i sådant avseende som ovan anges av jury förklarats brottslig, enär innehållet ansetts stridande mot 3 § 7, 9 eller 10 mom. tryckfrihetsförordningen, eller där jämlikt 4 § 12 eller 13 mom. samma lag meddelats förordnande om indragning av skriften samt tryckfrihetskommittén funnit förordnandet skola äga bestånd.»

Jag kan naturligtvis inte säga, att justitieministern inte kommer ihåg vad han har skrivit i själva lagen — det minns han säkert — men i dag var han i vart fall mycket glömsk inför denna bestämmelse. Av densamma framgår dock tydligt, att transportförbudet mot Kalmar Läns Kuriren beslutats utan att densamma uppfyllt kvalifikationerna, såsom dessa av regeringen själv formulerats och av riksdagen godkänts.

Vad beträffar Sydsvenska Kuriren så har den fått transportförbud därför att en fänrik på en vedettbåt en gång funnit den olämplig. Man måste verkligen fråga: Är det verkligen en riktig tolkning av den svenska tryckfrihetsförordningen, att en fänrik på en vedettbåt kan en gång göra ett beslag på en tidning, varefter regeringen tager detta till utgångspunkt för att införa en sådan bestraffning, som transportförbudet innebär? I det fallet har regeringen inte följt den i motiveringen för lagen uppställda förutsättningen — märk det herr justitieministern! — om upprepade beslag eller fällande domar. Det är svårt att begränsa sig till ett parlamentariskt språkbruk inför ett slikt förfaringsätt.

Till själva kvalifikationsgrunderna må här bara göras några korta kommentarer. Där talas om periodisk skrift som »vid upprepade tillfällen» framkallat »fara för rikets säkerhet». Det är påtagligt, att den kommunistiska pressen inte har en sådan makt, att den, även om den velat detta, kunnat framkalla fara för rikets säkerhet. Ytterligare nämnes: »eller skada rikets förhållande till främmande makt». Regeringen har icke visat, att den någon gång haft allvarliga svårigheter gentemot främmande makt på grund av den kommunistiska pressen. Vidare heter det: »eller, undergräva krigslydnaden». Därom vill jag säga, att den kommunistiska pressen icke har något intresse av att undergräva krigslydnaden, då den tvärtom förklarar, att ett starkt försvar är önskvärdt för att kunna trygga landets självständighet och neutralitetspolitik. Man lär förgäves söka ett exempel på att en enskild kommunist försvårat upprätthållande av disciplinen vid våra militära förband. Slutligen säges: »eller... förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel». Den kommunistiska pressen har förklarar, att dagens viktigaste uppgift är att försvara landets självständighet och den demokratiska samhällsordningen. Vill man däremot ingripa mot folk, som med främmande maktens hjälp står samhällsordningen efter livet, bör regeringen vända sig åt det håll, vars trosfränder göra sig breda i massor av hårtagna europeiska länder. I dessa verkliga femtekolonnorgan talar man utan att riskera transportförbud om »den demokratiska ruttenheten», som orsakat den »erotiska lössläppheten» och gör stölderna från kronan vid leveranserna till demokratiens fel; där stämplar man, såsom justitieministern har erinrat om i dag, svenska regeringsmedlemmar som engelska agenter, där fastställer man som demokratiens resultat — jag tager några av invektiven — »feghet, hållnings-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Ferts.)

löshet, åsiktsslaveri, andlig dekadans och swingpjattmoral», där förklarar man också, att våra ledares, d. v. s. regeringsmedlemmarnas, materialistiska välstånd »fördunklat all fosterlandskärlek och all heder och ära» och hävdar, att regeringen är oduglig i en tid, när politik »betyder mera än röstköp». Allt detta har jag citerat ur den nazistiska pressen, som gärna får fraktas på de svenska järnvägarna. Så länge regeringen tillåter dylika och värre utfall mot demokratin utan att ens väcka åtal, bör den ju inte tala så högt om att skydda samhällsordningen mot omstörtningpropaganda.

Transportförbudet mot den kommunistiska pressen har artat sig till att bli ett allvarligt inre irritationsmedel. Missnöjet går både på djupet och på bredden. Det får en alldeles särskild tyngd genom att transportförbudet betraktas som en väsentlig del i regeringens åtgärder för att fjättra det fria ordet. Det ger intryck av administrativt godtycke, liksom de många beslagen. Även om man accepterar resonemanget, att pressen inte skall brukas på ett sådant sätt, att den skapar svårigheter för landet gentemot andra länder, så är steget därifrån mycket långt till den ståndpunkt, som exempelvis utrikesministern deklarerat, när han sade, att regeringen bör vara ansvarig för pressen införet utlandet. Regeringen bör icke ha detta ansvar. Det strider mot våra grundlagar, mot tidigare praxis och det överstiger faktiskt — förlåt herr justitieministern — regeringens förmåga. Att ge regeringen en sådan fullmakt är egentligen den största otjänst man kan göra densamma. Den visar dock i sitt handhavande av de fullmakter den redan erhållit, hur stora svårigheter den har att smidigt lösa uppgifterna. Den har misslyckats på denna punkt. Ett allmänt missnöje bland pressens män i olika läger är ett resultat. Transportförbudet och regeringens beslagspolitik har blivit — om jag får använda en bild — som sand i en lagerbox; det gnisslar, det börjar gå varmt, en olycka blir förr eller senare oundviklig. Äro dessa fullmakter verkligen värda riskerna av en nationens söndring, äro de värda denna folkvrede, som stiger upp till regeringen i form av protesttuttalanden? Och hur är det i utlandet? I början av veckan meddelades triumferande i den engelska radion, att beskedet om beslaget på sjunton svenska tidningar, som infört för tyskarna obehagliga uppgifter om misshandel av fångar i Norge, nu är ute i hela världen och väckt den största sensation. De för Sverige förbjudna redogörelserna matas ut för radiolyssnarna kväll efter kväll, och dessa fråga sig, varför regeringen i Sverige förbjuder dylikt i stället för att höja sin harmsna stämma till protest mot behandlingen av de norska bröderna. Vi hade på sin tid en mäktig impopulär justitieminister, som av folkhumorn benämndes »Justitiépelle». Tror verkligen dagens justitieminister, att historien ger honom ett nådigare eftermäle?

Här avbröts talaren ånyo med klubbslag av *herr förste vice talmannen*, som yttrade: Jag ber talaren att inte göra sådana jämförelser, särskilt när det gäller en avliden person.

Herr *Hagberg* i Luleå fortsatte: Jag har icke jämfört den ene justitieministern med den andre. Jag bara undrade.

Herr talman! Tryckfriheten är en gåva från de svenska män, som med en revolution störtade en despot och en hel dynasti. De gävo oss en ny regeringsform, de gävo oss därvid tanke- och yttrandefrihet. De visste, genom en självrådlig för all kritik fredad styrelses fruktansvärda missgrepp, vad det fria ordet var värt och upphöjde tryckfriheten till en av samhällsordningens grundpelare. Den får inte undergrävas, skrevo de. Den får inte kringgås, inskräpte de. Den nuvarande regeringen har beträtt en väg, som på kort tid kan riva ned allt det, som det behövdes en hel revolution för att bygga upp.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

En sammanfattning av denna granskning av transportförbudslagen ur konstitutionell och laglighets synpunkt möjliggör åtminstone ett dussin slutsatser, som måste vara komprometterande både för transportförbudslagen och för regeringens tillämpning, exempelvis följande:

1) Transportförbudslagen är ett av tryckfrihetsförordningen *ej förutsett* och alltså otillåtet hinder för tryckta skrifers utgivning.

2) Transportförbudslagen är *icke utgiven i grundlagens mening*, då den ju inte utan särskilda åtgärder för att kringgå regeringens åtgärder kan säljas, spridas, utlämnas till salu eller spridande på annat sätt annat än på själva tryckorten.

3) Transportförbudslagen skrift kommer följaktligen inte, såsom tryckfrihetsförordningen garanterar, under allmänhetens ögon med dessa angivna undantag.

4) Det är *den offentliga makten som*, trots tryckfrihetsförordningens bestämda föreskrift, att den offentliga makten inte får lägga hinder för tryckt skrift, *hindrar* transportförbudslagens skrifts *utgivning*.

5) Grundlagen erkänner ingenstädes rätten för regeringen att upphäva eller kringgå grundlag, som den som offentlig makt har att särskilt skydda. Därför är regeringens försvar för transportförbudet orimligt, då *regeringen inte samtidigt kan övervaka lagen och kringgå densamma*.

6) Regeringen har utan att ens inhämta riksdagens medgivande genomfört ett förbud att reklamera för och lägga tryckta skrifter inför allmänhetens ögon, vilket ju står i strid mot grundlagens föreskrifter.

7) *Transportförbudets egenskap att ekonomiskt skada, ja, ruinera tidningar måste betecknas såsom »av den offentliga makten i förväg lagda hinder»* och följaktligen strida mot grundlagen.

8) Kalmar Läns Kuriren hade, som jag redan sagt, aldrig varit åtalad, beslagtagn eller konfiskerad, och transportförbudet mot densamma strider följaktligen även mot själva förordningens kvalifikationsgrunder.

9) Vid transportförbudet mot Sydsvenska Kuriren hade densamma endast en gång varit indragen — på ett fartyg — och åtgärden strider alltså mot förordningens definition »vid upprepade tillfällen» etc.

10) Tryckfrihetslagen stadgar, att utgivare »endast inför laglig domstol kunna åtalas» och blott dömas i enlighet med tryckfrihetsförordningen. Transportförbudet är att betrakta som ett *domslut med svåra verkningar, som icke avkunnats i den ordning eller på de grunder, som tryckfrihetsförordningen föreskriver*.

11) Regeringen har genom transportförbudet erhållit en *domsrätt*, som är främmande för den svenska grundlagen.

12) Regeringen har brukat denna domsrätt för att döma vissa tidningar för förseelser, vilkas motsvarighet hos andra tidningar icke föranlett åtgärder mot dessa, och praktiserar följaktligen en rätt för den ene som inte gäller för den andre.

Det har vid den inledande behandlingen här sagts några ord, som jag inte kan underlåta att beröra, innan jag sätter punkt. Jag skall inte uppehålla mig vid herr Lindahls, min f. d. partikamrat, uttalanden. Slakten är ju, som det heter, alltid värst, och jag anser att hans funderingar få gälla för vad de äro. Det må ju vara, att inte *alla* 8,000 fackföreningarna, inte ens hälften, gjort uttalanden mot transportförbudet. Men det är betecknande att där så skett, har i allmänhet uttalandet enhälligt beslutats. Jag kan som ett exempel ta Kiruna. Där ha samtliga fackföreningar gjort uttalande mot transportförbudet, och i samtliga dessa fackföreningar har höjts sammanlagt en röst för herr Westmans

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ständerpunkt. Eller tag Kockums verkstäder i Malmö, ett säkert socialdemokratiskt fäste, där det väl aldrig någonsin funnits en kommunistisk arbetare. Denna verkstadsklubb har fullständigt enhälligt beslutat protestera mot transportförbudslagen. Eller tag telefonarbetarnas fackförening i Nynäshamn, också en typisk socialdemokratiskt ledd organisation, där kommunisterna aldrig stuckit upp huvudet. Där har man också enhälligt protesterat mot transportförbudet. Eller tag en socialdemokratisk tidning sådan som Värmlands Folkblad, där väl i alla fall de kommunistiska »cellbildarna» inte ha kunnat haft några särskilda framgångar. Denna tidning har också protesterat mot transportförbudsförordningen. Eller tag de flesta tidningar, som gjort uttalanden. Inte kan man där tala om något kommunistiskt inflytande. Nej, herr Lindahl, det är faktiskt här fråga om en opinion, som har gått på djupet, och inte om någonting, som tillkommit bara på kommunisternas initiativ — fastän vi naturligtvis också hjälpt till, så gott vi kunnat.

När jag hörde justitieministerns anförande, kunde jag inte låta bli att tänka på, hur han i debatten motiverade transportförbudet 1940. Ett av justitieministerns argument då för att visa, hur vådlig den kommunistiska pressens frihet egentligen var för ett land, var att ryssarna hade blivit alldeles galet informerade av den kommunistiska pressen i Finland angående förhållandena där, och detta skulle ha varit orsaken till deras krig mot Finland. Herr justitieministern hade väl förbisett att det inte funnits någon kommunistisk press i Finland på åtminstone de senaste femton åren. Jag anförde redan då, och jag tror att man kan anföra det med all rätt också i dag, att om regeringen har den uppfattningen, att statsmännen i det ena eller andra landet, låt mig säga de ryska statsmännen, skulle känna sig informerade genom vad en kommunistisk tidning kan skriva i en fråga och inte försöka på olika vägar skaffa sig kunskap om förhållandena, då fruktar jag, att regeringen fullständigt missuppfattat hur främmande statsmän bedöma opinionen och uttalandena i olika länder.

Ungefär på samma nivå låg mycket av vad herr justitieministern anförde i dag. Han säger exempelvis, att det väsentliga här egentligen är, att det är svenska staten ovärdigt att ställa trafikmedel till förfogande för att transportera den kommunistiska pressen. Ovärdigt! Jag tror inte att man skall tala så mycket om det, ty på de svenska järnvägarna gå många andra transporter, som inte höja Sveriges anseende i utlandet. Vad tro ni exempelvis, att det norska folket tänker om de svenska transporterna av dem, som upprätthålla ordningen i eller nyordna Norge? På dessa svenska järnvägar, där vi frakta både trupper och krigsmateriel till främmande makt...

Talaren avbröts här ännu en gång med klubbslag av *herr förste vice talman*, som yttrade: Jag nödgas ånyo tillhålla talaren att hålla sig till det föreliggande ämnet. Om inte så sker, kan jag inte låta talaren behålla ordet vidare.

Herr *Hagberg* i Luleå fortsatte: Ja, jag vill inte alls göra det svårt för talmannen, men jag hade för mig att detta hörde till ämnet. Jag har bara, när justitieministern utan vidare kan säga att det är ovärdigt svenska staten att frakta kommunistiska tidningar på våra järnvägar, gjort en jämförelse med vad som i övrigt transporteras på Sveriges järnvägar.

Justitieministern sade vidare, att i England äro alla kommunistiska tidningar förbjudna, trots att England har en allians med Sovjetunionen och trots att man nyligen hedrat Lenins minne genom att erinra om en bostad i London, som han bebott under vistelsen där. Den saken har nog justitieministern missuppfattat i alla fall. Det finns *en* kommunistisk tidning i England, som inte

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
får utkomma, men övriga kommunistiska tidningar där utkomma fortfarande, och detta förbud har aldrig gällt för mer än en tidning.

Men justitieministern kunde ju ha sagt, att också i andra länder få inte kommunistiska tidningar utkomma. I Tyskland t. ex. äro de kommunistiska tidningarna mycket strängt förbjudna, och det finns en massa andra länder, de av Tyskland kontrollerade, där de också äro förbjudna. Jag menar, att om justitieministern behöver gå till engelsk praxis för att finna motiveringar för dessa undantagsåtgärder, kan han ju lika gärna åberopa sig på många andra länder såsom ett föredöme härvidlag. Men detta borde inte vara något föredöme för ett demokratiskt land och i all synnerhet ett land som har tryckfriheten inskriven i grundlagen.

Justitieministern framhöll också, att det kommunistiska partiet skiljer sig från andra partier, inte bara därigenom att det har en överbyggnad — jag förstår han menar en international, något som ju också socialdemokratien har — utan också därigenom att det har en hemlig underbyggnad. Såsom bevis härför anförde han, att riksdagsman Linderot inte infann sig genast den svenska polisen efterlyste honom i radio föregående sommar. Jag tycker, att det argumentet dömer sig självt. Har inte justitieministern några andra skäl för att motivera påståendet om att det finns en hemlig dubbelorganisation än att den svenska polisen inte duger till att få tag i en person, som händelsevis är ute på semester, då är det en ganska misslyckad bevisföring. Jag tycker också, herr justitieminister, att det vore lämpligt att en gång taga upp denna fråga i första kammaren, där riksdagsman Linderot själv har möjlighet att svara på den.

Jag har, genom att påvisa hurusom åtminstone två av de transportförbjudna tidningarna pålagts transportförbud utan att ha dömts av någon domstol, redan klarlagt att justitieministerns argumentering i dag för att man inte skulle kunna genomföra transportförbud även mot den nazistiska pressen är alldeles ohållbar.

Herr justitieministern tyckte, att i jämförelse med tidens metoder och det allmänna läge, vari vi för närvarande befinna oss, vore denna undantagsåtgärd beträffande den kommunistiska pressen och detta lilla praktiserande av en rätt för Per, som inte gäller för Pål, ett ganska blygsamt ingrepp, som inte behövde rubba den svenska demokratien. Ja, det kan man ju hålla med om. Gör man här i Sveriges riksdag en jämförelse mellan det sätt, varpå kommunisterna behandlas i andra länder, och transportförbudet, är det klart att det måste sägas, att vi inte ha så mycket att beklaga oss över. Men jag har för min del försökt att inte, därför att jag tycker att det är oriktigt, se denna fråga ur synpunkten av, hur man här behandlar kommunisterna och hur man degraderar dem till medborgare av andra eller tredje klass, utan jag har försökt se frågan ur den svenska demokratiens synpunkt.

Det är ett mycket älskat argument, att demokratien äger rätt att försvara sig mot sina fiender. Det är klart att demokratien skall försvara sig mot sina fiender, och riksdagen har, utan att vi protesterat däremot, antagit åtskilliga lagar för att kunna klämma efter dem, som försöka omöjliggöra strävandena att hålla landet utanför kriget och bevara dess fria konstitution och dess nationella självständighet. Men hur skall då demokratien försvara sig? Demokratien är en styrelseform, vars grundförutsättning är att folkets vilja skall bestämma vad som skall göras, och detta har i sin tur såsom förutsättning att folkviljan skall kunna utformas genom en fri meningsbildning i landet. Om demokratien försvarar sig genom att avskaffa det, som är det väsentliga för demokratien, nämligen möjligheten att trygga den fria meningsbildningen, att trygga tanke- och yttrandefriheten, då försvarar sig demokratien på ett sätt, som mycket hastigt måste föra den till graven.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Och därmed vill jag bara till slut erinra om att justitieministern själv har betecknat transportförbudet såsom varande på tryckfrihetens gränsmarker. Den socialdemokratiska gruppledaren herr Åkerberg har i första kammaren betecknat det »som en tendens till kulturskymning». Hans kollega herr Vougt i andra kammaren har använt uttrycket »en föga lyckad eftergift för en tillfällig stämning». Lagutskottets ordförande har anfört »principiella betänkligheter». Andre vice talmannen i denna kammare herr Österström har definierat lagen som ett försök »att begagna rent tekniska möjligheter för att komma förbi grundlagens bud». Lagutskottsledamoten Branting har uttryckt sin misstro mot en förordning »som låter allvarliga rättspåföljder inträda utan dom och ransakning» och har funnit att »i tryckfriheten ingår rätten att på normalt sätt sprida den tryckta skriften». En annan lagutskottsledamot, herr Petersson, har funnit att tryckfriheten »att trycka skriften för att sedan stoppa den i byrålådan är meningslös», etc.

Det är bara några karakteristika, som av regeringens anhängare givits detta transportförbud. Vi medge gärna, att regeringens ställning inte är behaglig och att särskilt utländska makters anspråk på att få bestämma över vad som skrives i svensk press välla regeringen stora bekymmer. Vi tro att regeringen skulle ha en bättre ställning, om den inte hade denna fullmakt. Dess position skulle vara fördelaktigare, om den kunde hänvisa främmande sändebud till att Sverige har tryckfrihet och att riksdagen är så rädd om denna fädernas gåva till det svenska folket, att den inte velat avstå från densamma ens av hänsyn till det ena eller andra sändebudet. Genom att riksdagen på detta sätt återtog ansvaret, skulle justitieministern slippa att redan i förväg oroa sig för vad som skrives i tidningarna.

Regeringen borde själv ha tagit första steget härtill genom att inte föreslå en förlängning av denna förordning. Justitieministern bör ändå inte glömma bort vad han sade första gången den behandlades: »... jag delar till fullo de förhoppningar, som det givits uttryck åt i denna debatt, nämligen att detta lagförslag måtte bli så kortlivat som möjligt.» Sedan dess har regeringen förelagt 1940 års riksdag sina önskemål, vilka i stort sett tillmötesgått, och 1941 års riksdag har givit dessa beslut grundlags vikt. Det skäl, som då åberopades för transportförbudet, nämligen att det saknades tillräckliga medel för ingrepp mot odisciplinära tidningar, har förfallit. Låt det då, herr talman och herr justitieminister, vara slut med detta traskande i grundlagens gränsmarker.

Med dessa ord, herr talman, vill jag för min del yrka bifall till den reservation, som här har avgivits, och jag hoppas att andra kammaren kommer att fatta ett sådant beslut, att man inte om Sverige skall kunna säga, att det har en lagstiftning för Per, som inte gäller för Pål.

Vidare yttrade

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Det har verkligen varit intressant för mig att på så jämförelsevis kort tid, som den ärade talaren vistades i talarstolen, höra en sådan samling faktiskt oriktiga uppgifter lämnas.

Jag vill inte yttra mig om den del av hans anförande, vari han skildrade de ekonomiska oppoffringar, som transportförbudet medförde för hans partis press. Den delen av talet överlämnar jag åt herr von Friesen att begrunda och bemöta, eftersom herr von Friesen i dag före middagen uttalade den uppfattningen, att transportförbudet gynnade den kommunistiska pressen. Den saken få herrarna göra upp sinsemellan, ty den lägger jag mig inte i — det behöver jag inte göra.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Jag skall däremot nu draga fram en del ostridigt oriktiga uppgifter, som lämnats här. Jag nöjer mig med några stycken, ty jag kan inte åtaga mig att vederlägga alla. Då skulle detta plenum draga ut alltför långt på tiden. Jag tar således några stickprov och vill då stanna inför de uppgifter, som talaren fäste särskilt värde vid, nämligen de som skulle visa, att lagen icke tillämpas rättvist och opartiskt här i Sverige.

Den ärade talaren framhöll först och främst, att Kalmar Läns Kuriren blivit utsatt för en alldeles oriktig lagtillämpning, i det att denna tidning varken hade blivit förklarad brottslig av jury eller att i fråga om den hade tillämpats förordningen om indragning vid militärförläggning. De förutsättningar, som anges i propositionen för att transportförbud skall få utfärdas föreligger icke, sade den ärade talaren, i fråga om Kalmar Läns Kuriren, och regeringens beslut att utfärda transportförbud för denna tidning var sålunda klart olagligt.

Det är fullkomligt misstag. Regeringen har aldrig fattat beslut om att utfärda transportförbud för Kalmar Läns Kuriren, som förresten numera, enligt vad den ärade talaren sade, är avliden. Denna tidning har av underordnade myndigheter blivit transportförbjuden jämlikt 3 § i lagen, där det står: »Förbud, som meddelats jämlikt 1 §, skall även gälla skrift, vilken uppenbarligen utgives för att ersätta skrift, som förbudet avser.» Med denna lagtillämpning har regeringen intet att göra. Därvidlag har den ärade talaren farit fullständigt vilse och lämnat oriktiga uppgifter.

Likaså var det alldeles oriktiga uppgifter, som talaren lämnade om behandlingen av Sydsvenska Kuriren. Talaren klagade över, att denna tidning hade råkat ut för transportförbud, ehuru den icke vid upprepade tillfällen hade blivit förklarad brottslig av jury eller utsatt för konfiskation, fastän det, som den ärade talaren sade, står så i lagen. Nej, det står inte alls så, tvärtom är det uttryckligen stadgat och sagt, när lagen kom till, att det endast fordras att vederbörande tidning en enda gång förklarats för brottslig av jury. Om detta skett en gång, då kan den transportförbjudas, därest vid upprepade tillfällen innehållet i skriften visat sig vara ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt. Har således en skrift en gång blivit förklarad brottslig av jury har regeringen rätt att bedöma huruvida skriften vid upprepade tillfällen visat sig av skadlig eller samhällsfientlig beskaffenhet, och om regeringen finner detta, har regeringen enligt lag rätt att utfärda transportförbud. Det är detta som skett, fullständigt inom lagens ram och efter hörande av den tryckfrihetsnämnd, som är omförd i lagen och som har givit sin sanktion åt den uppfattningen att denna av jury brottsligförklarade tidning var utav den beskaffenhet, som här är nämnd. Således en fullständigt riktig lagtillämpning — den beskrivning som talaren gav var vilseledande. Var och en som hört den framställning som av honom gavs och jämför den med min, märker vilken skillnad som föreligger mellan de båda framställningarna.

Sedan framställde talaren en hel del teser av mycket egendomlig beskaffenhet. En av dessa teser var, att om en skrift blir transportförbjuden, kan den inte anses vara utgiven, den kan inte anses vara lagd för allmänhetens ögon. Men ibland bruka ju de kommunistiska ledarna här skryta med att visserligen kostar det ganska mycket pengar för dem att ombesörja transporten av sina tidningar, men läsekretsen vidgas, säga de, fastän antalet läsare skulle öka ännu mycket mera, om inte transportförbudet fanns. Hur skall man då kunna säga, att skriften inte är utgiven och inte lagd för allmänhetens ögon, när man samtidigt förklarar — vilket för övrigt alla veta — att de kommunistiska tid-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ningarna läsas av ganska stora kretsar. Sådana där argument, sådana där framställningar, kunna möjligen göra sig, i fall de framföras med den auktoritet, som en svensk riksdagsman har, inför en troskyldig publik, som utgår ifrån, att när en riksdagsman säger något, skall det ändå finnas någon sanning i det, låt vara att man drar bort 50 eller kanske 75 procent på grund av hans misstänkta partifärg. Men jag tror att man får dra bort ännu mycket mera.

Vad som sker genom denna lag är endast det, att svenska staten för spridningen av de transportförbudna tidningarna icke ställer till tjänst de trafikmedel, över vilka staten förfogar. Det är allt vad som sker. Men staten har intet monopol på spridning av tidningar, utan sådan spridning har vem som helst rättighet till enligt de författningar som äro utfärdade. Antag t. ex. att postverket skulle på grund av ekonomiska skäl plötsligt säga, att det icke längre tar emot prenumeration på tidningar. Skulle det vara grundlagsstridigt? Kunde man då säga, att då har postverket upphävt tryckfrihetsförordningen? Det är naturligtvis fullkomligt barockt att argumentera på det där sättet.

Den föregående ärade talaren hänsyftade på förhållandena 1809—10. Men det är för det första allmänt bekant att det inte fanns några järnvägar då, och för det andra var det så, att postverket då inte tog emot någon prenumeration på tidningar för statens räkning. Helt säkert kunna icke dätidens grundlagsfäder ha haft den fantasien att de, när de skrevo grundlagen, kunde ha tänkt sig in i hur de skulle förhålla sig till de problem i fråga om transporterna, som på senare tid ha kommit upp. Att då citera sådana där uttryck som herr Knut Peterssons: »transportförbudet innebär ett brott mot tryckfrihetsförordningen, vad tjänar det till att man trycker en skrift, när den stoppas i byrålådan», är ju att citera en orimlighet, en paradox. Detta yttrande kan väl inte någon människa, som tänkt på saken, finna vara något annat än en lustighet, en lustighet, som man kan kosta på sig, men som naturligtvis endast är en dekoration utan något som helst anspråk på sanningsvärde.

Jag skall inte gå vidare i bedömandet av den ärade talarens katalog av oriktiga uppgifter och glidningar i tankegången. Jag slutar bara med att konstatera, att den befogenhet regeringen nu utövar på grund av tryckfrihetsförordningens § 3, 9 mom., andra och tredje punkterna, att verkställa beslag utan rättgång ur vissa utrikespolitiska synpunkter, inte kan ha varit någonting som varit främmande för de män, som räddade Sverige ur den gustavianska tidens faror och upprättade den nya författningen, ty denna regeringsbefogenhet har från början funnits med i den nu gällande tryckfrihetsförordningen. Den fanns där, och dessa män voro till och med sådana realpolitici, att de införde indragningsmakten för att rädda Sverige ur den tidens stora europeiska krig. Så långt ha vi nu icke kommit, att den regering, som nu sitter under detta krig — vilket är minst lika farligt som de stora napoleonskrigen — har infört någon indragningsmakt eller censur. Det ha vi icke gjort, utan vi ha försökt med milda medel få till stånd en sådan hållning hos den svenska pressen, att vårt folk skall kunna komma igenom denna svåra kristid med bevarad neutralitet och med bibehållen nationell frihet och styrka. Kunna vi lyckas att göra detta, kunna vi verkligen göra det, då kommer det, när fredens stund är inne, att yppa sig stora möjligheter för det svenska folket att göra en insats till sitt eget och till hela Nordens bästa. Men spela vi bort våra möjligheter genom oklokhets, då begå vi en handling, för vilken vi icke kunna svara inför framtiden.

Herr von Friesen erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr justitieministern tillät sig att till mig framställa en uppmaning att med herr Hagberg i Luleå göra upp om vissa av oss lämnade upp-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

gifter. Jag beklagar att jag inte ämnar tillmötesgå herr statsrådets hemställan på denna punkt, bland annat av den anledningen att jag, såsom jag tidigare framhållit, i hela min argumentering och uppläggning av denna fråga mycket bestämt vill göra gällande, att jag står alldeles skild ifrån kommunisterna och kommunisternas strävanden i den här saken.

Men däremot skulle jag till herr statsrådet vilja säga, att det hittills icke föreligger någon som helst bristande överensstämmelse mellan de uppgifter, jag tillät mig lämna i mitt anförande, och de uppgifter, som herr Hagberg i Luleå lämnat. Jag sade, att transportförbudet i Norrland genom de pålagor som det lagt på abonnenterna har verkat som ett slags omsättningsskatt — jag citerade uttrycket efter en kommunistisk talare i första kammaren. Men jag talade dessutom om en sak som herr Hagberg i Luleå inte alls berörde, och det var förhållandena i de stora städerna, Stockholm och Göteborg, särskilt i Göteborg, där jag ganska väl känner till förhållandena. Där har transportförbudet medfört sådana verkningar, att kommunisterna använda sig av en distributionsapparat, som förbilligar distributionen, och man har på kommunistiskt håll just påpekat att man på det sättet kan spara åtskilliga tusen kronor. Jag överlåter åt herr statsrådet att säga vari motsättningen mellan dessa påståenden ligger. Jag tror fortfarande att jag har full anledning att stå fast vid vad jag tidigare har yttrat i denna fråga.

Härefter yttrade

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag vände mig inte mot några uttalanden av den form, som den ärade talaren nu angivit, utan jag vände mig mot det uttryck han använde — jag antecknade det — när han sade, att när man övergår från teoretiska invändningar till praktiska, ville han framhålla att transportförbudet långt ifrån att försvåra gynnar utgivningen av de kommunistiska tidningarna.

Herr **Hagberg** i Luleå, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Till den siste ärade talaren vill jag säga att det föreligger säkert ingen motsättning mellan herr von Friesens uppgifter och mina egna angående de ekonomiska konsekvenserna av transportförbudet, ty man har, såsom han förklarade, i de stora städerna kunnat förbilliga distributionen av tidningarna. Men detta beror på att vi där vidtagit alldeles särskilda åtgärder. Det är annars klart att detta transportförbud måste medföra en alldeles oerhörd ekonomisk belastning för den kommunistiska pressen.

Den nämnde talarens uttalande står inte heller i motsättning till påståendet att den kommunistiska pressen i dag läses av flera människor än tidigare. Det gör den naturligtvis. Det är så i detta land, att åtskilliga tiotusentals människor, alldeles oavsett vad statsmakterna besluta, vilja ha en kommunistisk tidning, och när de bringa stora ekonomiska offer för att uppnå detta, få de på ett eller annat sätt en tidning, och detta gör att tidningen kommer ut. Men den kan inte komma dem tillhanda på det sätt som för närvarande är praxis och som gäller för vanliga tidningar. De svenska medborgare, som vilja ha den kommunistiska pressen kunna inte gå till ett postkontor och prenumerera i vanlig ordning; de äro ställda i undantagsställning.

Justitieministern förklarade, att jag hade fört kammaren bakom ljuset i flera punkter, och när jag sedan fick höra i vilka punkter det var, så finner jag att det skulle vara felaktigt att Kalmar Läns Kuriren är belagd med transportförbud. Den är belagd med transportförbud, det medgav också justitieministern, men det är ordnat så finurligt, att regeringen icke har fattat det

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

formella beslutet utan det har man låtit ett underordnat organ göra. Där ser man hur det hela kan tillämpas. Regeringen anmäler för riksdagen och lagutskottet anmäler för riksdagen, att för närvarande tillämpas detta transportförbud mot fyra tidningar, men, herr talman, det tillämpas mot fem. Jag skall be att få återkomma.

Härpå yttrade:

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Jag befinner mig i den säregna belägenheten, att jag kommer att ställa samma yrkande som herr Hagberg i Luleå, vars hela motivering jag emellertid måste underkänna. Det är naturligtvis inte av någon omtanke om den kommunistiska pressen eller om kommunisternas verksamhet jag yrkar avslag på förordningen om transportförbud.

I detta sammanhang har jag anledning att göra en vänlig erinran till talesmannen för utskottet i anledning av det anförande han höll i kammaren strax före middagen, nämligen att han och jag åtminstone inte behöva diskutera uppriktigheten i våra bevekelsegrunder därför att vi ha kommit till olika ståndpunkt i denna fråga. Det kan ju ändå finnas någon människa kvar, som kan fatta en ståndpunkt utan att behöva fråga efter vart vinden blåser.

Den kommunistiska såväl som den nazistiska åskådningen, vilka båda ha diktaturen som gemensamt mål, är för mig en styggelse, inför vilken min frihetslidelse reagerar. För dessa åskådningar är staten intet annat än ett maktförhållande, där de styrande utöva sin obegränsade makt över medborgarna. Demokratien däremot betraktar staten som ett rättsförhållande, där rätten grundar sig på regler, som normera sammanlevnaden i samhället och som reglera förhållandena mellan de styrande och medborgarna.

När det då gäller dessa rättsnormer måste man obönhörligt vidhålla, att de gälla lika för alla, att de skola tillämpas på medborgarna alldeles oavsett deras samhällsställning och alldeles oavsett deras åskådning, så länge som dessa röra sig på ett legitimt område.

Jag skall inte ingå på frågan om transportförbudets samstämmighet med grundlagen. Detta spörsmål har redan upptagits av herr von Friesen, och det kan därför vara onödigt att ingå på ytterligare diskussion av denna fråga. På frågan, huruvida transportförbudet står i samklang med tryckfrihetsförordningens föreskrifter, svarar man numera från utskottets sida, att den frågan har riksdagen avgjort i och med att den tog ståndpunkt till densamma 1940. I propositionen om transportförbud 1940 redogjorde ju justitieministern för de åtgärder, han ämnade vidtaga på lagstiftningens väg för att bereda ökat skydd för statens yttre och inre säkerhet. Tryckfrihetsförordningen låg då under omarbetning, för att den på ett mera kraftigt och effektivt sätt skulle kunna utnyttjas mot de tryckalster, vilka icke kunde tänkas iaktta den sans och måtta som ett allvarligt läge kräver. Under tiden pågick kriget mellan Ryssland och Finland, som gjorde, att vårt land kom i ett ytterst farofyllt läge. Situationen blev så mycket mera allvarlig som det kommunistiska partiet öppet och klart i tal och skrift uppträdde som agent för den ryska krigföringen med en propaganda, som var av högst allvarlig karaktär. Med detta farofylla läge för vårt land kan man förklara, att riksdagen icke vid detta tillfälle gick till lagboken utan bildligt talat tog det vapen, som riksdagen ansåg ligga närmast till hands för att försvara sig, och häri har man en förklaring till att man kanske icke vid detta tillfälle så noga undersökte samstämmigheten mellan förbudet och grundlagarna.

Men det var inte enbart den kommunistiska verksamheten som transportför-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befördran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
budet avsåg att stävja. På den motsatta sidan ha vi den nazistiska propagan-
dan, vars verkningar synas mig vara fullt ut lika samhällsvådliga som den
förra och som i samma grad äro fientligt inställda mot vårt demokratiska
samhällsskick. Man väntade att statsmakterna genom transportförbudet skulle
ingripa i samma mån mot nazisternas provokatoriska verksamhet som åt an-
nat håll i enlighet med vad som förutsattes i propositionen, där det dock tyd-
ligt och klart sades ut, att man siktade mot skilda politiska åskådningar, som
utgjorde en fara för vår yttre och inre säkerhet. Denna påtagliga ensidighet
i transportförbudets tillämpning verkar i hög grad stötande på breda lager
av vårt folk, som ännu envist fasthålla vid allas likhet inför lagen. Då myn-
digheterna förklara, att den nazistiska pressen inte är åtkomlig inom de nu-
varande författningarnas ram, vinner inte denna förklaring någon tilltro, och
något fel måste det ändå vara någonstans, när man på ett så påtagligt sätt
ser, hur olika förbudet verkar gentemot dessa båda skilda riktningar.

Transportförbudet motiverades med att det skulle bli ett vapen i regeringens
hand emot dessa samhällsfientliga åskådningar, och om transportförbudet
skulle falla, skulle riksdagen fränhända regeringen detta vapen. Häremot vill
jag invända, att transportförbudet är intet vapen alls och i bästa fall är det
av samma värde som om man i våra dagar ginge ut på slagfältet med högaff-
lar, liar eller dylikt för att slåss. Om jag till exempel går till min hemort,
som för övrigt tidigare i dag diskuterats, vill jag fråga: vilken verkan har
transportförbudet inom själva staden Göteborg? Inte den ringaste. Det för-
höll sig på det sättet, att den kommunistiska tidningen i Göteborg upphörde
för att den skulle tryckas hos samma officin som Ny Dag — om jag inte miss-
tager mig var flyttningen hit till Stockholm redan verkställd. Så kommer
transportförbudet och vad inträffar? Jo, den kommunistiska tidningens tryc-
keri i Göteborg sätter i gång igen, tidningen kommer ut och säljes på gatorna
precis på samma sätt som förut, kanske blott med den förändringen, att för-
budet bara synes ha eggat till ännu större aktivitet. Litet var av oss som del-
tagit i den politiska agitationsverksamheten vet, att varje småaktighet, som vi
möta hos våra motståndare, endast stimulerar oss till att sätta in ytterligare
kraft i arbetet att försälja tidningar. Det måste vidare väcka löje, när vi här
diskutera ett transportförbud, som herr Senander i Göteborg går på Järntorget
och ler åt, under det att hans partivänner försälja tidningar precis som förr.

Beträffande transportererna ut till förorterna nämnde en framstående tjänste-
man inom statsförvaltningen, som sysslar med dessa angelägenheter, att kom-
munisterna i konkurrens med Rasjön startat ett eget kommunikationsväsen.
Det arbetar på det sättet, att tidningar, som skola till exempel till Roslagen,
transporteras till Rimbo per bil, och där möta andra bilar och överta lasten för
att sedan sprida ut dem över de olika orterna i Roslagen. Det intresserar mig
mindre, om omkostnaderna bli dyrare eller billigare, utan för mig är det det
väsentliga att utrona huruvida förbudet är effektivt eller inte. Då kommer
jag till slutsatsen, att transportförbudet är ineffektivt. Det är ett slött och
odugligt vapen mot kommunisternas verksamhet. Än mer allvarlig är emel-
lertid den ensidiga tillämpningen. Jag skall icke försöka mig på att förklara,
varför förordningen verkar på det sättet utan skall endast klart konstatera
vad vi märka av detta transportförbud. Nazistpressen transporteras utan nå-
got hinder av transportförbudet. och det är naturligtvis ett tvisteämne, om icke
dess innehåll är av lika samhällsfientlig art som det innehåll, som finns i den
kommunistiska pressen. Nu säger man, att nazisttidningarnas innehåll icke
kvalificera denna press för att falla under transportförbudet. Frågan gäller
hur man skall förfara för att komma till likhet i det avseendet. Ur lekmannens

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

synpunkt anse vi, att de kunna vara lika goda båda två, ty kommunisterna och nazisterna äro ju så till vida överens i sina läror, att de båda äro fientliga mot vår demokratiska samhällsförfattning och med våld vilja omskapa det nuvarande samhällssystemet. Om man konstaterar denna likhet vid bedömandet av samhällsfientligheten i bådass press, måste man säga, att nazisterna förföljas av en gemen tur att klara skinnet. I dagarna har dock en ökad nazisttidning på Västkusten åkt fast, och det är med intresse, som jag följer dess vidare öden.

Herr Lindahl i Laxå bör icke undervärdera uppfattningen bland vida befolkningsgrupper ute i bygderna, som ha en egen mening. Man behöver ju icke nödvändigtvis vara en lakej eller ett rö för vinden, därför att man såsom folkrepresentant här uppe meddelar de uppfattningar, som finnas hos befolkningsgrupperna i de bygder, som man representerar. Herr Lindahl i Laxå får emellertid taga det för vad han vill när jag säger, att man är allvarligt oroad över just denna ensidighet i tillämpningen eller i verkningarna av transportförbudet. Folk får nämligen den föreställningen, att statsmakterna underskatta den nazistiska propagandan, och sådana föreställningar äro farliga för vår sammanhållning.

Göteborg hade vid 1932 års val 8,000 nazister. I hela landet var det samtidigt 16,000. Fram till år 1938 hade vi två nazister i stadsfullmäktige. De försvunno sedan därifrån. Hur mycket som är kvar av denna nazistiska verksamhet veta vi icke, men var övertygad om att den finns kvar, fastän den icke arbetar under så högljudda former som kommunisterna göra. Spionligan Renhammar i Göteborg gav oss en påminnelse om hur det förhåller sig därmed. Redaktören för den tidning, som nu blivit åtalad, är statskyrkopräst, sålunda en ämbetsman i statens tjänst, vilken under en lång tid fått fortsätta med sin frihetsfientliga propaganda mot det samhälle, i vars tjänst han är. Det var också på Västkusten, som en del prelater vägrade att läsa upp det bekanta biskopsbrevet i sina respektive kyrkor. Man kan nog icke så där nonchalant utan vidare liksom talesmannen för utskottet vifta bort sådana tendenser.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angav i dag en ny motivering för transportförbudet. Han ansåg, som han ungefärligen yttrade sig, att det icke är staten värdigt att transportera kommunistpressen. Han lägger sålunda bevisföringen på moraliska synpunkter. För mig är detta något alldeles nytt. Jag skall icke gå närmare in på den saken utan vill endast fråga, huruvida det kan vara staten värdigt att transportera de sämre delarna av den omdiskuterade kolorerade veckopressen. Jag frågar också, hur det kan vara staten värdigt att transportera nazistpressen, om man nu skall lägga moraliska synpunkter såsom motiv för lagförslaget.

Herr talman! Jag skall icke fresta tålmodet längre. Jag har här angivit de skäl, som varit avgörande för min ståndpunkt i denna fråga. Jag har givetvis inga utsikter att vinna gehör för det yrkande, som jag här kommer att ställa, i synnerhet om det verkligen förhåller sig på det sätt, som förut har antytts i debatten, att man bortser från de sakliga skäl, som man bör taga hänsyn till, när man tar ståndpunkt till en fråga. Jag har således, herr talman, med detta mitt ståndpunktstagande till frågan och därigenom att jag har skrivit under motionen nr 262 i denna kammare råkat komma in bland anhängarna av Kungl. Maj:ts opposition, och följaktligen yrkar jag avslag på utskottets förslag.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag skulle till den siste talaren vilja säga, att det är ganska onödigt, att han ideligen så fort han råkar komma på en riktig linje alltid skall deklarerar, att han icke har någonting med kommunisterna.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
na att skaffa. Det är alldeles överflödigt, därför att det knappast är någon här i kammaren eller utanför densamma, som missänker, att herr Olof Nilsson i Göteborg skulle ha några kommunistiska sympatier.

Till herr Lindahl skulle jag också vilja säga ett par ord utöver det, som framfördes av min partivän herr Hagberg i Luleå. Han ansträngde sig över hövan för att förringa betydelsen av opinionsrörelsen bland fackföreningsfolket mot transportförbudet. Han förklarade, att det endast var något hundratal fackföreningar som, såsom han uttryckte det, effektuerat de av kommunisterna beställda protesttalandena. Jag vill bara fråga herr Lindahl: Huru många fackföreningar skulle ni, socialdemokrater och anhängare av transportförbudslagen, kunna förmå till ett uttalande för transportförbudet? Inte en enda, är jag övertygad om. Det bleve säkerligen en lustiger dans för herr Lindahl, om han sökte engagera fackföreningsrörelsen i en sådan riktning.

Det är inte utan en viss förvåning man ser, med vilken envishet regeringen strävar efter att upprätthålla det av alla förnuftiga människor utdömda transportförbudet. Då förordningen första gången antogs, fanns det åtminstone en förklaringsgrund till den rättsvidriga åtgärden. Vid den tidpunkten hade nämligen en våldsamt hetspropaganda skapat en psykos, som förvillade folks ömdöme och bildade en lämplig jordmån för praktiskt taget vilka reaktionära tilltag som helst, utan att därför någon starkare opposition gjorde sig märkbar. Men att nu fasthålla vid transportförbudet är minst sagt anmärkningsvärt. Den psykos, som möjliggjorde, att detta grova attentat mot tryckfriheten kunde utföras, utan att en mera allmän opinion anmälde sig, existerar inte längre. Psykosen har ersatts av en ganska allmän insikt hos svenska folket om det hot, som demokratien utsatts för genom de farliga eftergifter, som gjorts från en pockande in- och utländsk reaktion. »Folkvreden», som herr Vougt på sin tid trodde sig förmärka gentemot kommunisterna, visar sig i dag bestå i en allt större vaksamhet mot de krafter, som söka utnyttja landets nödläge för att främja sina reaktionära intressen. Den massrörelse som uppstod, när högern med stöd av utländska påtryckningar aktualiserade frågan om förbud mot kommunistiska partiet, visade, att svenska folket inte låter lura sig av att reaktionen klär sig i demokratiska klutar. Den inte mindre starka proteströrelsen mot en förlängning av transportförbudsförordningen är också ett välta- ligt bevis för stämningen hos det svenska folket och dess beredskap till vakt- hållning kring sina gamla demokratiska fri- och rättigheter.

De politiska argument, som åberopades vid lagens tillkomst, äro inte heller längre gångbara mynt. De ha grundligt vederlagts. Å ena sidan är den stat, för vilken transportförbudet mot den kommunistiska pressen bl. a. skulle vara en sympatitvättning, i dag allierad med världsdemokratiens fiende nummer ett i ett krig, som hotar hela demokratien med förintelse. Å andra sidan befinner sig den stat, mot vilken man då vid alla upptänkliga tillfällen demonstrerade sin ovilja, nämligen Sovjetunionen, i en kamp på liv och död för friheten och för den nationella självbestämmanderätten.

Jag har erinrat om dessa politiska fakta, därför att lagens tillskyndare aldrig haft annat än politiska motiv för sitt handlande i detta fall. Avsikten med transportförbudslagen var att ge dem ett vapen i händerna mot kommunistiska partiet. Lagens hittillsvarande tillämpning är bevis nog för riktigheten i detta påstående. Under sådana förhållanden är det naturligt, att alla juridiska betänkligheter skjutits åt sidan. Om man läser justitieministerns motivering för lagen, så får man intryck av att han likt en ål söker slingra sig mellan vad han anser vara en politisk nödvändighet och sin plikt som rikets högste vårdare av de rättsliga angelägenheterna. Särskilt anmärkningsvärd är hans möda att

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

bringa den oformliga transportförbudsförordningen i överensstämmelse med grundlagen. Att konststycket måste sluta med misslyckande är givet.

Ett typiskt provstycke på omöjligheten i justitieministerns argumentering är hans försök att advocera bort grundlagens klara föreskrift om »varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda, av tryckfrihetsförordningen ej föreskrivna hinder, utgiva skrifter». Han förklarar i motiveringen till lagförslaget: »Detta stadgande avser enligt ordalagen endast handeln med sådana skrifter. Med hänsyn till omständigheterna vid tryckfrihetsförordningens tillkomst torde vidare med bestämmelsen om förbud för den offentliga makten att i förväg hindra skrifs utgivning endast avses ordningsmakten och rättsväsendet samt regeringen i dess funktion såsom högsta myndighet inom detta område. Hit höra sålunda ej åtgärder, som vidtagas av exempelvis kommunikationsverken.» Man vore frestad att ingå på en skämtsam kritik av detta justitieministerns uttalande, men saken inbjuder inte till skämt. Emellertid vill jag fråga justitieministern: Vilka ordalag är det som tyda på att grundlagens bud i detta fall endast avser handeln med tryckta skrifter? Det finns ingenting i grundlagarna, som ger stöd åt en sådan tolkning. Om det i rikets främsta grundlag, regeringsformen, förklaras, att »med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet o. s. v.», då frågar jag: Hur kan då justitieministern inför detta kategoriska hävdande av tryckfriheten förutsätta, att handeln med tryckta skrifter är fri, men att den offentliga makten har rätt att hindra, att skrifterna överhuvud taget komma ut i handeln?

Än värre är försöket att draga en gränsskillnad i fråga om grundlagens tillämplighet mellan den offentliga makten och de myndigheter, som sortera under denna makt, exempelvis kommunikationsverken. Enligt justitieministerns resonemang i denna punkt skulle grundlagen gälla för överordnade myndigheter men icke för de underordnade! Regering, polismakt och domstolar äro skyldiga att respektera tryckfrihetsförordningens föreskrift, men inte järnvägs-, post- och telegrafstyrelserna. Detta skulle alltså vara 1809 års grundlagsstiftares mening med tryckfriheten. Det må ursäktas, om jag säger, att det är en utmaning mot minnet av de män, som gett oss våra grundlagar, att så vantolka deras verk. Men även med denna orimliga tolkning som utgångspunkt kan inte lagens tillskyndare fria sig från beskyllningen att ha åsidosatt grundlagen. Det är nämligen inte järnvägs- och poststyrelserna, som beslutat om transportförbudet, utan regering och riksdag, d. v. s. de som enligt justitieministerns mening utgöra den offentliga makten. Därigenom ha de institutioner, som utgöra de högsta vårdarna av rikets grundlagar, ålagt underordnade myndigheter att tillämpa en grundlagsstridig förordning. Jag känner inte järnvägsgeneralen och vet därför intet om hans uppfattning i denna fråga. Däremot veta vi alla, att postgeneralen är deciderad motståndare till transportförbudsförordningen. Jag frågar då: är det månne så, att herr Örne vägrat ta ansvaret för ett på administrativ väg genomfört transportförbud, och att regeringen därför själv måst ta tjuren vid hornen? Härmed må vara hur som helst. Både det ena och det andra förfaringsättet strida mot grundlagen.

Om möjligt ännu mera uppenbart stridande mot grundlagen är löpsedelsförbudet. Här ha vi att göra med ett ingripande direkt i handeln med skrifter. Det innebär inte bara förbud mot uppsättande av löpsedlar. Så långt går förbudet, att tidningens huvud inte får bäras synligt under försäljningen, ja nitiska polismyndigheter ha till och med utan att regeringen ingripit vägrat försäljarna att ropa ut tidningens namn. Ändock söker justitieministern göra gällande, att grundlagens bud beträffande handeln med skrifter är okränk.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Ytterligare en sak i detta sammanhang! Det gäller försäljningsförbudet för den kommunistiska pressen. Här ha vi att göra med ett grundlagsstridigt ingripande icke av staten utan av enskilda. Jag anser mig böra till riksdagens protokoll i detta sammanhang få föga ett uttalande, som gjorts av redaktören H. K. Rönnblom vid ett föredrag inför författareföreningen år 1940. Han säger: »De — statsmakterna — tolerera också ingrepp i distributionsapparaten, som beslutas och iscensätts av enskilda. I den kungl. propositionen nr 57 i år omtalas, att ett distributionsföretag av monopolitisk karaktär självt beslutat om och verkställt avstängning av två tidningar — det var två kommunisttidningar det gällde den gången — efter att ha förklarat dem vara 'särskilt värdefulla för allmän anständighet'. En nämnd, bestående av bl. a. representanter för den kolorerade veckopressen, uppträdde sålunda som anständighetens övervakare på ett område, där grundlagen gjort sitt allra yttersta för att hindra obehöriga intressen att spela in. Och en kungl. proposition, kontrasignerad av justitieministern, som har till särskild uppgift att övervaka grundlagens efterlevnad på denna punkt, håller till godo med denna självkorade jurys verksamhet utan att med ett ord låta förstå att den strider mot grundlagens bokstav och anda.»

Det lär vara svårt att bestrida riktigheten i vad redaktör Rönnblom anför. Det är uppenbart, att om grundlagarna föreskriva den offentliga makten dess befogenheter beträffande tryckfriheten, så betyder detta, att inte heller enskilda personer eller sammanslutningar få handla annorlunda än vad som utskrivits i grundlagen. Jag tycker, att den saken är så självklar, att man borde slippa diskutera den med justitieministern. Tyvärr synes emellertid justitieministern inte fästa sig vid att herrarna i pressbyrån fallit honom i ämbetet och brutit mot grundlagens bud.

Justitieministern söker göra gällande, att transportförbudsförordningen står i samklang med tryckfrihetsförordningen. Det finns emellertid intet stöd för en sådan tolkning vare sig i grundlagens bokstav eller dess anda. Det är vanligt, att då tolkningstvister uppstå så söker man utrona de ursprungliga lagstiftarnas mening. Av justitieministerns uttryck »enligt omständigheterna vid tryckfrihetsförordningens tillkomst» så skulle han ha gjort en sådan efterforskning. Jag har också sökt plöja igenom gamla handlingar i saken men har inte funnit någon enda mening, något enda ord, som tyder på att 1809 års grundlagsstiftare förutsatt en sådan fördomsfri tillämpning av tryckfrihetsförordningen, som transportförbudet utgör. Och om man ser till den anda, som lagstiftarna uttryckt i sin motivering till tryckfrihetsförordningen, så är saken helt klar. Då blir man medveten om att justitieministerns eget erkännande av att han »rört sig i gränsmarkerna till tryckfriheten» är ett alldeles för mildt omdöme.

I 1809 års konstitutionsutskotts memorialer beträffande förslaget till tryckfrihetsförordning hittar man bl. a. följande: »Regenter hava ej varit sällsynta, vilkas under medelmåttan inskränkta och ej sällan förvända grundsatser om styrelsens sanna föremål ej förmått utvärda den upplyste och välsignade granskarens överlägsna blick.» Och vidare: »Väldet över samveten, urartande och missbrukat till värde över stater, personer och världsliga handlingar, skulle i tankens frihet se förstöraren av så kära föremål för människans medfödda begär att råda. Det har kostat seklers tid och strömmar av blod att med sanningens fackla fördriva okunnighetens och vidskepelsens mörker, att på fanatismens fall uppressa fördragsamhetens och samvetsfridens altare. Man må då ej förundra sig däröver, att tankens yttrande i frihet i skrift och tryck mött så många och stora hinder. Man beklage dock att dessa hinder kostat folkslagen tid

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

och sällhet, och man hämtar lång erfarenhet och en lärorik övertygelse om tankefrihetens märkliga inflytelse på folkens välfärd, dess kraft att bevara medborgarens rättigheter från förtryck, samt att den, lämnad till en fri och obehindrad verkning, vinner egenskap av en livgivande värme, men hämmad, förr eller senare utbryter i en förödande eld.»

I en sådan anda föddes grundlagarna och främst vår tryckfrihetsförordning. Det behövs en god portion okänslighet för fakta, för att man skall våga sig på försöket att förena transportförbudslagen med grundlagens bokstav och anda. Transportförbudsförordningen är i och för sig anledning till allmän förargelse, vilket dagligen kommer till uttryck. Men om möjligt större förargelse åstadkommes genom transportförbudsanhängarnas och justitieministerns ansträngda försök att framställa transportförbudslagen såsom en grundlagsenlig företeelse. Vill man inte nu slopa denna lag, så kan man åtminstone kosta på sig att sluta upp med hyckleriet kring densamma. Redan detta vore ett framsteg.

Regeringen kan inte åberopa sig på någon folkopinion till stöd för lagen. Den är i överväldigande grad på motståndarnas sida. Det föreligger inte heller några hållbara politiska motiv för lagen. Man frågar sig då, varför regeringen så envist fasthåller vid lagen. Ligger möjligen förklaringen däri, att man fruktar utländska makter? Är det möjligen från regeringen som det nya argumentet utgått, nämligen att ett avslag på förslaget om lagens förlängning kanske skulle tas illa upp i Berlin? Jag vägrar tro, att regeringens majoritet skulle utgå från annat än svenska synpunkter, även om det gäller en strafflag, som riktar sig mot den kommunistiska pressen.

Herr talman! Sedan krigsutbrottet har en hel serie av förslag, som länge stått på reaktionens önskelista, blivit verklighet. Det ligger i sakens natur, att förslagets reaktionära karaktär dolts så mycket som möjligt för svenska folket. Framför allt har man åberopat sig på nödvändigheten av att hålla högsta beredskap på alla områden, en beredskap, som naturligtvis framhålles såsom avsedd att gagna demokratin. Metoden att dölja reaktionära förslag under frihetliga talesätt är icke ny. Redan vid 1889 års riksdag, då man genomförde socialistlagen, förklarade en riksdagsman: »Men fria yttranderätten har ett så oskattbart värde för varje tänkande människa, att ingen öppet vågar anfälla densamma. Angreppet kommer alltid maskerat, alltid under vackra lovtal över densamma; man vill visst inte hindra dess bruk, endast stävja dess missbruk.» Varje ord passar in på situationen av i dag. Transportförbudslagens tillämpning är vittnesbörd nog. Hur kan man påstå sig tjäna landets försvarsberedskap genom en lag, som ställer hundratusentals av landets pålitligaste försvarare i en undantagsställning gentemot landets övriga innebyggare? Innebär det en ökning av landets försvarskraft, att man lägger hinder i vägen för spridningen av en press, som obrottsligt företräder den svenska linjen att hålla landet utanför kriget och bevara dess nationella oavhängighet? Är det till fördel för försvarsberedskapen, att man samtidigt härmed tillåter en vidrig nazistisk press att obehindrat läggas under allmänhetens ögon? Eller att de farligaste organen för femte kolonnen, såsom Aftonbladet, Dagsposten o. a., fritt få operera som företrädare för utländska intressen under svensk mantel? Här om någonsin handla statsmakterna på ett sätt, som är ägnat att allvarligt försvåra möjligheterna att i farans stund utnyttja hela folkets försvarskraft. Ja, herr talman, det är på tiden, att riksdagen befriar regeringen från den obehagliga belastning, som transportförbudslagen utgör. Och den kan göra det så mycket mera som riksdagen i det fallet kan stödja sig på en mycket stark folkopinion.

Med vad jag har sagt förenar jag mig, herr talman, i det yrkande, som framställts av herr Hagberg i Luleå.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Spångberg: Herr talman! Jag tycker nog, att det är litet vågat av herr Senander att åberopa sig på demokratien. Det är ju tämligen klart, att om icke kommunisterna hade gjort så många offentliga diktaturdeklarationer, så hade vi aldrig haft denna lag. Vi äro nog alla medvetna om att vad som egentligen har legat till grund för regeringens förslag till transportförbud är, att kommunisterna i händelse av påfrestningar skulle ställa sig till främmande makts förfogande. Om man går tillbaka till de debatter, som fördes i båda kamrarna år 1940, finner man belägg för att det förhåller sig på det sättet. Eljest rådde det nog en allmän uppfattning, att denna lag tangerade eller överskred vad grundlagen tillåter.

Då jag tillsammans med herr von Friesen och herr Nilsson i Göteborg har väckt en motion i ämnet, så har det icke skett av någon omtanke om kommunisterna, vilka jag vid så många tillfällen har bekämpat med helt andra medel, utan det har skett av omtanke om Sveriges grundlagar.

År 1940 tillkännagav också justitieministern inledningsvis i debatten en viss tveksamhet. Han gav uttryck häråt i riksdagens båda kamrar. Nu heter det, att ett exceptionellt läge kräver exceptionella åtgärder, och majoriteten i kamrarna ansåg väl liksom regeringen, att det förelåg ett sådant exceptionellt läge år 1940. Nu tillåter jag mig hålla före, att i ett läge av yttre oro, då vår nation samtidigt är så enig som för närvarande är fallet, då man ser händelser inträffa sådana som vi sett i våra närmaste grannländer och då vi sålunda leva i ett tillstånd av osäkerhet och icke veta vad som kan inträffa, då skall man undvika att rubba på de principer, som finnas i grundlagen, principer vilka icke blott kunna tjäna till ledning inom en nation så länge den håller samman utan även ha visat sig vara ett program, om vilket man kan samlas vad som än inträffar. För andra länder har detta varit en styrka även när de kommit under den ena eller andra främmande maktens välde. Jag tror, att man icke skall underskatta grundlagens betydelse i en sådan situation som den nuvarande just ur dessa synpunkter. Tvärtom tror jag, att vi där ha värden, som äro oskattbara.

Vi äro alla eniga om att läget var fruktansvärt, då denna förordning antogs år 1940. Man slog — som någon talare sade — i blindo och trodde, att man träffade rätt, trodde att man gjorde det som var riktigt. Man stod under omedelbart intryck av Kuusinenhistorien i Finland. Även om det i Finland knappast fanns några kommunister, så riktade Kuusinenens namn tankarna på kommunisterna även i detta land och den roll de kunde komma att spela, ifall Sverige skulle råka i en liknande situation.

När vi emellertid i dag för andra gången gå att pröva, om denna förordning skall förnyas, ha vi en tidrymd av två år bakom oss och vi ha de erfarenheter, som ha givits under denna tid. Vi ha även att pröva, huruvida läget nu är det samma som då eller om det är ett annat. Då måste jag säga mig, att läget i dag är ett annat. Jag skall icke närmare söka utveckla den saken. Jag behöver bara peka på att läget i dag är ett annat än det var 1940. De som ansågo, att kommunisterna under förhållanden, som då rådde, skulle kunna komma att utgöra en fara, måste göra klart för sig, att det förändrade läget också har förändrat förutsättningarna. Jag finner det för min del icke vara någon mening att för stora kommunistfaran, som nyligen skett vid fackföreningsvalen. I några fall har man fått röster på partilösa och sökt utmåla detta såsom stora kommunistiska framsteg. Egentligen har det icke varit kommunister utan partilöst

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

folk, som dock känner svenskt och som skulle komma att ställa sig till förfogande, om läget vore sådant, att det behövdes för svenska intressen. Jag tror, att det förhåller sig på det sättet.

I princip är transportförbudet en stor fråga; i praktiken är frågan ofantligt liten. Det är emellertid principen, som i detta fall är det allra viktigaste. Vi ha fått redogörelse många gånger för meningen med denna lag. Den fara, som man menar att kommunisterna utgöra, står dock icke i någon rimlig proportion till de medel, med vilka man tänker bekämpa faran. Kommunisterna existera ju alltså. Kommunisterna tillåtas att trycka sin press. Det är en fri press, och det är just denna egenskap av en fri press, som faktiskt gör, att det måste vara grundlagsstridigt att utfärda en förordning om transportförbud.

Justitieministern har i dag liksom tidigare tryckt på att det skulle vara statens kommunikationer ovärdigt att transportera de kommunistiska tidningarna. Jag måste ju säga, att om det är ovärdigt, måste detsamma även gälla exempelvis kommunistiska agitatorer. När kommunister eller nazister skola resa ut och hålla föredrag och agitera för sitt parti och när man vet det i förväg, är det väl lika ovärdigt att låta dem resa på tåg. Jag tror, att man bara behöver säga detta för att alla skola förstå, i hur orimligt läge vi i vårt demokratiska samhälle skulle komma, om vi droge ut detta resonemang till sina yttersta konsekvenser. Det är klart, att skrifter, som äro belagda med kvarstad eller för vilka utdömts visst straff, icke skola få skickas på post eller järnväg. Däröfver torde alla kunna vara överens. De få ju icke heller skickas på sådant sätt. Om emellertid en tidning blivit beslagtagen låt oss säga i februari 1939 och vi utfärda en författning i mars 1940, och om denna skrift sedan utkommer dag för dag, vecka före vecka, månad för månad kanske i ett eller två år utan att åter ha varit föremål för någon åtgärd, en skrift sålunda, som får tryckas och som man icke kan belägga med kvarstad eller för vilken man på något sätt icke kunnat utdöma straff, då är ju detta icke någon brottslig skrift. Om jurister och vilken jury som helst skulle förklara, att man icke kan fälla den, måste vi väl alla vara överens om att skriften icke är brottslig. I så fall är det orimligt, att denna skrift icke skall få transporteras med järnväg eller post.

Vad som krånglar till saken och gör, att jag fruktar, att många se på den med färgade glasögon, är att det bara är kommunistiska tidningar, som ha drabbats av transportförbudet. För någon dag sedan belades en hel rad tidningar med kvarstad enligt samma stadgande som skall ligga till grund för detta transportförbud. Det har varit en stor debatt härom i dag i första kammaren. Jag förmodar, att om det nu sutte en justitieminister som ville begagna detta tillfälle att utfärda transportförbud för samtliga dessa beslagtagna tidningar, så kunde han göra det. Men då skulle vi inte längre se på detta förhållande med några färgade glasögon, utan då skulle vi bedöma det objektivt, som man måste göra, när man handskas med författningar och med rättsprinciper och när man tar ställning till grundlagen.

Nu säger utskottets talesman, herr Lindahl, att detta få kommunisterna tåla. Om de komme till makten, skulle de sopa bort oss utan vidare. Ja, det senare påståendet har antagligen herr Lindahl alldeles rätt i. Det skulle nog kommunisterna utan tvekan komma att göra. Det ha de ju förklarat så många gånger, att man får antaga, att de skulle komma att göra det. Men detta hör icke hit, det är en sak som vi få taga ställning till i annat sammanhang. Transportförbudet för kommunisternas tidningar har väl ingen hindrande inverkan på deras farlighet, inte det allra ringaste. De säga själva, att de i vissa fall tjäna på det. Herr Hagberg säger, att det kostar dem förfärligt mycket

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
pengar. Det har kostat dem 300,000 kronor på en mycket kort tid. Men de klara upp denna situation, de begagna andra möjligheter än statens transportmedel för att sprida sin press. Man får sannerligen inte, om man står inför en så stor fara, bara säga sig, att då använda vi, för att begagna herr Lindahls uttryck, den sommarfläkt som denna författning utgör. Nej, det kommer man ingen vart med, och man leker icke med grundlagen på detta sätt. Det är alltför stora värden som här stå på spel.

Det är en annan liten detalj som vi ha påtalat i vår motion. Det är frågan om den strafftid som bör kunna utmätas som högsta straff. Man kan naturligtvis advocera det därhän, att det här icke är fråga om något egentligt straff, utan att det är något annat. Man må kalla det vad man vill, det är i alla fall ett visst slags straff, det är icke tu tal om den saken. Vi ha då ansett, att när man utmätt ett högsta straff, då skall man frige den man straffat, när han avtjänat sitt straff. Om i detta fall en tidning belagts med kvarstad, fått sin jurydom och transportförbud för den högsta tid som författningen medger, alltså sex månader, och tidningen under denna tid icke varit föremål för någon åtgärd från myndigheternas sida, då är det orimligt, att ändå utöka eller förnya transportförbudet för ytterligare sex månader. När dessa sex månader gått och ingenting inträffat som föranlett åtgärd mot tidningen sammanträder man på nytt och förlänger transportförbudet på sex månader. Då vore det ju riktigare att i författningen stryka bestämmelsen om högst sex månader och utfärda transportförbud för en obegränsad tid, intill dess konungen kan finna, att det är lämpligt att upphäva ifrågavarande transportförbud. Då sluppe vi den här otrevliga situationen, som man ställes inför gång efter annan och där man ute i landet frågar sig, hur det är möjligt att regeringen kan förfara på detta sätt.

Justitieministern har förklarat, att vi ha garantier härvidlag. Ja, jag har icke varit säker på det. Jag har försökt forska i denna sak, men jag har icke funnit några belegg för att man har några säkra garantier. Jag måste därför i detta sammanhang framhålla den farhåga jag hyser därvidlag. Vi ha visserligen § 1, där det talas om att innehålllet i skriften skall vid »upprepade tillfällen» visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt eller undergräva krigslydnaden eller innebära förberedelse till samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel. Det är mot dessa bestämmelser, som skriften skall ha förbrutit sig — några andra gälla icke — och det skall ha skett vid upprepade tillfällen. Detta uttryck »upprepade tillfällen» måste väl ändå icke innebära, att tidningen bara skall ha en viss partifärg, utan det måste väl vara så, att tidningen i några nummer faktiskt begått ett brott av här angivna slag. Eljest skulle man väl icke angiva, vari brottet skall bestå, eller tala om, att det skall ha ägt rum vid upprepade tillfällen. Har tryckfrihetsnämnden alltid gjort sig underkunnig om att det förhåller sig på detta sätt? Och är det icke så, då är det ju synnerligen allvarliga ting vi stå inför. Ty man får väl icke handskas med rättsprinciper på detta sätt om man samtidigt vill hävda, att vi måste ha respekt för dem. Lagar och förordningar måste ju följas, och de måste framför allt följas av våra myndigheter och vara av det slag, att folket kan ha förtroende för dem.

Vi ha i vår motion som ett alternativ föreslagit, att man skulle antaga en bestämmelse om att, när dessa sex månader, eller högsta straff som kan utmätas, ha gått och intet brott förekommit under denna tid, då skulle de tidningar, på vilka denna lag kan tänkas komma att tillämpas, få transporterats på nytt. Jag tror liksom herr von Friesen, att detta skulle verka fostrande på de tid-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

ningar som ha benägenhet att överskrida lagens bestämmelser, därför att om det skulle kosta dem pengar och det bleve otrevligheter i fråga om transporter samt uppstode avbrott för prenumeranterna gång efter annan, då skulle jag tro, att tidningarna skulle dra sig för att ställa sig i ett sådant läge.

När nu icke någon i utskottet gått med på denna linje men det föreligger en reservation, som vi för övrigt ansluta oss till och som står i överensstämmelse med vårt första yrkande, en reservation avgiven av herr Theodor Magnusson m. fl., vari yrkas avslag på propositionen, så ber jag, herr talman, att också få ansluta mig till denna reservation.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! När vi första gången diskuterade denna lag, var det nog ganska många som ansågo, att lagens bestämmelser vore alldeles för lindriga. Man ansåg, att den skulle omfatta flera trafikmedel, än vad som var angivet i det kungl. förslaget den gången. Utskottet vidtog ju också ändringar i kungl. propositionen eller rättare sagt skärpte den något. Men det var ändå en hel del som tyckte, att man icke gick tillräckligt långt. Man skulle ha tagit steget fullt ut, menade de, och helt förbjudit den kommunistiska pressen.

I dag diskuteras från olika håll frågan om att häva transportförbudet. Jag vet icke, om detta är i överensstämmelse med den uppfattning som tidigare gjort sig gällande eller om det är något alldeles nytt som har kommit till och som gör att man anser, att transportförbudet nu skall slopas. Vid den tidpunkt, då vi första gången diskuterade transportförbudet, eller kanske till och med något tidigare diskuterades också en annan fråga inte bara här i riksdagen utan även ute i landet, nämligen frågan om att helt och hållet förbjuda det kommunistiska partiet. Många av de organisationsmedlemmar, som man i dag kan återropa såsom oppositionella mot transportförbudet, yrkade säkerligen den gången på att det kommunistiska partiet helt enkelt skulle förbjudas. Nu är det ju också så beträffande den opposition som säges förekomma inom fackföreningarna, att en hel del av dem som ha tecknat sina namn på de utställda listorna är av den uppfattningen, att transportförbudet är ensidigt, och av det skälet anser att lagen skall hävas, när statsmakterna inte förmå att förbjuda transporten även av andra tidningsalster än de kommunistiska. Det är ganska egendomligt med dessa petitionslistor, där man vädjar till regeringen att icke framlägga någon proposition om fortsatt giltighet för denna lag, att de ännu i dag fortsätta att inströmma till regeringen. Man har alltså icke klart för sig, att propositionen för länge sedan är avlämnad och att den också är utskottsbehandlad. Det kan ju hända, att det inte är så särdeles lyckat att använda detta argument, därför att listorna ju kunna vara utsända i god tid men icke blivit fullteknade med namn förrän på sista tiden och man tycker, att de ändå kunna komma in i efterskott för att så att säga stärka oppositionen något litet.

När vi 1940 behandlade denna lag, talade herr Senander om för denna kammare, att transportförbudet — som han den gången misstänkte skulle riktas enbart mot den kommunistiska pressen, i vilken misstanke han väl för övrigt haft rätt — icke skulle skada den kommunistiska pressen så särskilt mycket. Däremot skulle den socialdemokratiska och den borgerliga pressen komma att saligen avsomna. Den kommunistiska pressen skulle således överleva de andra partiernas tidningsorgan. Jag vet icke, om denna spådom kommer att gå i uppfyllelse. Det kan hända, att varken herr Senander eller jag får uppleva något sådant. I dag kanske man kan återropa uttalandet från 1940 men då bara till 50 procent, d. v. s. att 50 procent därav har blivit sanning.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Här har i dag herr Hagberg talat om demokratin. Han gjorde det emellertid icke på samma sätt nu, som han gjort någon gång tidigare, när han analyserat, vad demokratin var för någonting. Han har vid ett tillfälle sagt: »Vad är demokratin?» Han svarar själv: »Demokratin, det är ju allmän rösträtt, parlament o. s. v., det är ju rätten för kommunisten Hagberg att få tala här i kammaren. Men till demokrati hör också poliser, militärer, fängelser. Demokratin, det är förstöring av livsmedel, medan folket svälter, det är ökade yrkessjukdomar och lungsot.» Detta är således demokratin, såsom herr Hagberg själv den gången analyserade den. Jag vet icke, om han således kunde ha någon anledning att i demokratiens namn i dag ropa på frihet för den kommunistiska pressen att transporteras på våra järnvägar.

Herr von Friesen har i dag varit den förste talaren för avslag på den kungl. propositionen. När jag hörde honom, funderade jag över vad anledningen egentligen kunde vara till att det var han som stod som huvudmotionär och att det var han som var den förste talaren, när det gällde avslagsyrkandet. Det kunde väl möjligen icke vara det hot som herr Hagberg en gång uttalat här i kammaren och som lyder som följer: »Jag kan säga Svenska Morgonbladet och det frisinnade partiets representant, herr Jeppson, att med Er menar vi åtminstone inte väl. Herr Jeppson, som talar om att 'marxismens styrka snart är en saga blott', skall snart få erfara, hur grundligt han misstagit sig.» Är det möjligen så, att det är detta uttalande som har uppfordrat herr von Friesen att motionera i denna fråga och nu i dag yrka på att det förslag som framlagts i utskottsutlåtandet skall avslås.

Det har också talats om, att det ur flera synpunkter är inkonsekvent att fortsätta med detta transportförbud, därför att kommunisterna egentligen icke skulle kunna åstadkomma mera skada, om deras press vore helt fri, än vad de för närvarande göra. Jag undrar, om icke de som uttala sig på detta sätt i dag ha glömt bort, vad den kommunistiska pressen tidigare har utträttat och vad den också skulle komma att utträtta i fortsättningen, därest den bleve helt fri. Nu kan man ju säga, att om den kommunistiska pressen missbrukade sin frihet, skulle den kunna mista den på grund av tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Men innan dess kunde nog ganska stor skada åstadkommas. Det är väl heller icke meningen, att den kommunistiska pressen nu under detta krig, som väl är lika hotande som tidigare för Sveriges del, skall släppas fri och skall få ställa till svårigheter för den svenska regeringen eller den svenska nationen.

Herr Hagberg har i dag också talat om, att den kommunistiska pressen icke har bedrivit någon propaganda bland militären som skulle kunna undergräva krigslydnaden. Ja, det kan han kanske säga, därför att man ju uppmanat medlemmarna av det kommunistiska partiet att fullgöra sin skyldighet inom det militära. Men de ha också vissa skyldigheter gentemot partiet. Man har också i annat sammanhang sagt ifrån att kommunisterna äro skyldiga att bedriva sin propaganda på det sätt som komintern påbjuder. Men man måste förneka, att man är medlem av det kommunistiska partiet. Det finns ett aktstycke här, i vilket angivas de riktlinjer för det kommunistiska partiets verksamhet som antogos vid en konferens 1940. Det citat jag nu skall anföra därur är hämtat från statens offentliga utredningar och borde väl således vara riktigt, såvitt jag kan förstå. Detta citat lyder: »De kamrater, vilka skola syssla med införskaffande av upplysningar, få under inga omständigheter deltaga i den allmänna propagandan eller röja att de äro kommunister. Däremot skola de med energi och uthållighet gå in för att, genom påtagligt intresse för tjänsten, söka tillvinna sig befällets förtroende och ernå sådana kommenderingar och upp-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

drag, varest det mesta möjliga är att inhämta av allt som rör tjänsten. Särskilt viktigt är att utforska nyheter i beväpning (ev. konstruktionsritningar), försvaringsplatser för vapen och ammunition samt utrustning av alla slag, försättningsplatser för stridsövningar och dessas förlopp samt taktiska förfaringsätt m. m. De övriga skola vid alla tillfällen söka utveckla alla ansatser till missnöje och strävan efter att frambringa verkliga utslag av massopposition i antidisciplinär anda.» Det är således uttalanden som gjorts av kommunisterna. Det var visserligen år 1930, och man kanske i dag kan säga, att dessa riktlinjer ha vi nu gått ifrån. Vi ha nu anmodat alla våra medlemmar att vara fosterlandsvänner och att göra allt för att försvara och bevara demokratin. Men det är icke så många dagar sedan som ungefär samma tendens gjorde sig gällande på ett fackföreningsmöte här i Stockholm. Där var det kommunister — de hade visserligen utåt förklarat sig vara partilösa — som reste sig emot den militära ordningen och som också reste sig mot att det skulle värvas medlemmar från den arbetargrupp det var fråga om till något så fördömligt som hemvärdet. Det är således icke så alldeles helt med det där talet om att man inte uppmanar till något som kan undergräva krigslydnaden. Det är kanske sant, att man inte gör det direkt i tidningspressen, men det finns andra möjligheter därtill, som man säkerligen benyttat sig av allt fortfarande.

Jag tycker, att man bör betänka sig mer än en gång, innan man går in för ett slopande av transportförbudslagen. Däremot anser jag, att man bör arbeta för att också den nazistiska pressen blir inbegripen i transportförbudet. Det är sant, att denna tidningspress också pläderar för ett undergrävande av krigslydnaden. Den arbetar också för att försvaret skall bli sådant, att intet motstånd reses mot dess ideologiska fädernesland. Man har där således en ensidig skyldighet, nämligen att försvara sig endast åt det ena hållet. Men om nu denna press, den nazistiska, inte kunnat bli inbegripen i transportförbudet, så är detta intet skäl för att upphäva detta transportförbud utan i stället ett skäl för att försöka få det utvidgat till att omfatta även den nazistiska tidningspressen.

Jag ber, herr talman, att med vad jag sagt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallén: Herr talman! Frågan om denna lags förenlighet med tryckfrihetsförordningens allmänna bestämmelser kan nog diskuteras, ty man kan säga att i begreppet tryckfrihet inkluderas inte bara rätten att trycka en skrift utan också möjligheten att bereda människorna tillfälle att taga del av den. Det ligger sålunda något i vad de, som angripa lagen, säga, nämligen att tryckfrihetsförordningen inte förutsett en sådan utveckling som vi nu kommit till. Jag anser emellertid, att då riksdagen redan tagit sin ståndpunkt och inte i följd ansett några konstitutionella hinder för lagens antagande föreliggande, är det inte någon större mening i att åter upptaga en konstitutionell debatt.

Men denna lag, som jag för min del också hoppas skall vara ett provisorium, vilket en gång skall kunna försvinna ur vår lagstiftning, får i alla fall, herr talman, en starkare förankring både hos riksdagen och den allmänna opinionen varje gång som herr Hagberg i Luleå eller hans meningsfränder här taga till orda i denna sak. Man frågar sig nämligen då, hurudan kommunisternas principiella inställning till tryckfriheten egentligen är, och jag skulle vilja något friska upp herr Hagbergs och hans medkumpaners minne på den punkten genom att påminna dem om en del som hänt under de förflutna åren.

Såsom man kanske minns, etablerades för åtskilliga år sedan i Bayern en kommunistisk republik av ganska kort varaktighet och med Kurt Eisner såsom

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)
ledare. Då förbjödos plötsligt och försvunno alla icke kommunistiska tidningar. En del icke kommunistiska tidningsmän mördades, andra fängslades och andra åter fingo lämna landet. När Bela Khun lyckades få till stånd ett kommunistiskt välde i Ungern — också det av relativt kort varaktighet — förför man på precis samma sätt med den tidningspress, som icke var kommunistisk. Om vi gå till det land, som för herr Hagberg och de med honom likatänkande är idealet, nämligen Sovjetryssland, kan jag bara bringa i åtanke vad den kommunistiska fackföreningsinternationalens ledare för några år sedan, Tomskij, yttrade, när man kritiserade det åsiktsförtryck, som rådde i Ryssland. På frågan, huruvida inte andra partier skulle kunna tillåtas, svarade han, med en cynism, som väl gjorde anspråk på att vara något slags humor, att visst kunde andra partier få finnas till, men det skulle vara i fängelset.

Vi veta att vad Tomskij sålunda på ett mycket drastiskt sätt uttalade var och allt fortfarande är en ledande princip i den kommunistiska tankegången — liksom också i den nazistiska — nämligen att rikriktningen måste drivas dit-hän, att oliktankande icke få komma till tals och på inga villkor få begagna sig av tryckfriheten. T. o. m. på Trotskijs tid, när det gjordes försök att kritisera det ekonomiska systemet, fick man använda sig av underjordiska vägar för att trycka och sprida skrifter, ty allt som avvek mot den härskande regimens uppfattning stämplades med en överlägsen gest såsom kontrarevolutionär propaganda.

Och man behöver bara göra det tankeexperimentet, att det första finska vinterkriget inte fått den utgång det fick och att herr Hagbergs »kusin» herr Kuusinen blivit regeringschef i Finland, för att utan större fantasi kunna tänka sig, hur det skulle ha gått med hela pressen i Finland. Transportförbudet är en mild västanfläkt mot vad som där skulle ha ägt rum.

Nu kanske herr Hagberg säger: »Vi kommunister äro inte ansvariga för de brutala metoder, som i diktaturländerna använts i fråga om tryckfriheten.» Ja, men ha någonsin kommunisterna i vårt land reagerat mot detta? Nej, det ha de inte gjort, och skulle de göra det visavi Sovjetryssland, skulle de riskera att uteslutas ur tredje internationalen, ett öde som de väl inte ännu eftersträva.

Men ändå har herr Hagberg panna att här i riksdagen beklaga, att man genom transportförbudet försvarar, såsom han säger, den fria opinionsbildningen i en demokratisk stat, d. v. s. herr Hagberg uttalar sina farhågor för uppkomsten av ett tillstånd, som han i själ och hjärta måste betrakta såsom det ideala framtidstillståndet. Längre kan man i cyniskt gyckel med vår riksdag näppeligen gå.

Många kunna ha behov av att dryfta denna allvarliga fråga. Men kommunisterna borde vara de sista att yttra sig däri.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Ehuru reservant inom lagutskottet hade jag inte tänkt att det skulle vara anledning för mig att yttra mig i denna fråga. Nu har emellertid debatten pågått i så många timmar och i så många variationer, att jag anser det berättigat att med några ord motivera, varför jag yrkat avslag på lagen.

Jag är givetvis inte mäktig att avgöra, huruvida denna lag står i konflikt med våra grundlagar. Jag är lekman, som lyssnat till vad experter säga och till vad andra lekmän säga. Jag har tagit hänsyn till allt och alla, och för mig är det argument starkare, som säger att denna lag tangerar gränsen för grundlagskränkning, än det argument, som säger motsatsen. Jag är också tillräckligt fördomsfri för att tillmäta herr Hagbergs resonemang bevisvärde.

Fortsatt gältighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Han kan inte avspisas med att han är kommunist och talar i egen sak. Hans argumentation brast inte i logik, och sakskaalen voro starka efter min uppfattning.

Det är för mig en underordnad fråga, huruvida det är värdigt ett demokratiskt samhälle använda sig av transportförbud emot misshagliga partiets tidningar, men om demokratien behöver skydd mot den samhällsfarliga pressen, så förefaller mig det instrument vi valt vara det minst lämpliga.

Som stöd för att transportförbudslagen inte kränker demokratiens principer anför justitieministern, att i England har man resolut förbjudit den kommunistiska pressen. Herr Hagberg i Luleå bestrider riktigheten av denna uppgift, men jag godtar justitieministerns meddelande att det demokratiska England förbjudit den kommunistiska pressen. Om nu den kommunistiska pressen vore till så stor fara för det svenska samhället, att det hotades av undergång genom att denna press tillåtes existera, då tycker jag, herr justitieminister, att man skulle följa det demokratiska Englands exempel och förbjuda den kommunistiska pressen. Men det vill man inte.

Jag deltog i behandlingen av den första propositionen i detta ärende och anslöt mig till den uppfattningen, att under då rådande kritiska skede för vårt land — det var under finsk-ryska kriget — borde man transportförbjuda vissa tidningar. Det var inte enbart för att vi ville stå på god fot med främmande makt som vi togo lagen, utan också därför att man ville hindra den kommunistiska propaganda, som pågick bland de trupper, vilka lågo samlade uppe vid vår nordligaste gräns, och som enligt uppgift påverkade dem till militär olydnad. Jag biträdde sålunda förslaget, men när jag året därpå såg, att detta medel var det minst verkningsfulla i kampen mot propagandan för militär olydnad, förordade jag i ett anförande, att man skulle tillgripa kraftigare medel mot denna propaganda.

Om jag emellertid skulle anlägga principiella synpunkter på denna fråga, måste jag säga mig, att då vi i vårt land erkänna ytterlighetspartiernas existens, så har herr Hagberg i Luleå fullständigt rätt, när han hävdar, att dessa ytterlighetspartier också skola åtnjuta de förmåner, som övriga politiska partier i riket ha. Det är logiskt och riktigt. Jag kan inte med vår allmänna demokratiska uppfattning förena den principen, att ett politiskt parti, som dock får existera, som har hundratusentals väljare och representanter i riksdagen, skall i fråga om sin propaganda vara satt i en undantagsställning, som inte syftar till annat än att hindra detta partis tillväxt. Varken herr justitieministern eller än mindre herr Lindberg i Stockholm har kunnat leda i bevis, att den kommunistiska propagandan är så farlig för vårt samhälle, att vi behöva tillgripa någon lagstiftning mot den. Och är propagandan farlig, herr Lindberg, varför tillgriper man då inte det mest radikala medlet och förbjuder partiets existens? Men det vill inte herr Lindberg, trots vad han här sagt, medverka till, och detta är enbart glädjande.

Den lag det här gäller har inte tjänat det ändamål, som den avsåg att tjäna. Den var ett ineffektivt medel för att förhindra kommunistisk propaganda vid våra militärförläggningar. Den är vidare orättvis mot det kommunistiska partiet, som vi ju tillåta existera här i landet, och den blir inte ett uns bättre, om vi skriva om den så, att den kan tillämpas även mot de nazistiska partierna, ty dessa ha ju också tillåtelse att existera i det demokratiska Sverige. Här skola vi år efter år tvista med varandra om denna lag, men om vi skulle bekänna vad vi i våra hjärtan tycka om den, måste vi medge, att det är ett mindre lyckligt valt instrument i kampen mot en politisk organisation, som vi ogilla. Det är naivt och verkningslöst.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Mina skäl för avslagsyrkande äro inte, herr talman, att regeringen skulle ha underlåtit att tillämpa lagen riktigt och rättvist. Regeringen har tillämpat lagen precis så, som riksdagen vid dess antagande förutsatte att den skulle tillämpas. Och om regeringen skulle försöka sig på att tillämpa lagen mot de nazistiska partierna, då bryter regeringen mot lagen. Men när alla talare synas trakta efter att få en lagstiftning, som drabbar alla politiska partier lika, varför yrkar då inte t. ex herr Lindberg i Stockholm, som vill behålla den föreliggande lagen, i lagutskottet på att den skall göras sådan, att alla politiska partier falla under den? Något förslag i den riktningen har emellertid aldrig rests.

Herr talman! Mitt votum beror inte på att jag på minsta sätt har anledning att känna mig missnöjd med regeringens tillämpning av denna lag. Jag voterar bort lagen, därför att den är olämplig och inte tjänar något förnuftigt ändamål och därför att den är en vanprydnad för lagstiftningen i ett demokratiskt samhälle.

Herr **Lindberg** i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Hedlund, att han en gång talat för lagen och gjort det på ett ganska drastiskt sätt, men inte heller han ifrågasatte den gången, att det kommunistiska partiet skulle förbjudas, och inte heller han försökte då närmare bevisa, vari partiets skuld bestod. Han sade emellertid: »Jag har förfärligt svårt att förstå, hur det demokratiska svenska samhället kan tolerera, att under tryckfrihetslagens hägn få existera tidningar, som uppenbart söka skada landets intressen utåt, tidningar som arbeta på att underminera lydningen för våra egna lagar, och tidningar, som bevisligen taga order från främmande makt för att störta det svenska samhället. Jag kan, säger jag, icke förstå, hur ett demokratiskt samhälle kan tillåta, att dessa tidningar få utkomma».

Jag trodde den gången att vad herr Hedlund sade var någonting att lita på och det har jag också trott ända till i dag. Jag var därför, när jag ställde mitt yrkande här, av den uppfattningen att jag förfäktade en riktig mening.

Herr **Hedlund** i Östersund, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Var och en har ju sina synder och sitt föregående, och det var ju en dödssynd, som jag gjorde mig skyldig till genom mitt anförande den gången. Men varför skall man oupphörligt åberopa detta anförande — det är nu tredje gången som det blivit uppläst här i kammaren — när jag själv säger, att jag begick en dumhet, då jag höll det? Tänk om herr Lindberg i Stockholm också ville gå in i sin kammare och rannsaka sig själv och taga lärdom av alla felsteg, som han begått! Då skulle vi vara på samma linje.

Vidare anförde

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag vill säga till herr Hedlund i Östersund, att vad herr Lindberg i Stockholm och vi andra kunna frukta är, att herr Hedlund eventuellt skulle kunna begå en dumhet i dag också och att man därför kanske skall akta sig för att följa honom i hans ståndpunktstagande.

Vidare vill jag fråga min partivän herr Hedlund, om han verkligen menar, att riksdagen nu 1942 skulle kunna säga att transportförbudet har tillkommit i strid med grundlagen och därmed fälla en dom över de beslut, som riksdagen fattat under tidigare år. Detta argument har ju tidigare förekommit i debatten, men det har då underkänts av riksdagens båda kamrar.

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Vi ha nyss hört av konstitutionsutskottets ordförande, att man måhända kan vara tveksam på den punkten. Jag kan förstå det, men det är i varje fall omöjligt att säga att denna lag står i strid med grundlagens ordalydelse, liksom riksdagen inte heller kan med den motiveringen rygga den ståndpunkt, som riksdagen redan tagit. Med en annan motivering kunna vi naturligtvis ändra vår hållning i själva saken.

Vidare ber jag att få erinra herr Hedlund om den behandling, som tryckfrihetsfrågan undergick på våren 1940. Då kom detta transportförbud till såsom ett medel, som man provisoriskt skulle kunna använda, tills genom ändring av tryckfrihetsförordningen möjligheter beretts att ingripa mot tidningar, som man av ena eller andra skälet ville undanhålla allmänheten eller eventuellt förbjuda att utkomma. Tryckfrihetsförordningen blev emellertid icke ändrad i sådan riktning, beroende därpå att det blev en ganska stark reaktion inom folket emot varje tanke på en sådan ändring av tryckfrihetsförordningen, att man skulle kunna råka ut för något slags godtycklighet. För närvarande är sålunda transportförbudet det enda instrument, som står till buds för statsmakterna, när det gäller att taga avstånd från och dämpa inflytandet av en press, som man anser vara skadlig eller icke böra uppmuntras. Jag förstår icke det resonemang, som herr Hedlund nyss förde i fråga om partiernas allmänna rättigheter. Det förhåller sig ju så, att i denna lags första paragraf angives, under vilka förhållanden man kan tillgripa transportförbud: det skall gälla periodisk skrift, vars innehåll visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt etc. Om jag icke missuppfattat saken, så betyder detta, att vilket parti som helst, som anses ha gjort sig saker till något av vad som uppräknas i paragrafen, kan på samma sätt som det kommunistiska partiet uteslutas ifrån rättigheten att med statens trafikmedel distribuera sina tidningar. Så enkelt ligger det till. Man behöver icke komplicera läget med allehanda funderingar om att statsmakterna skulle behandla det ena partiet på ett annat sätt än det andra. Herr Hedlund menade också, att vi vintern 1939/40 handlade i ett läge, som var mera kritiskt än det nuvarande. Vad vet herr Hedlund om det läge, som kan komma att uppstå? Jag tror icke, att det är någon utav oss, som vågar göra gällande, att vi icke skulle kunna komma i en situation, då det kan bli lika nödvändigt för statsmakterna att utöva sitt inflytande i här berörda avseende på detta sätt, som det var 1939/40.

Herr Hagberg i Luleå sade om tryckfrihetsförordningen, att den är principiell. Ja, men herr Hagberg, detsamma är ju förhållandet med denna lag. Det här är icke någon lag in casu, tillämpad på det kommunistiska partiet, utan det är en lag, som kan tillämpas mot alla partier. Tillåt mig vidare att erinra om en omständighet, som man nog tog i betraktande, när det var fråga om att först tillgripa den här lagen. Man sade sig då, att om transportförbud skulle komma att tillgripas gentemot tidningar, som levde så att säga på kommersiell basis, d. v. s. som existerade helt och hållet på de inkomster, som de åtnjöto från prenumeranter, lösnúmerköpare och abonnenter, så kunde man vara ganska säker på, att dessa tidningar icke skulle kunna överleva ett transportförbud. Nu ha vi hört omtalas i dag, att den kommunistiska pressen trots detta lever kvar. Och jag kunde icke undgå att tänka på detta, när herr Hagberg i Luleå utan att rodna — jag kunde i varje fall icke se den klädsamma rodnaden ifrån min plats i kammaren — citerade den kända strofen i Heidenstams medborgarsång: »Det är skam, det är en fläck på Sveriges baner, att medborgarrätt heter pengar». Jag spørjer mig nämligen, huruvida icke skälet till att den kommunistiska pressen ännu lever kvar mindre är, att läsarna ha velat betala vad man kallat en omsättningsskatt än att den kom-

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

munistiska pressen rör sig med penningmedel, som den icke kan redovisa inför offentligheten. Jag vill också säga, att det icke gör något starkare intryck på mig, när herr Hagberg i Luleå här uppträder som representant för det fria ordet. Det talas i många tonarter om det fria ordet i dessa dagar, men det är väl ändå sällan man råkar ut för en person, som har mindre rätt att föra detta vackra uttryck på sina läppar.

Jag har bara några få ord att tillägga, herr talman. Den fullmakt, som regeringen nu har, kan riksdagen icke gärna beröva regeringen, sedan regeringen begärt den. Det är ju så, att kommunisterna fylla förutsättningarna för att drabbas utav lagen, och justitieministern har här angivit vissa svårigheter, som uppstått för honom, när det gällt att få andra ytterlighetsriktningar, närmast den nazistiska, in under lagens bestämmelser. Jag kan i alla fall under inga förhållanden vara med om, att regeringen skulle avhändas detta medel att ingripa mot det ena eller andra lägret av ytterlighetsmän.

Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har vidare upplyst, att han avser att tillämpa lagen med samma kraft åt olika håll. Det skulle naturligtvis inte falla mig in att vilja insinuera, att regeringen avsiktligt visat någon mannamån, partiskhet eller brist på objektivitet i detta avseende. Jag tror sålunda fullt och fast, att det är de angivna svårigheterna, som nödgat regeringen att uppträda på ett sådant sätt, att det framkallat intrycket av en viss ensidighet. Om så är fallet, är detta å andra sidan någonting, som bör kunna övervinnas. Det är med utgångspunkt från den deklaration, som avgivits från regeringsbänken, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till vad första lagutskottet här hemställt.

I detta anförande instämde herrar *Törnkvist*, *Fast* och *Andersson* i Malmö.

Herr **Hedlund** i Östersund, som nu på begäran ånyo erhöi ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har aldrig sagt, att riksdagen kränkt grundlagen genom att antaga denna lagstiftning. Jag sade tvärtom, att jag icke hade förmåga att bedöma den saken, men jag tillade, att de som förklarar, att lagens antagande står på gränsen av en kränkning av grundlagen, presterat argument, vilka jag funnit vara starkare än motsidans. Vi antogo denna lag under exceptionella förhållanden, medger herr Vougt, och tillägger: »är herr Hedlund så övertygad om, att exceptionella förhållanden icke kunna inträffa längre fram?» Nej, det är jag icke, men inträffa exceptionella förhållanden, då få vi tillgripa exceptionella medel för att värna oss. Vi genomlevde en svår tid, när denna lag antogs, men det finns väl ingen anledning att nu bibehålla lagen vid gällande kraft, därför att det kan komma svåra tider en gång till. Att enbart av denna anledning bibehålla lagen vore, tycker jag, som om herr Vougt, sedan han vid något tillfälle fått influensa med stark feber, skulle ligga och äta aspirin år efter år i väntan på att det skulle komma en kris. Det vore väl ändå inte riktigt förnuftigt.

Härefter anförde

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Debatten har här rört sig om åtskilligt, men den har faktiskt inte rört sig så mycket som transportförbudet. Man har förfasat sig över vad kommunisterna förmenas ha sagt och i vissa fall även över vad de verkligen sagt. Man har nästan dränkt oss i citat och i mer eller mindre långtgående anklagelser.

Efter denna parentetiska anmärkning vill jag först säga ett par ord till justitieministern. Som bekant hävdar han, att jag i min uppräknig av bland

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

annat ett dussintal olika fall, där transportförbudet tangerat grundlagen, gjort mig skyldig till en massa lögnaktiga framställningar. Det första fallet gällde tidningen Kalmar Läns-Kuriren. Han meddelade, att transportförbud beträffande denna tidning icke utfärdats av regeringen. Jag medger, att min framställning så till vida var oriktig, som jag gjorde regeringen ansvarig för transportförbudets meddelande. Det förhåller sig så, som justitieministern sade, att det är ett underordnat organ, som utfärdat transportförbudet. Att tidningen är transportförbudet är ett faktum. Det har meddelats genom T. T., och tidningen själv har erhållit meddelande om förbudet. På grund av detta transportförbud har tidningen så småningom nödgats nedlägga sin verksamhet. Tidningen har alltså de facto förbjudits.

Nu visar det sig, när man närmare undersöker saken, att det förfaringssätt, som enligt justitieministern tillämpats och som bestått däri, att icke regeringen utan ett underordnat organ utfärdat förbudet, faktiskt strider mot den instruktion, som regeringen själv lät medfölja sin proposition år 1940. Det står nämligen, herr justitieminister, på sidan 8 i första lagutskottets utlåtande nr 8 till 1940 års riksdag: »Av största vikt är naturligen frågan om vilken myndighet, som skall äga att meddela förbud. Denna befogenhet synes böra läggas i Kungl. Maj:ts hand.» Detta är alltså ett mycket klart besked om att det är regeringen, som har att utfärda transportförbud, men justitieministern har här förklarat, att det transportförbud, som utfärdats mot Kalmar Läns-Kuriren, utfärdats av underordnad myndighet. Till dussin av mig uppräknade lagöverträdelser kan man alltså lägga en trettonde lagöverträdelse. Faktum är, att justitieministerns eget påpekande klargör, att man i ytterligare ett fall vrängt lagen.

Som det andra beviset för att jag vilselett kammaren anförde han, att jag skulle ha gjort gällande, att åtgärder måste ha varit vidtagna upprepade gånger mot tidningarna för att transportförbud skulle kunna meddelas, och att i fallet Syd-Svenska Kuriren endast ett beslag — det var, när fänriken på vedettbåten gjorde beslag — hade ägt rum. Jag stödde mig i min framställning på 1 § i förordningen, där det står så här: »om vid upprepade tillfällen innehållet i periodisk skrift visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt...» o. s. v. Det står tydligt »upprepade tillfällen». Menar nu justitieministern: beslag har skett bara en gång, men det behövs inte mer än ett beslag, ty det ligger i regeringens hand att uttolka, vad som menas med att innehållet i en periodisk skrift vid upprepade tillfällen visat sig ägnat att skada rikets förhållande till främmande makt? Men då ställer sig ju regeringen på en ståndpunkt, som möjliggör det mest långtgående godtycke. Regeringen kan ju själv presumera, att innehållet i en periodisk skrift vid upprepade tillfällen visat sig ägnat att skada rikets förhållande till främmande makt, utan att regeringen dock ingripit. Jag menar alltså, att min framställning är riktig.

För det tredje ansåg justitieministern, att man icke, såsom jag gjort, kunde hävda, att regeringen i grundlagens mening, »hindrat utgivningen» av trafikförbudna skrifter. Jag hävdade i mitt anförande, att dessa tidningar uppenbarligen icke äro utgivna i grundlagens mening på tusentals platser, där de på grund av transportförbudet förhindrats att utkomma. Grundlagen säger mycket klart ifrån, att med utgivning menas, att tidningen skall vara såld eller på annat sätt spridd. Justitieministern förklarar, att staten icke har något monopol på spridning av tidningar, men att resonera på det sättet är väl ändå bara att försöka trösta sig själv. I realiteten ha järnvägarna monopol på tidningarnas befraktning. Det är för övrigt bara en tidsfråga, när samtliga svenska

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot beföräran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

järnvägar komma att vara helt förställda. Genom detta transportmonopol omöjliggör man ju faktiskt, utan att formellt utgivningsförbud meddelats, för respektive tidningar att utkomma på en massa platser i detta land.

Sedan säger justitieministern, att år 1809 fanns det ju inga järnvägar, och följaktligen hade icke grundlagsstiftarna kunnat förutse detta. Nej, men grundlagsstiftarna uttalade mycket klart, att det icke skulle få resas några andra hinder för skrifs spridning än de, som uttryckligen utsatts i lagen. Jag citerar 86 § i regeringsformen: »Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder utgiva skrifter.» Det är alltså fullständigt klart, hur lagtexten därvidlag lyder.

Av en rad talare i denna debatt ha anförts rent *politiska skäl* för att man borde försätta den kommunistiska pressen i en undantagsställning. Man har därvid särskilt uppehållit sig vid den kommunistiska pressens hållning under finnkriget. Jag uppenbarar ingen hemlighet, om jag säger, att det i verkligheten var de meningsskiljaktigheter, som då rådde mellan å ena sidan oss och å andra sidan den stora majoriteten inom landet, inklusive regeringen, beträffande den finsk-ryska konflikten, som föranledde dessa åtgärder. Det var för all del också dessa meningsskiljaktigheter, som framkallade denna mycket skickligt framarbetade »folkvrede», som man åberopat sig på i tid och otid. Denna fråga har ju i verkligheten gått till historien, men, eftersom den återigen indragits i debatten, vill jag erinra om ett uttalande, som gjorts så nyligen som förra fredagen i Helsingfors. I anledning av tvåårsdagen av Moskva-freden gjorde den finländske regeringsledamoten Paasikivi då följande uttalande: »Sovjet-Unionens strävande att stärka sin militära ställning i Östersjöns östra del, dess åtgärder mot de små östersjöstaterna liksom också mot Finland under åren 1939 och 1940 voro naturligtvis riktade mot Tyskland. Vilket annat rike hade väl Sovjet-Unionen att frukta på detta håll. Man kan knappast tänka sig, att någon annan stormakt skulle kunna företaga krigsoperationer mot Sovjet-Unionen över Östersjön. Visserligen talade man också om den fara, som hotade från England i Östersjön och Finska viken, men detta tog likväl ingen på allvar.» Med andra ord: denne finländske regeringsledamot hävdade, att den konflikt, som då upprörde det svenska folket, i verkligheten var en konflikt, emellan å ena sidan Tyskland och å andra sidan Sovjet-Unionen. Vi för vår del beklagade mycket vinterkriget, och vägrade godkänna, att Sverige hade anledning att engagera sig i det samma. Vi ställde icke något annat yrkande än att Sverige skulle hålla sig neutralt. Det var på grund av de motsättningar, som då förekommo, man genomförde detta transportförbud och som man fortfarande vidmakthåller det samma.

Jag tror, att man, om man vill tänka efter riktigt och vill vara rättvis, i dag när vi kunna se denna fråga i historisk belysning bör kunna erkänna, att man icke på grund av de meningsskiljaktigheter, som tidigare förelegat om hur den svenska politiken lämpligast borde utformas, bör fortsätta med dessa repressalieåtgärder.

Sedan har herr Lindberg i Stockholm läst upp några uttalanden, bland annat ett raljeri av mig från ett inlägg i en debatt om vad som förstås med demokrati. Jag skall icke ingå på det; det har ganska litet med detta ämne att göra. Men när han citerar ett dokument från 1930 om det kommunistiska partiet, som vi redan tidigare avslöjat som ett falsarium, kan jag icke neka mig nöjet att citera hans egen partikamrat Z. Höglund. Denne yttrade i riksdagsdebatten den 16 juni 1936, då det gällde ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen: »Jag tror inte ett enda ögonblick på riktigheten av de dokument,

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

som herr Hagberg i Luleå här har hävdad vara förfalskade. De äro förfalskade, det är min absoluta övertygelse.» Jag tror, att var och en, som hörde herr Lindbergs citat, måste säga sig, att det hela verkade fullständigt förryckt. Jag vill erinra kammaren om, att herr Z. Höglund från denna talarstol riktade en uppmaning till överståthållareämbetet att undersöka, på vad sätt polisen kommit i besittning av dessa dokument och överlämnat dem till vad man litet raljant kallade »statsfientliga kommittén», som hade avtryckt dem i sin utredning. Därmed är jag färdig med herr Lindberg.

Vad sedan konstitutionsutskottets ordförande herr Hallén beträffar fäste jag mig vid att han faktiskt säger, att detta är troligen grundlagsstridigt, men eftersom riksdagen vid två tidigare tillfällen låtit saken gå finnes det ju ingen anledning att icke nu fortsätta med det. Ja, men om man gör en dumhet och upprepar denna dumhet en gång — i all synnerhet om den är av den karaktär som konstitutionsutskottets ordförande antydde — skall då riksdagen därför ytterligare upprepa den dumheten?

Han har även utnyttjat tiden för att citera en f. d. medlem av det ryska kommunistiska partiet Trotsky, som skulle ha sagt, att »i Ryssland kunna vi icke tänka oss att några andra partier skola existera annat än i fängelset». Det är icke Trotsky som skulle ha sagt detta utan Bucharin; det spelar kanske mindre roll, men jag vill upplysa herr Hallén om detta, ty det kan vara bra, om han kommer igen med det en annan gång. Emellertid är detta uttalande ingen riktig framställning av den kommunistiska ståndpunkten. Jag vill bara erinra om, att Lenin mycket noga tog upp frågan om andra partiers ställning och framhöll, att det är en särfråga för Ryssland och en särfråga på grund därav, att efter revolutionen konspirerade de andra partierna med främmande länder i intervention mot Sovjetunionen. Detta föranledde de inskränkningar, som man i tid och otid tar till utgångspunkt för motiverande av inskränkningar i demokratin i andra länder.

Herr Hedlund i Östersund hävdade, att regeringen tillämpat lagen riktigt, ty den hade ej haft möjlighet att ingripa mot nazisterna. Jag är icke enig här med herr Hedlund; ty om regeringen, såsom skett med Sydsvenska Kuriren, på grundval av ett beslag kan genomföra transportförbud och om man således här i landet på grund av ett beslag och utan att åtal skett kan genomföra transportförbud, vore det ganska konstigt, om man ej skulle kunna genomföra det mot andra tidningar. Man behöver icke anstränga sig för att finna anledning att ingripa ändå hårdare mot den nazistiska pressen än man ingripit mot den kommunistiska — och även mot andra tidningar, för all del. Men man har icke tillgripit detta medel; det är vad vår erfarenhet visar.

Slutligen också några ord om herr Vougt. Hans anförande gick egentligen ut därpå, att då vi tidigare »enat» oss om att genomföra undantagsåtgärder, kunna vi i dag icke giva regeringen bakläxa på denna fråga; ty läget är icke sådant, att vi icke kunna få svårigheter med främmande makt på grund av pressens uppträdande. Redan i erkännandet av att man har enat sig om att vidtaga en åtgärd mot den kommunistiska pressen ligger också ett erkännande av att denna åtgärd egentligen är undantagsbetonad. Emellertid, jag skulle vilja fråga justitieministern: vilka lättnader har regeringen i förbindelserna med främmande makter genom detta transportförbud? Är det ej så, att de kommunistiska tidningarna liksom de andra tidningarna läsas av de utländska sändebuden i Stockholm? Är det ej på det sättet, att på grund av dessas ingripande ingriper regeringen mot kommunistiska tidningar, som misshagat vederbörande och som man förmenar skapat missförstånd mot främmande makter. Alltså, transportförbudet ändrar ingenting, absolut ingenting därvidlag. Det

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

gör ej regeringens ställning på något sätt lättare och förbättrar icke regeringens position mot främmande makter.

Herr Vougt förklarade om den kommunistiska pressens inkomster, att dessa äro av det slaget, att de ej kunna redovisas offentligt. Jo, herr Vougt, de ha redovisats offentligt. De 300,000 kronor, som genom uttaxeringar och insamlingar hopbringats av de kommunistiska arbetarna i detta land efter krigets utbrott, ha redovisats i den kommunistiska pressen. De ha redovisats från olika platser, ofta från varje enskild person. Jag kan nämna en episod. När polisrazzian mot det kommunistiska partiet genomfördes den 10 februari 1940, frågade polismännen, som sutto på expeditionen och genomgingo kvitton och dylikt: huru kunna kommunisterna betala så mycket? Då hade det kommunistiska partiets riksdagsgrupps representanter i en redovisning betalat omkring 6,000 kronor av sina riksdagsarvodet. Vederbörande kassörska förklarade, att det är bara en naturlig sak, att kommunisterna bringa offer. Det finnes många fattiga arbetare i detta land, som faktiskt icke vetat, hur deras avlöning skulle räcka ens för de två första veckorna, när de haft månadsavlöning, men som aldeles oavsett detta hava bringat sin tribut, en tia i månaden eller vad det varit fråga om. I motsats till en hel del andra kunna vi redovisa de inkomster vi fått, därför att dessa inkomster äro frivilliga tributer, lämnade av den svenska arbetarklassen eller, rättare sagt, av dess kommunistiskt orienterade del.

Till slut vill jag om herr Vougts uttalande säga, att han i själ och hjärta naturligtvis vet, att exempelvis de kommunistiska riksdagsmännen här icke alls befatta sig med eller skulle tillstämja, att något förrådiskt gjordes mot vårt land. Han är icke så enfaldig, att han ej begriper, att vi måste ha allt intresse av att slå vakt om den svenska självständigheten. Han är icke så enfaldig, att han inbillar sig, att vi kunna hava något intresse av att rubba en enda av de friheter, som den svenska grundlagen och författningen skapat, ty vi själva äro ju beroende därav. Hela vårt arbete som legalt arbetarparti, som försöker att med övertygelsens medel vinna anslutning för sina åsikter, är beroende av denna frihet.

Herr Vougt, man skall inte driva sin anpassning så långt, att det får karaktären av rena opportunitetspolitiken. Det hände nyligen, att en tysk soldat, som sökte sig till Sverige för att finna en tillflyktsort, sändes tillbaka över gränsen och avrättades.

Herr *andre vice talmannen* avbröt här talaren med klubbslag och yttrade: Jag skall be talaren hålla sig till ämnet.

Herr *Hagberg* i Luleå fortsatte: Jag är färdig, herr talman. Jag vill bara erinra om, att det betonats i herr Vougts tidning, att detta var det billigaste sättet. Om man anlägger sådana opportunitetssynpunkter som att man bör välja det billigaste och lättaste sättet att komma ur en obehaglig sak, kan man alltså företräda en ståndpunkt sådan som herr Vougts, som innebär, att man skapar en rätt för en människa, som icke gäller för en annan människa, och att man upphäver den medborgarrätt, som ändå politiskt likställer de svenska medborgarna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr *andre vice talmannen* gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr *andre vice talmannen* den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Spångberg* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Fortsatt giltighet av förordningen rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Hagberg i Luleå, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid afgåvos 125 ja och 11 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av utsökningslagen, m. m.; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1942/43 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 4.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, dels ock en i ämnet väckt motion.

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen om semester.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr förste vice talman! Jag skall icke taga kammarens tid lång stund i anspråk, men som medmotionär i fråga om den motion, beträffande vilken utskottet efter en mycket välvillig motivering hemställer, att den icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd i annan mån än vad under punkten A i utskottets kläm hemställts, vill jag säga några ord.

Orsaken till att vi väckte denna motion var den, att vi ville ha en ändring i semesterlagen, så att de i beredskap inkallade skulle beredas samma skydd för sin semesterrätt som de värnpliktiga, som inkallas enligt 27 § värnpliktslagen. I fråga om dessa kan arbetsgivaren icke annat än med arbetstagarens medgivan förlägga semestern till tid, då denne fullgör viss militär tjänstgöring.

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen om semester. (Forts.)

Att skydd för semesterrätten behöves ha vi också anfört i vår motion, där vi återgivit ett fall, där en arbetsgivare omedelbart efter det senaste årsskiftet i en skrivelse till sina inkallade arbetare säger, att de 14 dagar efter det de mottagit skrivelsen ha semester. Det är klart, att ett sådant självsvåld med stöd av den nuvarande lagen från denne arbetsgivares sida måste väcka bitterhet bland de inkallade, vilka samtidigt som de ha att bära beredskapens tunga börda även få mottaga underrättelse om att de berövas semesterrätten för sig och de sina för hela återstoden av innevarande år, därtill en semester rätt, som de kvalificerat sig för under föregående år. Nu kan visserligen den som vill försvara ett sådant arbetsgivarens handlingssätt med att säga, att det kan vara bristen på arbetskraft, som nödvändiggör sådana drastiska åtgärder. Jag vill till detta blott ha sagt, att därest arbetarna vid en arbetsplats bli underkunniga om, att deras krafter behövas för vår militära upp rustning och vår livsmedelsförsörjning i så hög grad, att de böra offra sin semesterrätt, så göra de även detta i känslan av allvaret i tidsläget. Men låt dem slippa arbetsgivarens påbud om att de ha semester samtidigt som de fullgöra militärtjänst!

Utskottet har på ett för oss tacknämligt sätt beaktat denna kärnpunkt i vår motion, då det skrivit, att det icke i regel är lämpligt, att semestern förlägges till tid, då arbetstagaren till rikets skydd är inkallad till något slag av militärtjänstgöring, och att utskottet förutsätter, att så icke kommer att ske utan bärande skäl. Detta utskottets skrivsätt visar, att det i sak är enigt med oss om att arbetstagarens semester ej utan tvingande skäl skall förläggas till tid, då denne fullgör militärtjänst.

Ett huvudskäl, varför utskottet icke helt kunnat bifalla vår motion, har tydligen varit olämpligheten av att förena den av oss föreslagna lagändringen med den så att säga normala semesterlagen. Med tanke härpå hade det varit frestande för oss att återkomma med vår motions hemställan i samband med exempelvis beredskapsmännens semesterersättning, vilken fråga snart nog kommer att ligga på riksdagens bord. Men vi skola icke göra detta, utan vi skola i stället vänta och se, vad utskottets principiella uttalande i fråga om beredskapsmännens semesterrätt kommer att ha för återverkningar vid våra industriella företag.

Herr talman! Jag vill sluta detta mitt anförande med att uttala den förhoppningen, att utskottets skrivsätt i denna sak kommer att beaktas i tillbörlig grad av såväl arbetare som arbetsgivaresammanslutningar.

Herr talman! Jag ställer intet yrkande.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Då intet yrkande framställts och då den föregående talaren syntes stryka under vad som varit utskottets mening: att uttala sig sympatiskt mot vad motionärerna ha kommit med, skall jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om kött av älg med flera djur av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus, m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till värmeisoleringsförsök i växthus.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående utredning om skyldighet för ogifta personer att från viss ålder avsätta viss andel av sin inkomst att lyftas i händelse av giftermål.

Motion om skyldighet för ogifta personer att avsätta viss andel av sin inkomst att lyftas i händelse av giftermål.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Thorell**: Herr talman! Andra kammarens första tillfälliga utskott har här avstyrkt en motion, som jag jämte flera av kammarens ledamöter har väckt med förslag om obligatoriskt sparande från viss ålder för ogifta personer, vilka sedan skulle få utbetomma det samlade beloppet då de ingå giftermål. Jag hade nästan väntat, att det skulle bli ett avstyrkande, inte därför att jag anser, att det var en förflugen eller oriktig tanke, utan därför att jag vet, att riksdagen är ganska konservativ då det gäller nya uppslag. Man avslår gärna en eller annan gång, men så kommer frågan upp på nytt, kanske i något litet förändrad form, och så småningom går den igenom.

Utskottet säger, att det är »starka betänkligheter», som göra, att man avstyrkt förslaget, men utskottet har inte talat om vari de där betänkligheterna bestå, utan hänvisar endast till vissa yttranden, bl. a. ifrån pensionsstyrelsen, som dock inte har gått närmare in på saken. Pensionsstyrelsen anser visserligen, att det kommer att kosta pengar, om styrelsen skulle, vilket är förslaget i motionen, ha hand om de fonderade medlen, men vill inte närmare ingå på frågan, huruvida själva förslaget skall genomföras eller ej.

1941 års befolkningsutredning påpekar, att man haft ögonen på denna fråga. Utredningen vill emellertid inte yttra sig positivt, men inte heller riktigt negativt, utan anser det bara »tveksamt», huruvida förslaget av vissa skäl är lämpligt att genomföra.

Mera bestämt uttalar sig däremot Svenska sparbanksföreningens styrelse. Härtill vill jag dock anmärka, att detta yttrande knappast kommer från neutralt håll. Enligt motionen var det ju meningen, som jag nyss sade, att pensionsstyrelsen skulle förvalta medlen, och i så fall är det alldeles klart, att en del sparmedel skulle dragas ifrån sparbankerna, och sedan kanske pensionsstyrelsen skulle komma att placera dessa medel i exempelvis statsobligationer och dylikt.

Både utskottet och sparbanksföreningen anse vidare, att det föreslagna sparandet skulle innebära ett statligt förmynderskap. Sparbanksföreningen säger dessutom, att man måste taga hänsyn till skälen — vilka kunna vara nog så allvarliga och respektabla — till att en del människor förbli ogifta. Detta ha vi inte heller bortsett från i motionen. Vi ha därför föreslagit, att från viss ålder, exempelvis 40—50 år — kanske någon annan ålder kan vara lämpligare — skulle de som inte då hade ingått äktenskap få sina medel fonderade;

Motion om skyldighet för ogifta personer att avsätta viss andel av sin inkomst att lyftas i händelse av giftermål. (Forts.)

dessa skulle läggas till en fond, som efter försäkringstekniska grunder skulle bilda underlaget för deras pensionering. Under alla förhållanden skulle de som samlat pengarna sålunda själva få nytta av dem på ena eller andra sättet.

Beträffande det statliga förmynderskapet, som man pekat på och som ingivit de principiella betänkligheterna, är jag förvånad över att detta argument dragits fram av såväl utskottet som sparbanksföreningen; det har även förekommit i en del tidningsuttalanden. Det statliga förmynderskapet ha vi väl i så pass många former i dessa dagar, att vi knappast ha någon särskild anledning att väja för det. Och jag vill framhålla för utskottets ärade ordförande, som väl kommer att besvara detta anförande, att ett sådant statligt förmynderskap ha vi genomfört och efter tilläggsbeslut i riksdagen ändrat på flera gånger — jag syftar på folkpensioneringen. Det finns väl inte någon här i kammaren eller i landet, som skulle vilja ha den ogjord. Det är precis samma system vi här tänkt oss. Till folkpensioneringen avsättes ju från viss ålder ett visst grundbelopp. Beroende på inkomsten får man betala upp till 20 kr. per år, vilka alltså uttagas med tvång. Medlen avsätts till en fond, och man får sedan ut dem från viss ålder i form av pension. Den enda skillnaden mellan detta system och det förslag vi här framfört är, att vederbörande skulle få ut medlen tidigare enligt motionen, d. v. s. när de ingå giftermål. I övrigt gäller exakt samma princip, och följaktligen håller jag före, att det inte kan finnas anledning att av principiella skäl avstyrka förslaget.

I en intervju, som en mycket spridd tidskrift hade med mig för en tid sedan, insmög det sig ett missförstånd, som jag skall be att få rätta här, så att det kommer till kammarens protokoll. Man skrev, att jag visserligen inte i motionen hade föreslagit men att jag ändå uttalat mig för att folk med viss maximiinkomst borde befrias från avsättande av dessa medel. Detta var naturligtvis inte meningen. Alla, vilken inkomst de än ha, skulle naturligtvis göra samma avsättning upp till en viss gräns. Sedan kan man naturligtvis ifrågasätta, om saken genomfördes på bästa sätt så som vi tänkt oss det eller huruvida det skulle vara tillräckligt, om de som ha en mycket hög inkomst gjorde avsättningar intill ett visst, bestämt belopp.

Här har under detta år och även andra år väckts en hel del motioner i ungdomsfrågan. Man har påpekat att inte allt är bra som det är, man har t. o. m. gett exempel på mycket svåra missförhållanden, och man har kommit med en hel hop uttalanden och förslag. Runt om i landet har det hållits kongresser och stora möten, exempelvis av Tvååkersprästen, och det har på detta sätt kommit fram, att allt inte är bra som det är. Jag har den uppfattningen, att man inte skall stanna bara vid att ge mer eller mindre goda råd åt ungdomen. Man skall inte bara förebrå ungdomen att den handlar på det och det sättet, man skall framför allt inte bara prata utan också försöka att vidtaga positiva åtgärder, och detta förslag trodde jag för min del skulle vara en sådan åtgärd. Det är inte säkert, att det vore bäst precis så som vi skisserat saken, en utredning skulle kanske ha velat ordna upp frågan på annat sätt. Men under alla förhållanden håller jag före, att ungdomen inte bara skall ha klander. Den skall inte bara höra förmaningar, utan den skall även ha ett handtag.

Den föreslagna verksamheten har här kallats tvångssparande. Jag har för min del inte velat använda det ordet utan har resonerat som så, att denna metod skulle bli till en hjälp för sparande. De flesta veta nog, att ungdomen inte är sämre i dag än tidigare, trots att den ibland blir beskylld för det. Ung-

Motion om skyldighet för ogifta personer att avsätta viss andel av sin inkomst att lyftas i händelse av giftermål. (Forts.)

domen är säkert bättre. Men den är utsatt för mycket större frestelser än vad ungdomen var på den tiden, då de som äro jämnåriga med mig voro unga. Då kunde man gå ut till en lövklädd loge och till fiolen och handklaveret dansa till morgonen. Man gav tio eller vid högtidliga tillfällen tjugufem öre i spelpengar, och för det kunde man ha minst lika roligt som nu, då man kostar på sig lika många kronor på restauranger landet runt vid s. k. dansaftnar, där man i varje fall inte ser ut att ha något större nöje. Förhållandena förr gjorde, att en person, som var anställd i jordbrukets tjänst, på hösten kunde ha en tredjedel kvar av sin lön — som då inte uppgick till mycket mera för hela året än den gör för varje månad nu. Men nu är det ofta i stället på det sättet, att man inte ens på måndagsmorgonen har någonting kvar av vad man fått ut på lördagskvällen. Likadant är förhållandet i andra befolkningsgrupper.

Jag tror, att den ungdom som nu är i den ålder, att den enligt detta förslag skulle börja betala dessa avgifter, i framtiden kommer att få leva under så pass hårda förhållanden, att det behövs litet kraftigare tag till deras hjälp än ungdomen tidigare haft. Nu är det ju många gånger så på grund av omständigheterna — frestelserna, som jag nyss sade — att pengarna förstöras under den tid, då ungdomarna ha jämförelsevis goda inkomster och endast ha sig själva att tänka på och då också skaffa sig vanor i enlighet med dessa inkomster. När de sedan gifta sig ha de dessa vanor kvar, och de gifta sig många gånger på skulder. Då vidtar kiv och split och ofta blir resultatet skilsmässa, och så kanske samhället får ta hand om barnen. Jag tror, att det är nödvändigt att något göres.

Jag har som sagt inga pretentioner på att detta förslag skulle vara den enda vägen, men då jag tror, att denna sak kommer upp på nytt, om än kanske i annan skepnad, har jag vid detta tillfälle velat redogöra för bakgrunden till motionen. Jag förstår emellertid, att det inte är lönt att mot ett enhälligt utskott nu framställa något yrkande, och skall därför, herr talman, icke göra detta.

Herr Malmberg: Herr talman! Då herr Thorell inte framställt något yrkande, finns det ingen anledning för mig att nu försöka närmare motivera utskottets ställningstagande, och jag ber därför att kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Fördrogos vart efter annat:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av motion angående viss ändring av Kungl. Maj:ts reglemente för ecklesiastik medelsförvaltning; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående hävande av gällande transportförbud rörande vissa tidningar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

*Egentliga
statsutgifter
under riks-
statens sjunde
huvudtitel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 21 och 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Motioner
angående
skatteutjäm-
ningsbidrag
till landsting.*

Punkten 36, rörande motioner angående skatteutjämningsbidrag till landsting.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren (I: 38) av herr *E. Näsström m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II: 48) av herr *Andersson i Alfredshem m. fl.*, hade hemställts,

att riksdagen måtte besluta att till landsting med högre utdebitering än 3 kronor skulle skatteutjämningsbidrag utgå fr. o. m. 1942 efter följande skala:

till den del av landstingsskatten som överstege 3 kronor men ej 3 kronor 50 öre 30 %,

till den del av landstingsskatten som överstege 3 kronor 50 öre men ej 4 kronor 50 %,

samt till den del av landstingsskatten som överstege 4 kronor 70 %,

och att för detta ändamål för budgetåret 1942/43 måtte anvisas ett förslagsanslag å 4,300,000 kronor.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 38 och II: 48 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Motioner angående skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservationer avgivits av herrar *Lindberg* i Umeå och *Åkerström*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 38 och II: 48.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Åkerström**: Herr talman! Till denna punkt är fogad en reservation av herr *Lindberg* i Umeå och undertecknad, vari vi givit uttryck åt den uppfattningen, att den föreliggande motionen borde ha tillstyrkts.

Det är klart för alla, att det är av behovet, att man snarast kommer fram till åtgärder avseende att utjämna landstingsskattebidragen. Utskottet anför här, att kommunalskatteberedningen sysslar med dessa frågor, och av den anledningen har utskottet inte ansett sig nu kunna ta ställning till det förslag, som framförts i motionen. Vi reservanter äro medvetna om att kommunalskatteberedningen sysslar med spörsmålet, och vi äro också medvetna om att det väl inte heller dröjer alltför länge, innan beredningen framlägger något betänkande på området. Men vi misstänka, att det kommer att dröja åtskilligt, innan man kan påräkna några åtgärder på grund av ett dylikt betänkande.

Jag hörde sägas i utskottet, att man inte gärna kan tänka sig en lösning efter den schablon, som man följt i motionen. Denna schablon är emellertid ingenting nytt, den är endast en kopia av vad som tillämpas när det gäller vägskatten. Det anfördes också i statsutskottet, att ett bifall till motionen skulle innebära, att ett landsting kunde bekomma statsbidrag från tvenne håll, dubbelt statsbidrag alltså. En sådan uppfattning måste vara felaktig, och den kan i varje fall inte vara ett argument, som kan användas till stöd för ett avslagsyrkande.

Reservanterna äro dock på det klara med att man inte gärna vill bifalla ett förslag, som framlagts av motionärer, grundat på en utredning, som icke är auktoriserad av riksdagen. Vi ha emellertid antecknat denna reservation främst för att kunna få tillfälle att föra denna fråga på tal och samtidigt utröna i vilken utsträckning sympatier förefinnas för motionen och man därav kunde sluta sig till att frågan visserligen föll, men föll framåt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Andersson** i Alfredshem: Herr talman! Efter herr *Åkerströms* anförande i denna fråga ber jag att till alla delar få instämma i de synpunkter, som av honom blivit framförda. Jag har begärt ordet närmast i anledning av att jag tillsammans med några andra av kammarens ledamöter väckt en motion i detta ärende. Vi äro medvetna om, att ärendet är av särskild betydelsefull art och därför kräver noggrann eftertanke. Man måste också vara på det klara med att problemet i hela dess vidd är av betydlig storleksordning.

Vår motions syfte är närmast att avhjälpa de olägenheter i form av högre beskattning, som de personer få vidkännas, vilka äro hänvisade till att bo inom ett landstingsområde, som jämfört med andra landstingsområden har lägre skatteunderlag. Av motionen framgår tydligt vad en skatteutjämning skulle innebära, därest kammaren skulle besluta i enlighet med vad som i densamma föreslås, nämligen att till landsting med högre utdebitering än 3:— kronor skulle skatteutjämningsbidrag utgå efter följande skala: till den del av landstingsskatten, som överstiger 3:— kronor men ej kronor 3:50, 30 procent, till den del, som överstiger 3:50 kronor men ej 4:—, 50 procent, samt till den del av landstingsskatten, som överstiger 4:— kronor, 70 procent.

Denna regel är icke ny. Den är, som redan sagts, hämtad från förut prövade skattelinjer och är, fast kanske i något förändrad form, en kopia av den regel, som gäller för vägskatteutjämningsbidragen.

Motioner angående skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

Hur ett skatteutjämningsbidrag enligt dessa beräkningsgrunder skulle utfallit för år 1941 framgår av i motionshäftet befintlig tabell. Det må nämnas i detta sammanhang, att inte mindre än 13 landsting av befintliga 25 skulle komma i åtnjutande av denna skatteutjämning.

Skatteunderlaget för de olika landstingen företer väsentliga skiljaktigheter. Som exempel kan nämnas, att Stockholms län med en folkmängd av 287,846 personer på en yta av 142 kvadratkilometer har ett skatteunderlag av 3,746,494 skattekronor, vilket blir 13.01 skattekronor per invånare med en skattesats av 2.65 per skattekrona, under det att till exempel Västernorrlands län med 275,846 invånare på en yta av 25,703 kvadratkilometer har ett skatteunderlag av 1,771,615 skattekronor, vilket gör 6.42 skattekronor per invånare med en skattesats av 4.30 per skattekrona.

Kanske någon undrar, varför jag nämner dessa stora ytor. Men det förhåller sig ju så, att ett större område också kräver större utgifter, beroende på många samverkande orsaker, vilka jag för tillfället icke närmare kan gå in på, men vilka kammarens ledamöter själva torde ha sig bekant.

Lägsta landstingsskatten återfinnes i Uppsala, Hallands och Älvsborgs län med kronor 2.50 och den högsta i Västernorrlands och Norrbottens län, som ha kronor 4.30.

Under årens lopp har riksdagen beslutat och ålagt våra landsting allt större och mer krävande uppgifter, och därom är intet att säga. Det är en utveckling till det bättre på hälso- och sjukvårdens område, som därigenom skett, och detta måste ju för alla vara enbart glädjande. Men samtidigt får man den uppfattningen, att det från statsmaktens sida icke varit lika angeläget att ordna så, att landstingen erhållit det ekonomiska stöd, som varit nödvändigt för att i praktiken kunna förverkliga ålagda uppgifter. Följden har också blivit den, att mycket av vad som vore bra, ja, nödvändigt att ordna icke kunnat ordnas av landstingen på grund av att de saknat ekonomiska förutsättningar därtill, och länens invånare kunna ej heller beläggas med högre skatter än vad som nu utgår. I varje fall är det så inom det län, som jag representerar, liksom i flera andra län. Men behovet av förbättringar saknas icke. Ty det är nog så, att där skattekrornas antal är lägre, blir inte behovet av sjukvård och tandvård mindre, lönerna till läkare och sjuksköterskor icke lägre, underhållskostnader för lasaretten och sanatorierna mindre. Nej, sorgligt nog måste man konstatera, att åtskilliga kostnader bli högre i de norrländska länen på grund av olika orsaker och förhållanden, till exempel tuberkulossjukligheten, de stora avstånden o. s. v.

En bidragande orsak till att landstingsskatten i vårt län hålles så hög är, att vi icke kunnat nöja oss med ett lasarett. Det finnes emellertid landsting i detta land, som kunna centralisera sin sjukvård och klara sig med ett lasarett. I Västernorrlands län ha vi icke mindre än 5 lasarett och därtill 3 sanatorier, vilket allt kräver stora kostnader.

Herr talman! Motionen om skatteutjämning för landstingen har behandlats av statsutskottet men har där icke rönt den förståelse och välvilja, som vi motionärer väntat. Utskottet säger i sitt utlåtande, att det vill erinra om att hänsyn toges även nu till landstingsskatten vid fördelning av det under nästföregående punkt behandlade anslaget om bidrag till skattetyngda kommuner. Vidare säger utskottet, att såväl frågan om åtgärder till lindring av landstingens skattebördas som grunderna för statligt skatteutjämningsbidrag äro under prövning av kommunalskatteberedningen. Utskottet anser sig därför förhindrat att nu taga ståndpunkt till vårt förslag att göra landstingsskatten till föremål för särskild prövning, och därmed avstyrker utskottet motionen.

Herr talman! Vad utskottet säger om att hänsyn toges till landstingsskatten vid fördelning av bidrag till skatteutjämning till skattetyngda kommuner, är

Motioner angående skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

ju sant. Men det utgör väl knappast skälig motivering för att avvisa det berättigade i vår framställning, när man känner grunderna för denna fördelning till kommunerna. För att skatteutjämning skall kunna erhållas fordras, att den kommunalskatt, landstingsskatt och vägs katt, som vederbörande kommun beslutat till uttaxering, skall tillsammans överstiga tio kronor per skattekrona. De under det löpande och de två nästföregående åren beslutade uttaxeringarna skola i medeltal för dessa år överstiga tio kronor per skattekrona. Vidare heter det, att de utgifter för kommunområdets kyrko-, folkskole-, fattigvårds- och barnavårdsväsen, för vilkas kostnader uttaxering beslutats under det löpande året, skola motsvara ett skattetryck av kronor 5:50 per skattekrona. Därest icke det senare beloppet uppnås inom ramen av nämnda utgifter, äger kommunen ingen rätt till kommunalskatteutjämning. Jag vet kommuner, som ha en sammanlagd skattesats upp till 15—17 kronor men ändå icke kunna komma ifråga till skatteutjämning på grund av dessa bestämmelser. Jag anser således, att utskottets motivering icke är hållbar för avslag å motionen utan snarare talar för ett tillstyrkande av densamma.

I anledning av vad som sägs av utskottet om den pågående utredningen, vill jag erinra om vad motionärerna anföra i motionen. Det heter där, att »då pågående utredningar i detta och närbesläktade ämnen knappast torde ge praktiska resultat inom överskådlig framtid, synes det påkallat, att redan nu en rättvis reglering bör ske». Vi ha haft vetskap om, att utredningen pågått men räknat med att så bärande skäl tala för att en skatteutjämning kommer till stånd, att vi hoppats på att utskottet och riksdagen skulle kunna gå med på att man bryter ut landstingsskatten från utredningen och låter den bli föremål för behandling och beslut redan vid innevarande riksdag.

Vi förstå svårigheterna därvid, men vårt förslag kunde ju tagas som ett provisorium. När skatteberedningen sedan kommer med sitt slutliga betänkande, kanske den har något bättre att rekommendera. Men om det överhuvud taget kan finnas några andra vägar att slå in på saknar jag givetvis möjlighet att bedöma. Om nu denna skatteutjämning skulle vinna riksdagens bifall, vore det glädjande, ty därigenom skulle de landsting, som ännu ej på något sätt kunnat ordna sin tandvård, kunna få möjligheter därtill. Som redan är sagt kunna icke innevånarna i vissa län bära högre landstingsskatter än som nu utgår. Det gäller i dessa dagar att omsätta i handling varom så vitt och brett talas, att »bördorna skola fördelas och bäras lika». Detta gäller väl hela svenska folket.

Herr talman! Om kammarens ledamöter finna för gott att biträda utskottets förslag, som innebär avslag på ifrågavarande motion, hoppas vi, att den ändå inte varit alldeles utan värde. Kommunalskatteberedningen har väl härigenom blivit — kanske omotiverat — påmind om sin existens. När utredningen en gång avlämnar sitt betänkande hoppas vi, att däri även skola finnas riktlinjer för en lösning av landstingens skatteproblem. Om så inte blir fallet, få väl de som då befinna sig i riksdagen se till, att en motion som denna ser dagens ljus, till den åtgärd den då kan föranleda.

Jag hemställer, att kammaren måtte bifalla reservanternas förslag, vilket innebär bifall till motionen.

I detta anförande instämde herrar *Müler, Norén, Jonsson* i Haverö och *Jacobson*.

Herr **Sandberg**: Herr talman! Statsutskottet anför som motiv för sitt avslagsyrkande å föreliggande motioner bland annat, att kommunalskatteberedningen har frågan om såväl den allmänna skatteutjämnningen som frågan om en utjämning av landstingsskatten under omprövning. Då jag haft tillfälle del-

Motioner angående skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)
taga i kommunalskatteberedningens arbete, känner jag mig manad att säga ett par ord i detta sammanhang.

Det är ju en mycket betydelsefull fråga, som motionärerna beröra, och det är icke tu tal om, att det icke är i högsta grad önskvärt att åstadkomma en skatteutjämning även vad landstingsskatten beträffar. Det är ej heller första gången, som man i riksdagen mött denna sak sedan kommunalskatteberedningen började sitt arbete. Jag måste emellertid säga, att jag icke kan tänka mig, att det vore möjligt för riksdagen att nu utan vidare acceptera det förslag till skatteutjämning, som motionärerna framlägga, detta må i och för sig vara mycket förtjänstfullt och utarbetat så gott sig göra låter med hänsyn till de möjligheter, som stått vederbörande till buds. Men det är väl tämligen klart, att man icke gärna kan taga en mer eller mindre direkt överflyttad schablon för skatteutjämning från ett kommunalt område och överflytta den på ett annat.

De regler, som nu föreslås, synas närmast likna dem, som gälla för skatteutjämnningen i vägdistrikten. När man här föreslagit samma maximum för bidragsprocenten, som gäller i vägdistrikten, nämligen 70 procent, vill jag erinra om att för det första är icke skatteutjämnningen där tillfredsställande. Den leder nämligen till ett alltför högt sammanlagt statsbidrag i vissa fall. Dock har staten, när det gäller vägdistrikten, ett betydligt större inflytande över medlens användning än fallet kan sägas vara beträffande landstingen. Det här föreslagna maximum för bidragen, 70 procent, måste således ur denna synpunkt giva anledning till betänkligheter. Om emellertid riksdagen sålunda icke kan tänkas taga det av motionärerna nu framlagda förslaget, så är ju det bästa som kan ernås det, att man föreslår en skrivelse med begäran om utredning. Men häremot kan då invändas, att frågan redan är föremål för övervägande inom kommunalskatteberedningen.

Jag vill till detta, herr talman, endast foga några allmänna reflexioner, förestavade av erfarenheter från vårt arbete inom kommunalskatteberedningen. Frågan om skatteutjämning är en av de allra svåraste frågor man kan möta, om man nämligen å ena sidan vill åstadkomma en utjämning, som blir någorlunda effektiv i de fall skattetrycket är högt, och å andra sidan vill behålla i största möjliga mån det kommunala intresset för sparsamhet i hushållningen. Jag har emellertid under arbetet i kommunalskatteberedningen kommit till den uppfattningen, att det icke är lämpligt att skapa flera system för skatteutjämnningen, att alltså göra ett skatteutjämnningssystem för den egentliga kommunalskatten, ett annat för vägskatten och ett tredje utjämnningssystem för landstingsskatten. Det är ingen rationell ordning att på detta sätt stapla flera skatteutjämnningssystem ovanpå varandra, och man kommer att sakna möjlighet att kontrollera, vartill det hela egentligen leder.

Jag tror mig kunna meddela, utan att därmed förråda några hemligheter, att beredningen därför överväger att söka ernå en utjämning av det *samlade* kommunala skattetrycket, varvid hänsyn även, i olikhet med vad fallet är för närvarande, skall tagas till *skatteunderlaget*. Emellertid överväger beredningen även *avlyftande* av en del av de uppgifter, som nu vila på landstingen och dess skatteunderlag. Därigenom ernås en viss skatteutjämnings-effekt och underlättas en allmän skatteutjämning. Vidare har beredningen som bekant på sin tid gjort framställning till Kungl. Maj:t i fråga om vägväsendets förstatligande. För närvarande ligger en proposition i detta ärende på riksdagens bord. Genom vägväsendets förstatligande, om det nu sker, underlättas i betydande grad den kommunala skatteutjämnningen.

Man torde sålunda, menar jag, böra gå till väga på det sättet i fråga om skatteutjämning, att först söker man från det kommunala skatteunderlaget av-

Motioner angående skatteutjämningsbidrag till landsting. (Forts.)

lyfta vad som lämpligen låter sig göra och lägger detta på staten, och sedan bör man söka finna en anordning, varigenom det samlade återstående skattestrycket så långt möjligt är utjämnas. Frågan om en utjämnning av landstingskatten bör således knappast lösas fristående på det sätt, som nu motionärerna föreslå, utan bör tagas i betraktande i samband med hela frågan om utjämnning av de kommunala skatterna. Det torde inte behöva dröja alltför lång tid, innan kommunalskatteberedningen är färdig att framlägga sitt förslag även i skatteutjämningsfrågan, och i alla händelser kan det inte komma att dröja längre än om man skulle här på det enda sätt som jag anser möjligt, nämligen genom en ytterligare utredning, upptaga motionärernas förslag till prövning.

Med allt beaktande således åt motionärernas intresse för den stora och viktiga fråga, som det här gäller, och i förhoppning om att vi så småningom skola komma fram till en i någon mån bättre ordning beträffande det kommunala skattetrycket än vad för närvarande är fallet, måste jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Sedan jag begärde ordet har herr Sandberg i huvudsak yttrat vad jag hade tänkt säga, och med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag därför endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 37.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån till diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala för vissa byggnadsarbeten m. m. vid skyddshemmet Morängen; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt läkare vid fristående centraldispensär; och

nr 11, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt biträdande sköterskor vid vårdhem för lättskötta sjuksjuka och dylika anstalter.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

*Utgifterna
under riks-
statens tolfte
huvudtitel.*

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 12, angående regleringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna in-
dragningsstaten.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Dyrtidstillägg
åt pensione-
rade båtsmän
och marin-
soldater samt
Vadstena
krigsmans-
huskassas
understöds-
tagare.*

Punkten 5, angående dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:ts under punkten 26 av tolfte huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels till dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor, dels ock besluta, att till nämnda anslag skulle under samma budgetår från indelningsverkets besparingsfond av fondens kapitaltillgångar överföras ett belopp av 34,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 137 av herr *Bäcklund* och den andra inom andra kammaren under nr 192 av herr *Björling*, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att dyrtidstillägget åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare från och med den 1 juli 1942 må utgå med ett från 150 till 180 kronor för år förhöjt belopp».

Utskottet hemställde,

att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med avslag å motionerna I: 137 och II: 192, måtte

dels till Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 700,000 kronor;

dels ock besluta, att till nämnda anslag skulle under budgetåret 1942/43 från indelningsverkets besparingsfond av fondens kapitaltillgångar överföras ett belopp av 34,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Björling**: Herr talman! Med anledning av att jag väckt en motion i detta ärende skall jag be att få säga några ord.

En likalydande motion är också väckt i första kammaren. Motionerna innehålla yrkande om att det dyrtidstillägg, som utgår åt understödstagare från Vadstena krigsmanshuskassa samt båtsmän och marinsoldater, skall höjas från 150 till 180 kronor för år. Man kan ju säga, att detta är en ganska blygsam begäran, och i vissa ljusa ögonblick tänkte jag nästan, att motionen skulle till-

Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare. (Forts.)

styrkas av bankoutskottet. Utskottet har nu i alla fall enhälligt avstyrkt motionen, men jag nödgas dock erkänna, att motionen har fått en rätt så hederlig begravning av bankoutskottet.

Tre av de hörda myndigheterna ha tillstyrkt bifall till motionen. Arméförvaltningens civila departement anser, att det är motiverat att höja beloppet från 150 till 180 kronor, och det är nästan rörande att läsa vad marinförvaltningen skriver. Av underlydande myndigheter har marinförvaltningen erfarit, att uppgiften i motionerna att ifrågasvara pensionärer och understödstagare befunde sig i behövande omständigheter är riktig. Som behov av förhöjt dyrtidstillägg tydligen föreligger, vill marinförvaltningen härigenom ha givit uttryck åt sin anslutning i princip till den av motionärerna uttalade meningen.

Statskontoret avstyrker ju motionerna, men det har väl sällan eller aldrig hänt, att statskontoret tillstyrkt en motion eller en pension, som varit förenad med ökat penningbehov.

Man kan också säga, att utskottets motivering i långa stycken är rätt så tillmötesgående. Utskottet gör gällande, att dessa marinsoldater och indelta ha haft så kort tjänstgöring, att dyrtidstillägget på grund därav skulle vara tillräckligt. Vidare framhåller utskottet, att dessa tillägg icke utgöra hinder för pensionstagaren att erhålla folkpension. Alla kunna emellertid inte få folkpension, åtminstone inte innan de fyllt 67 år, varför denna omständighet icke är fullt tillämplig. Det är visserligen sant, att de haft kort tjänstgöring, men många av dem ha dock tjänstgjort i ganska många år, även om det inte har varit så många dagar om året som tjänstgöringen pågått.

Dessa kristidstillägg utgingo före 1922 med 200 kronor, men de sänktes då till följd av levnadskostnadernas nedgång. Nu säger utskottet, att riksdagen vid flera tillfällen har uttalat, att den anser tilläggen vara väl avvägda. Men de äro väl inte så väl avvägda, att de inte kunna ändras, ifall det skulle bli ökade levnadsomkostnader!

Till slut gör utskottet gällande, att en sådan fråga inte skall tagas upp motionsvägen, utan att den skall tagas upp av Kungl. Maj:t, och utskottet förmodar, att Kungl. Maj:t, om levnadskostnaderna öka, skall taga upp frågan till prövning. Det är ju tacknämligt, att utskottet hyser en sådan förmodan. Jag vädjar till Kungl. Maj:t att ägna frågan uppmärksamhet, därest ytterligare en ökning av levnadskostnaderna skulle inträda.

Nu är det ju alltid så, att även om beloppen äro små, så blir ändå summan, om det är många pensionstagare, ganska stor. Dessa indelta soldater stå emellertid som bekant numera på avskrivning, så att antalet pensionärer ökas inte. Man kan också framhålla, att i dessa tider, när miljonerna rulla till försvaret i olika hänseenden, kanske man kunde ha råd att kosta på sig 30 kronor per man till dessa gamla försvarets trotjänare.

Ehuru jag förstär, att ett sådant yrkande är fullkomligt hopplöst, yrkar jag, herr talman, det oaktat bifall till de föreliggande motionerna.

Herr Paulsen: Herr talman! Det är ju inte något stort belopp, som begäres till var och en av dessa gamla soldater och båtsmän, men sammanlagt går det nu till över 2 miljoner kronor för detta ändamål. Vi ansågo visserligen i bankoutskottet, att det nog kunde ha sitt berättigande att låta dem få det belopp som föreslås, men vi tyckte, att det krävdes en utredning, och den utredningen var inte förebragt. Vi menade, att den kunde bäst förebringas av Kungl. Maj:t, och därför borde det ankomma på Kungl. Maj:t att framlägga förslag i ärendet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstens krigsmanshuskassas understödstagare. (Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till utskottets hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifölles; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Motioner om förhöjd pension åt förre föreståndaren för skånska lantbruksskolan i Dala Nils Larsson.

Punkten 12, angående förhöjd pension åt förre föreståndaren för skånska lantbruksskolan i Dala Nils Larsson.

I två likalydande motioner, väckta den ena under nr 101 inom första kammaren av herrar *Bondeson* och *Persson* samt den andra under nr 149 inom andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl jämte tre av kammarens övriga ledamöter, hade hemställts, att »pensionen till f. lantbruksföreståndaren i Dala Nils Larsson skall utgå med 5,000 kronor».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner I: 101 och II: 149 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Paulsen*, som hemställt, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 101 och II: 149, måtte medgiva, att den förre föreståndaren för skånska lantbruksskolan i Dala Nils Larsson enligt beslut av 1940 års lagtima riksdag beviljade pensionen å 4,008 kronor finge, räknat från och med den 1 januari 1942, utgå med ett till 5,000 kronor förhöjt belopp.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Paulsen: Herr talman! 1940 års riksdag beviljade Nils Larsson i Dala en pension av 4,008 kronor. I år motioneras om höjning av denna pension med 1,000 kronor. Bankoutskottet har avstyrkt motionen. Jag har reserverat mig för bifall till motionen, för det första därför att Nils Larsson har mycket klen ekonomi och stora svårigheter.

Nu kan man säga, att när han har så stor pension som 4,008 kronor och dyrtidstillägg på det, som ju är ganska högt, så skulle han inte behöva ha dålig ekonomi. Den invändningen är fullständigt berättigad, men mannen har varit sådan, att han inte bekymrat sig om sin ekonomi. Han har med liv och själ gått upp i hela sin gärning utan att bekymra sig om, hur det gick med ekonomin. Den saken har inte för honom haft den ringaste betydelse. Han har haft

Motioner om förhöjd pension åt förre föreståndaren för skånska lantbruksskolan i Dala Nils Larsson. (Forts.)

en oerhörd förmåga att ingjuta kärlek till jorden hos alla de människor, som varit elever hos honom. Det har betytt kolossalt mycket för vårt land. Jag skulle tro, att kammarens ledamöter nog kunna begripa, att när det är efter år har gått ut massor av pojkar från denna skola, vilka blivit nyttiga jordbrukare på grund av den lärdom de fått av Nils Larsson i Dala, så har detta betytt kolossalt mycket för vår försörjning. Det är en sak att taga vara på just nu. Jag tycker, att en man som gjort så oerhört mycket skall man inte anse ha bort kunna sköta sin ekonomi och reda sig bättre, ty han har inte haft någon tanke på detta utan endast på sin gärning; hans ekonomi har inte bekymrat honom. Jag tycker det är rimligt, att man lagar så, att den mannen på gamla dar får leva ett lugnt liv utan bekymmer, och det är av den anledningen som jag reserverat mig för bifall till motionen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Häruti instämde herr *Larsson* i Karlstad.

Herr *Pettersson* i Dahl: Herr talman! Då jag är motionär i detta ärende, skulle jag vilja med några ord beröra frågan om pension till dir. Nils Larsson i Dala. Jag vill då, utöver de synpunkter herr Paulsen anfört rörande Nils Larssons dåliga ekonomi, framhäva de synpunkter, som lantbruksstyrelsen lade på hans pensionsfråga den gångna första gången var före i riksdagen, nämligen 1940. Lantbruksstyrelsen ansåg då, att hans lärargärning var sådan, att hans pensionsförhållanden borde jämföras med lantbrukslärares, antingen då lantbrukslärarna i huvudkurs eller lantbrukslärarna i lägre kurs. Denna pension utgår med ungefär 5,000 kronor per år. Nu är det icke min mening att på något sätt förringa dessa lantbrukslärares lärargärning, men jag tror, att man utan överdrift kan säga, att den lärargärning Nils Larsson i Dala utfört kan fullt jämföras med deras. Hans gärning har pågått i en 30 års tid. Han har under denna tid haft c:a 1,700 elever — däribland 560 frielever. Dessutom har han rest ut i landet och haft c:a 700 småbrukarkurser för över 60,000 deltagare. Den gärning han utfört är sålunda värd ett någorlunda rättvist erkännande från samhällets sida.

Nu kan man naturligtvis här säga som utskottet, att Nils Larssons skola varit en privatskola, och att han har fått en pension, som är 1,000 kronor högre än den av Kungl. Maj:t år 1940 föreslagna, en pension på 4,000 kronor, och att pensionen med kristillägg och rörligt tillägg uppgår till över 5,000 kronor. Men det rörliga tillägget få ju också lantbrukslärarna, och de komma avsevärt högre än Nils Larsson. Jag tycker nog, att utskottet kunde ha gått med på denna höjning. Utskottet har vidare skärpt sin uppfattning sedan 1940. Då ansågs det föreslagna beloppet väl lågt. Nu tycker man, att 4,008 kronor är skäligt. Man kan ju säga som utskottet, att det är en avsevärd höjning, men man får också betänka de ökade levnadskostnader, som denna dyrtid har medfört. Därtill får man kanske också lägga, att Nils Larsson nu är äldre och har sin arbetsförmåga mera nedsatt. Det kan därför vara skäligt, att man höjer pensionsbeloppet med 1,000 kronor.

Sedan skulle jag vilja ställa den frågan till utskottet, hur man har fått fram summan 5,662 kronor. Jag föreställer mig, att det utgår samma kristillägg och rörliga tillägg som för andra statens tjänstemän och pensionstagare. I så fall skulle man komma till ett tillägg av 15 % för det rörliga tillägget och 12 % för kristillägget eller till sammanlagt 27 % tillägg. Räknar man 27 % på 4,008 kronor, får man en summa av 5,090 kronor. Jag skulle gärna av utskottets talesman vilja veta, efter vilken grund man räknat fram summan.

Motioner om förhöjd pension åt förre föreståndaren för skånska lantbruksskolan i Dala Nils Larsson. (Forts.)

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Paulsen vid punkten fogade reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Jag tror icke, att det är någon i utskottet, som icke värderar och högaktar det arbete, som Nils Larsson utfört. Jag själv har hört honom flera gånger, och jag måste säga, att det är få människor, som ha en sådan förmåga som han att entusiasmera sina åhörare. Men sådana synpunkter kunna ju ändå icke få ligga till grund, då staten har att taga ställning till frågor om beviljande av pensioner. Jag vill erinra om att Nils Larsson drivit en egen rörelse. Han har haft anslag av staten, men han har icke varit en statens tjänsteman. Den pension han får har givits honom såsom en erkänsla för det arbete han utfört under sin lärartid både inom och utom skolan. Det förslag, som framkom från regeringen till förra årets riksdag, stannade, som vi komma ihåg, vid 3,000 kronor. Utskottet höjde beloppet till 4,008 kronor, och det är detta belopp, som utskottet ansett skäligt. Det är icke så, som motionären gjorde gällande, att utskottet funnit den beslutade pensionen väl låg, utan det var det belopp, som föreslogs av Kungl. Maj:t, som utskottet ansåg borde höjas.

Nu säges det här, att en ordinarie lantbrukslärare har 5,000 kronor i pension, medan Nils Larsson får 4,000 kronor jämte dyrtidstillägg. Men vi skola komma ihåg, att han har aldrig erlagt några pensionsavgifter. Enligt min uppfattning — och jag tror, att den delas av utskottet — har staten fyllt sin plikt gentemot denne duglige medborgare, när den givit honom en pension på 4,000 kronor jämte dyrtidstillägg, varigenom han — enligt de uppgifter, som lämnats av sekretariatet — kommer upp till en summa av 5,662 kronor.

Herr Paulsen har pekat på, att Nils Larsson har dålig ekonomi. Jag vill emellertid bestämt varna för att riksdagens ställning, då det gäller att lämna pensioner, får vara beroende av sådana synpunkter. Då kommer man att sakna fast underlag för sitt bedömande.

Herr **Pettersson** frågade, varifrån utskottet hade fått den angivna summan av 5,662 kronor. Jag kan icke svara på det, men denna siffra har lämnats av sekretariatet. Skulle man ha räknat fel, kan icke utskottet stå i ansvar för det, men jag har icke anledning att tro, att så är förhållandet. Att Nils Larsson, liksom vi alla, känner av dyrtiden är givet, men det ökade dyrtidstillägget är väl för honom som för andra till för att kompensera de höjda levnadskostnaderna på grund av dyrtiden.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Nilsson* i Landskrona och *Andersson* i Munkaljungby.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Herr **Andersson** i Falkenberg anförde, att det var en privat skola, som Nils Larsson hade, och att med denna pension samhället har fyllt sin plikt gentemot honom. Det är visserligen riktigt, att det var en privat skola, men vi få tänka på vilka summor samhället får lägga ut för de statsunderstödda lantmannaskolorna. Det är icke bara det, att man får hålla skollokaler och kosta på stora belopp för kurser o. s. v., utan man får också, såsom det nämndes, betala högre pensioner.

Utskottet framhåller, att Nils Larsson till sin skola från och med år 1909 fått statsunderstöd med till en början 2,400 kronor för år, och att statsunderstödet

*Motioner om förhöjd pension åt förre föreståndaren för skånska lantbruks-
skolan i Dala, Nils Larsson. (Forts.)*

därefter successivt stigit och alltifrån budgetåret 1931/1932 utgått med 9,000 kronor för år. Man bör jämföra dessa siffror med statens kostnader för skolor av liknande typ, som icke äro privatskolor, och då finna vi, att här har staten kunnat spara mycket pengar.

Vidare skulle jag vilja jämföra hans pensionsförhållanden med Per Rösiös. Denne fick 5,000 kronor. Jag tycker, att det borde vara ett prejudikat, och att dessa båda skulle vara jämställda.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 13 och 14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning av rödklövers befruktningsförhållanden;

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 13.

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Östertälje socken av Stockholms län.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Överflyttning av kronolägenheten Strömsholms vårdshus från domänstyrelsens till riksmarskalksämbe- tets förvaltning. *Punkten 11*, angående överflyttning av kronolägenheten Strömsholms vårdshus från domänstyrelsens till riksmarskalksämbe- tets förvaltning.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Andersson** i Vigelsbo: Herr talman! Jordbruksutskottet har icke kunnat tillstyrka en av mig i detta ärende avgiven motion. Med hänsyn till de förhållanden, på vilka utskottet grundar sin motivering, förstår jag, att tanken på ett friköp ingalunda var möjlig.

Ej heller min framställning i fråga om domänverkets skyldighet att före överlåtandet på riksantikvarieämbetet lösa arrendatorns å fastigheten uppförda hus har utskottet kunnat tillmötesgå. Dock har utskottet med anledning av motionen uttalat, att man förutsätter, att riksantikvarieämbetet förpliktigas att vid arrendetidens slut lösa arrendatorns hus, eller också att arrendatorn medges rätt att på förmånliga villkor förnya arrendet.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Samtidigt som jag uttalar ett tack för visat tillmötesgående från utskottets sida, vill jag till dagens protokoll ha antecknat de förpliktelser, som utskottet förutsätter såsom naturliga och absoluta villkor för riksantikvarieämbetets här avsedda förvärv.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag till privatläroverk;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tillläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till reparation m. m.;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsendet;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid för anställning i utländsk krigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 9, angående remitterande till annat utskott av till bevillningsutskottet hänvisad motion om befrielse för stiftelsen Seth M. Kempes Minne från arvs-skatt;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av malt-drycker; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

första lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § 4 mom. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321), dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av motion angående visst skydd av den sjukvårdssökande allmänhetens ekonomiska och andra intressen; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning av möjligheten att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående statens järnvägars stängsel-skyldighet.

§ 15.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av utsökningslagen, m. m.; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1942/43 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband; samt

från andra lagutskottet:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Herr *Lundell* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 118, angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.53 på natten.

In fidem
Sune Norrman.

Måndagen den 23 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 198, angående reglering av sockernäringen i riket.

§ 2.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 275 av herr *Björklund*; samt

nr 276 och 277 av herr *Hage m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 278 av herr *Ericsson* i Kinna *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 279 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;
samt

till statsutskottet motionen nr 280 av herr *Lundell m. fl.*

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 11 och 49—55, bevillningsutskottets memorial och betänkanden nr 9—14, första lagutskottets utlåtande nr 17, andra lagutskottets utlåtande nr 14, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

§ 4.

Herr **Hage** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte jämlikt § 55 riksdagsordningen med hänsyn till infallande helg medgiva utsträckning av tiden för väckande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 198 angående sockernäringen till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets memorial:

nr 14, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; och

nr 15, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till hus-hållningssällskapen.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatsens femte huvudtitel, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringsanslag å riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1942/43 jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till lån till diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala för vissa byggnadsarbeten m. m. vid skyddshemmet Morängen; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning;

från bankoutskottet:

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under riksstatsens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestridande av en fru Nelly Håkansson tillkommande årlig livränta;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa lärarinnor vid dels kommunala flickskolor, dels ock Ateneums skolköksseminarium;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för f. d. folkskolinspektören, filosofie doktorn K. B. Kjellmark m. fl. till tjänstårsberäkning i pensionshänseende;

nr 88, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända; samt

från andra lagutskottet:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr *Skoglund* i Umeå avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 118, angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor *m. m.*, nämligen:

nr 282 av herr *Andersson* i Igelboda;

nr 283 av herr *Aqvist m. fl.*; och

nr 284 av herr *Andersson* i Mölndal *m. fl.*

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Håstad m. fl.*, nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 180, angående statens bosättningslån;

herr *Henriksson*, nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 134, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), *m. m.*;

herrar *Larsson* i Karlstad och *Hansson* i Vännäsby, nr 287, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134;

herr *Henriksson*, nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 172, med förslag till lag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar, *m. m.*; samt

herr *Gavelin m. fl.*, nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 112, med förslag till förordning angående offentliga insamlingar.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 24 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 23 mars 1942.

Till justitiedepartementet hade den 23 mars 1942 från överståthållarämbetet inkommit fullmakt för studierektorn Gunnar Sundqvist, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

Hjalmar Nyman.

Vid detta protokoll var fogad fullmakt för studierektorn Gunnar Sundqvist att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Kammaren, som lade protokollet till handlingarna, förklarade herr Sundqvist behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Sundqvist denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Justerades protokollen för den 18 och den 20 innevarande mars.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 281 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*;

nr 282 av herr *Andersson* i Igelboda;

nr 283 av herr *Åqvist m. fl.*;

nr 284 av herr *Andersson* i Mölndal *m. fl.*; och

nr 285 av herr *Håstad m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 286 av herr *Henriksson*; samt

nr 287 av herrar *Larsson* i Karlstad och *Hansson* i Vännäsby; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 288 av herr *Henriksson*; och

nr 289 av herr *Gavelin m. fl.*

§ 4.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 14, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Sedan utskottets hemställan föredragits, tillsporde herr talmannen kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Utskottets hemställan blev av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 15, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till hushållningssällskapen.

Sedan den av utskottet i detta memorial föreslagna voteringspropositionen föredragits, tillsporde herr talmannen kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Härefter godkände kammaren den föreslagna voteringspropositionen.

§ 6.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 194, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser post- och telegrafverken samt statens vattenfallsverk;

nr 195, angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser statens järnvägar;

nr 197, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942) angående dyrtidstillägg åt vissa livrätetägare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 199, angående förvärv av vattenrätt i Kynneälven i Bohuslän;

nr 200, angående utövandet av statens tobaksmonopol; och

nr 201, med förslag till rekvisitionslag samt beredskapsförfogandelag.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens elfte huvudtitel, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

*Egentliga
statsutgifter
under riks-
statens elfte
huvudtitel.*

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Sedan utskottets i *inledningen* gjorda hemställan föredragits, anförde:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Statsutskottet har i föreliggande utlåtande gjort ett uttalande, som jag med några ord önskar kommentera och understryka. Utskottet säger nämligen: »Utskottet förutsätter, att den strävan

*Statsverkets
kostnader för
krisförvalt-
ningen.*

Statsverkets kostnader för krisförvaltningen. (Forts.)

till sparsamhet, som gjort sig gällande inom områden, hänförliga till statens mera normala verksamhet, också i största möjliga grad kommer till uttryck vid medelsanvisningen till krisorganisationen.» Det är givetvis så, att varuknapphet och dyrtid kräva alldeles särskilda anordningar, då det gäller vår folkushållning. Åtgärder måste vidtagas för planläggande av produktionen, för fördelning av befintliga varor och för reglering av priserna. Men man måste verkligen ifrågasätta, huruvida den redan nu så oerhört stora, så oerhört dyra och ännu ständigt växande krisapparaten fyller dessa uppgifter på ett tillfredsställande sätt, och man måste fråga, huruvida folkets nytta och landets välfärd verkligen kräva, att de som tilldelas förtroendeuppdragen att ombesörja krisfrågornas lösning behöva tilldelas så furstliga arvoden som här sker.

Riksdagen står nu i begrepp att bevilja icke mindre än 10,420,600 kronor enbart i avlöningar och arvoden till de centrala krisorganens chefer och tjänstemän. Chefen för industrikommissionen skall ha 36,000 kronor, och hans närmaste män i kommissionen skola ha 15,000 kronor vardera i ersättning för mistade direktors- resp. ingenjörslöner, därtill 6,000 kronor vardera, därför att det är dyrare att leva i Stockholm än i Surahammar resp. Östrand, därtill ett arvode på 3,600 kronor vardera och dessutom rätt för dem båda att en gång i veckan resa första klass på statens bekostnad mellan Stockholm och Surahammar resp. Stockholm och Östrand och åter. Chefen för bränslekommissionen skall ha 5,400 kronor såsom ersättning för att han mistat sin jägmästarlön, men dessutom skall han ha 26,700 kronor i årligt arvode. Chefen för livsmedelskommissionen skall ha först landshövdingelön, som uppgår till över 20,000 kronor, därtill 3,000 kronor såsom ersättning för att han icke kan bo i sin tjänstebostad, därtill 4,800 kronor, därför att det är dyrare att leva i Stockholm än i Nyköping, och därtill 6,000 kronor i arvode. Chefernas och tjänstemännens antal ökas ständigt. Från den 15 december 1940 till den 15 december 1941 har antalet befattningshavare i industrikommissionen, bränslekommissionen, livsmedelskommissionen, handelskommissionen, trafikkommissionen och priskontrollnämnden ökat från 614 till 989, alltså en ökning under ett år på 375 personer.

Effektiviteten i priskontrollen och effektiviteten i krispolitiken överhuvud taget stå — det vågar jag påstå — icke i proportion till krisapparatens omfång och till de enskilda kommissionsmedlemmarnas löner och arvoden. Jag är övertygad om att effektiviteten av kommissionernas verksamhet skulle kunna stegras, om man företog en sådan ändring i deras sammansättning, att ersättningar för förlorad arbetsförtjänst icke behöfde betalas ut enligt den skala, som gäller för landshövdingar, generaldirektörer och likställda. Jag kan såsom exempel nämna, att bland industrikommissionens ledamöter återfinnas fjorton, som samtidigt äro direktörer, engagerade i 167 bolag med ett sammanlagt aktiekapital av 1,478,500,000 kronor. Bank- och industrikapitalet har en överväldigande representation i krisorganen. Att så är fallet kan icke överensstämma med de breda konsumerande massornas intressen. Ur de sistnämndas synpunkt måste det vara att sätta boken till trädgårdsmästare. Detta gäller icke blott industrikommissionen. I de övriga kommissionerna är tendensen, om också icke så synnerligen utpräglat, densamma i fråga om deras sammansättning.

De som nu inneha överväldigande majoritet i kommissionerna äro utan tvivel sakkunniga och skickliga män. I varje fall äro de sakkunniga och skickliga, när det gäller att räkna ut hur ett företag och ett bolag skall skötas, för att bolaget och företaget skall möjliggöra hög utdelning och många gratisaktier. Men jag bestrider, att de äro speciellt sakkunniga och skickliga, när det gäller att avhjälpa de svårigheter, som drabba arbetarhushållen i varuknapphet och dyrtid, när penningens köpkraft ständigt minskas utan att avlöningen ökar i proportion därtill. Jag skulle tro, att en arbetarhustru säkerligen är mera sak-

Statsverkets kostnader för krisförvaltningen. (Forts.)

kunnig i direkta hushållsfrågor än direktören. Studera de »Meddelanden från departement och nämnder», som vi varje riksdag få! Det finns en förteckning där över de centrala krisorganens sammansättning. Av de i senaste meddelanden nämnda kommissionsledamöterna lystra icke mindre än 153 till titeln direktör. Men sök i samma häfte efter en skogsarbetare, en jordbruksarbetare, en byggnadsarbetare eller en textilarbetare, och ni söker förgäves. I pressen har nyligen påtalats, att i livsmedelskommissionens slakteriavdelning, som består av sex personer, äro fem direkt anknutna och en indirekt anknuten till landets största organisation inom branschen, Svenska slakteriförbundet. Men försök icke att i den avdelningen finna en representant för de arbetarhem, som nu påtvingas kommissionens eländiga och dyra köttkonserver, ty då kommer ni att söka förgäves.

Jag vill såsom sammanfattning av min kritik säga, att krisorganisationen skulle bli billigare och verksamheten effektivare, om de olika krisorganen till sin sammansättning komme att proportionellt avspegla den sociala sammansättningen av det folk, vars försörjningsproblem krisorganen har till uppgift att lösa.

Vi motionerade i fjol om att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära genomförande av en sådan förändring. Motionen avslogs. Detta krav kommer emellertid åter, och det kommer att öka i styrka. Jag vill uttala den förhoppningen, att regeringen även ägnar frågan om krisorganens sammansättning ökad uppmärksamhet, samtidigt som den ägnar sin uppmärksamhet åt utskottets uttalade och berättigade önskemål och iakttagar den största sparsamhet vid medelsanvisningen till krisorganisationen.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Det anförande, som här hållits, erinrar mig, hurusom jag tillsammans med andra ledamöter i denna kammare i fjol i konstitutionsutskottets dechargebetänkande framställde en reservationsanmärkning, där vi fäste uppmärksamheten på vissa fall då, trots att uppgifternas art och deras omfattning inom olika kommissioner inbördes voro likvärdiga, arvodena likväl varierade med förhållandevis stora belopp utan att några särskilda skäl för denna ojämnhet syntes ha kunnat åberopas. Vidare tyckte vi, att vissa arvoden voro högt tilltagna. Kammaren godkände, som bekant, icke vår uppfattning härutinnan. I år har jag även intresserat mig för dessa frågor och jag har då kommit till ett annat resultat än det som den föregående talaren ville göra gällande. I fjol erkände jag, att de höga arvoden, som i vissa fall skulle kunna anses vara rätt stora, kunde betingas av behovet att få det dugligaste folket till kommissionerna, framför allt i kommissionernas ledning. Tag exempelvis livsmedelskommissionen! Vederbörande departementschef måste söka sig ut på den privata marknaden för att skaffa lämpligt folk till denna. Om vi tänka på chefen för livsmedelskommissionen, en obestriddigt duglig kraft, måste ju staten, om staten ville anställa honom, betala honom den lön, som han åtnjöt i sin statliga anställning. Man kan ju icke heller anse det vara orimligt, att vederbörande också erhöll ett arvode — om jag icke misstär mig uppgick det till 500 kronor i månaden — för den ansvarsfulla arbetsuppgift, som han åtog sig. Sammanlagt blev det ett belopp på omkring 36,000 kronor om året, en inkomst som för folk i allmänhet naturligtvis verkar ganska hög, men som vi veta, att vi måste betala, om vi vilja ha duktigt folk. Samma om också icke fullt så höga arvodesbelopp finna vi på en del av de ledande posterna.

Vid den undersökning, som jag nu har gjort, har jag — det vill jag meddela den föregående ärade talaren — ingående synat statsrådets förhållanden i detta fall, och jag måste säga, att med all den vilja jag har haft att se efter,

Statsverkets kostnader för krisförvaltningen. (Forts.)

hur det förhåller sig, har jag icke kunnat finna anledning till erinran. För min personliga del är jag dock ganska noggrann, då det gäller att bedöma arvodens storlek.

Jag skulle kunna draga exempel, som visa, att regeringen långt ifrån har godtagit alla de framställningar, som ha gjorts från krisorganen. I de fall, då det rätt delade meningar om beloppets storlek, har departementschefen alltid gått på det lägre beloppet. Jag har ett exempel från bränslekommissionen, där ett arvodesbelopp blivit nedsatt från 1,300 till 1,200 kronor i månaden. I statens reservförrådsnämnd ha föreslagna lönebelopp på 800 kronor nedsatts till ett lägre belopp. I ett annat fall gällde det en anställning, som uppehölls just av en tjänsteman från ett privat företag. För att upprätthålla befattningen inom den nämnda kommissionen erhöll denne ersättning för mistad arbetsförtjänst i hemorten. Denna befattningshavare har emellertid blivit utbytt under året, på vilket utbyte man tjänade 800 kronor i månaden.

Man kan sålunda icke med sakskalet angripa departementschefen för att han i förevarande fall skulle ha fastställt arvodes- och lönebelopp på ett lättvindigt sätt. Ej heller kan man förebrå honom för att icke ha fäst tillbörligt avseende vid hur riksdagen resonerade i föl, när denna fråga var uppe. Gör man en jämförelse mellan hurudana förhållandena voro då och hur de sedan ha gestaltat sig måste man säga, att vederbörande departementschef har på ett mycket noggrant sätt och i detalj följt förevarande frågor.

Jag har haft tillfälle att gå igenom anställningsvillkoren vid olika kommissioner. Lönesättningen har numera ordnats så, att man följer en viss löneplan. Lönerna inom de lägre löneklasserna bestämmas av vederbörande krisorgan, men löner i femte, sjätte eller sjunde lönegraderna av denna löneplan skola fastställas av Kungl. Maj:t. Det är icke så få sådana befattningar, för vilka vederbörande departementschef haft att syna arbetsuppgifterna och lönesättningen.

Jag måste för min del säga, att sådant läget för närvarande gestaltar sig finns icke något skäl att göra någon erinran mot vad statsrådet har gjort.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Föregående år var jag överens med herr Nilsson i Göteborg i denna fråga. I år kan jag icke vara det. Vad han hade att anföra till försvar för den förda politiken vad beträffar sammansättning av och löner i krisorganen kan icke omvända mig. Om man exempelvis finner det vara nödvändigt att engagera en landshövding till chef för ett av krisorganen, skulle man enligt herr Nilsson behöva utöver landshövdingelönen och traktamenten och övriga ersättningar betala honom ett arvode på 6,000 kronor för att, som herr Nilsson sade, få duktigt folk. Herr Nilssons försvar skulle alltså innebära, att exempelvis chefen för livsmedelskommissionen ställt detta såsom betingelse för att till folkets tjänst övertaga det anvarsfulla värv, som han här har åtagit sig. Jag kan omöjligen tro, att frågan ligger till på det sättet. I så fall vore ju situationen ännu värre än vad jag har föreställt mig.

Jag vill till detta endast lägga, att jag för min del bestrider, att man skall behöva betala sådana löner och arvoden, som här sker, för att i detta land få duktigt folk till olika uppdrag. Det finns duktigt folk, som icke betingar sig så oskäliga ersättningar.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 14, 23, 24, 27, 29 och 34.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa anslag till privatläroverk.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till remontering m. m.; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsendet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.

Vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jansson** i Kalix: Herr talman! Då jag har begärt ordet i anledning av det föreliggande utskottsutlåtandet är det icke därför att jag tänker komma med något annat yrkande än utskottet. Såsom representant för Norrbotten har jag emellertid önskat till betänkandet knyta några allmänna reflexioner, som man kan ha anledning göra vid genomläsandet av den kungl. propositionen och utskottets utlåtande angående utvidgning av rätten till här ifrågavarande rekreationsresor. Eftersom jag icke tidigare varit med om riksdagsbehandlingen av liknande framställningar, tillåter jag mig att hämta det historiska sakt materialet ur den kungl. propositionen, vilken jag då och då kommer att referera till.

Det framgår sålunda av propositionen, att riksdagen år 1928 fattade beslut om att officerare och underofficerare och deras vederlikar med beställning å aktiv stat vid Norrbottens regemente, Bodens artilleriregemente och Norrbottens artillerikår jämte deras hustrur och barn under 18 år skulle äga rätt att mot nedsatt avgift företa resor i rekreationssyfte till landets sydligare delar. Bestämmelserna tillkommo för underlättande av rekryteringen vid återopade förband, förlagda till Boden.

År 1929 utsträcktes dessa förmåner att omfatta aktiv personal eller personal på övergångsstat vid samtliga staber, truppförband och anstalter i Boden och år 1931 till vissa ständigt tjänstgörande extra ordinarie tjänstemän vid lantförsvaret liksom också till viss ständigt tjänstgörande kvinnlig sjukvårds- och ekonomipersonal.

Frågan om ytterligare utvidgning av gällande bestämmelser angående nedläggning av resekostnader vid rekreationsresor har senare varit föremål för riksdagens behandling, dels på grund av den kungl. propositionen nr 229 vid 1932 års riksdag, dels på grund av motionsvägen framförda förslag vid 1936 års riksdag. Det blev avslag vid båda tillfällena. Efter riksdagens behandling

Vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m. (Forts.)

år 1932 skrev riksdagen följande, som kan förtjäna läsas även i årets protokoll. Jag citerar: »Riksdagen har icke kunnat undgå att finna, hurusom förmånen av s. k. rekreationsresor givits en omfattning, som från början knappast varit avsedd eller med det åsyftade ändamålet helt överensstämmande. Uppmärksammas må, att varje av riksdagen beslutad utvidgning av sagda förmån städse medfört nya krav från andra personalkategorier, som ansett sig äga lika stor rätt att komma i åtnjutande av densamma. Vidare är att märka, att några enhetliga bestämmelser beträffande förutsättningarna för åtnjutande av sagda resekostnadsförmån icke finnas, utan riksdagen har måst fatta sina beslut efter prövning av omständigheterna i varje föreliggande fall. Vid angivna förhållanden och då det icke bör lämnas ur sikte, att jämväl annan personal såväl vid som utom försvarsväsendet med lika stort fog kan göra anspråk på ifrågasvarande förmån, torde ett fortgående på den inslagna vägen icke för närvarande vara tillrådligt. Riksdagen har därför ansett sig icke kunna bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Riksdagen vill emellertid framhålla, att därest en ytterligare utvidgning av rätten till rekreationsresor anses böra ske, utredning dessförrinnan torde böra verkställas beträffande såväl den omfattning, desamma böra erhålla, som ock i vad mån biljettprisnedsättningen medför kostnadsökning för statens järnvägar.»

I vilken mån den föreliggande propositionen effektuerat denna riksdagens uttryckliga hemställan, är jag, herr talman, som riksdagsman för grön att yttra mig om. Däremot framgår av propositionen, att Kungl. Maj:t ännu den 19 februari 1937 fann en framställning om rätt till nedsättning av biljetterna vid rekreationsresor åt pensionerad personal i arvodesbefattning icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Så litet jag hittills varit med i riksdagsarbetet förstår jag dock, att vad jag nu talar om är ett lappri i det stämmningsläge vi leva under. Jag förstår också, att vi icke få förglömma de orsaker, som förestavat propositionen, nämligen att man velat stimulera rekryteringen av kvalificerat folk inom det militära på de breddgrader där jag har min mantalsskrivningsort. Men, mina damer och herrar, då måste jag säga mig, att det hade varit utomordentligt värdefullt, om vi genom propositionen fått belyst, i vilken utsträckning de hittills gällande bestämmelserna om nedsättning för rekreationsresor blivit utnyttjade av behörig militär personal och deras familjer.

Det har, herr talman, roat mig att ta reda på vad en familj inom den privilegierade tjänstemannagruppen har att uppbara i statsanslag för en sådan resa. Jag har tillåtit mig att ta en familj på man, hustru och tre barn, varav två äro fyllda tolv men intet aderton år, medan det minsta är under fyra. Det är alltså en sannoliketskalkyl och intet annat.

Om denna familj skall tillbringa sin semester någonstans på västkusten, får den, om resan tages över Stockholm — och det är väl rimligt, att den gör det, då familjen kommer från Norrbotten — betala för resa i andra klass 2 gånger kronor 299:45, däri icke inberäknat snälltågsbiljett, sovvagns-, resgods- eller cykelbiljett, ty för dem har man inte rätt att erhålla nedsättning enligt gällande bestämmelser, och det är inte förutsatt någon ändring på denna punkt. Reser familjen i tredje klass, blir priset 2 gånger kronor 185:10. Med andra ord, den som söker militärtjänst inom Norrbotten på grund av dessa reselättnader för semesterresorna, han har utsikter att skaffa sig en årlig inkomstökning — vid en semesterresa — i bästa fall med cirka 300 kronor och i ett mindre lyckligt fall med inte mindre än 200 kronor. Finns det någon i denna församling, som verkligen tror, att dessa lättnader i resekostnaderna för en rekreationsresa skulle stimulera till rekrytering av välmeriterade militärer eller locka pensionerade

Vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m. (Forts.)

militärer inom nedsättningsberättigade grupper att stanna kvar inom Norrbotten, där genom de högre skatterna dessa belopp tas igen ett par tre gånger om?

Trickset med de nedsatta biljettpriserna saknar också betydelse såsom psykologiskt verkande faktor vid rekryteringen av officerare och underofficerare samt vid kvarhållandet av den pensionerade personal, det här är fråga om, i och kring Boden. Är Norrbotten det inferno man på sydligare breddgrader anser det vara, så lär väl också lustkänslorna över att få stanna på sydligare breddgrader eller att efter inträffad pension få flytta till en dejligare och billigare skatteort betydligt överväga den lustbetoning de berörda grupperna känna inför det statens lockbete, som utgöres av nedsatta järnvägsbiljetter vid rekreationsresa för vederbörande och hans familj.

Så mycket större lustkänslor måste andra statliga tjänstemannagrupper känna inför detta markerade gynnande av de militära grupperna. Tror ingen, att vi i Norrbotten ha lika stort behov av skickliga läroverkslärare, lantmätare, häradsskrivare, häradshövdingar, veterinärer och läkare, för att nämna några grupper av tjänstemän, som vi ha av dugliga officerare och deras vederlikar? Jag vill understryka, att de bortglömda tjänstemannagrupperna oftast arbeta under betydligt sämre betingelser än militären, förlagda som de äro hela året om till rena landsbygden, i vissa fall till obygd, medan militären är koncentrerad till residensstaden och garnisonsstadens omedelbara närhet.

Och till sist, har man alls inte tänkt över att man genom de föreslagna åtgärderna, men framför allt genom motiveringen för deras vidtagande, deklarerar hela länet och att man i stället för att söka vinna förståelse för vår landsända bland statstjänstemännen uppehåller myten om den norrbottniska naturens ogästvänlighet och deprimerande inverkan på nervsystemet?

Herr talman! Jag har, såsom jag tidigare anmärkt, intet yrkande att göra, men jag tillåter mig att till herr statsrådet uttrycka en förhoppning om att han till ett annat år skall få tillfälle att ytterligare begrunda problemet och förelägga riksdagen ett förslag, som inte bara söker göra rättvisa åt statens tjänstemän utan jämväl åt vår landsända, vilken vi, som äro därifrån, sätta lika stort värde på, som skåningarna sätta värde på sin. Bägge äro förresten lika värdefulla och vackra ädelstenar i den svenska kungakronan.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det skulle varit intressant, om utskottet haft till sitt förfogande, vad som nu anförts här, när det gällt att bedöma detta ärende. Det underlättar uppenbarligen en utskottsbehandling av ett ärende, om de ledamöter i kammaren som ha intresse av detsamma framföra sina tankar motionsvägen, så att de kunna komma fram vid behandlingen av Kungl. Maj:ts propositioner. Det skulle mycket väl ha kunnat påverka utskottets ståndpunktstagande speciellt i detta ärende.

Så långt jag minnes, har jag haft den uppfattningen om detta anslag, att det privilegium som det innebär närmast är att betrakta som en hjälp åt Norrland. Vad som har stimulerat oss till att genomföra dylika förslag, när det gäller Norrland, det har varit, att vi icke gärna velat ställa Norrland i det undantagsläget, att man där skulle lida brist på lämpligt folk för att sköta de olika befattningarna. Det har från början varit motiveringen för detta anslag. Jag vill säga, att någon särskild glädje har det icke varit för utskottet, ens när det första gången år 1928 tog ståndpunkt i princip till denna fråga i samband med ett godkännande av dessa rekreationsresor för vissa begränsade grupper. Jag vill säga här, som jag tror att jag fick tillfälle att säga i statsutskottet, att om norrlänningarna här verkligen representera en norrländsk upp-

Vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m. (Forts.)
fattning, att dessa rekreationsresor äro onödiga, och samla sig om en opinionsyttring i tid, då skall jag icke motsätta mig, att vi göra den honnören åt norrlänningarna, att vi stryka ifrågakvarande privilegium. Det är ingenting som hindrar, att detta sker. Men det är klart, att man icke kan tjäna det ändamål man vill tjäna genom att vänta med att framföra sina synpunkter tills ärendet redan faktiskt är avgjort.

Det finns intet yrkande. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredros vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid för anställning i utländsk krigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga; samt

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 9, angående remitterande till annat utskott av till bevillningsutskottet hänvisad motion om befrielse för stiftelsen Seth M. Kempes Minne från arvs-skatt; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden, memorial och betänkande hemställt.

§ 12.

Förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940.
Föredros bevillningsutskottets betänkande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940.

Utskottets hemställan föredros. Därvid yttrade:

Herr Lövgren: Herr talman! Jag tror, att föreliggande förslag innebär ett irrationellt sätt att bereda de inkallade värnpliktiga lättnader. Man kan utan tvivel för de pengar, som detta kostar staten, åstadkomma väsentligt effektivare hjälp åt de värnpliktiga och framför allt åt de värnpliktiga som hårdast drabbas av inkallelserna, om man använder pengarna på ett annat sätt. Det är i själva verket ett sätt att ge en premie åt de inkallade värnpliktiga som ha det ekonomiskt bäst ställt, under det att det ställer dem som ha det ekonomiskt sämst ställt fullkomligt utanför hjälpåtgärden. Jag hoppas, att vi ett annat år skola komma fram till en mera rationell metod att förbättra de inkallades ställning än den här ifrågakvarande.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Vore det här fråga om att fortsätta på den väg som beträddes i fjol och att således vad som här föreslås skulle utsträckas att gälla för ett nytt år, då skulle jag, i överensstämmelse med vad

Förslag till förordning om avkortning och restitution av skatt på grund av viss militär tjänstgöring under år 1940. (Forts.)

jag uttalade vid fjolårets riksdag, vara lika betänksam som herr Lövgren. Men denna kungl. proposition avser endast en komplettering av fjolårets beslut. Det var nämligen ett par grupper, framför allt bestående av dem som blivit ställda över stat, som uteglömdes och beträffande vilka den förordning som här avses tolkades på olika sätt vid olika förband. Det är för att få ordning i detta och för att fjolårets beslut skall gälla lika för alla, Kungl. Maj:t har framlagt denna proposition. Med hänsyn därtill hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av malt-drycker.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 14.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. *Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.*

I en den 13 mars 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Kungl. Maj:ts förslag innebar en höjning av skattesatserna för tobaksskatten med 5 enheter för tuggtobak, 3 enheter för snus och 2 enheter för övriga slag av tobaksvaror. Denna skattehöjning förutsatte en prisförhöjning å tobaksvarorna med 15 procent.

I fråga om återförsäljarrabatten å tobaksmonopolets varor hade föredragande departementschefen, bland annat, uttalat, att han i dåvarande läge ansåge det kunna övervägas, att återförsäljare av tobaksvaror skulle tills vidare åtnjuta oförändrade rabattsatser vid försäljning av sådana varor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 170.

Utskottet hade beträffande återförsäljarrabatten uttalat, bland annat, att, därest frågan om sänkning av rabattsatserna skulle ifrågakomma, det borde övervägas, huruvida icke specialtobakshandlarna borde tillerkännas viss tilläggsersättning enligt av utskottet närmare angivna riktlinjer. Då frågan om tobakshandels ordnande enligt vad departementschefen upplyst vore föremål för utredning och förslag till frågans lösning kunde förväntas inom den närmaste tiden, fann utskottet det angeläget, att de åtgärder, som tobaksmonopolet kunde finna skäl vidtaga för att bereda hjälp åt de i ekonomiskt avse-

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

ende sämst ställda specialtobakshandlarna, erhöles karaktär av ett provisorium i avvaktan på en slutlig lösning av tobakshandelns organisation.

Reservation hade avgivits

1) av herrar *Egnell, Velander, Sylwan, Hammarlund* och *Henriksson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 170, men att utskottets yttrande i fråga om återförsäljarrabatten bort erhålla annan, i reservationen angiven lydelse; samt

2) av herr *Ekman*.

De under 1) angivna reservanterna hade i sin motivering förklarat sig utgå ifrån att spörsmålet om rabattsatsernas storlek komme att upptagas till slutlig omprövning i samband med det blivande förslaget rörande tobakshandelns ordnande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! Det är en något överraskande situation som föreligger här i dag. Den huvudfråga som propositionen avser är ju frågan om skattehöjning. På denna punkt har det också rätt enighet inom utskottet. Man vill göra ytterligare ett försök att öka inkomsterna för statsverket genom att ännu en gång höja beskattningen på tobaksvaror. Det förefinnes emellertid skilda uppfattningar inom utskottet då det gäller utskottets motivering. Rörande motiveringen finnes en reservation till utskottsbetänkandet av herr *Egnell* m. fl., och under denna reservation finns också mitt namn.

När jag i onsdags stod här i talarstolen under den då pågående interpellationsdebatten, som rörde tobaksfrågan, hade jag, det måste jag bekänna, den tron, att vi vid propositionens behandling inte skulle behöva ha någon egentlig debatt. Kungl. Maj:ts proposition föreföll mig acceptabel i avvaktan på det förslag till reglering av hela tobaksdistributionsproblemet, som departementschefen i propositionen aviserat. Departementschefen säger ju, att det inom en nära liggande framtid torde kunna föreligga ett förslag på denna punkt. Jag trodde, att en debatt desto mera skulle bli överflödig, som ju bevillningsutskottets majoritet i vanliga fall brukar visa en ganska stor trohet mot Kungl. Maj:t. Emellertid förefaller det mig, som om tobaksmonopolets ledning skulle haft ännu större möjligheter att göra sin röst hörd i denna fråga än Kungl. Maj:t.

Jag yttrade under interpellationsdebatten i onsdags, att jag med tillfredsställelse konstaterade, att finansministern deklarerat den uppfattningen att rabatten nu borde vara oförändrad, till dess att vi finge se, hur hela detta problem kunde ordnas. Av den promemoria från tobaksmonopolets styrelse som finns intagen i propositionen framgår det, att man inom monopolet ville ha en sänkning av återförsäljarrabatten till 9 procent, i stället för att den nu utgår med i genomsnitt 10.6 procent. Jag fick onda aningar i bevillningsutskottet, när vi där fingo en massa siffror på stora papper, ty detta sade mig, att det nu var meningen, att något annat skulle ske än det som föreslagits i propositionen.

Bevillningsutskottets motivering för sitt biträdande av den kungl. propositionen förefaller mig vara ganska märklig. Man uppehåller sig här uteslutande vid frågan om återförsäljarnas ställning och villkor. Jag skulle nästan vilja beteckna utskottets motivering såsom ett föregripande av det förslag till frågans lösning som Kungl. Maj:t aviserat. Bevillningsutskottets majoritet vill införa något slags understödsprincip inom handeln med tobaksvaror.

*Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen
i riket. (Forts.)*

Jag är ganska förvissad om att denna handel icke känner sig så överdrivet trakterad därav. Handeln vill icke ha några allmosor, utan vill ha en rimlig och rättmätig ersättning för den distributionsfunktion den utför.

Monopolstyrelsen yttrar i sin promemoria, och det är också refererat i bevillningsutskottets motivering, att allenast affärsmässiga synpunkter böra vara vägledande vid avgörandet av rabattsatsernas storlek. Jag var i någon mån inne på denna fråga förra onsdagen och framhöll då, att det enligt min uppfattning var i god överensstämmelse med affärsmässiga synpunkter, att man såg till, att den distributionsapparatur man använde var så tillfredsställande ordnad och så funktionsduglig som möjlig. Den saken är det ju meningen att man nu skall pröva. Jag var också inne på frågan om rabattens höjd i dagens läge och påpekade, att om man tillämpar de principer som priskontrollnämnden tillämpar beträffande andra varor, så kommer man till ett annat resultat än monopolstyrelsens ståndpunkt om en rabattsats på 9 procent. I detta sammanhang vill jag erinra om att priskontrollnämnden har yttrat sig till tobaksmonopolets styrelse på denna punkt och i skrivelse framhållit, att den gjort en uträkning som visar, att ett bibehållande av de nuvarande rabattsatserna efter prisförhöjningen skulle vara fullt i överensstämmelse med de allmänna principer som priskontrollnämnden tillämpar. Det skiljer vid uträkningen på 0.6 procent. Priskontrollnämnden yttrar, att den, med hänsyn till att frågan snart skall avgöras, anser, att det är skäligt att de nuvarande rabattsatserna få stå kvar. I det resonemang som föres av utskottsmajoriteten framhålles, att 9 procent skulle utgöra en viss kompensation, om man jämför med rabattsatsernas totalstorlek före kriget. Det är den vanliga räkneoperationen, som man gör inom monopolet. Man tar klumpsiffror för omsättningen och klumpsiffror för de utgående rabatterna. Sedan drar man därav sina slutsatser utan hänsyn till de enskilda distributörernas förhållanden.

I monopolstyrelsens promemoria framhålles, att ökningen av rabatternas totalsumma skulle utgöra 16.7 procent, sålunda sammanfallande med ramavtalets principer. Bevillningsutskottets majoritet tar upp dessa 16.7 procent men underlåter visligen att tala om ramavtalet. Jag var inne även på denna punkt förra onsdagen och framhöll då, att det i ramavtalet är fråga om personliga ersättningar, alltså ersättningar för personliga arbetsprestationer, då däremot återförsäljarrabatten på tobaksvaror till väsentlig del innesluter distributionskostnader och man måste därvidlag räkna med den allmänna ökning av distributionskostnaderna som har ägt rum. Det är den allmänna kostnadsökningen som priskontrollnämnden tager hänsyn till, och det är väl det enda resonemang, som kan vara hållbart i detta sammanhang. Jag kan inte förstå att ramavtalets mystiska siffra på något sätt skulle vara tillämplig på tobaksdistributörernas återförsäljarrabatt.

I monopolstyrelsens promemoria beröres även frågan om det stora antalet tobaksförsäljare. Yttrandet återgives också i bevillningsutskottets skrivning, där det talas om »det med hänsyn till ifrågavarande försäljningsverksamhet oproportionerligt stora antalet återförsäljare, över vilkas tillkomst tobaksmonopolet icke har någon bestämmanderätt». Ja, det kan säkerligen diskuteras, huruvida tobaksmonopolet har bestämmanderätt eller inte över dessa återförsäljares tillkomst. Ingen får dock köpa tobaksvaror som icke har tobakskort ifrån tobaksmonopolet, och dessa tobakskort delas inte ut hur som helst, utan en prövning äger rum. Jag kan följaktligen icke förstå annat än att tobaksmonopolet har en viss bestämmanderätt över tillkomsten av återförsäljare. Denna bestämmanderätt skulle kunna användas ännu bättre än som sker. Vi ha nu fått ett oproportionerligt stort antal tobakshandlare med för låga omsättningar.

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

Jag har sedan en del år tillbaka hävdadt, att man måste försöka hyfsa denna ekvation för att åstadkomma försäljningsenheter, som verkligen äro ekonomiskt bärkraftiga och funktionsdugliga. Man får hoppas att ett sådant resultat skall kunna framgå ur den slutliga utredning, som nu försiggår och som departementschefen aviserat.

Det heter vidare i bevillningsutskottets utlåtande: »Av sociala skäl kan ifrågasättas, huruvida icke särskilda hjälpåtgärder kunna anses motiverade beträffande nyssnämnda kategori återförsäljare», d. v. s. specialtobakshandlarna. Här komma alltså de sociala synpunkter in, som jag tidigare berört. För handeldens del vill man slippa att diskutera nödhjälpsynpunkter, när det finns en fastare grund att stå på, nämligen priskontrollnämndens princip, att man skall tillerkänna handeln en distributionsersättning, som svarar mot de höjda kostnaderna.

För övrigt kan begreppet specialtobakshandlare vålla en del besvärligheter. Jag vill erinra om att när monoopolet och riksdagen tidigare successivt minskat återförsäljarrabatternas storlek, har man vid varje tillfälle såväl ifrån riksdagens som tobaksmonoopolets sida under denna process sagt till tobakshandlarna: Ni behöva inte leva på bara tobaksförsäljning, ni kunna även sälja andra varor i edra affärer. — Detta har också blivit en tvingande nödvändighet för de människor, som syssla med tobakshandel. De ha ifrån att ha varit specialtobakshandlare fått lov att bli diversehandlare. Var gränsen går mellan det ena och det andra torde vara utomordentligt svårt att fastställa i dag, och det är mycket osannolikt, att de som räknades som specialtobakshandlare, då för en del år sedan deras särställning i rabattfrågan inlöstes av monoopolet, i dag skulle falla inom detta begrepp, om man som norm satte samma gräns som då, nämligen att tobaksförsäljningen skulle utgöra 75 procent av omsättningen. Det finns visserligen — åtminstone i de större städerna — så pass renodlade fall, att denna siffra nog torde äga giltighet där, men kom ut på landsbygden, till industrisamhällena eller till en landsortsstad och titta hur det ser ut i de affärer, där det står tobakshandel på dörren. De ha en hylla med tobaksvaror, de sälja dessutom papper och olika saker som höra pappershandeln till, de sälja böcker, keramik, leksaker, kragar och strumpor och allt möjligt annat. De måste göra det, därför att det bär sig inte att enbart sälja tobak.

Jag vill ifrågasätta om det med hänsyn till dessa förhållanden är riktigt att resonera på det sättet, att vi nu skola vidtaga en hjälpåtgärd enbart för specialtobakshandlarnas räkning, och om man då kommer att kunna åstadkomma en rättvis och rimlig fördelning av de pengar, som man avser att utdela. Det bör observeras hur utskottet resonerar sig fram till en viss summa som skulle användas till nödhjälp. Utskottet säger på följande sätt: De särskilda stödåtgärder som bära vidtagas skola endast komma de s. k. specialtobakshandlarna till del — deras antal beräknas av tobaksmonoopolet uppgå till 3,000. Vi sänka rabatten för alla till 9 procent och få då en viss summa som hänför sig till de 3,000 specialtobakshandlarna. Därefter räknar utskottet ut vilken summa de sammanlagt skulle erhålla, om man tillämpar det nuvarande rabattsystemet. Skillnaden mellan dessa summor dividerar man med antalet handlare inom gruppen och så får man en summa på 530 kronor på var och en. Man resonerar vidare på det sättet, att den som har den minsta omsättningen skulle vara den mera behövande och den som har en större omsättning skulle vara mindre behövande. Hur vet bevillningsutskottets majoritet att så är fallet? En tobakshandlare med en relativt liten omsättning kan ha andra inkomster, som kan göra att behovet inte är så framträdande. Däremot kan det finnas tobakshandlare med litet större omsättning, som kunna ha det ganska bekymmer-

*Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen
i riket. (Forts.)*

samt, eftersom de skola försöka klara sig enbart på denna handel. Jag kan inte förstå, att man på något sätt skall kunna uppnå rättvisa på denna väg.

För att återgå till frågan om kostnadsökningen för tobakshandlarna, är det väl för var och en uppenbart, att det fasta kostnadselementet t. ex. för en affär, som omsätter 50,000 kronor och en annan som omsätter 250,000 kronor stigit procentuellt lika mycket. Man kan icke distribuera varor för 250,000 kronor utan att ha en större apparat till sitt förfogande, för vilken kostnaderna procentuellt stigit lika mycket som för den mindre affären. Även i detta avseende är utskottets resonemang ohållbart.

Man kan lägga ytterligare en synpunkt på denna fråga. Man kan tänka sig, att det i denna stora grupp av tobakshandlare finns en del personer, som icke ha kunnat nå så stor omsättning, därför att deras kvalifikationer icke ha räckt till. I sådana fall kommer alltså bevillningsutskottets förslag att innebära, att man premierar den, som har de sämre möjligheterna och den sämre förmågan att driva handel och man bestraffar den, som verkligen kan sköta sin rörelse.

Vi reservanter ha den uppfattningen, att det är oriktigt att nu föregripa Kungl. Maj:ts kommande förslag i frågan genom att komma med förslag till märkvärdiga tillfälliga arrangemang och samtidigt införa detta understödsbegrepp inom handeln. Vi förmena, att om departementschefen förebådat ett förslag till lösning av denna fråga inom en nära liggande framtid, så är det något man kan taga fasta på. Vidare framhåller departementschefen, att man nu kan överväga att låta rabattsatserna förbli oförändrade tills vi få se, vilken lösning frågan till slut erhåller. Denna ståndpunkt hävdas som sagt även av statens priskontrollnämnd. Till slut framhålla reservanterna, att de förutsätta, att hela rabattfrågan kommer till slutgiltig prövning i samband med Kungl. Maj:ts kommande förslag rörande tobakshandelns ordnande.

Då frågan alltså ligger till på detta sätt, anser jag, herr talman, att det enda, som kammaren i detta läge bör göra, är att biträda reservanternas yrkande. Den av reservanterna föreslagna motiveringen innebär endast ett kort konstaterande. Riksdagen har sålunda därigenom icke på något bindande sätt tagit förhandsståndpunkt till det förslag som Kungl. Maj:t har aviserat. Varken riksdagen eller Kungl. Maj:t blir genom reservationen på något sätt bundna vid den kommande lösningen av frågan. Acceptera vi däremot den underbara konstruktion, som bevillningsutskottets majoritet har kommit till, blir det ett föregripande av den kommande lösningen, som icke kan vara rimligt eller lämpligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Äqvist: Herr talman! Det är säkerligen för alla bekant, att specialtobakshandlarna ha fått sina rabatter sänkta vid olika tillfällen, så att den nu gällande rabatten i genomsnitt enligt föreliggande uppgifter utgör 10.6 procent. Utskottet har antytt, att efter föreslagen höjning av tobaksskatten rabatten ytterligare skulle kunna sänkas, så att medelrabattsatsen skulle utgöra 9 procent. Detta skulle betyda en inkomstminskning på 1.6 miljoner kronor, som skulle försätta specialtobakshandlarna, särskilt de mindre och medelstora, i ett synnerligen svårt läge. En sådan minskning av rabatten kan inte anses vara skäligen och står inte i rätt förhållande till kostnaderna för att driva en ordnad affärsrörelse. Nu anser utskottet att specialtobakshandlarna skulle kunna kompenseras på så sätt, att de få en gåva, som skulle fördelas ur sociala synpunkter. Jag vill inte uttala mig härom på annat sätt än att konstatera att det här blir fråga om en gåva och att det knappast kan vara

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

staten värdigt att på detta sätt ge en fri och självständig köpmannakår den ersättning som den är i behov av, hur önskelig en sådan gåva än kan vara.

Rabatten bör sättas så hög, att den täcker specialtobakshandlarnas kostnader och ger dem en skäligen vinst att leva på. Det synes mig, att finansministern i propositionen har intagit en riktigare, hänsynfullare och mera affärs-mässig ståndpunkt, då han där gjort ett uttalande, som jag, herr talman, skall bedja att få citera: »Ett beslut om tillsvidare oförändrade rabattsatser för tobakshandeln behöver inte vara oförenligt med den på starka grunder vilande regeln för priskontrollen, att icke vid inträdande prishöjningar medge motsvarande höjning av detaljhandelsavansen. Då jag sålunda i nuvarande läge anser det kunna övervägas att bibehålla förut gällande rabattsatser, innebär detta icke, att de ofta påtalade svårigheterna för specialtobakshandeln enligt min mening skulle väsentligen vara en fråga om rabattsatsernas höjd eller skulle genom deras reglering kunna vinna en lösning. Tvärtom torde de företagna utredningarna ha givit vid handen, att tobakshandlarefrågan främst är en fråga om de enskilda försäljarnas omsättning och därmed om deras antal. Denna fråga jämte den om importhandelns villkor äro för närvarande under bearbetning, varvid ett från tobaksmonopolet infordrat utlåtande läser böra avvaktas, innan ärendet toges upp till slutlig omprövning. Då detta torde kunna ske inom en relativt näraliggande framtid, synes även på grund härav anledning kunna föreligga att icke omedelbart företaga en ny sänkning av rabattsatserna. Det är självklart, att ett eventuellt beslut i denna riktning inte kan få utgöra hinder för eller anföras som skäl emot en senare reglering av rabattsatserna till lämplig höjd i samband med en ur försäljarnas synpunkt önskvärd organisation av detaljhandeln med tobak.»

Då jag anser, att mycket starka skäl tala för den ståndpunkt, som finansministern här i propositionen angivit och som står i överensstämmelse med den reservation, som avgivits av herrar Hammarlund och Henriksson i denna kammare, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Herr Henriksson började denna debatt med att uttala, att han hade tänkt sig, att efter de uttalanden, han och finansministern gjort förra onsdagen, så skulle det vara onödigt med någon debatt i dag. Herr Henriksson bör icke glömma bort, att han inledde onsdagens debatt med en mängd kritiska anmärkningar mot en hel del av vad som anförts i propositionen. Herr Henriksson talade om »trohet» och »otrohet» mot Kungl. Maj:t. Jag tycker icke herr Henriksson har särskild rätt att förhäva sig över sin trohet emot Kungl. Maj:t. En sådan trohet skulle väl snarare den sida, jag representerar, kunna berömma sig av, men skulle nu så vara, att vi varit »otrogna» mot Kungl. Maj:t, så får väl t. o. m. herr Henriksson giva oss absolution för denna enda gång.

Nu skall jag emellertid taga upp detta ärende och visa, att det icke föreligger så stora meningsskiljaktigheter mellan Kungl. Maj:ts förslag och det förslag, utskottet här har framlagt för kamrarna, att man med något som helst fog kan tala om otrohet. I detta sammanhang ber jag att bestämt få tillbaka-visa hela det resonemang, som förts här om att det skulle vara fråga om att giva tobakshandlarna en gåva och att detta icke skulle vara riksdagen värdigt. Det är icke fråga om en understödsprincip. Ett beslut i den riktning, utskottet förordnat, skulle icke kunna få några mindre önskvärda konsekvenser. Jag skall strax återkomma till detta. Lika litet fog finnes det för herr Henrikssons uttalande, att ett bifall till utskottets förslag skulle innebära ett föregripande av Kungl. Maj:ts beslut rörande det framtida ordnandet av tobaks-

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

handeln i riket. Jag ber att bestämt få taga avstånd ifrån denna tolkning, i all synnerhet som ju utskottet säger ifrån på den punkten, att vilken linje man än väljer måste den betraktas som ett provisorium, avsett att gälla intill dess spörsmålet om tobakshandelns ordnande slutligen lösts.

Twisten gäller här i dag endast motiveringen. Skattehöjningen äro vi alla överens om. Riktigheten av det siffermaterial, som föreligger i den kungl. propositionen, har ingen hittills kunnat jäva. Utskottet har i den undersökning, utskottet företagit efter det propositionen börjat behandlas, kommit till det resultatet, att detta siffermaterial är riktigt. Jag skall till yttermera visso bedja att få erinra om den lilla tabell, som finnes på sid. 6 i det föreliggande utskottsberäkningen, och som utvisar storleken av olika slags omkostnader per kg såld tobak. Den totala kostnaden beräknas för tiden $\frac{1}{4}$ 1942— $\frac{31}{3}$ 1943 till 38.86 kronor per kg. Tillverknings- och försäljningskostnader utgjorde under tiden $\frac{1}{10}$ 1940— $\frac{30}{9}$ 1941 5.83 kronor och beräknades för tiden $\frac{1}{4}$ 1942— $\frac{31}{3}$ 1943 till 6.03 kronor. Rabatten till återförsäljare utgjorde för tiden $\frac{1}{10}$ 1938— $\frac{30}{9}$ 1939 2.49 kronor, under tiden $\frac{1}{10}$ 1940— $\frac{30}{9}$ 1941 3.21 kronor och beräknas för tiden $\frac{1}{4}$ 1942— $\frac{31}{3}$ 1943 till 4.11 kronor. Detta sammanhänger ju med, att skatten under samma tid har gått upp. Under tiden $\frac{1}{10}$ 1938— $\frac{30}{9}$ 1939 utgjorde skatten i runt tal 10 kronor, medan skatten för perioden $\frac{1}{4}$ 1942— $\frac{31}{3}$ 1943 beräknas till nära tre gånger så högt belopp. Om man skall bedöma hela detta problem affärsmässigt, kan man, såvitt jag förstår, icke komma till annat resultat än det som tobaksmonopolets styrelse kommit till. Herr Äqvist citerade med tydlig tillfredsställelse finansministerns uttalande i propositionen. Herr Äqvist borde börjat några rader tidigare, så skulle han kanske icke varit så tvärsäker på sin sak. Finansministern yttrar: »Då monopolbolagets styrelse går att fatta beslut om återförsäljarrabatternas storlek, är det uppenbart, att de sålunda framlagda siffrorna rörande försäljarnas bruttointäkter måste tillmätas en betydande vikt och närmast ge anvisning om en viss ytterligare sänkning av rabattsatserna.» Såväl finansministern som utskottet framhålla, att det finns en hake, som gör, att man icke strikt kan gå den väg, som ur affärssynpunkt, ur tobaksmonopolets synpunkt och ur statens synpunkt skulle varit den rationellaste. Man kan icke gå den vägen just därför att man, som det också framgick av herr Äqvists citat, måste räkna med att försäljningen i medeltal icke är sådan, att man helt och hållet kan lägga dessa klumpsiffror till grund. Det finns en mängd försäljare, vilkas omsättningssiffra understiger medeltalet. Det är hänsynen till dessa försäljare, som kommit såväl finansministern som utskottet att välja de ståndpunkter, de intagit. Vad är det nu för skillnad mellan finansministerns och utskottets ståndpunkter? Finansministern och utskottet ha samma utgångspunkt: man måste taga hänsyn till de tobakshandlare, vilkas omsättning understiger medeltalet. Utskottet har därvid frågat sig: Är det för att hjälpa, låt oss säga i runt tal 3,000 tobakshandlare, nödvändigt att släpa med 11,000 diversehandlare och kooperativa föreningar eller 4,800 restauranger, kaféer m. fl.? Utskottet förmenar, att i fråga om dessa 15- å 16,000 bör man handla efter rent affärsmässiga principer. Det resulterar i, att man kommer till en procentsats av 9. Utskottet har räknat ut, att därefter 1,600,000 kronor stå till förfogande. Utskottet har frågat sig: vilka är det, som ha det svårast, vilka är det, man bör hjälpa? Om man bibehåller procentsatsen 10.6, blir resultatet att en liten tobakshandlare med en omsättning av allenast 10,000 kronor får en rabatt av 160 kronor, en tobakshandlare med en omsättning av 20,000 kronor får 320 kronor och en tobakshandlare med en omsättning av 100,000 kronor får 1,600 kronor. Det är på den punkten, utskottet icke har kunnat följa

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

med. Utskottet har sagt sig, att den som har 100,000 kronors omsättning, icke behöver så stor rabatt som 1,600 kronor, medan den, som har 10,000 kronors respektive 20,000 kronors omsättning, behöver större rabatt än 160 kronor, respektive 320 kronor. Utskottet har undersökt, huruvida det funnes möjlighet att gå en medelväg, för att kunna lämna dem, som ha det svårast, större hjälp. Utskottet har slagit ut beloppet 1,600,000 kronor på samtliga affärer med resultat, att varje affärsinnehavare skulle få i runt tal 530 kronor. Här föreligger icke en understödsfråga utan ett fördelningsproblem. Om utskottets förslag bifölles, skulle en tobakshandlare med 10,000 kronors omsättning få 14.2 % rabatt, medan en tobakshandlare med 100,000 kronors omsättning skulle få 9.5 % rabatt eller föga lägre rabatt än enligt priskontrollnämndens förslag.

Nu har herr Henriksson gjort ett stort nummer av att det skulle vara svårt att avgöra, vilka handlande som skulle anses som specialtobakshandlare. Jag tycker inte det borde vara så förfärligt svårt. Man kan åtminstone exempelvis konstatera, att som specialtobakshandlare icke kan betraktas en diversehandlare eller en restauratör. Herr Henriksson har suttit med i en kommitté, som har föreslagit, att man skulle införa ett koncessionssystem just för dessa specialtobakshandlare. För herr Henriksson borde det väl inte då falla sig så förfärligt svårt att bedöma, vilka handlande, som skulle anses vara specialtobakshandlare. Utskottet har utgått ifrån, att den är att betrakta såsom specialtobakshandlare, vars omsättning huvudsakligen består av tobak. Det är möjligt, att detta skulle innebära en liten uppmjukning av gällande bestämmelser, men vi ha ansett, att om omsättningen huvudsakligen utgöres av tobak, då bör vederbörande betraktas som specialtobakshandlare.

Mina damer och herrar, vare sig vi taga Kungl. Maj:ts förslag obeskuret, som herr Henriksson vill, eller vi taga utskottets förslag, ligger ju avgörandet enligt statsavtalet hos tobaksmonopolets styrelse. Jag tycker, att man har betydligt överdrivit frågans betydelse. Man har skrivit ledare om den, alldeles som om det hade gällt ett oerhört ingrepp. Vad det här gäller, det är enligt min mening att lämna ett särskilt bidrag till de handlande, vilkas omsättning huvudsakligen utgöres av tobak. Man behöver inte samtidigt hjälpa alla dem, för vilka tobaken bara är en enda mycket liten detalj av deras omsättning. Jag hävdar, att den mening, utskottet företräder, på intet sätt strider emot propositionens mening. Finansministern säger, att han i det nuvarande läget anser, att de procentsatser, som finnas, kan man överväga att bibehålla. Utskottet säger, att det bör övervägas, om man icke når större rättvisa med den differentiering, som utskottet här föreslagit. Jag vill, herr talman, starkt understryka, att hur det än ordnas, så blir det ett provisorium i avvaktan på det slutliga ordnande av tobakshandeln, som finansministern bebådade skulle komma till stånd under den närmaste tiden.

Med anförande av dessa synpunkter, ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall såväl till utskottets kläm som till dess motivering.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Som kammaren vet, befinner jag mig i det egendomliga läget, att det till utskottets utlåtande fogats en reservation, däri man anslutit sig till vad som sagts i propositionens motivering, under det att majoriteten av utskottet tagit fasta på vissa utgångspunkter i propositionen och utformat dem ett gott stycke längre än vad jag för tillfället vågat göra. I motiveringen till propositionen framhålles, att, när man bedömer frågan om tobakshandlarnas rabatter, så får man icke bara taga hänsyn till de siffror, som tobaksmonopolet meddelat, och av vilka uppenbarligen framgår, att vid den ökning av priserna, som

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

har ägt rum, så har vad man skulle kunna kalla för summan av de rabatter, som tobakshandlarna under dessa år fått, stigit avsevärt, trots att rabatten sänkts och att det sålunda aritmetiskt sett finnes mycket klara skäl för att fortsätta med en rabattsänkning. Man måste emellertid taga hänsyn till, att tobakshandlarnas och särskilt de s. k. specialtobakshandlarnas läge sedan länge ansetts vara mycket prekärt. Vid bedömande av deras läge kan man således icke gå ut ifrån, att rabatterna från början varit tillräckliga. Det är detta utskottsmajoriteten har tagit fasta på. Utredningen har visat, att en abnormt stor del av dessa specialtobakshandlare har en så liten omsättning, att det är svårt att se, hur de överhuvud taget skulle kunna leva på den. De äro sålunda icke hjälpta vare sig med de nuvarande rabattsatserna eller med höjda rabattsatser. Om man verkligen skulle vilja göra någonting för dem i det läge, vari de nu befinna sig på grund av att deras omsättning är mycket obetydlig, så måste man tillgripa extraordinära åtgärder. Detta har utskottet tagit fasta på och sagt, att det icke är tillräckligt att låta specialtobakshandlarna behålla de gamla rabatterna, utan man bör giva dem ett tillägg, som är lika för alla, och som innebär, att de, som ha en liten omsättning, få mycket mera än de skulle få, om den nuvarande rabatten bibehölles. Frågan är bara, om inte detta är att väl hastigt binda sig för en hjälpmetod, som man kan göra ganska många invändningar emot. Jag vill icke instämma med dem, som påstått, att det här skulle vara fråga om något slags nödhjälp. En sådan metod, som utskottet utformat, innebär i grund och botten, att man giver en högre rabatt åt dem, som ha en liten omsättning. Det går ju mycket väl för sig, tekniskt sett, att göra detta, och det behöver inte uppfattas såsom något nedsättande för dem, som ha en liten omsättning, att taga emot en högre rabatt, men frågan är, om det är lämpligt att börja med en sådan metod nu för tiden, då man eljest på allt sätt söker uppmuntra folk att utvidga sin rörelse och därigenom skaffa sig högre inkomster. Till specialtobakshandlaren skulle man i stället säga: ju mindre du säljer, desto större rabatt får du! Trots att utgångspunkten är densamma för utskottsförslaget och propositionen, måste man därför ställa sig betänksam mot det råd, utskottet vill giva tobaksmonopolet. Å andra sidan vill jag med anledning av vad som sagts både i första kammaren och i denna kammare framhålla, att man icke skall överdriva och tro, att man kommer långt med talet om att tobaksmonopolet skall sköta distributionen affärsmässigt. Det är nämligen icke på det sättet — åtminstone är det min personliga uppfattning — att det affärsmässiga är att pressa alla ersättningar så lågt som möjligt, även om man skulle kunna göra det. Det är icke affärsmässigt då det gäller produktion och då det gäller löner; och det är säkert icke heller affärsmässigt handlat, då det gäller distributionen, att säga: Kunna vi pressa rabatten ännu ett steg, är det ett bevis för, att monopolet skötes mera affärsmässigt. Man får komma ihåg, att i fråga om distributionen kommer man säkerligen icke fram på den väg, som heter: Släpp allting löst!

Jag erkänner — det sades i första kammaren och kanske också här — att man kan göra erinringar mot detaljhandels nuvarande organisation och säga, som en talare i första kammaren, att det finnes alldeles tydligt för mycket folk i tobakshandeln, och önskvärt vore, om de kunde pressas ut och göra annat, för samhället mera gagneligt arbete. Det är riktigt; men jag är icke alldeles säker, att man klarar det genom att släppa handeln fri. Erfarenheten, så långt man kan minnas tillbaka, visar, att fastän konkurrensen i en viss produktion kan pressa fram de mera effektiva att dominera, blir det icke så i detaljhandeln. Det finnes tillräckligt med folk, som ej kan skaffa sig sitt levebröd på annat sätt än genom att distribuera varor till vad pris

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

som helst. Om monopolet ville gå på den linjen, finge det säkerligen tillräckligt med folk att sätta upp tobakshandel, även om de finge så låg förtjänst som 10, 9, 8, 7, 6 procent. Detta visas av att kioskerna, som sälja mycket tobaksvaror för närvarande, ha antagligen icke mer än 7 procent. De få icke köpa direkt själva utan måste gå till en tobakshandlare. Denne, som får 11 procents rabatt, tar 4 procent av rabatten, och kiosken får de återstående 7. Det går således mycket bra att sälja tobaksvaror med 7 procents rabatt. Inom andra delar av handeln anser man sig böra sälja tobaksvaror. En lanthandlande måste hålla tobaksvaror — ty vem skulle annars sälja dem? — på samma sätt som han måste sälja mjöl och socker. Han skulle kanske vara tvungen att sälja utan någon avans alls. Restaurangerna måste tillhandahålla tobaksvaror; förtjänsten få de på annan väg. Om, vid sådan försäljning, monopolet t. ex. kan pressa ned rabatten mycket långt, betyder det antagligen, att dessa försäljare och restauranger taga igen det på annat håll. Man kommer icke ifrån problemet. Det gör, att hela tanken att klara det hela genom att säga, att monopolet skall skötas affärsmässigt, är en illusion. Det har redan visats av de avlösningar som vi gjort den ena gången efter den andra, då vi avlöst specialtobakshandlare och sagt: Ni får avlösning för att avstå från rabatten; sedan har monopolet fullständig frihet att sälja tobak hur och när det vill. Det har inte dröjt länge, innan återigen handlanden kommit tillbaka och sagt: Det är icke rimligt; en handlande skall kunna leva på sin näring; det är icke möjligt att låta hur många tobakshandlare som helst uppstå. Tobaksmonopolet har — jag skulle vilja säga — i stillhet, fastän kanske emot lagen, vägrat folk att sälja tobak. Skall det vara fri handel, måste dock var och en, som vill, få sälja tobak; han måste ha rätt till det. Det gör, att vi ha ett mellantillstånd, där vi varken ha fullständigt fri konkurrens eller en verklig ordning, som man skulle kunna hålla på.

De, som tala om affärsmässighet, tror jag för min del förbise, att monopolet befinner sig i en särställning. Om andra distributörer skulle erbjudas för låg rabatt av en grossist eller producent, ha de andra att gå till. Det har funnits och finnes fortfarande en viss konkurrens mellan dem, som tillhandahålla varor, så att den enskilde grossisten eller fabrikanten kan icke pressa rabatten hur långt som helst. Tobaksmonopolet är ensam härskare. En handlande kan icke köpa annorstädes än hos tobaksmonopolet, om jag bortser från den lilla importen, som är i så prekär ställning, att importörerna själva intet hellre vilja än att tobaksmonopolet skall övertaga den, så att de skola slippa denna fria försäljning. Monopolet kan icke göra sig fritt från vissa skyldigheter, när det gäller läget inom det område, där dess varor försäljas.

När man ser, hur inom den så kallade fria handeln utveckligen klart och tydligt går i riktningen, att detaljister och grossister gemensamt söka ordna förhållandena, så att det ej uppstår affärer, som i grund och botten icke borde finnas, och de sålunda ordna det så att det icke blir en alltför omöjlig konkurrens, som pressar en del försäljare till ett proletärstadium, är det icke tänkbart, att staten med sina företag skulle stå på en annan ståndpunkt och säga: Vi bry oss icke om den enskilda handeln; den får själv ordna det hur som helst, så att detaljhandlaren kan leva någorlunda ordentligt; men tobaksmonopolet ger de lägsta rabatter, med vilka det kan locka folk att sälja tobak.

Vi komma till avgörandet, huruvida vi skola släppa handeln fullt fri, så att vem som helst, som vill, också får sälja tobak, även om en hel del icke kan sälja för mer än 10,000 kronor om året. Det är ett faktum, att det är 20 procent av de nuvarande specialtobakshandlandena, som icke ha en omsättning över 20,000 kronor om året, och att det är 80 procent, som icke sälja mer än

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

för 50,000 kronor. Med 10—11 procents rabatt är den bruttoinkomst, de ha av tobakshandeln, även om de ha andra saker att sälja, ett problem, som man ej kan gå förbi och som, skulle jag tro, vi i längden icke kunna lösa annorlunda än genom att — i den mån man anser önskvärt, att det finnes en specialtobakshandlarkår, vilket är en sak som också måste avgöras — söka på något sätt finna en sådan begränsning av deras antal, att omsättningen inom näringen blir tillräckligt stor för ett anständigt levebröd.

När problemet ligger till så, måste man fråga, vad man skall träffa för avgörande intill dess lösningen är funnen. Jag uppskattar utskottsmajoritetens omtanke om de mindre tobakshandlarna, och jag får säga, att själva tankegången där bakom har mitt fulla gillande. Men att i en hastig vändning giva detta som direktiv till tobaksmonopolet, såsom det väl skulle uppfattas, om riksdagen beslöte i denna riktning, förefaller vara att handla litet väl hastigt.

Om det vore önskvärt att göra detta, hade det varit än mera önskvärt för två eller för ett år sedan, därför att detta problem om hur man skall klara de mindre och de minsta tobakshandlarna är icke nytt utan har funnits hela tiden. Man kan snarare säga, att det icke är så trängande nu, när man står närmare att hela denna fråga tages upp till avgörande, som det var för en tid sedan. Under sådana förhållanden skulle jag helst se, att man nöjer sig med det uttalande till monolets styrelse, som finnes i propositionen och som uttryckligen säger, att detta är en provisorisk lösning: om man behåller rabatten för närvarande, skall det ej innebära något hinder för en förnuftig reglering senare, om en sådan reglering kan ske på sådant sätt, att en lägre rabatt är möjlig.

Om riksdagen beslutar i överensstämmelse med den kungl. propositionen, innebär ju detta ett råd till tobaksmonopolet. Men jag är ganska säker på, att det råd, som ligger i utskottsmajoritetens yttrande, kommer icke heller att helt falla under bordet. Det blir monolets sak att, som jag förmodar, vid förhandlingar med tobakshandlandenas organisationer komma till klarhet om vilken väg man från tobakshandlandenas sida finner mest acceptabel. Under sådana förhållanden tror jag, att man lämnar monolet mest fria händer och att man har bästa möjligheten att komma till ett gott resultat, om man ej binder sig vid den speciella lösning, som utskottsmajoriteten förordat, utan nöjer sig med den allmänna rekommendation att för närvarande icke sänka rabatten, som finnes i regeringens proposition och också i reservationen.

Herr **Henriksson** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det var ett par yttranden av herr Olsson i Gävle, som berörde mig mera personligt och som jag skulle vilja bemöta något. Det rent sakliga har ju finansministern berört; det behöver jag icke än en gång gå in på.

Först vill jag emellertid meddela kammaren, att första kammaren har med överväldigande majoritet accepterat reservationens linje.

Vad det gäller herr Olsson i Gävle yttrade han, att jag i den utredning, som försiggått, skulle ha förordat ett koncessionssystem. Jag vill för herr Olsson i Gävle på det allvarligaste påpeka, att så ingalunda är fallet. Jag är förfärligt rädd för ett koncessionssystem, vilket jag betonade i onsdags. Vi böra icke ha problemet om »droskägareänkorna» även i tobakshandeln; det är nog med att ha det i trafiken. Finnes det en väg att lösa problemet utan statlig koncession, böra vi söka komma fram på den vägen.

Dessutom framhöll herr Olsson i början av sitt anförande, att jag riktat mycket kritiska reflexioner mot Kungl. Maj:ts proposition i onsdags. Då hörde kanske herr Olsson icke på, vad jag sade, därför att jag rörde mig i min kritik

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

med monopolstyrelsens promemoria, som fanns återgiven i Kungl. Maj:ts proposition. Det torde vara något helt annat.

Härefter anförde:

Herr Senander: Herr talman! Med hänvisning till vår principiella uppfattning beträffande den indirekta beskattningen, vilken vi ju tidigare framfört här i kammaren vid flera tillfällen, inskränker jag mig till att yrka avslag på såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag. I andra hand komma vi att rösta för reservationen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att få konstatera, att ingen av de erinringar, som finansministern gjorde, träffar utskottsmajoriteten. Det är med hänsyn tagen till alla dessa sociala skäl, som finansministern utvecklade, som utskottet utformat sitt förslag. Man skulle närmast kunna säga, att utskottet har tagit konsekvensen av finansministerns tankar.

Herr Henriksson glädde oss nyss med att första kammaren har följt honom nu, då han en gång är trogen mot Kungl. Maj:t i dessa ting. Det är då jag har svårt att förstå finansministerns yttrande, att monopolet får mest fria händer att överväga alla dessa ting, både Kungl. Maj:ts förslag, herr Henrikssons reservation och utskottets resonemang, om även denna kammare skulle följa reservationen liksom första kammaren. Det har jag mycket svårt att förstå, därför att såvitt jag kan fatta måste tobaksmonopolets ledning, om även andra kammaren följer första kammarens beslut, ha fått ett klart besked om, att riksdagen icke reflekterar på att man överhuvud taget prövar en sådan väg för att hjälpa de allra sämst ställda tobakshandlandena som den utskottet föreslagit. Såvitt jag kan förstå måste det innebära, om andra kammaren följer första kammarens beslut, att en tobakshandlare, som har 10,000 kronor i omsättning, får sina 160 kronor, och den, som har 100,000 kronor i omsättning, får 1,600 kronor. Jag kan icke förstå, att det är det rätta sättet att hjälpa i nuvarande situation.

Herr Henriksson: Herr talman! Bara ett litet ord till. Jag kan icke förstå, hur det överhuvud taget är möjligt, att herr Olsson, när han ena gången talar om en affärsmässig linje och å andra sidan står och resonerar som nu, icke tänker på, att kostnaderna följa med omsättningen. Efter herr Olssons konstruktion skulle vi få ett framträdande hjälpbehov även i mellanlägena, så att herr Olsson finge söka finna en ny konstruktion för att hjälpa dem, som stå där, därför att deras bruttoinkomst icke räcker till att kompensera kostnadsökningen.

Herr Olsson i Gävle: Det är inte svårt att fatta detta, herr Henriksson. Jag har visserligen förklarat mig vara anhängare av en affärsmässig riktning i detta avseende, men jag har gjort en bestämd reservation. Det är, att jag velat undantaga specialtobakshandlandena och sätta dem i sin särskilda grupp i detta avseende. Men jag har icke velat släpa med varenda diversehandlare och varenda restaurang, vartenda kafé och varenda konsumbutik i landet för att kunna hjälpa tobakshandeln.

Det är sålunda icke alls på något sätt någonting, som klickar i detta resonemang. Jag kan icke famna alla de 20,000 som herr Henriksson. Jag nöjer mig med att hjälpa de 3,000. Det räcker för mig i detta sammanhang.

Viss ändring i förordningen angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. (Forts.)

Herr **Henriksson**: Herr talman! De 3,000 äro icke bättre hjälpta med herr Olssons linje än med Kungl. Maj:ts och reservanternas. Större delen av de 3,000 torde icke vara nöjd med herr Olssons linje.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Egnell m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Olsson i Gävle, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) angivna propositionen efter given varsel, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller den av herr Egnell m. fl. avgivna, vid bevillningsutskottets förevarande betänkande nr 14 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppsesning, och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit den av herr Egnell m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

§ 15.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § 4 mom. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321), dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av motion angående visst skydd av den sjukvårdssökande allmänhetens ekonomiska och andra intressen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning av möjligheten att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden.

I en inom andra kammaren väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 35, hade herr *Ljungberg m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheten att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden samt om vidtagande snarast av de åtgärder, vartill utredningsresultatet kunde giva anledning.

Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden.

Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden. (Forts.)

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheten att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden samt om vidtagande snarast av de åtgärder, vartill utredningsresultatet kunde giva anledning.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Andersson* i Eskilstuna.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Andersson* i Eskilstuna: Herr talman! Redan vid föregående års riksdag hade kammaren anledning att vid ett par tillfällen ganska ingående syssla med ett par frågor, som hade ett intimt sammanhang med den fråga, som vi nu skola behandla och som då föranledde riksdagen till ett visst ställningstagande. Det var dels ett par motioner om tjänstebrevsrätt för kommunala kristidsorgan, såsom kristidsnämnder och familjebidragsnämnder, och dels en kungl. proposition om statsbidrag till kristidsnämnderna. Motionerna voro då remitterade till samma utskott, som nu avgivit utlåtande. Utskottet avstyrkte bifall till dessa motioner, bland annat med den motiveringen, att utskottet fann det vara bättre och lämpligare med ett direkt statsbidrag till dessa kostnader än med tjänstebrevsrätt. Utskottet yttrade om denna sak i sitt utlåtande då bland annat följande: »Såsom i flera av de avgivna yttrandena antytts skulle emellertid kommunerna för deras kristidsuppgifter kunna hållas skadeslösa genom statligt ingripande. Härigenom skulle i allmänhet ett bättre och rättvisare avvägande mellan utgifterna och skattebördan kunna uppnås. Framställning i detta syfte är också för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Som frågan om direkt statsbidrag icke faller inom ramen för de till utskottet hänvisade motionerna, anser sig utskottet, som emellertid finner en sådan utväg i och för sig mera lämplig, sakna anledning att taga ställning härtill.» Kammaren följde utskottet och får väl därmed också anses ha intagit samma ståndpunkt till denna fråga, som utskottet då gav uttryck åt.

I kungl. propositionen om statsbidrag till kristidsnämnderna beröres samma sak av departementschefen och han anför bland annat följande: »Ej heller vid beräkning av statsbidragets storlek synes lämpligt att skilja mellan olika slag av kostnader för nämndernas administrativa verksamhet. I dessa kostnader torde sålunda böra inräknas även utgifter för porto och dylikt. Tillräcklig anledning att i nu förevarande hänseende behandla dessa utgifter på annat sätt än andra synes ej föreligga. Av denna ståndpunkt följer, att jag icke anser mig kunna biträda förslaget om tjänstebrevsrätt för kristidsnämnderna.» Statsutskottet, som behandlade denna proposition, säger om samma sak: »Utskottet är vidare ense med departementschefen om att man vid beräkning av statsbidragets storlek icke lämpligen bör skilja mellan olika slag av administrativa kostnader och att i dessa sålunda böra inräknas även utgifter för porto och dylikt.» Såväl Kungl. Maj:t som riksdagen har sålunda så sent som föregående år intagit en bestämd ståndpunkt till dessa frågor, en enligt min mening mycket förnuftig ståndpunkt. Det finnes icke någon anledning att betrakta portona så, att de skola intaga någon slags särställning, när det gäller förvaltningskostnaderna, utan de böra inräknas i dessa.

Jag har ansett det uteslutet att riksdagen i år, innan man vunnit några som helst erfarenheter om den förordning, som utfärdades under föregående år om statsbidrag till kristidsnämnderna, skulle vara färdig utdöma det bidrags-

*Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familje-
bidrags- m. fl. ärenden. (Forts.)*

system, som man då gick in för. Visserligen säger utskottet i sitt utlåtande, att »erfarenheterna från den tid, som därefter gått till ända, synas emellertid giva vid handen, att långt ifrån alla kommuner härigenom vunnit lätnad i sina kostnader i sådan omfattning, som vore önskvärd och behöblig».

Jag har litet svårt förstå, att utskottets majoritet kunnat skriva på det sättet i utlåtandet, därför att det har ju ännu icke varit möjligt att vinna några som helst erfarenheter om hur många kommuner som komma att få bidrag enligt denna förordning. Ansökningshandlingarna om bidrag skola icke vara inne hos livsmedelskommissionen förrän den 31 mars i år, och innan dess finnes det således ingen möjlighet att beräkna, hur många kommuner som komma att erhålla statsbidrag. De, som gissa att icke alla kommuner komma att få statsbidrag, gissa nog rätt. Det förhåller sig nämligen så, att riksdagen gått in för att kommunerna till en viss gräns skola betala dessa kostnader själva, och under sådana förhållanden är det alldeles givet att icke alla kommuner komma i åtnjutande av bidrag. När riksdagen antog denna proposition räknade man ej heller med att alla kommuner skulle erhålla dylikt bidrag. Departementschefen, beräknade att av 1,657 kristidsnämnder skulle 870 få bidrag. Riksdagen ändrade ju på förslaget i någon mån, vilket väl torde medföra att något större antal kommuner komma i åtnjutande av statsbidrag, men givetvis icke alla. Men det är ju ej heller nödvändigt, ty om kostnaderna äro mycket små, är det ej befogat att statsbidrag skall utgå.

Nu kan det givetvis invändas, att denna motion icke endast avser bidrag till kristidsnämnder utan också bidrag till familjebidragsnämnder. Beträffande dessa kan det givetvis diskuteras, huruvida icke en del av dem borde komma i åtnjutande av bidrag från staten till sina förvaltningskostnader. Det torde väl om dem kunna sägas, att de i än högre grad än kristidsnämnderna fullgöra statliga uppdrag. Men det skulle vara mycket märkligt, om riksdagen skulle för familjebidragsnämnderna antaga ett bidragssystem, som man fullständigt underkänt för kristidsnämndernas del. Det borde väl vara logiskt att i det fallet följa samma principer. Beträffande enskilda näringsidkare skulle väl de enskilda handelsidkarna i första hand vara de som skulle komma i åtnjutande av statsbidrag i dessa fall. Det är ju utan vidare klart, att de nuvarande ransoneringsåtgärderna medföra mycket stora kostnader för handels utövare, därom råder väl ingen tvekan. Det kan kanske ifrågasättas, huruvida de ökade kostnaderna för dem äro större än för många andra näringsidkare, som också fått mycket ökade kostnader på grund av kristidens åtgärder. Men storleken av dessa kostnader är icke i och för sig avgörande. Det avgörande är väl, huruvida handelsidkarna ha kunnat kompensera sig för de ökade kostnaderna. Normalt är det väl så, att postportona och övriga förvaltningskostnader inräknas i de kalkyler, som ligga till grund för minuthandelspriset. Skall man här begära utredning om statsbidrag till detaljhandlarna, bör man väl först ha klart för sig, huruvida dessa ha kunnat kompensera sig för de ökade kostnaderna. Har så varit fallet, finns det enligt min mening ingen anledning att ytterligare kompensera dem för portokostnaderna. Jag anser därför, att man först och främst bör ha klart för sig, huruvida det finnes anledning kompensera detaljhandlarna utöver den kompensation de kunnat skaffa sig på sina priser.

Jag vill också erinra om, att ett statsbidrag på detta sätt till näringsidkarna skulle stöta på ofantligt stora tekniska svårigheter. Om jag ej misstar mig uppgår detaljhandlarnas antal i detta land till inemot 60,000. Till dessa skulle således staten betala ut bidrag, som i många fall kanske skulle röra sig om några tiotal kronor per år. Det måste stöta på ofantligt stora tekniska

Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden. (Forts.)
svårigheter att göra det, och innan man gör en utredning om detta anser jag, att det bör vara klart, huruvida det är berättigat eller ej med ett sådant statsbidrag.

Motionärerna ha i sin motion dragit upp vissa riktlinjer på vilket sätt kontrollen skulle kunna ske. Det skulle gå till så, att all detaljhandlarens post till grossisterna, i den mån det är fråga om insändandet av kuponger för försålda ransonerade varor, skulle gå genom kristidsnämnderna. Det förutsätter ju, att alla kristidsnämnderna i landet måste införa postbok. Det innebär ytterligare att kristidsnämndsordförandena skulle vara nödsakade att bokföra alla dessa skrivelser, vidare skulle det medföra en ytterligare omgång i postgången med stora kostnadsökningar. Därjämte skulle det ytterligare bli en viss kontroll från statens sida. Innan man begär en utredning om detta, bör man ha mera klart för sig, än man för närvarande har, huruvida det kan vara berättigat med statsbidrag eller icke. Skulle det vara så, att det vore berättigat, finns det väl ej heller i detta fall något skäl för att man enbart bara skulle se till portokostnaderna, utan då måste man se till alla förvaltningskostnaderna. Det är väl ej troligt, att det är så, att handlandena ha kunnat kompensera sig för sina ökade förvaltningskostnader i övrigt men icke för portokostnaderna. Jag anser att en sådan utredning givetvis bör gälla alla förvaltningskostnader, som ha kunnat öka på grund av ransoneringsåtgärderna.

Jag kan, herr talman, på grund av vad jag nu anfört icke ansluta mig till utskottets förslag och ber därför att få yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Thapper: Herr talman! Jag vill vitsorda herr Anderssons i Eskilstuna uppgift, att när tredje tillfälliga utskottet i fjol hade att taga ställning till motioner om utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragsnämnderna ävensom om tjänstebrevsrätt för kristidsnämndernas ordförande, beslöt utskottet att avstyrka dessa motioner. Det främsta motivet härför var att vi visste, att det skulle komma en kungl. proposition om statsbidrag för samtliga kostnader för dessa nämnder.

Herr Andersson i Eskilstuna yttrade att vi ännu icke ha några som helst erfarenheter om huru detta statsbidrag kommer att verka. Jag tror emellertid, att vi i kristidsnämnderna ha en viss erfarenhet därutinnan. Utredningarna äro i det allra närmaste färdiga och inlämnade till kristidsstyrelserna, och det har visat sig, att det blir ett stort antal kommuner, som icke få någon ersättning alls. Jag vill också säga, att det resultat, som utskottet kommit till i år, på intet sätt strider mot utskottets tänkesätt förra året, ty läsa vi utskottets utlåtande i dess helhet och ej bara i de delar, som herr Andersson i Eskilstuna refererade, visar det sig, att utskottet hade mycken förståelse för ökade bidrag till kommunerna.

Det har under det gångna året visat sig att portokostnaderna stigit i stor omfattning, beroende på att alla åtgärder i samband med krisen svällt ut ofantligt. Det är också ganska klart, att man ute i kommunerna resonerar som så, att uppgifter, som borde åligga staten, i stor utsträckning i stället lagts på de kommunala organen, och att det följaktligen icke vore mer än rätt och rimligt att vederbörande åtminstone fick ersättning för de direkta utläggerna för porton. Det är också av stor betydelse, att de statliga kommissionerna i princip tillstyrkt ersättning åt kommunerna. Både livsmedelskommissionen, statens arbetsmarknadskommission och bränslekommissionen tillstyrka ju en utredning om ersättning för här berörda utgifter.

Beträffande handlarnas och företagarnas gottgörelse för deras utlägg för

*Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familje-
bidrags- m. fl. ärenden. (Forts.)*

porton, har jag ingen deciderad uppfattning om det föreliggande behovet därav. Det torde väl i regel vara så — det håller jag med herr Andersson i Eskilstuna om — att de erhålla gottgörelse genom att ett högre pris sättes varorna, så att de få sina omkostnader täckta. Vad som är orättvist och som man påpekar i motionen är, att handlarna till exempel, som genom uttagandet av omsättningsskatten faktiskt äro skatteuppbördsmän åt staten, till och med få betala portot, när skatten inlevereras till staten. På denna punkt har ju icke ens generalpoststyrelsen kunnat motsätta sig en ändring, fastän styrelsen avstyrkt förslaget i övrigt.

Det kanske fortfarande finnes vissa betänkligheter mot införandet av tjänstebrevsrätt för de kommunala myndigheter, varom här är fråga, i första hand på grund av de stora kostnader, som det skulle föra med sig. Men dessa betänkligheter böra dock icke enligt utskottets förmenande förhindra att utredning kommer till stånd, om det icke går att åstadkomma ett rättvist bidrag för dessa kostnader efter andra linjer. Jag tror icke att de linjer, som uppskisserats i motionen och som herr Andersson i Eskilstuna var inne på, äro de lyckligaste, därför att vissa svårigheter dock äro förenade därmed — det har herr Andersson i Eskilstuna rätt i. Men det blir ju den kommande utredningens sak att visa vad som i det avseendet är att göra. Här har man vänt sig mot att kristidsnämnderna skulle behöva införa särskild postbok, men häremot kan sägas, att de redan med anledning av det statsbidrag, som utgår till dem, äro ålagda att bokföra sina utgifter för postporton i en särskild kolumn.

Jag tycker således, att alla skäl tala för en utredning i detta ärende, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Eskilstuna erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Thapper påpekade att kommissionerna hade tillstyrkt detta förslag. Jag vill bara erinra om att det hade kommissionerna gjort även föregående år. Men riksdagen följde inte deras tillstyrkan utan antog då ett annat system.

Herr Thapper sade ytterligare att han var tveksam beträffande det riktiga i att ge bidrag till handlarna, och det förstår jag så väl. Men varför skall man då begära en utredning? Man bör göra det, säger han, därför att handlarna få betala portona då de inskicka omsättningsskatten. Hans påpekande är riktigt och även jag anser det vara orätt att de skola betala dessa porton. Men jag vill inte vara med om en utredning om möjligheten att ge familjebidragsnämnderna och handlarna portofrihet för hela deras brevväxling i ransoneringsfrågor bara därför att man tycker, att handlarna böra ha portofrihet för insändandet av omsättningsskatt. Den frågan bör kunna lösas på ett enklare sätt än genom att igångsätta den föreslagna omfattande utredningen.

Vidare anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Det är ett par omständigheter i samband med denna frågas behandling, som jag inte kan underlåta att beröra. I fjol motionerade jag om utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragsnämnderna. Denna motion avstyrktes av samma tillfälliga utskott, som nu behandlat herr Ljungbergs motion. Det fanns visserligen tre reservanter i fjol, men majoriteten gick på avslag och kammaren följde utskottets förslag.

Nu finner jag emellertid till min synnerliga förvåning, att den som i fjol förde utskottets talan, nämligen herr Ljungberg, i år står som huvudmotionär för en motion likalydande med min i fjol. Herr Ljungberg yrkar »kostnadsfri

Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden. (Forts.)

befordran av vissa postförsändelser» i bland annat familjebidragsärenden. Jag tycker inte det är riktigt, herr Ljungberg, att ena året sitta som ordförande i ett tillfälligt utskott och med liv och själ gå in för att slå ihjäl en motion men påföljande riksdag själv stå som motionär i samma ämne. Detta är klandervärt, skulle jag vilja säga, och icke efterföljansvärt.

Det är endast detta jag har velat säga, herr talman.

Fru Svedberg: Herr talman! När tredje tillfälliga utskottet justerade sitt utlåtande, var jag inte närvarande, och jag ber därför endast att här få deklarerat, att jag ansluter mig till reservationen.

Herr Ljungberg: Herr talman! Med anledning av herr Jacobsons anförande vill jag här klargöra min ställning i denna fråga. När ärendet förra gången drogs inför kammarens prövning, hade herr Jacobson väckt en motion i ämnet, där klämman lyder: »... att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande tjänstebrevsrätt för kristids- och familjebidragsnämnderna». »Tjänstebrevsrätt», står det.

När utskottet hade att behandla denna fråga, infordrade vi yttrande av generalpoststyrelsen och fick i det sammanhanget en utredning angående de förhållanden, som hörde samman med detta rättsinstitut. Vi kommo då till klar uppfattning om att regering och riksdag 1932 efter ett ingående utredningsarbete hade överenskommit om de riktlinjer, som för framtiden skulle följas när det gällde att meddela tjänstebrevsrätt. Man røjde den gången upp i ett snår av kaotiska förhållanden, som tidigare hade rätt på detta område. Utskottet kunde därför inte ta på sitt ansvar att åter låta det snåret växa igen, vilket ett bifall till motionen skulle ha inneburit. Utskottet sade emellertid mycket bestämt ifrån, att utskottet i sak helt och hållet delade de dåvarande motionärernas synpunkter och alltså ansåg det rimligt och rätt att kommunerna höllos skadeslösa för de kostnader, som i detta avseende åsamkades dem.

Vad som således då förhindrade en positiv lösning i enlighet med motionen var den omständigheten, att ett tillfälligt utskott är förhindrat att ta initiativ. Det måste antingen till- eller avstyrka den föreliggande motionen, och eftersom den gick ut på utredning rörande tjänstebrevsrätt och utskottet icke kunde vara med om att utvidga den rätten även till ifrågakvarande områden — i synnerhet inte efter de mycket bestämda varningar, som hade uttalats av generalpoststyrelsen och jag vill minnas även andra myndigheter — så återstod ingenting annat för utskottet än att hemställa om avslag på motionen.

Detta hindrar inte att jag, som således delade denna utskottets uppfattning, ändå var helt och fullt ense med motionärerna i deras syfte. I egenskap av ordförande i utskottet det året har jag snarast känt det som en plikt att nu föra fram frågan igen men under andra och, som jag hoppas, mera framkomliga former. — Jag vill i detta sammanhang rätta till ett misstag, som formuleringen i min motion möjligen kan ge anledning till. Där talas om kostnadsfri befordran av dylika postförsändelser. Huvudsaken för oss motionärer i år är naturligtvis inte att det blir en fri försändelse i rent formell bemärkelse. Huvudsaken är att inga kostnader för dessa försändelser läggas på kommunerna och de enskilda näringsidkarna.

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt ytterligare utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Henriksson: Herr talman! Jag vill endast anföra ett par synpunkter på denna fråga med anledning av det anförande, som hölls av herr Andersson i Eskilstuna.

*Kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familje-
bidrags- m. fl. ärenden. (Forts.)*

Det framhålles här beträffande handlarnas kostnader för porton, när de skicka ransoneringskuponger, lageruppgifter och dylikt, att detta kunna de ta igen — i varupriserna, förmodar jag. Nu förhåller det sig ju på det sättet att statsmakternas hela politik när det gäller prisfrågorna går ut på att i görligaste mån hindra priserna att stiga mer än som kan vara nödvändigt. Jag måste alltså ställa mig den frågan: Är det egentligen en linje, som sammanfaller med denna statsmakternas allmänna inställning, att på handeln lägga en mängd kostnader, som röra statliga intressen, och låta dessa kostnader inverka på varupriserna så att vi få en stegrad prisnivå? Är det inte rimligare och riktigare och mera i linje med den allmänna politiken, att man försöker hålla dessa kostnadselement ifrån priskalkylen? Eftersom detta gäller ett statligt intresse, skall väl staten på ena eller andra sättet försöka gottgöra distributörerna för det utlägg det här är fråga om.

Jag vill alltså, herr talman, ansluta mig till utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr **Andersson** i Eskilstuna erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Henrikssons anförande får jag vitsorda att det är riktigt, att det är ett statligt intresse att hålla priserna på förnödenheterna nere. Men när det är på det sättet, att statsmakterna för att kunna få in pengar måste lägga skatt på varorna, skulle jag finna det synnerligen egendomligt om man här skulle öka exempelvis omsättningsskatten för att ge handlarna statsbidrag för att kunna hålla priserna nere. Det tycker jag vore ett synnerligen märkvärdigt tillvägagångssätt, det måste jag säga.

Härefter anförde

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag vill säga till herr Ljungberg, att den enda riktiga vägen hade varit ett bifall till min motion i fjol om utredning rörande tjänstebrevsrätt, eftersom ju herr Ljungberg i år går med på det finurliga förslaget om kostnadsfri befordran av vissa försändelser. Jag måste bekänna, att jag fortfarande inte kan förstå skillnaden mellan tjänstebrevsrätt och kostnadsfri postbefordran.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Eskilstuna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 17.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående statens järnvägars stängselskyldighet.

Utskottets hemställan bifölles; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 18.

Herr **Hage** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte jämlikt § 55 riksdagsordningen med hänsyn till infallande helg medgiva utsträckning av tiden för väckande av motioner i anledning av de i dag avlämnade propositionerna nr 194, 195, 197, 199, 200 och 201 till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölles.

§ 19.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Kyling**, som anförde: Herr talman! Statsmakterna ha i allt högre grad insett betydelsen av att de inkallade i olika avseenden icke missgynnas i förhållande till andra grupper i samhället. Allt är dock ännu icke så ordnat, att de som bära beredskapstjänstens bördor vederfarits full rättvisa. På sista tiden har ett påtagligt missnöje försports ute i förläggningarna på grund av den tilldelning av tobaksvaror, som därvarande marketentier erhållit. Det lär, enligt samstämmiga uppgifter, förhålla sig så, att dessa marketentier icke få inköpa mera röktokek, cigarreigarretter m. m. än som motsvarar femton procent av nettosumman för inköpta cigarretter. Följden är, att många inkallade på sådana platser, där de icke ha tillgång till den allmänna handelsaffären, tvingas att övergå från tobaken till cigarretterna. De inkallade missgynnas därigenom, av allt att döma, i jämförelse med civilbefolkningen. Fastän tillgången på tobak på sista tiden även varit ojämn för de civila, kan man ej bortse från här åberopade förhållanden.

Spörsmålet om de inkallades tobak bör alltså ej underskattas. I andra länder har man också noggsamt sört för att krigsmaktens personal erhåller god tillgång till tobak, ja, i vissa fall rent av företrädesrätt.

Särskild betydelse har den ekonomiska sidan av saken. En stor del av våra inkallade ha, med sina blygsamma inkomster, ej råd att inköpa de dyrare cigarretterna. Sålunda är det både skäligt och välbetänkt, att de ej utestängas från möjligheten att tillhandla sig den billigare tobaken.

Med hänvisning till ovanstående anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra följande spörsmål:

1) Har herr statsrådet observerat nu förefintliga ojämnheter i fråga om tobaksransonerings tillämpning vid försvarsväsendets marketenterianläggningar?

2) I så fall, är herr statsrådet villig medverka till en bättre och rättvisare ordning?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, dels ock väckt motion angående förhöjning av stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier och andra värdepapper;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 19, i anledning av väckt motion om ändring av 8 § 2 mom. lagen angående jordfästning;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring av 1, 3 och 5 §§ förordningen den 27 juni 1930 (nr 247) om utrotande av nötbromsen;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för arrendatorn B. Landin från skyldigheten att betala viss husröteersättning; och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för domänverket.

§ 21.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 112, i anledning av väckt motion angående ändring av 45 § lagen om val till riksdagen; och

nr 113, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande dagtraktamente och resekostnadsersättning åt landstingsmän m. m.;

från statsutskottet:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till reparation m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning till viss personal vid försvarsväsendet;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande rekreationsresor för personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa militära beställningshavare att tillgodoräkna tid för anställning i utländskkrigstjänst för placering i löneklass m. m.;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning; och

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga;

från första lagutskottet:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 47 § 4 mom. sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321);

från andra lagutskottet:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om semesterersättning m. m. till vissa över stat anställda för militär tjänstgöringstid under år 1940;

från bevillningsutskottet:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av malt-drycker; och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; samt

från jordbruksutskottet:

nr 9, med anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om kött av älg med flera djur av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus m. m.;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till värmeisoleringsförsök i växthus;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning av rödklövernens befruktningförhållanden;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Östertälje socken av Stockholms län; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 118, angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

herr *Hedlund* i Östersund, nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 130, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

herrar *Mäler* och *Stattin*, nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; samt

herr *Lindmark m. fl.*, nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 122, angående förståtligande av den allmänna väghållningen på landet.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.05 e. m.

In fidem
Sune Norrman.